

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

БОРТНІКОВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 657.1:338.43

**ОПЕРАТИВНИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**

08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

Науковий керівник
Садовська Ірина Борисівна
кандидат економічних наук, професор

Луцьк – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	12
1.1 Гносеологічні аспекти формування та розвитку оперативного обліку.....	12
1.2 Оцінка наукових підходів до визначення теоретичних засад оперативного обліку	31
1.3 Облікове забезпечення оперативного управління в умовах розвитку інноваційних технологій	48
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	68
2.1 Передумови розвитку оперативного обліку в сільському господарстві.....	68
2.2 Інформаційні запити управлінського персоналу до оперативного обліку.....	88
2.3 Організація облікового забезпечення оперативного управління.....	102
Висновки до розділу 2	121
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ ОПЕРАТИВНОГО ОБЛІКУ	124
3.1 Концепція оперативного обліку в управлінні сільськогосподарським підприємством.....	124
3.2 Проектування потоків оперативної інформації у взаємозв'язку з показниками бухгалтерського обліку.....	130
3.3 Вдосконалення організації оперативного обліку в умовах використання інноваційних технологій	162

Висновки до розділу 3	173
ВИСНОВКИ.....	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	203

ВСТУП

Актуальність теми. Динамічні умови господарювання, значна залежність виробництва від зовнішніх факторів, ріст конкуренції спонукають вітчизняні сільськогосподарські підприємства до пошуку максимально ефективних методів управління. Одним із напрямків оптимізації виробничих, збутових, фінансових та інших процесів є вдосконалення інформаційного забезпечення оперативного управління.

Оперативний облік як складова управлінського за належної його організації створює достатні інформаційні умови для прийняття своєчасних і раціональних рішень. Даний вид обліку формує цілісне уявлення щодо об'єктів оперативного управління, дозволяє в режимі реального часу керувати економічними процесами, знижувати рівень невизначеності. У результаті підвищується ефективність виробництва, досягається економія ресурсів сільськогосподарського підприємства. Також реєстрація в системі оперативного обліку специфічних нефінансових показників дає можливість розширити інформаційне поле керівника, своєчасно контролювати, аналізувати і планувати господарську діяльність.

Значний внесок у дослідження питань теорії та практики оперативного обліку здійснили М. Г. Білопольський, Б. І. Валуєв, Р. Я. Вейцман, В. Г. Гетьман, К. Друрі, С. Ф. Голов, М. Х. Жебрак, І. І. Каракоз, Т. М. Ковальчук, Ю. А. Кузьмінський, П. О. Куцик, В. Б. Ліberman, Є. В. Мних, В. Б. Моссаковський, П. І. Савічев, В. І. Стражев, Я. В. Соколов, В. В. Сопко, Ч. Т. Хорнгрен, М. Г. Чумаченко, С. І. Шкарабан. Галузеві аспекти обліково-інформаційного забезпечення оперативного управління в сільському господарстві досліджували М. Я. Дем'яненко, В. М. Жук, Г. Г. Кірейцев, М. М. Коцупатрий, Ю. Я. Литвин, П. Т. Саблук, В. К. Савчук, І. Б. Садовська, П. Я. Хомин та інші науковці.

Поряд із вагомими науковими результатами досліджень рівень теоретичних розробок з оперативного інформаційного забезпечення управління

відстає від практичних запитів. Проблема створення комплексної системи оперативного обліку в сільському господарстві, яка б враховувала особливості розвитку галузі, залишається невирішеною. Існує необхідність створення комплексного методичного підходу до формування, обробки та передачі оперативної інформації з використанням інноваційних технологій; встановлення зв'язків між окремими елементами облікової системи; вдосконалення організаційних регламентів, які б конкретизували порядок здійснення оперативного обліку ресурсів і господарських процесів у сільському господарстві. Теоретична та практична значимість вирішення окреслених проблем визначила актуальність, спрямованість і задачі дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась протягом 2009–2012 років відповідно до плану науково-дослідної роботи Луцького національного технічного університету за темами «Методологія обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством» (номер державної реєстрації 0108U001089) і «Формування механізму управління розвитком підприємств на засадах маркетингової концепції» (номер державної реєстрації 0112U000287). Автором досліджено методику й організацію оперативного обліку і розроблено рекомендації з удосконалення інформаційного забезпечення оперативного управління в сільськогосподарських підприємствах (довідка № 2060-20-34 від 06.11.2012 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та вдосконалення методики й організації оперативного обліку для забезпечення інформаційних потреб управління, спрямованого на поліпшення соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких задач:

– дослідити історичні тенденції становлення оперативного обліку, виявити домінуючі наукові підходи щодо його сутності як передумови

вдосконалення теоретичних положень і підвищення ролі в обліковій системі підприємства;

- конкретизувати вимоги до інформаційного забезпечення оперативного управління сільськогосподарським підприємством в контексті розвитку інноваційних технологій виробництва для зростання ефективності їх застосування;

- визначити умови і напрямки розвитку оперативного обліку в сільському господарстві, систематизувати інформаційні запити оперативного управління, що покращить його якість і результативність;

- проаналізувати діючу практику застосування процедур оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах і рівень його регламентації для підвищення оперативності управлінських рішень;

- обґрунтувати концептуальні підходи щодо теоретичних засад оперативного обліку як основи інформаційного забезпечення поточного управління;

- визначити й обґрунтувати основні організаційно-методичні напрямки вдосконалення оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах, зокрема розробити нові та покращити існуючі носії первинної оперативної інформації й організаційні регламенти оперативного обліку;

- оптимізувати потоки оперативної облікової інформації з урахуванням функціональних зв'язків різних рівнів управління, розвитку інноваційних технологій і конвергенції підсистем обліку.

Об'єкт дослідження – процеси збору, накопичення, обробки та передачі керуючій системі оперативно-технічної інформації про виробничо-фінансову діяльність сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних засад поліпшення функціонування системи оперативного обліку як необхідної передумови вискоефективного управління сільськогосподарським підприємством.

Методи дослідження. В основу досліджень покладено загальнонаукові методи та прийоми пізнання, серед яких – порівняння при з’ясуванні напрямків удосконалення оперативного обліку, узагальнення, моделювання, групування при визначенні його концептуальних засад, індукція та дедукція при спостереженні за обліковим відображенням господарських операцій. Для вивчення економічного стану досліджуваних підприємств використовувались прийоми статистики й економічного аналізу. При дослідженні процесу формування і розвитку теоретичних основ оперативного обліку використано історичний метод. З метою узагальнення висновків про стан організації оперативного обліку сільськогосподарського підприємства застосовувались прийоми анкетування й опитування.

Методологічною основою дисертаційної роботи є розробки вітчизняних і зарубіжних учених з питань обліково-інформаційного забезпечення управління, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів. Окрім того, інформаційною базою є чинні нормативні документи, які регламентують діяльність сільськогосподарських підприємств, галузеві методичні рекомендації, дані Державної служби статистики України, показники обліку та звітності, внутрішні документи досліджуваних сільськогосподарських підприємств, спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах. У процесі дослідження отримані такі результати, які визначають його наукову новизну та виносяться на захист:

у перше:

– розроблено систему інформаційних потоків оперативного відображення господарських процесів, яка ґрунтується на сукупності визначених показників і носіїв оперативно-технічної інформації, що підвищує якість облікового забезпечення управління сільськогосподарським підприємством;

удосконалено:

- теоретичні підходи до оперативного обліку в частині уточнення його дефініцій, завдань, функцій, принципів і методів із урахуванням галузевої специфіки управління, що розширило концептуальні засади формування оперативної облікової інформації та підтвердило його приналежність до управлінського обліку;

- процес пізнання взаємозв'язку оперативного та бухгалтерського обліку, який забезпечується наступністю й високою достовірністю облікової інформації та створює умови для результативного управлінського впливу на господарські процеси;

- організацію оперативного обліку шляхом удосконалення організаційних регламентів, конкретизації користувачів оперативної інформації з урахуванням розміру підприємства та рівня використання інноваційних технологій;

набули подальшого розвитку:

- історичні аспекти формування оперативного обліку як виду практичної діяльності людини та як об'єкта теоретичних досліджень, періодизація розвитку наукових засад у вітчизняній обліковій школі для уточнення його місця в системі інформаційного забезпечення управління;

- трактування видів обліку (існуючі – оперативний, бухгалтерський, статистичний як складові господарського; запропоновані – бухгалтерський як інформаційна база формування зовнішньої та внутрішньої звітності й управлінський облік, який включає оперативний і стратегічний), що підвищує узгодженість теоретичних і практичних аспектів комплексного відображення господарських процесів, конкретизує напрямки використання облікової інформації;

- класифікація об'єктів оперативного обліку на основі оцінки інформаційних запитів системи управління сільськогосподарським підприємством для точнішої фіксації релевантних даних.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи спрямовані на вдосконалення організації оперативного обліку та використання його показників у системі оперативного управління сільськогосподарськими підприємствами. Розробки автора (форми оперативних документів, схеми інформаційного взаємозв'язку центрів відповідальності в процесі оперативного управління виробництвом, інструкції з оперативного обліку й інше) апробовані та використовуються в діяльності сільськогосподарських підприємств Волинської області: СВК «Урожай» Луцького району (довідка № 115/04 від 03.02.2012 р.), СГПП «Дружба» Луцького району (довідка № 21 від 06.02.2012 р.), СГПП «Рать» Луцького району й інших, що підтверджується довідкою Головного управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації (довідка № 4-17/2807 від 09.11.2012 р.). Це дало змогу якісно підвищити інформаційне забезпечення оперативного управління підприємствами.

Окремі теоретичні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Луцького національного технічного університету під час викладання дисциплін «Бухгалтерський облік», «Управлінський облік», «Облік в галузях економіки» (довідка № 2059–20–34 від 06.11.2012 р.).

Особистий внесок дисертанта. Дисертація є самостійно виконаною завершеною науковою працею. Результати досліджень, теоретичні і практичні розробки, узагальнення, висновки та пропозиції, які містяться в дисертаційній роботі, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні висновки та результати дисертаційної роботи апробовані на наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні» (Київ, 2009), Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток обліково-аналітичного забезпечення: теорія, практика, професія, міжпредметні зв'язки» (Миколаїв, 2009), VIII Міжнародна наукова конференція «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація»

(Київ, 2010), VII Международная научная конференция студентов и аспирантов «Техника и технология пищевых производств» (Могильов, 2010), Міжнародна науково-практична конференція «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (Тернопіль, 2010), Міжнародна науково-практична конференція «Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці» (Ужгород, 2010), IV Міжнародна науково-практична конференція «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (Київ, 2010), II Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Перспективні напрямки розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва» (Тернопіль, 2010), Науково-практична Інтернет-конференція «Інноваційно-орієнтовані засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції» (Тернопіль, 2010), Міжнародна науково-практична конференція «Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців» (Харків, 2010), XII Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку» (Дніпропетровськ, 2010), Науково-практична конференція «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств у конкурентному середовищі» (Тернопіль, 2010), Міжнародна науково-практична конференція молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки» (Луцьк, 2010), VI Міжнародна науково-практична конференція «Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління» (Львів, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу у контексті євроінтеграції» (Одеса, 2011), VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wschodnie partnerstwo – 2011» (Przemyśl, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК» (Луцьк, 2011), Міжнародна науково-практична

конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених «Можливості та перспективи забезпечення стійкого економічного розвитку України: проблеми та шляхи вирішення» (Київ, 2012).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи автором опубліковано 38 наукових праць, у тому числі: 8 наукових статей у фахових виданнях, 28 матеріалів науково-практичних конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Гносеологічні аспекти формування та розвитку оперативного обліку

На сьогодні практичний розвиток інформаційного забезпечення оперативного управління значно випереджає рівень теоретичних розробок у цій сфері. Багато підприємств запроваджують новітні зарубіжні концепції менеджменту, зокрема управлінський облік, контролінг, попроцесне управління, прогресивні методи обліку витрат, інноваційні технології тощо. Перспективними в даному випадку стають системи оперативного збору, інтерпретації, використання та передачі інформації. Поєднання таких методів із обґрунтованою вітчизняною системою оперативного обліку надає суттєвих конкурентних переваг.

Така ситуація обумовлює необхідність формування комплексного підходу до вивчення теоретичних основ оперативного обліку, що ґрунтується на результатах попередніх досліджень та враховує сучасні умови господарювання. Зокрема, Б. Валуєв зазначає, що «апелювання до минулого дозволяє врахувати досвід дослідників-попередників, не повторюючи їх помилок, не робити поспішних категоричних (особливо негативних) висновків, коли йде мова про нові ідеї, погляди чи підходи» [52, с. 39].

Історичний розвиток оперативного обліку має дві основні складові: практичну та теоретичну (наукову). Як практичний вид людської діяльності він виник давно. Дослідження показали, що існують кардинально протилежні точки зору стосовно даного питання:

1) оперативний облік виник як прообраз і основа усіх наступних видів обліку. Він слугував базою для розвитку більш організованого та комплексного бухгалтерського і пізніше статистичного обліку [120; 176; 202];

2) зародження оперативного обліку відбулося як результат розвитку менеджменту, коли з'явилася необхідність у деталізованій і релевантній інформації для прийняття управлінських рішень [123, с. 16].

На підтримку першого твердження наведемо факти, зазначені у працях відомих економістів та дослідників історії обліку. Так, М. В. Кужельний стверджує, що вже в часи первіснообщинного ладу існували початки обліку, хоча він і був примітивним (зарубки, позначення на пергаменті, дощечках, папірусі). «Користуючись сучасною термінологією, можна сказати, що ці дані мали суто оперативний характер. Оперативний облік займав головне місце та був попередником бухгалтерського» [120, с. 5].

Я. В. Соколов, описуючи виникнення обліку в Древньому Єгипті, наголошує на фактах, які доводять існування вже на той час певного прототипу сучасного оперативного обліку. Наприклад, завскладом наприкінці дня повинен був складати звіти, в яких відображався рух цінностей за платниками та найменуванням цінностей. Щоденно складали звітні відомості по складу та по «управлінню складами». Суттєвим моментом матеріального обліку того часу було щоденне визначення залишків. А. Шарфф навіть говорив про щоденний баланс, а Х. Бюль реконструював його схему. Про процес проведення робіт керівник передавав щоденний письмовий звіт [202, с. 12].

Т. О. Пасько зауважує, що у Стародавньому Єгипті щоденне визначення руху та залишків матеріальних ресурсів було можливим у зв'язку з невеликими обсягами господарської діяльності [176]. У Вавилоні основними принципами, які використовувалися в обліку, були оперативний та накопичувальний. Давньоримські бухгалтери в якості облікових реєстрів застосовували книги обліку, серед яких першою була „Adversaria”, призначена саме для щоденних записів.

У добу Середньовіччя окремої уваги заслуговує ведення обліку тамплієрами: спеціальний черговий касир вів з дня в день прибутковий касовий журнал, кожен платник отримував від касира квитанцію. Щоденно за такими журналами підбивались підсумки. В сучасних умовах ведення касових операцій

змінилось не надто суттєво, а окремі науковці відносять касові операції до об'єктів оперативного обліку [202, с. 164]. В цей період оперативна інформація передавалась здебільшого не у письмовій формі. Довгий час люди середньовіччя вважали, що усне засвідчення подій є більш достовірним, ніж письмове, бо друге можна сфальсифікувати, а перше – ні (його чує Бог).

Л. Пачолі бачив мету обліку як «ведення своїх справ у належному порядку і як слід, щоб можна було без затримки одержати всякі відомості як щодо боргів, так і стосовно дебіторів» [201, с. 58]. В одній із перших бухгалтерських робіт підкреслювалося, що облік ведеться з метою оперативного виявлення стану справ господарюючого суб'єкта. В результаті можна стверджувати, що зародження бухгалтерського обліку було зумовлено необхідністю узагальнення та систематизації вибіркового оперативних показників.

Практика обліку пізніших часів також включає в себе оперативну складову: В. Швайкер (1549 р.) зазначає, що бухгалтерія є не що інше, як майстерний запис торгівельних та інших контрактів, підсобного господарства, доходів, ренти та інших операцій, який правильним чином міг би безпомилково, негайно та без певних труднощів привести до необхідного результату. Х. Хагер (1654 р.) стверджував, що бухгалтерський облік ведеться для того, щоб в будь-який момент знати стан справ, кожної години або кожної хвилини мати можливість ними керувати [202, с. 61]. Ю. А. Бабаєв, вивчаючи облік у царській Росії, зауважує, що на той час його оперативності також приділялась велика увага. Перший державний акт, в якому знайшли відображення питання обліку, датований 1714 р. Положення документа вимагали своєчасності запису і того, щоб «рахунок був швидкий» [5, с. 9].

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що науковий підхід щодо появи оперативного обліку як основи розвитку усіх інших його видів є правомірним. На базі оперативного набули подальшого розвитку принципи і методи бухгалтерського обліку, виникла система інформаційного забезпечення управління.

З іншого боку, частина науковців пов'язує виникнення оперативного обліку з ускладненням структури промислового виробництва, розвитком банківської і торгівельної справи, коли бухгалтерський і статистичний облік вже не могли забезпечити інформаційні потреби оперативного управління. Так, Ю. А. Кузьмінський виділення нового виду господарського обліку (оперативного) пов'язує з початком XIX століття [123, с. 16].

Проте на той час проблема оперативного обліку в зарубіжній літературі не була новою, що підтверджує низка публікацій. В одній із них англійський економіст Ч. Гаррісон наголошував: мета обліку полягає в забезпеченні кількості та інтенсивності попереджень. У традиційній його системі дуже пізно отримуються результати, що спричинює більше витрат, ніж користі. Д. Сортер визначив результативну облікову оперативну інформацію як модель, яка забезпечує можливість розробляти та аналізувати багатоваріантні управлінські рішення [234, с. 20–21].

В англо-американській літературі кінця XIX ст. серед основних організаційних бухгалтерських принципів можна виділити той, який передбачав передачу обов'язків з обліку виконавцям. Їм надавалась серія реєстрів, і вони з дотриманням ажуру (від фр. Jour – на день, запис операцій у день їх здійснення) повинні були фіксувати всі факти господарського життя. Оперативна інформація передавалась своєчасно, а один раз на місяць бухгалтер по реєстрах, які велися на місцях, вносив у журнал проведення. Такий порядок відображення господарських операцій слугує прикладом зародження основ організації оперативного обліку.

Теоретичне обґрунтування оперативного обліку можна виділити в роботах дослідників управлінського обліку. До прикладу, Г. Емерсон обґрунтовував необхідність запровадження системи «стандарт-кост» непридатністю бухгалтерської інформації для управління підприємством саме через надто низьку її оперативність. О. Мей стверджував, що фінансову звітність не використовують для управління, оскільки в процесі її створення вона «хронічно старіє і в зв'язку з цим позбавлена оперативності» [201, с. 176].

Початки оперативного обліку були закладені і в працях Ф. Тейлора – основоположника наукового менеджменту. Облік і контроль, які повинні були здійснюватись у виробництві за Ф. Тейлором, детально фіксували кожную виробничу операцію в процесі її розгортання, були оперативними.

В англomовній літературі того періоду виділяли три функції управління: планування та координування майбутнього розвитку підприємства; оперативне управління; контроль і оцінка роботи підприємства. Трьом функціям відповідали такі розділи обліку: облік витрат; оперативний аналітичний облік, центри відповідальності. І управлінський оперативний, і бухгалтерський облік мали свої відмінні інформаційні бази: перший допускав усні повідомлення і використовував методи обчислення, другий – тільки документи та їх реєстрацію. В управлінському обліку оперативність мала перевагу над точністю [230, с. 30].

У вітчизняній обліковій школі оперативний облік починає формуватися з праць П. І. Рейнбота (1876 р.), який до цього виду обліку відносив усе, що обліковується на підприємстві, але не в бухгалтерських записах. Визначення його як основоположника теорії про оперативний облік зустрічаємо в багатьох дослідників: «з концепцій, викладених в працях П. І. Рейнбота, починається оперативний облік» [47, с. 164; 201, с. 123]. Основні положення, викладені в працях автора, полягали в тому, що існує низка інформаційних запитів управлінців, які не можна відобразити методами подвійної бухгалтерії, тому виникає необхідність у функціонуванні оперативного обліку.

Обґрунтовані ідеї П. І. Рейнбота не привернули належної уваги в епоху військового комунізму (1917 – 1921 рр.) і стали актуальними лише з розвитком непу, в період реставрації традиційної облікової системи (1921 – 1929 рр.). У зв'язку із цим окремі дослідники зародження теорії оперативного обліку пов'язують із 20-ми роками ХХ ст.

Так С. В. Бухарін [47], Б. І. Валуєв, Л. П. Горлова, Е. Л. Зернов [162, с. 60], Н. О. Гончарова [74], Л. Ф. Зверенчук [197], В. І. Стражев [210], С. І. Шкарабан [228], І. М. Яцишин [234] стверджують про виникнення оперативного обліку в

1924–1925 роках, а його основоположниками називають А. Вейсброда, Р. Майзельса, Д. Савошинського та інших. Саме ці науковці визначили три основних функції, які на той час повинен був виконувати оперативний облік: контрольно-довідкову; розпорядчо-організаційну; координаційно-планову. Такі функції були не властиві бухгалтерському обліку, тому відчувалася гостра інформаційна недостатність, спричинена низькими оперативними можливостями бухгалтерії.

Загалом процес формування системи оперативного обліку як виду діяльності і пізніше як теорії створення інформації для оперативного управління можна описати окремими періодами. Узагальнення наукових підходів до виникнення оперативного обліку представлено на рис. 1.1.

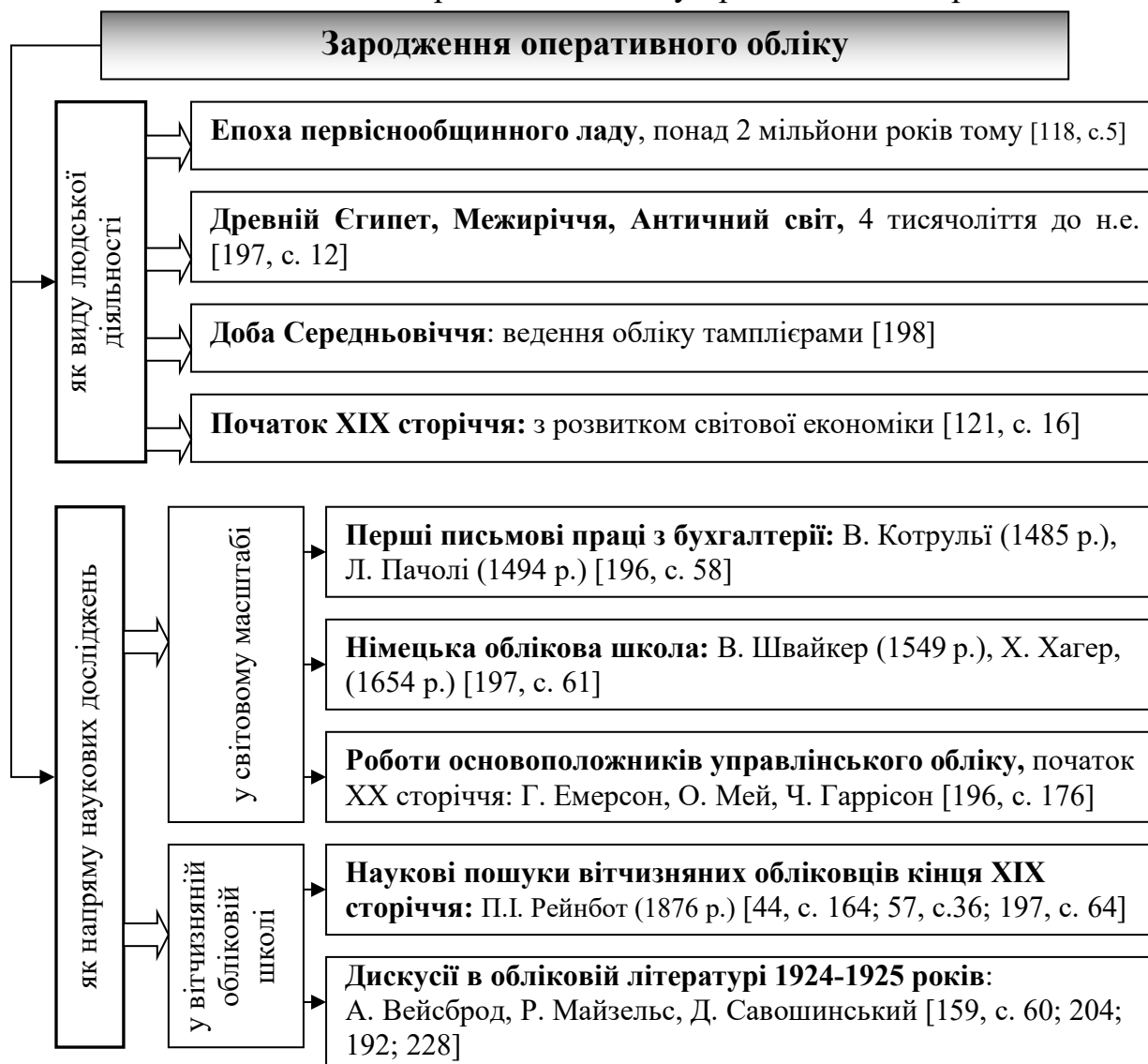

Рис. 1.1. Наукові підходи до виникнення оперативного обліку на практиці і в теорії

Звичайно, соціально-економічні перетворення в державі справили великий вплив на напрямок розвитку оперативного обліку. Тотальне поширення планів, норм і нормативів роботи господарюючих суб'єктів зумовило превалювання контролюючої функції оперативної інформації, часто не враховувалось її превентивне призначення.

Широку дискусію серед науковців і практиків обліку викликали статті Р. С. Майзельса (1923–1924 років) [138; 139]. Автор висунув концепцію існування в теорії та практиці господарського обліку його третьої складової – оперативної, де «...як в дзеркалі повинна відображатись уся повсякденна робота підприємства...» [139, с. 30].

Таку думку також підтримали інші науковці. А. В. Вейсброд наголошував, що підставою виникнення оперативного обліку є не відставання бухгалтерії у часі, а відмінності методу обох видів обліку, які не дозволяють вирішувати оперативні завдання у конкретних операціях [60, с. 38], аналогічної думки дотримувались Д. І. Савошинський [193] та А. Л. Поддубовський [178]. Питання оперативного діловодства як складової частини загального процесу документування операцій досліджували В. Мейльман [146], Е. Дрезен.

Шляхи вдосконалення процесу оперативного управління та його окремих елементів вивчаються на той час у публікаціях А. Добровольського, Н. Соколова, А. Сперанського [84; 85].

Прихильники запровадження оперативного обліку у діяльність вітчизняних підприємств неодноразово апелювали до зарубіжної практики, зокрема американської. Вони стверджували, що лише колишня безсистемна форма господарювання могла задовольнятися балансами прибутків і збитків. Такий облік давав змогу аналізувати стан підприємства лише через кілька місяців після настання фактів, які для раціонального управління слід було врахувати негайно. Вже в той час до оперативного обліку на американських підприємствах ставилась вимога надавати відповідальним керівникам на кожен момент всі необхідні відомості, які можуть їх орієнтувати в процесі управління.

В. В. Цубербіллер, звертаючись до зарубіжної практики, писав: «Вже два

десятиліття тому німці та американці зрозуміли, що тільки подвійна італійська бухгалтерія не може повністю інформувати про роботу підприємства, та доповнили рахівництво різностороннім оперативним обліком» [52, с. 42], основна причина такої ситуації – недостатня оперативність бухгалтерського обліку [225, с. 25].

Розвиток оперативного обліку на той час підтримали і бухгалтерипрактики: С. Біблер, Б. Макаревич [11; 12], Е. Круглов [140], А. Мухін [155], П.А. [171], Ю. Любович [134], І. Діанов [83], А. Іванцев [100], А. Вишневський [62], З. Коснікова [116].

Праці з оперативного обліку цього періоду містять у собі важливі теоретичні результати:

- охарактеризовано призначення оперативного обліку (особливо в торгівлі та суміжних галузях) як процесу забезпечення інформацією оперативного управління;

- розроблені принципи різних технік облікових записів (карткова, графічна, таблична);

- визначена основна відмінність між оперативним та бухгалтерським обліком, яка полягає в тому, що бухгалтерія фіксує тільки завершену операцію, а в оперативному обліку цінною є інформація про хід виконання окремих господарських дій.

Проте сама ідея визнання оперативного обліку викликала досить багато критики. Противниками виокремлення даного виду обліку були В.К. Мнюх, С. С. Дезорцев, А. Н. Кіпарісов, К. А. Кірілов, І. Коргін [115], Н. І. Лівінсон [106; 150]. На думку опонентів, створення системи оперативного обліку лише призвело б до дублювання інформації та «руйнування господарського обліку», бо вся концепція оперативного обліку сформована без осмислення основ і можливостей бухгалтерського обліку [108, с. 408].

Так, В. К. Мнюх робив такі висновки:

- 1) ніякого особливого оперативного обліку, крім бухгалтерського, на підприємствах не існує, повинен бути єдиний центр формування облікової

інформації;

2) якщо поруч із бухгалтерським обліком на підприємствах побудувати системи оперативного і статистичного обліку, то останні будуть не лише дублювати, але і руйнувати його: «основним завданням бухгалтерського обліку завжди було подати картину підприємства в цілому і висвітлити його окремі частини. Якщо першим займеться самостійна статистика шляхом обробки бухгалтерських даних, а другим – відокремлений оперативний облік, то що ж залишиться від бухгалтерського обліку як такого?»;

3) відсталість існує в бухгалтерії, але її необхідно та можливо ліквідувати шляхом раціоналізації управління [150, с. 835].

Ми підтримуємо думку Б. І. Валуєва, який, аналізуючи наукові погляди 1924–1929 років, написав: «Такий потужний опір новій ідеї оперативного обліку призвів до відсутності ґрунтовних теоретичних розробок у даній сфері» [52, с. 41].

Важливими для подальших досліджень у галузі взаємодії всіх видів обліку були рішення XVI партійної конференції, що відбулася в 1929 р. У резолюції конференції висунуто вимогу про встановлення «єдності бухгалтерського, оперативного і статистичного обліку». Офіційно оперативний облік, як одну із складових соціалістичного обліку визнано у 1931 році в постанові РНК СРСР «Об организации учетно-статистических работ» [136, с. 96, 110]. Проте в результаті затвердження оперативного обліку на законодавчому рівні відбулася його жорстка регламентація і змінилося призначення. Оперативний облік почав спрямовуватись на контроль суб'єктів господарювання з боку держави, що послабило його інформаційні властивості в управлінні підприємством.

На той час поряд із публікаціями вітчизняних авторів, значними тиражами виходили переклади книг іноземних (переважно американських) організаторів виробництва і управління: Тейлора, Емерсона, Гантта, Черча, Гільбрета, Гаррісона, Нікольсона, Рорбаха та ін. Так, в середині 30-х років у зв'язку з появою праць зарубіжних авторів про основи нормативного обліку,

калькулювання собівартості, оперативний аналіз тощо, оперативний облік отримав нові теоретичні напрацювання, а саме:

- визначені предмет та метод оперативного обліку;
- доведено, що необхідність оперативного планування, аналізу і контролю визначає об'єкти оперативного обліку;
- встановлено взаємозв'язок між оперативним і бухгалтерським видами обліку та необхідність формування умов, за яких відбувається їх конвергенція.

Я. В. Соколов зазначає, що саме в ці роки оперативний облік отримав найбільше поширення та запроваджувався практично скрізь, а перше визначення, на думку автора, належить С. В. Вороніну, який оперативний облік називав технічним. Окрему увагу Я. В. Соколов приділяє працям Н. А. Блатова. Дослідник в останні місяці свого життя писав книгу про оперативний облік, але, на жаль, рукопис його праці не зберігся [202].

30-ті роки в теорії вітчизняної облікової школи були сприятливими для розвитку оперативного обліку завдяки дослідженням М. Х. Жебрака та Г. Г. Крюкова. Науковці розробляли основні напрямки оперативного аналізу та нормування витрат, які в багатьох випадках ґрунтувались на показниках оперативного обліку. Так, у передмові до книги Ч. Гаррісона «Оперативно-калькуляційний облік виробництва» (1930 р.), М. Жебрак наголошує на високій ефективності методу «стандарт-кост» та його очевидних перевагах над «посмертною бухгалтерією» [66, с. 33]. На Заході та в Америці в цей період оперативний облік та планування вже були важливою функцією управління. «Близько 100 років тому німецькі та американські вчені ... доповнили рахівництво картковим оперативним обліком (Privatwirtschaftliche Statistik)» [93, с. 9].

За твердженням В. Б. Лібермана, саме в 30-ті роки у вітчизняній системі обліку було втрачено єдність між складовими господарського обліку та їх взаємозв'язок: «різні види обліку виявились практично розділеними, оскільки їх ведення розсіялось по багатьох управлінських відділах та структурних підрозділах підприємства» [129, с. 27]. У зв'язку з цим важливим завданням є

теоретичне обґрунтування взаємозв'язку і передачі інформації з одного виду обліку в інший та уникнення її дублювання.

Важливою роботою для становлення оперативного обліку цього періоду була посмертно видана книга професора Р. Я. Вейцмана (1936 р.). У ній вперше при викладі курсу бухгалтерії методу оперативного обліку була присвячена самостійна глава [61]. Автор дає об'єктивну оцінку розвитку облікової науки за перші двадцять років радянської влади, наголошує на недоліках та визначає подальші перспективи її розвитку. Він переконливо показує хибність сприйняття оперативного обліку в якості безсистемного й уривчастого спостереження.

Відстоюючи методологічну самостійність оперативного обліку, Р. Я. Вейцман підкреслює в той же час єдність усіх видів обліку. Оперативний облік є лише початковим етапом облікової роботи, хоча його показники мають і самостійне значення, але вони утворюють той обліковий матеріал, який повинен піддаватися подальшій обробці та узагальненню. «Це апарат великої чутливості, який постійно знаходиться на пульсі господарського життя, сигналізуючи всі його коливання, скачки та перебої» [61, с. 40].

Єдність обліку мала бути обумовлена єдиним видом первинних документів, спільною схемою документооберту, ув'язкою методичних основ та звітних форм. Проте переорієнтація оперативного обліку на контрольну функцію у вигляді оперативної звітності керуючим органам, помилкове трактування його основ багатьма авторами завадили розробити належну теоретичну базу для реалізації цього завдання.

Натомість велика увага приділялася пошукам підвищення оперативності тільки бухгалтерської інформації. Дослідники пропонували різні способи досягнення мети:

- спроби складання щоденних балансів, які б відкривали можливість оперативно отримувати інформацію про фінансовий стан підприємства;
- зростання уваги до методу реєстрації інформації спочатку на картках, а пізніше – із застосуванням обчислювальної техніки та інше.

Переорієнтація на бухгалтерський облік, пошуки нових його напрямків в умовах госпрозрахунку, централізація обробки даних послабили позиції оперативного обліку в практиці вітчизняних підприємств.

Саме в кінці тридцятих років XX ст. оперативний облік відступає, як зазначає Л. Ф. Зверенчук, на позиції оперативно-технічного, виробничо-технологічного, диспетчерського обліку [197, с. 11]. Термін «відступає» в даному випадку є умовним, бо функціонування оперативного обліку у вигляді диспетчерської служби дозволило збагатити його новими прийомами та методами, пов'язало з іншими функціями управління, особливо з плануванням і аналізом. Удосконалення оперативного обліку відбувалося здебільшого в контексті раціоналізації оперативного управління і організації виробництва.

Вагомий внесок у розвиток теорії оперативного обліку у 40–50-ті роки зробили Н. А. Кіпарісов, М. Н. Гальперін, А. М. Галаган [65], М. Х. Жебрак [92], А. І. Сумцов [211]. В цих роботах по-різному трактується суть, метод, об'єкти та місце оперативного обліку, проте ці розробки слугували базою для подальших досліджень та були основою впровадження оперативного обліку в практичну діяльність підприємств.

У 50-ті роки з централізацією бухгалтерського оперативний облік не зазнав суттєвих змін і залишився децентралізованим, а відтак – об'єкти оперативного та бухгалтерського обліку все більше втрачали свою тотожність. Досліджуючи розвиток оперативного обліку в ці роки, Б. І. Валуєв звертає увагу на дисертацію М. П. Юр'єва, яка була написана в 1951 році. У праці автор розглянув практику оперативного обліку в різних галузях господарства, визначив предмет і метод оперативного обліку, вивчив історію даного питання, проте його робота практично не бралася до уваги іншими науковцями і не була опублікована [52, с. 43].

Після сталінської епохи оперативний облік відійшов на другий план в результаті виділення в обліковій теорії трьох проблем, які потребували першочергового вирішення: госпрозрахунок, децентралізація і автоматизація. Досліджуючи розвиток оперативного обліку в 50-х роках, можна зауважити

відсутність системних розробок та виділити такі наукові позиції:

- у навчальній літературі помилково визначають зміст оперативного обліку як усе те, що не враховано в інших видах обліку;
- оперативний облік характеризують з критичної точки зору як неповний, не завжди точний, не обов'язково систематичний тощо;
- категорично заперечують доцільність оперативного обліку як самостійної функції управління;
- делікатно обходять проблему, не висвітлюючи її у своїх працях.

На законодавчому рівні даному питанню також не надавалося значної уваги. Проте згідно з «Основними положеннями з планування, обліку і калькуляції собівартості промислової продукції» від 1955 року всі вітчизняні промислові підприємства були зобов'язані за будь-яких методів обліку виробничих витрат і калькуляції собівартості організовувати оперативний облік використання матеріалів та заробітної плати [166].

Наступним етапом у розвитку теорії оперативного обліку стали дослідження І. І. Каракоза, опубліковані в 1963–1972 роках. Його праця «Питання теорії та практики оперативного обліку» до сьогодні залишається одним із найбільш повних досліджень оперативного обліку, його методики та організації. Водночас, уже понад 40 років робота викликає численні дискусії. Описуючи організацію та методику оперативного обліку, І. І. Каракоз тісно пов'язує їх з оперативним аналізом та контролем, що має велике практичне значення для управління підприємством.

Але в теоретичній концепції проф. І. І. Каракоза є значна гіперболізація, яка полягає в широкому тлумаченні можливостей оперативного обліку, у кожній роботі підкреслюється його універсальність, у той час як бухгалтерському – відводиться роль вартісного обліку. Бухгалтерський облік по завершенню звітного періоду (більше місяця) повинен був узагальнювати показники оперативного обліку і додавати інформацію, яка в оперативному режимі не обліковувалась: «Ресурси і засоби відображуються в оперативному обліку ... узагальнюються у вигляді системи показників, що забезпечує

необхідну інформацію про підсумки роботи підприємства і всіх його складових за кожен день протягом місяця і в цілому за місяць» [107, с. 13].

Такі твердження науковця викликали багато критики, оскільки оперативний облік не може повністю, всесторонньо вирішити проблему надання інформації на довгих відрізках часу. В результаті критика багатьох положень автора не дозволила достатньо повно поширити його ідеї.

Окремі дослідники підтримували думку І. І. Каракоза про широкі можливості оперативного обліку. Наприклад, обґрунтовувалось твердження, згідно з яким бухгалтерський облік базується на даних оперативного: «бухгалтерський облік забезпечує послідовне зведення та групування даних оперативного обліку на взаємопов'язаних рахунках, в результаті чого формується узагальнена модель стану та руху засобів підприємства, яка має високі аналітичні властивості» [129, с. 32]. М. Г. Белопольський та В. А. Шульман пропонували ввести в навчальних планах для управлінців, технологів, організаторів виробництва, економістів окрему дисципліну «оперативний облік» [10, с. 14].

У 70-ті роки значного поширення набули дослідження форм та методів оперативного обліку, були узагальнені особливості впливу на систему оперативного управління окремих галузей економіки. У багатьох джерелах оцінювались переваги та недоліки чекової й талонної форм оперативного обліку, обґрунтовувались переваги впровадження диспетчерської служби, визначалась їх ефективність. Дослідження встановлювали, що «функціонування диспетчерської служби знижує витрати робочого часу керівників відділів в середньому на 40%», «питома вага перспективних рішень в керівництва підвищилась у 3 рази» [181, с. 170], а «впровадження чекової форми оперативного обліку в колгоспі «Україна» сприяло скороченню витрат і збільшенню прибутку в 1971 р. на 214,2 тис. карбованців і чистого доходу на 46,7 тис. карбованців» [113, с. 21].

У працях науковців цього періоду були викладені важливі результати для розвитку оперативного обліку. Формування оперативної інформації про

господарську діяльність підприємств вивчалось за допомогою системного підходу. Автори доводили необхідність удосконалення взаємодії усіх функцій оперативного управління. Оперативний облік досліджувався в багатьох контекстах:

- раціоналізація і автоматизація оперативного управління – Я. Н. Ханеліс (1971) [220], Е. Л. Іцковіч, Л. Р. Сорокін (1985 р.) [103], С. А. Соколіцин, Б. І. Кузін (1988) [200] та інші;

- дослідження теоретичних основ оперативного аналізу – В. П. Савін (1971) [192];

- вдосконалення системи оперативного контролю – С. Ф. Зверенчук, Л. С. Зернов, І. І. Фітерман (1976) [197];

- вивчення взаємозв'язку оперативного обліку з елементами системи оперативного управління – М. Г. Белополюський, В. А. Шульман (1969) [10]; В. І. Стражев (1973) [210], П. М. Скрипник, А. П. Савченко (1973) [199], В. Г. Гетьман (1974) [70], М. Я. Штейнман (1978) [229], В. П. Індукаєв (1986) [102].

Наступним етапом розвитку теорії оперативного обліку стали дослідження Б. І. Валуєва, А. В. Поташова, А. Я. Важова, В. А. Тихонова та ін., опубліковані у 80–90-х роках, де даний вид обліку продовжував розглядатись у тісному взаємозв'язку з оперативним аналізом та контролем. У роботах цього періоду обґрунтовується важливість оперативного обліку як функції управління підприємством. Дослідження Б. І. Валуєва містять важливі наукові результати для розвитку теорії оперативного обліку, а саме:

- обґрунтовано необхідність інформації оперативного обліку для здійснення оперативного управління підприємством;

- узагальнено основні теоретичні розробки попередніх періодів з даного питання;

- визначено чіткий взаємозв'язок між оперативним обліком та контролем;

- встановлено проблеми подальшого розвитку організації оперативного обліку;

– виділено та ґрунтовно проаналізовано дві точки зору на питання розмежування складових господарського обліку: 1) у процесі інтеграції обліку перестають існувати три його види – оперативний, статистичний та бухгалтерський; 2) інтеграція не знищує принципових відмінностей між окремими видами обліку [162, с. 62].

У процесі дослідження теорії вітчизняного обліку в 1981 році В. Б. Ліberman дійшов висновку, що на той момент у спеціалізованій літературі існували кардинально різні погляди на місце та роль окремих видів обліку в системі господарського обліку. Наукові підходи до оперативного обліку на той час можна об'єднати в декілька груп:

1. В умовах автоматизації сформується єдиний вид обліку – управлінський;
2. Облік інтегрований на основі статистики, проте оперативний облік не знайшов місця в цій системі та організовується кожним підприємством самостійно;
3. В єдину систему обліку не включається оперативний облік, окремі економісти виділяли два види обліку – статистичний та бухгалтерський.
4. На оперативний облік покладають окремі функції бухгалтерського або намагаються їх об'єднати (система оперативно-бухгалтерського обліку матеріальних цінностей, безнапівфабрикатний метод обліку, нормативний метод оперативного обліку виробничих витрат);
5. В умовах інтеграції бухгалтерський облік втратить свою значимість (не буде необхідності в системі рахунків, дебеті та кредиті, аналітичному та синтетичному обліку), актуальні інформаційні сукупності будуть формуватись автоматизованим оперативним обліком [129, с. 30].

Такі точки зору не можна назвати достатньо обґрунтованими, кожна з них перебільшує значення окремого виду обліку. Проте окремі з них є актуальними і в наш час, що свідчить про недостатнє вивчення і вирішення проблеми.

Теоретичні дослідження та активне практичне застосування оперативного обліку в багатьох галузях економіки сприяли його затвердженню на

законодавчому рівні. Так, у Законі «Про державне підприємство (об'єднання)» (1987 р.) рекомендовалось вести поряд зі статистичним та бухгалтерським оперативний облік з метою активного впливу на господарську діяльність, а також для аналізу шляхів, форм і методів розвитку виробництва [97].

Наступні дослідження теорії оперативного обліку поряд із створенням автоматизованих систем все більше пов'язували його з бухгалтерським. На сучасному етапі інтеграція економічної інформації в умовах комп'ютеризації створює проблему об'єднання виділених раніше видів обліку. Тому дане питання є актуальним: тут не лише не досягнуто єдності поглядів між окремими авторами, але й висловлюються взаємовиключні, полярно протилежні точки зору.

Окрім того, розвиток інформаційних технологій, інтеграція та інші проблемні питання оперативного обліку зумовили такий напрямок наукової роботи, як захист дисертацій. Дослідження містять суттєві прогалини в теорії оперативного обліку, зокрема не розкрито специфіку його здійснення в окремих галузях економіки, в тому числі сільському господарстві. Аналіз динаміки кількості захищених дисертацій з питань оперативного управління підприємством свідчить про зниження уваги до проблеми в останні роки (додатки А.1 та А.2).

На сучасному етапі розвитку оперативного обліку дискусія відбувається з приводу таких питань:

- інтеграція видів обліку в умовах комп'ютеризації [13; 104, с. 31; 120, с. 19 та інші];
- перенесення функцій оперативного обліку на сучасні системи управлінського обліку, контролінгу та інших управлінських технологій [187, с. 50; 142, с. 164 та інші].

Систематизація досліджень з питань становлення та розвитку оперативного обліку (додаток Б) дає підстави стверджувати про неоднозначне ставлення до визначеної проблеми. Сучасники здебільшого використовують за

основу праці Я. В. Соколова, Б. І. Валуєва, С. І. Шкарабана, а одне із перших комплексних досліджень становлення оперативного обліку у вітчизняній теорії викладене в монографії Л. Ф. Зверенчук, Л. С. Зернова, І. І. Фітермана [197].

Отже, ретроспективний аналіз дав змогу виділити основні етапи формування та розвитку теорії оперативного обліку у вітчизняній обліковій школі:

1. Етап становлення (кінець XIX ст. – початок 30-х рр. XX ст.) – виникнення дискусії про необхідність і важливість оперативного обліку в системі управління діяльністю підприємства.

2. Етап розвитку (30-ті – 60-ті рр. XX ст.) – вивчення і вдосконалення оперативного обліку як інформаційної бази оперативного планування, аналізу, контролю, регулювання.

3. Етап теоретичного обґрунтування (II половина 60-их – 90-ті роки XX ст.) – обґрунтування його теоретичних засад у контексті завдань оперативного управління та в умовах розвитку інформаційних технологій.

4. Етап трансформації та вдосконалення (початок XXI ст. – сьогодення) – розвиток оперативного обліку в контексті управлінського і з урахуванням умов автоматизованої обробки даних (табл. 1.1).

Дослідження генезису оперативного обліку підтвердило, що існують кардинально протилежні визначення його суті та місця в системі управління підприємством, які можна звести до двох основних:

1) оперативний облік не є науково обґрунтованим та його застосування можна уникнути шляхом вдосконалення бухгалтерського чи запровадження ефективної системи управлінського обліку; в умовах автоматизованої обробки даних відбувається процес інтеграції та нівелювання окремих видів господарського обліку, в тому числі й оперативного;

2) бухгалтерський облік, у якому переважає достовірність юридичної сили документа, але втрачена швидкість отримання інформації через згаяний час на формальні процедури збирання підписів і печаток, не здатен виконувати функцію інформаційного забезпечення оперативного управління.

Етапи формування та розвитку теорії оперативного обліку у вітчизняній

Етап			Дослідники	Осн
Назва	Часовий період	Характеристика		
Етап становлення	кін. XIX ст. – поч. 30-х років XX ст.	Зародження дискусії стосовно виділення оперативного обліку в окрему складову, жорстка критика ідеї запровадження системи оперативного обліку.	Біблер С., Вейсброд А. В., Вишневський А., Діанов І., Іванцов А., Лобок Л., Любович Ю., Любович Ю. О., Майзельс Р. С., Макаревич Б., Мейльман В., Рейнбот П. І., Савошинський Д. І., Цубербіллер В. В. та інші.	Визна інформації недостатньо обліку; встановлені планув охарактеризова надавати відомості
Етап розвитку	30-ті – 60-ті роки XX ст.	Дослідження оперативного обліку у взаємозв'язку з аналізом, контролем, оперативним плануванням.	Блатов М. А., Вейцман Р. Я., Воронін С. В., Жебрак М. Х., Крюков Г. Г., Лівшиц Ф. Д., Юр'єв М. П. та інші.	Виділені господарств статистичним, та м
Етап теоретичного обґрунтування	II пол. 60-их – 90-ті роки XX ст.	Обґрунтування теоретичних засад оперативного обліку з урахуванням інформаційних запитів системи оперативного управління та в умовах автоматизації виробництва.	Белопольський М. Г., Валусєв Б. І., Гуцайлюк З. В., Зверенчук Л. Ф., Зернов Л. С., Івашкевич В. Б., Індукаєв В. П., Каракоз І. І., Кашаєв А. М., Литвин Ю. Я., Ліberman В. Б., Савічев П. І., Стражев В. І., Чумаченко М. Г., Шкарабан С. І. та інші.	Узагальнені пошук шляхів різних галу оперативн запровадження основні пробле обліку; виділені на питання роз
Етап трансформації та вдосконалення	поч. XXI ст. – до сьогодні	Дискусійним питанням є доцільність поділу системи обліку на визначені раніше складові, висвітлення питань оперативного обліку в контексті управлінського, врахування умов комп'ютерної обробки даних.	Бірюлін О. О., Власова І. Є., Денис В. П., Євдокімова Н.В., Жегалова Н.А., Ковальчук Т.М., Кошкаров С.А., Кузьмінський Ю.А., Румак О.Х., Саліхова В.Ю., Шубкін Є.А., Яцишин І.М. та інші.	Пошук нових умов ком системи менедж поглядів науко обліку як а вдосконалені системі обліку у

У цьому питанні він поступається місцем оперативному обліку. Комп'ютеризація та зміна технології обліку не призводять до злиття окремих видів обліку, а лише надають їм нових властивостей.

Підтримуючи другу гіпотезу, вважаємо, що теоретичні результати основоположників оперативного обліку є актуальними і в наш час. Проте попри важливе місце в історії розвитку вітчизняної облікової школи оперативний облік не має чітко визначеної концепції. На даний момент не досягнуто єдності поглядів щодо його необхідності, не визначено конкретних шляхів його розвитку для отримання максимально результативної інформації, відкритим залишається питання місця оперативного обліку в системі оперативного управління. Тому необхідно обґрунтувати самостійність та економічну доцільність оперативного обліку в контексті інформаційного забезпечення управління з метою подальшого розвитку його організаційно-методичних засад.

1.2. Оцінка наукових підходів до визначення теоретичних засад оперативного обліку

Передумовою наукового позиціонування оперативного обліку в системі управління є розгляд його концептуальних положень, які обґрунтовуються визначенням теоретичних засад цієї підсистеми обліку, вимог до її розвитку і вдосконалення. Проте в економічній науці основний акцент зроблений на питаннях бухгалтерського фінансового обліку. В результаті були залишені поза увагою проблеми оперативного обліку, особливо теоретичне тлумачення таких понять як мета, предмет, завдання, об'єкти, метод оперативного обліку, а також оптимізація документооберту, його взаємозв'язок з іншими видами обліку.

Проведене дослідження (додаток В) показало, що існують різні назви оперативного обліку, зокрема: оперативний, поточний, первинний, спеціальний, оперативно-бухгалтерський, щоденний, декадно-оперативний, оперативно-статистичний, оперативно-технічний, оперативний фінансовий, оперативно-технологічний, оперативно-економічний, оперативно-калькуляційний тощо. Цьому виду обліку даються також різні характеристики

та визначення.

До його особливостей частіше відносять такі: відображення господарських операцій, які не охоплюються іншими видами обліку; використання всіх облікових вимірників, але більше натуральних; ведення його позасистемним способом; відображення господарських операцій, як правило, в процесі їх виконання; застосування його даних в оперативному менеджменті.

Як приклад оперативного обліку по об'єктах багато авторів [7; 14; 48; 96; 104; 153 та інші] наводять облік руху матеріалів і процес виробництва продукції, облік роботи машин і устаткування, облік виконання договорів з контрагентами, а в останні роки [120; 142 та інші] – облік витрат на виробництво продукції, облік показників постачальницької, збутової, фінансової, соціальної і екологічної діяльності. Визначені особливості та об'єкти дублюються практично в кожній економічній праці, яка стосується оперативного обліку, але детальніше і ширше інформація не розкривається.

Одна з головних причин такого становища – відсутність достатньо переконливого обґрунтування сутності оперативного обліку, його предмета та місця в системі менеджменту, особливостей методу цієї функції управління [210, с. 101]. Попри масове його використання на практиці оперативний облік у порівнянні з іншими підсистемами обліку є найбільш «відсталим» та теоретично необґрунтованим [10, с. 10].

У літературних джерелах його часто називають «оперативно-технічним» [13; 96; 119; 131; 175; 227; 233], однак при цьому автори розкривають лише оперативну складову і взагалі не аргументують свою позицію в технічній частині або мають на увазі облік виробничих процесів. У сферу інтересів оперативного обліку потрапляє не тільки виробнича, а й інша інформація, що впливає на події, бізнес-процеси і спрямована на вирішення завдань усіх аспектів діяльності організації.

Професор І. Г. Ушачов визначає оперативний облік як спосіб здійснення щоденного спостереження та фіксації виробничих процесів, явищ та подій. На думку автора, основними вимогами до цього виду обліку повинні бути:

точність і повнота даних; простота та доступність; мінімальні витрати ресурсів і робочого часу виконавців [161, с. 149]. М. Г. Белопольський та В. А. Шульман називають оперативний облік щоденним, зазначаючи, що ефективна його організація дозволяє встановлювати результати роботи виробничих ділянок підприємства за минулу добу [10, с. 9].

М. В. Кужельний надає оперативному обліку визначальну роль, оскільки на підставі інформації оперативного формуються дані бухгалтерського, внутрішньогосподарського, статистичного обліку та складається звітність. Саме оперативний облік може дати швидку інформацію керівництву або державним контролюючим органам про хід виконання певних фактів фінансово-господарської діяльності, що стосується як підприємства, так і галузі, країни загалом [120, с.13]. В деяких аспектах не погоджуємось з автором, бо створити комплексну систему надання оперативної інформації в цілому по державі чи навіть по галузі – надзвичайно складне завдання.

Раціональною є думка В.Ф. Палія, який основною рисою оперативного обліку вважає його спрямованість на відображення конкретної операції [173, с. 12]. Операція – дія, спрямована на досягнення визначеної мети у процесі господарської діяльності.

Разом з тим обґрунтовуються твердження, що «оперативний облік використовується в підсистемах управління постачанням, виробництвом, збутом, фінансами та ін., оскільки поза межами конкретних операцій він не має самостійного значення для управління» [129, с. 35], «дані оперативного обліку практично не використовуються після завершення операції, адже вступає в силу бухгалтерський облік» [159, с. 7]. У такому випадку буде знижуватись ефективність ведення цього виду обліку, тому раціональна його методика й організація повинна забезпечити використання даних і після завершення конкретної операції.

В. І. Рибін ототожнює оперативний облік з первинним, аргументуючи це тим, що він ведеться, як правило, в натуральному вираженні, тому його показники в основному не є зіставними, що робить неможливим їх подальше

поєднання [50, с. 20]. Не підтримуємо це твердження з декількох причин:

1) в оперативному обліку доцільно застосовувати вартісні показники, в результаті чого можна уникнути дублювання інформації і використовувати оперативний облік як інформаційну базу для контролю показників бухгалтерського обліку;

2) дані оперативного обліку не завжди підтверджуються документально і можуть бути лише наближеними до фактичного їх значення. Це здійснюється з метою надання вчасної оперативної інформації.

А. Я. Важов у процесі характеристики видів обліку термін «оперативний» замінює на «спеціальний» і визначає його як «облік окремих фактів господарської та виробничої діяльності, які не можна або не потрібно враховувати методами бухгалтерського та статистичного обліку» [51, с. 8]. Характерним є те, що його дані можуть бути використані для управлінських цілей без їх додаткової обробки. Оперативний облік є найбільш динамічним серед решти видів обліку. Він повинен адаптовуватись до особливостей господарської діяльності, змінюючи свої методи і навіть об'єкти залежно від існуючих завдань.

Загалом трактування поняття оперативного обліку з часів його виникнення зазнало певної еволюції. На визначення його сутності впливали соціальні, економічні, політичні фактори. З інструменту відображення інформації про конкретну виробничу операцію оперативний облік перетворився на функцію менеджменту. Між тим, його визнавали як складову соціалістичного загальногосподарського обліку, надавали йому все більших функцій, пов'язували з аналізом, контролем і плануванням. У результаті виокремились два основні напрями визначення поняття «оперативний облік»:

– з позиції об'єкта обліку (оперативний облік є процесом, який вимірює, реєструє, передає інформацію про об'єкти управління, безпосередньо в ході здійснення операцій);

– з точки зору суб'єкта обліку (це вид обліку, який здійснюється з максимальною швидкістю, формує оперативні дані, дозволяючи своєчасно

здійснювати управління).

Такі позиції не повинні бути протиставлені одна одній. Вони характеризують дві сторони єдиного цілого. Оперативний облік, слідуючи за операціями, фіксує не всі показники, а лише ті, які необхідно знати в терміновому порядку для здійснення оперативного управління на підприємстві.

Вважаємо, що оперативний облік – це частина облікової системи і складова інформаційного забезпечення, яка шляхом кількісного відображення та якісної характеристики діяльності підприємства створює дані, необхідні для реалізації функцій оперативного управління та раціональної організації господарських процесів. Він здійснюється в результаті швидкої реєстрації, передачі та обробки інформації з метою одержання мінімуму показників, які дають максимум інформації для прийняття оптимальних рішень (рис. 1.2).

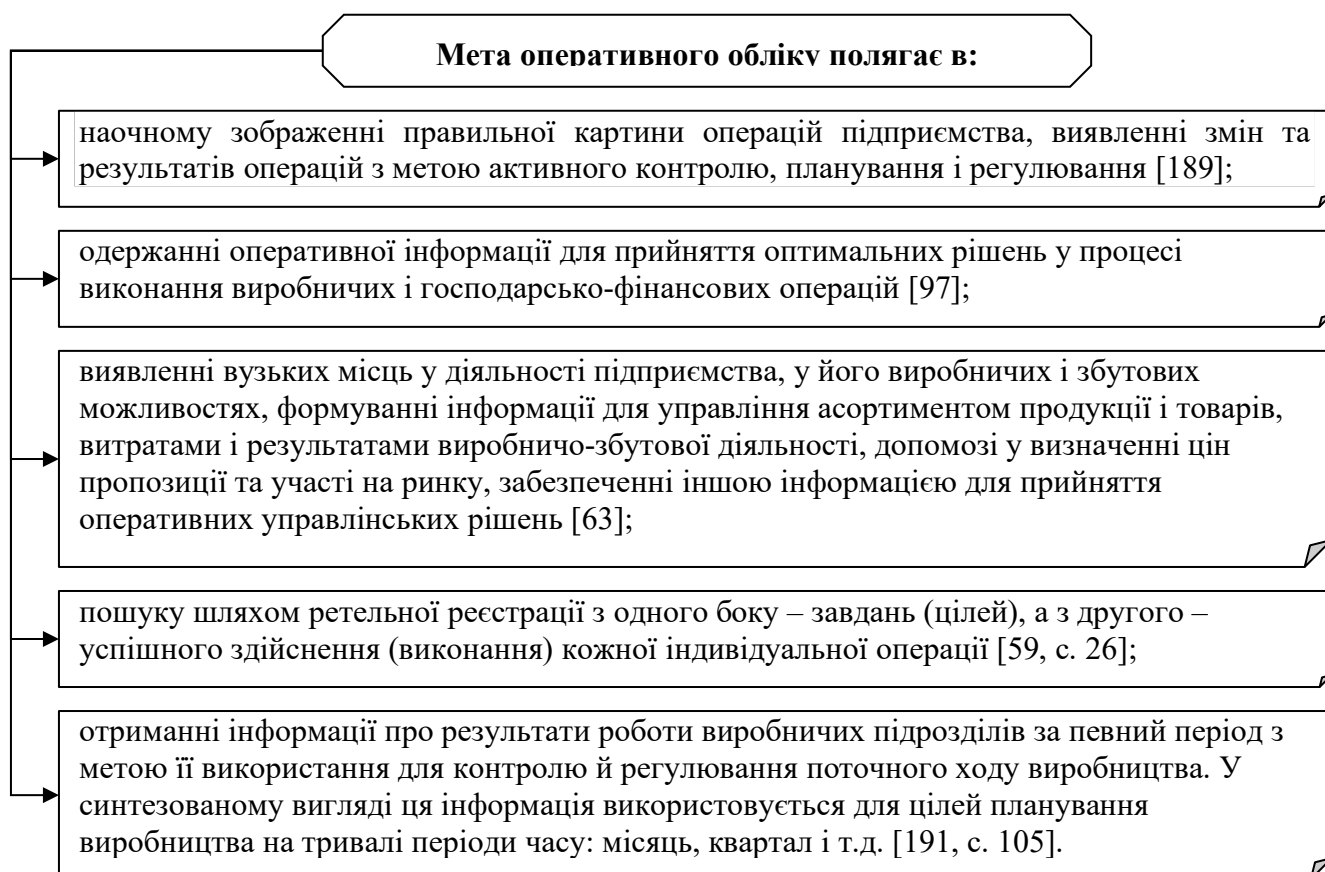

Рис. 1.2. Тракткування мети оперативного обліку

Основна мета оперативного обліку в контексті оперативного управління – забезпечення максимально ефективного досягнення цілей короткострокового

періоду. В результаті користувач повинен отримати кількісну та якісну оцінку процесів з метою вжиття превентивних заходів для запобігання несприятливим наслідкам. З метою раціональної організації господарських процесів оперативний облік накопичує спеціальну нефінансову інформацію про якісні та кількісні результати здійснених раніше операцій.

Дослідження підходів до визначення мети оперативного обліку свідчить, що нею можна вважати виконання оперативним обліком таких умов:

- забезпечення інформацією для ефективної роботи системи менеджменту підприємства;
- формування даних, які матимуть релевантний вплив на прийняття управлінських рішень, в тому числі і про конкретні господарські операції.

Досягнення мети оперативного обліку розкривається через виконання ним набору функцій. Вважаємо, що окремі функції, які були сформульовані науковцями [7], виходять за межі дії оперативного обліку, наприклад: поліпшення господарського управління та організаторської роботи безпосередньо на підприємстві; глибоке вивчення всіх сторін господарської діяльності підприємства, його ділянок і цехів у ході виробництва, щодня і з початку місяця; розкриття невикористаних резервів; розробка заходів, спрямованих на виконання і перевиконання планів та інші, які в цілому замінюють майже всю систему управління підприємством (рис. 1.3).

Аналіз економічної літератури, визначення основних завдань управління, їх взаємозв'язку з обліковим інформаційним забезпеченням дають змогу виокремити такі функції оперативного обліку:

- 1) інформаційна – формування релевантної своєчасної інформації про господарський стан підприємства та його окремих структурних одиниць;
- 2) комунікаційна – створення взаємозв'язку між структурними підрозділами для вирішення оперативних питань діяльності підприємства;
- 3) прогнозна – фіксація необхідних показників для здійснення оперативного і частково стратегічного планування;

Рис. 1.3. Наукові підходи до визначення функцій оперативного обліку

4) контрольна – інформаційне забезпечення функціонування системи оперативного контролю;

5) аналітична – забезпечення даними, необхідними для аналізу з метою оперативного виявлення значних відхилень у роботі підприємства та швидкого їх усунення;

6) сигнальна – швидке інформування управлінського персоналу про нетипові зміни в виробничому та інших процесах підприємства.

Відповідно до окресленої вище мети і функцій, оперативний облік на підприємстві повинен виконувати такі завдання:

- безпосередньо в ході виробництва фіксувати необхідні дані про об’єкти оперативного управління;
- забезпечувати збір та обробку інформації в режимі реального часу;
- створювати інформаційну забезпеченість здійснення оперативного планування і контролю;
- формувати базу оперативного аналізу з метою підвищення ефективності роботи підприємства та оперативного пошуку невикористаних резервів;
- оперативно надавати інформацію з метою виявлення «вузьких» місць у структурі підприємства;
- виключати дублювання (однократність фіксації даних у ході оперативного обліку та багаторазовість їх використання на різних рівнях управління). Спосіб та якість виконання завдань оперативного обліку визначається особливостями процесів виробництва, а також рівнем розвитку інформаційних технологій, які використовуються.

Предмет оперативного обліку визначається І. І. Каракозом та П. І. Савічевим як «... ресурси та частина господарських засобів, їх стан, рух та зміни в процесі виконання планів по підприємству та його структурних відділах» [107, с. 14]. Проте з визначення не зрозуміло, які ресурси та яка саме частина господарських засобів відображається в оперативному обліку.

М. Г. Белопольський, В. А. Шульман предметом оперативного обліку вважають всю господарську і виробничу діяльність підприємства та окремих його ділянок [10, с. 23]. Дане твердження є необґрунтованим, оскільки формування оперативної інформації про всі аспекти діяльності підприємства є трудомістким і неефективним. Вважаємо, що предмет облікової системи тотожний для всіх її елементів: ресурси (господарські засоби) та їх зміна в ході господарської діяльності підприємства. Предметом оперативного обліку в результаті виступає та частина ресурсів і процесів, яку необхідно фіксувати з метою оперативного управління.

Об’єкти оперативного обліку – деталізовані елементи його предмета. Це

ресурси, процеси, господарські операції, які фіксуються в ході виробничої та іншої діяльності господарюючого суб'єкта, носять оперативний характер, відрізняються від бухгалтерських широкою деталізацією. В окремих випадках об'єкти двох видів обліку збігаються, проте не можна стверджувати про їх аналогічність, бо інформація щодо них подається різносторонньо або з різною періодичністю.

На думку В. Б. Лібермана, об'єктами оперативного обліку є різноманітні елементи виробничого процесу та безпосередньо процес виробництва (відповідні технологічні операції). Справедливим є твердження автора про те, що «немає необхідності і неможливо в єдину систему бухгалтерського обліку включати всі об'єкти оперативного та статистичного обліку» [129, с. 31].

Цікаве трактування об'єктів оперативного обліку наведено А.В. Вейсбродом у [59, с. 24]: це не результат операції, який відображається в її кінцевому вартісному чи натуральному вимірі, а кількісна та якісна відповідність фактів, які відбуваються, запланованим показникам. У такому випадку прослідковується тісний взаємозв'язок оперативного обліку із плануванням. Об'єктами оперативного обліку є не лише економічні процеси, а інші їх види: «варто зазначити, що оперативний облік використовується не лише для обліку господарських операцій, але його застосовують також при спостереженнях за природними явищами» [2, с. 7]. В умовах сільськогосподарського виробництва такі дані мають велике значення.

В окремих випадках предмет та об'єкти оперативного обліку досліджуються в контексті інших видів обліку. М. С. Пушкар предметом бухгалтерського обліку визначає не «самі об'єкти (активи і пасиви) в їх фізичному розумінні, а інформацію про них, яка корисна для управління» Причому автор визначає такі критерії корисності інформації: зв'язок з метою управління; формування релевантних показників; ефективність; регулювання системи управління на основі отриманих даних [187, с. 152]. Таке трактування предмета бухгалтерського обліку значно розширює його межі, але не враховує той факт, що формування корисної для управління інформації часто

здійснюється з використанням небухгалтерських методів та принципів.

Б. І. Валуєв та А. І. Паламарчук зазначають, що об'єктами оперативного обліку є ресурси і процеси на стадіях їх зародження та проходження. При цьому важливе значення має створення інформації безпосередньо в структурах, де відбуваються процеси і використовуються ресурси, в такому випадку інформація може бути використана для здійснення подальшого контролю, аналізу і регулювання відхилень, які становлять загрозу економічній безпеці. Серед таких об'єктів автори виділили: фінансові інвестиції, капітальні інвестиції, матеріальне забезпечення, енергетичне забезпечення, конструкторсько-технологічне забезпечення, виробництво та збут. Поза сумнівом, наведений перелік може бути розширений. Обсяг та зміст інформації, необхідної для оперативного управління підприємством, можуть бути різними [53].

Саме відмінності в об'єктах та специфіка користувачів інформації є основними чинниками виділення оперативного обліку як окремого виду: «деколи недостатньо бачити лише покупця і суму відвантаженої продукції – з'являється необхідність знати, яка конкретно продукція продається, до якої категорії і бренду вона відноситься, в якому регіоні знаходиться покупець і так далі. Всі ці завдання виконуються оперативним обліком» [64].

Характеристика об'єктів оперативного обліку в розрізі господарських процесів (постачання, виробництво та реалізація) наведено на рис. 1.4.

На першому етапі оперативний облік процесу постачання передбачає безперервне спостереження та передачу інформації про постачання сировини та її наявність на підприємстві (за видами, групами, марками, класами, постачальниками). Бухгалтерський облік нівелює окремі з таких характеристик у процесі укрупнення інформації (фізичний стан, якість сировини), тоді як в оперативних зведеннях часто не враховують ціну матеріалів, вартість додаткових послуг, штрафи та ін.

Рис. 1.4. Об'єкти оперативного обліку в контексті типових господарських процесів

Ведення оперативного обліку насамперед пов'язане з процесом виробництва. В. Б. Ліберман пов'язує його завдання з розподілом виробництва на три стадії: початкову, центральну та заключну [129, с. 41]. На початковій стадії оперативний облік повинен відображати підготовку засобів та предметів праці до процесу виробництва: наявність матеріалів, напівфабрикатів, інструментів, трудових ресурсів, стан обладнання та техніки тощо.

На центральній стадії має бути відображена інформація про процес виконання операції, використання матеріалів, техніки, наявність виробничого браку, про простої робітників та їх причини. Заключний етап повинен бути зафіксований в оперативному обліку інформацією про результати виконання операції.

Відображення цієї інформації забезпечує єдина система обліку, основна відмінність окремих її видів полягає в деталізації об'єктів. В оперативному

обліку, наприклад, споживання сировини може відображатися з розподілом за підрозділами підприємства. Також об'єктами оперативного обліку в процесі виробництва є такі, які не можуть бути відображені у вартісній формі: наявність, склад та рівень використання трудових ресурсів, обладнання, якість продукції тощо.

Процес реалізації передбачає відвантаження готової продукції покупцям та здійснення розрахунків з постачальниками. В.Б. Ліberman зазначає, що «перший етап контролюється оперативним та бухгалтерським обліком, другий – бухгалтерським» [129, с. 61]. У даному випадку оперативний облік необхідний для управління асортиментом продукції з метою виконання зобов'язань перед покупцями.

Результати дослідження наукових праць, де було піднято питання об'єктів оперативного обліку, наведені в додатку Д і дають змогу стверджувати, що переважна більшість авторів відносить сюди лише факти виробничих операцій. Вважаємо, що необхідно розширювати даний перелік, включаючи постачальницьку, збутову, фінансову та іншу діяльність підприємства. Окрім того, важливим є врахування екологічних і соціальних впливів на процес управління.

Оскільки оперативний облік є частиною обліково-інформаційного забезпечення на підприємстві, дослідження принципів його ведення у взаємозв'язку з бухгалтерським обліком дозволяє виділити їх спільні та відмінні риси. Принцип безперервності витікає з припущення, що його діяльність триватиме далі. В бухгалтерському обліку це має важливе значення, проте формування оперативної інформації про господарські процеси по суті не вимагає впевненості у подальшій роботі підприємства. Автономність підприємства передбачає розмежування майна юридичної особи та її власників. При веденні оперативного обліку необхідно дотримуватись цього принципу, звертаючи увагу на те, що внутрішні об'єкти обліку повинні бути у власності підприємства як юридичної особи.

Принцип єдиного грошового вимірника є прерогативою бухгалтерського

обліку, в оперативному обліку він втрачає свій сенс. Правило нарахування та відповідності доходів і витрат також є суто бухгалтерським, в оперативному обліку відображаються окремі господарські операції. Ще одним принципом обліку є періодичність. Як зазначає С. Ф. Голов, у системі управлінського обліку інформація надається за короткі проміжки часу (добу, тиждень, місяць) або в міру потреби прийняття рішень [72, с. 425]. Автор стверджує, що ознакою якості звітності є її своєчасність на противагу періодичності.

Згідно з принципом повного висвітлення фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні і потенційні наслідки діяльності підприємства. В межах оперативного обліку необхідним є не повне висвітлення господарських операцій, а актуальність оперативної інформації, її вплив на процес прийняття рішень, репрезентативність.

Враховуючи наведені аргументи, можна стверджувати, що оперативний облік здійснюється на основі таких принципів:

1) спрямованість – показники, які використовуються в оперативному обліку, повинні бути спрямовані на вирішення конкретних завдань управління окремими господарськими операціями;

2) оперативність – відображення процесів на підприємстві в режимі реального часу, мінімальний термін бухгалтерської звітності в один місяць для більшості господарських управлінських завдань не є прийнятним;

3) своєчасність – інформація оперативного обліку повинна впливати на хід виконання операцій, а не фіксувати їх кінцевий результат;

4) достатність – обсяг даних повинен бути цілком достатнім для прийняття відповідних рішень. Це забезпечується за рахунок аналітичності та деталізації показників;

5) адресність означає, що інформація оперативного обліку орієнтована на конкретного споживача (завдання, які він вирішує) та повинна бути максимально наближена до місць прийняття рішень. Принцип передбачає таку організацію обліку, яка раціонально поєднувала б централізацію з децентралізацією та створювала умови для досягнення одноразової фіксації

вихідних даних, наступності та доповнення інформації на відповідних рівнях управління;

б) гнучкість – методи оперативного обліку повинні бути адаптовані до постійних змін у діяльності підприємства. Сучасні умови господарювання відзначаються динамізмом розвитку, багатоваріантністю ситуацій. Підсистема оперативного обліку на відміну від бухгалтерського не повинна бути стабільною та незмінною протягом тривалого періоду. Навпаки, її необхідно адаптувати до умов, які формуються в процесі оперативного управління.

Визначені принципи реалізуються через набір методів та процедур оперативного обліку. Особливістю методу оперативного обліку є комплексна реєстрація, передача, обробка та узагальнення наявності всіх ресурсів і основних показників господарської діяльності, їх рух або зміна в процесі виробництва, які необхідні для оперативного управління [10, с. 27]. На думку В. Г. Макарова, будь-які спеціальні методи наукового опрацювання отриманих відомостей в оперативному обліку не застосовуються. Його дані обробляються лише при їх подальшому використанні в бухгалтерському чи статистичному обліку [141, с. 19]. Дане твердження спростовує систематизація поглядів інших науковців.

За визначенням А. М. Кузьмінського та В. В. Сопка метод оперативного обліку – це система прийомів одноаспектного способу реєстрації господарських явищ і процесів [122, с. 18], з чим слід погодитись. Ю. А. Кузьмінський доводить, що метод оперативного обліку – це сукупність способів та прийомів, які забезпечують одержання та обробку економічної інформації з метою використання її у процесі оперативного управління [124, с. 93]. За П. М. Скрипником, це набір способів, які створюють систематичне, взаємопов'язане та об'єктивне відображення господарських процесів у вигляді економічних показників для оперативного управління [199, с. 16]. Інші наукові підходи до трактування і класифікації методів оперативного обліку наведено в додатку Е.

Вважаємо, що при реєстрації та відображенні оперативної інформації

можуть бути застосовані як загальнонаукові способи пізнання (аналіз, дедукція, індукція, синтез, спостереження, моделювання тощо), так і окремі специфічні методи бухгалтерського обліку, математики, статистики, аналізу. Оперативний облік використовує будь-які методи, прийоми та способи, з допомогою яких формується інформація для прийняття рішень.

Спостереження є основою інформаційного забезпечення оперативного обліку, здійснюється з метою перетворення даних про факти господарської діяльності на його показники. Виявлення передбачає встановлення фактів відхилень або недоліків у процесах та явищах господарського життя підприємства. Вимірювання здійснюється для визначення об'єктів у кількісному та/або якісному виразі з метою подальшої їх реєстрації, передачі та узагальнення у різних вимірниках: трудових, натуральних, грошових, відносних, якісних.

Групування оперативних даних має на меті їх стиснення з метою полегшення подальшої обробки, формування доступних для сприйняття інформаційних сукупностей та використання їх у інших видах обліку. Важливо, що воно повинне відбуватись без суттєвої втрати інформативності.

Групування в бухгалтерському обліку реалізується через систему рахунків. В оперативному обліку основним критерієм упорядкування інформації є встановлені центри відповідальності, відповідальні особи, господарські процеси та окремі об'єкти оперативного управління. У зв'язку з цим у процесі практичної діяльності постає питання внутрішньої регламентації групування даних оперативного обліку. В оперативному обліку визначення групувальних ознак здійснюється не лише вертикально, а й безпосередньо менеджерами центрів відповідальності, що дає змогу задіяти ініціативу самих управлінців для пошуку більш досконалих форм та методів облікової роботи.

Реєстрація, за твердженням Ю. А. Кузьмінського, – це запис у відповідний документ оперативного обліку про факт здійснення або нездійснення якогось явища або про стан об'єкта обліку [124, с. 93].

Використання у процесі оперативного обліку такого методу, як

документування, є дискусійним питанням. З одного боку, фахівці стверджують, що «ґрунтується оперативний облік на показниках первинних документів, які складають у момент здійснення господарських операцій. За допомогою первинних документів посадові особи дають різні розпорядження, а в окремих з них відображається і виконання поставлених завдань» [113, с. 19], «оперативний облік – це система, на вхід якої із зовнішньої сфери надходять первинні документи, а на виході – результати обробки даних первинних документів» [149, с. 17]. З іншої точки зору, висловлюються твердження про недоцільність використання документації в системі оперативної інформації.

Вважаємо, що документування є методом оперативного обліку, його використання залежить від існуючої технології обробки та передачі оперативних даних, специфіки діяльності підприємства. Відсутність документального підходу до оформлення окремих операцій не надає їм юридично доказової сили, але, якщо виходити з призначення оперативної інформації, подібна доказовість не завжди є обов'язковою.

Не має впливу в оперативному обліку і прийом подвійного запису, оскільки «відсутні рівні між собою і прямо протилежні зміни в об'єктах цього виду обліку» [142, с. 166]. Хоча окремі автори відстоювали ідею створення інтегрованого з бухгалтерським плану рахунків оперативного обліку [107], проте практично застосовувати наскрізний подвійний запис у системі формування оперативної інформації не має сенсу. За твердженням Н. М. Малюги, найбільш ефективно на підприємстві система обліку працює за умови використання як подвійного (диграфічного), так і простого (уніграфічного) запису. Причому останній застосовується в оперативному обліку [142, с. 167].

Інвентаризація – один із методів оперативного обліку, спосіб виявлення фактичного стану об'єкта. За допомогою інвентаризації визначають відхилення від облікових даних, втрати, нестачі, невраховані цінності, розкрадання. Вона сприяє збереженню об'єктів оперативного обліку, контролю за їх використанням, встановленню повноти та достовірності оперативної облікової

інформації.

Для ефективної реалізації постачальницької, виробничої та збутової політики менеджера необхідно постійно орієнтуватися в ціні готової продукції, робіт, послуг. У випадку необхідності оперативного визначення вартості виробництва використовують грошову оцінку та калькуляцію. Вони є не лише об'єктами бухгалтерського, але й застосовуються за необхідності в оперативному обліку.

Звітність в оперативному обліку є способом передачі актуальної, релевантної інформації безпосередньо внутрішнім користувачам у процесі управління підприємством і вибірково слугує основою для контролю фінансових та формування статистичних показників. Зокрема, М. Г. Белов стверджує, що «вихідними даними такої звітності є відомості, зафіксовані, як правило, у відповідних первинних документах, які входять у систему бухгалтерського обліку, а вказана звітність є складовою системи статистичного спостереження» [9, с. 28]. У такому випадку відбуватиметься «розчинення» оперативного обліку між бухгалтерським та статистичним.

Тому оперативна звітність повинна мати конкретного користувача та чітко виражений управлінський характер. Ф. Ф. Бутинець поділяє звітність підприємства за економічним змістом на бухгалтерську, статистичну, податкову й оперативну. Оперативна звітність призначена для внутрішнього поточного контролю і управління на момент здійснення господарських операцій або одразу після їх завершення. Для прикладу автор наводить звіт касира про рух готівки в касі, звіт про хід реалізації продукції тощо [46, с. 302]. Наведені методи оперативного обліку необхідно розглядати не окремо, а в сукупності, що дасть можливість узагальнювати результати та встановити найбільш суттєві моменти для оперативного впливу на об'єкти управління.

В результаті критичного аналізу наукових підходів до визначення теоретичних засад оперативного обліку були систематизовані положення щодо його сутності, предмета, об'єктів, методів, завдань, функцій та вимог. Встановлення найбільш об'єктивного змісту даних категорій, що відповідає

сучасному рівню розвитку інноваційних технологій та умовам господарювання в сільському господарстві, є основою для обґрунтування концепції оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством.

1.3. Облікове забезпечення оперативного управління в умовах розвитку інноваційних технологій

Необхідність організації оперативного обліку як основи інформаційного забезпечення оперативного управління в сільському господарстві спричинена тим, що в процесі діяльності підприємства виникають різні короточасні впливи випадкових факторів, які важко врахувати при поточному і стратегічному обліку в силу об'єктивних і суб'єктивних причин. Керуючись виключно інформацією бухгалтерського обліку, неможливо передбачити всього, що щодня виникає в господарському житті: нові умови збуту продукції, людський фактор, поломка техніки, перебої в постачанні сировини, інші непередбачувані явища технічного та соціально-психологічного характеру, які впливають на економічні процеси підприємства. Якщо їх своєчасно не регулювати, то вони можуть загальмувати або навіть зірвати досягнення як тактичних, так і стратегічних цілей. Оперативний облік в умовах розвитку сучасних інноваційних технологій здатний формувати достатню інформаційну базу для здійснення відповідного оперативного регулювання.

Обґрунтування наукових основ оперативного обліку вважаємо доцільним розглядати в контексті його функції як інформаційної бази для оперативного управління. Аналіз літератури [73; 103; 160; 161, 210] дав змогу встановити, що оперативне управління – це сукупність взаємопов'язаних складових (фахівців та іншого персоналу, інформаційних зв'язків між ними, функцій, методів і процесів управління, технічних засобів обробки інформації), які забезпечують при їх скоординованій взаємодії реалізацію поставлених цілей за допомогою прийняття рішень в реальному часі і короткостроковій перспективі.

Погоджуємось з твердженням, що «неправомірно виділяти оперативне

управління в самостійну управлінську функцію, але й не варто обмежувати це поняття організацією виробництва чи окремим переліком управлінських робіт (розподілом техніки, забезпеченням матеріалами, проведенням оперативних нарад тощо)» [218, с. 214]. В окремих працях [3; 56; 132] оперативне управління визначають як ситуаційне, що ґрунтується на оперативному прийнятті управлінських рішень, виходячи з наявних обставин у зовнішньому та внутрішньому середовищі господарювання. При цьому порівняно зі стратегічним менеджментом тут ширше враховуються умови функціонування підприємства, усуваються негативні фактори, що можуть з'являтися у повсякденній діяльності.

Суть оперативного управління сільськогосподарським підприємством розкривається в контексті його функцій. В економічній літературі це питання розкрито достатньо повно, існують різні підходи до його трактування, зустрічається понад 50 класифікацій функцій управління [104, с. 32]. Здебільшого до них відносять планування, організацію, мотивацію і контроль [186, с. 15], ряд авторів додає до зазначеного переліку облік, аналіз та координування. Аналіз літератури часів планової економіки засвідчив, що вітчизняні науковці здійснювали розподіл управління на етапи організації, планування (прогнозування), обліку, аналізу, контролю та регулювання [52; 101; 129; 162 та інші].

У зв'язку із цим оперативний облік доцільно розглядати як управлінську функцію. Він є не лише інформаційною базою прийняття оперативних рішень, але й виступає сполучним елементом між іншими функціями. Як зазначає Г. Г. Кірейцев, підсистема обліку в управлінні покликана забезпечувати зворотній зв'язок між суб'єктами та об'єктами управління, взаємозв'язок між функціями управління і тим самим максимально сприяти розвитку інших підсистем і механізму управління загалом, посиленню його впливу на ефективність виробництва [110, с. 8].

Прослідкувати необхідність реалізації функції оперативного обліку доцільно на основі аналізу процесів, які знаходяться в полі оперативного

управління. Б. І. Валуєв поділяє такі процеси на три групи [9, с. 53]:

- 1) окремі елементи ще не завершених процесів різного роду господарських операцій;
- 2) закінчені господарські операції локального характеру;
- 3) узагальнені по підприємству за короткі проміжки часу господарські процеси, які здійснюються на різних стадіях кругообігу засобів виробництва.

Інформацію про ці процеси переважно можна отримати лише за допомогою оперативного обліку. Так, інформація про об'єкти, які належать до першої групи, як правило, взагалі не міститься в бухгалтерському обліку. Для цього виду обліку принципово не потрібні відомості про окремі елементи ще не закінчених операцій, проте ці відомості є надзвичайно необхідними для своєчасного управління.

Інформація другої та третьої груп може відображатися в бухгалтерському обліку шляхом узагальнення первинних документів, але для потреб оперативного управління вона буде малопридатною. Цей вид управління, як правило, здійснюється на місцях, де важко отримати та використати централізовані бухгалтерські дані.

Погоджуючись із думкою Б. І. Валуєва, вважаємо, що в сучасних умовах зберігається розподіл процесів, які підлягають оперативному управлінню на три визначені групи. Навіть при високому ступені комп'ютеризації облікового процесу різними залишаються завдання, зміст, повнота інформації, місце та час її створення і використання, можливості взаємодії окремих складових облікової системи з іншими функціями оперативного управління. Бухгалтерія за допомогою своїх методів дуже часто не може охопити операцію у всій її цілісності. Частина оперативних моментів, які не мають характеру змін у структурі активів чи пасивів, залишається неврахованою. Інформація вартісного характеру часто опиняється розробленою по окремих рахунках.

Функціонування оперативного обліку має враховувати, що при переході від нижніх до вищих рівнів менеджменту зростає обсяг і значимість наслідків прийнятих рішень. Проте чим більше наближений управлінець до виконання

конкретних операцій, тим більш деталізованою і розгорнутою повинна бути база прийняття рішень. У результаті можна стверджувати, що оперативний облік забезпечує інформацією усі рівні управління підприємством. Його інформаційна наповненість буде змінюватись залежно від завдань, які виконує суб'єкт управління (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Особливості інформаційної наповненості оперативного обліку залежно від рівня управління підприємством

Складність організації ефективного оперативного управління полягає в тому, що воно здійснюється щодо різних процесів сільськогосподарського підприємства і тому організовується всіма менеджерами. Але в усіх випадках воно має свої ключові пріоритети, дотримання яких дозволяє ефективно управляти підприємством. Оперативний облік здійснюється для забезпечення можливостей виконання визначених пріоритетів (рис. 1.6).

Реалізація оперативним обліком таких вимог відбувається в процесі його функціонування як елемента системи інформаційного забезпечення управління. Суть даного поняття визначається як збір, обробка і передача фінансової та нефінансової інформації, яка використовується менеджерами для планування і контролю за роботою підприємства, вимірювання та оцінки отриманих результатів [15, с. 13].

Рис. 1.6. Спрямування оперативного обліку у взаємозв'язку із пріоритетами операційного управління

Враховуючи ієрархію системи менеджменту на підприємстві, виділяють три типи управлінської облікової інформації: стратегічна, тактична і оперативна [154]. Часовий проміжок, який охоплюють такі види інформації, науковці розподіляють так: стратегічні дані – переважно 3 – 10 років, тактичні – один рік, часовий діапазон оперативної інформації – менше одного року [232]. Вважаємо, що часовий діапазон оперативної управлінської інформації є вузьким і знаходиться в межах місяця, хоча можуть бути винятки в результаті специфіки представлення облікових показників, коли розкривається технічний аспект оперативного обліку.

Так, В. Б. Моссаковський зауважує важливий момент: необхідність оперативного обліку спричинена відмінністю його об'єктів від об'єктів бухгалтерського обліку, тому лаг збирання та обробки даних не має значення. Наприклад, облік експлікації земель, таксація лісонасаджень і реєстрація племінних характеристик тварин може здійснюватися раз на рік або навіть через більші проміжки часу, які значно перевищують лаг бухгалтерського обліку, інші його показники, зокрема облік матеріалів на складі, рух тварин на фермі мають реєструватися щодня. При цьому автор поділяє весь оперативно-технічний облік на два: оперативний, що дозволяє одержати дані в найкоротші строки, та технічний, який дає можливість отримати інформацію, відсутню в бухгалтерському обліку [151, с. 39–60].

Враховуючи наведені аргументи, важко погодитись з твердженням, що «обліково-аналітична інформація являє собою сукупність даних бухгалтерського обліку» [179, с. 55]. В її основу також покладені інші, не бухгалтерські показники, враховуючи і дані оперативного обліку.

С. Ф. Голов стверджує про функціонування на підприємстві актуальної інформаційної сукупності, «яка має надавати ретроспективну і перспективну інформацію про діяльність підприємства та його середовище; відображати стратегічні і поточні аспекти діяльності на основі збалансованості довго- і короткострокових, фінансових та нефінансових показників; містити структуровану інформацію з урахуванням запитів користувачів» [71, с. 4].

Виходячи із встановлених вище вимог, автор здійснює сегментацію актуальної інформаційної сукупності на вісім зон (рис. 1.7).

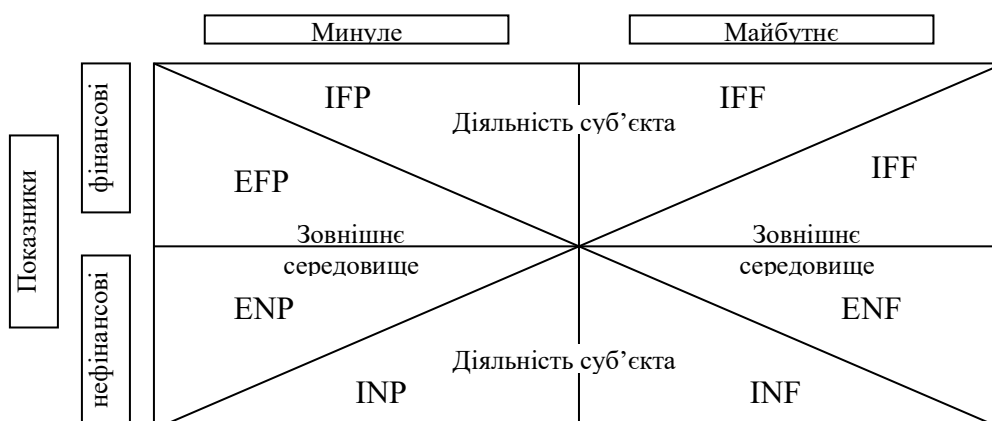

Рис. 1.7. Сегментація актуальної інформаційної сукупності [71, с. 4]

Кожна інформаційна зона сукупності формується з допомогою певних облікових процедур. До оперативного обліку автор відносить зону INP, яка містить нефінансові показники (використання робочого часу, плинність кадрів, кількість нових клієнтів тощо). Узагальнення таких показників відбувається в системі внутрішньої звітності підприємства. Вважаємо доцільним розширити межі оперативного обліку в силу таких причин:

- у системі оперативного обліку доцільно відображати фінансову інформацію (зона IFP), а не лише дані в нефінансовій формі;
- оперативні зведення можуть містити показники зовнішніх впливів на діяльність суб'єкта господарювання (зони ENP і EFP);
- оперативна інформація є базою формування стратегічних пріоритетів і перспектив (зони майбутнього). Тому структура необхідної оперативної інформації є складною та включає адміністративний, технологічний, економічний, технічний, постачальницький, кадровий, екологічний та інші аспекти.

Створити ефективну систему інформаційного забезпечення управління сільськогосподарським підприємством можна, уникаючи найбільш вагомих недоліків в організації інформаційних потоків (Б. Мільнер): паралельність проходження однакової інформації; відсутність єдності структурних підрозділів

підприємства під час її формування; повторюваність одних і тих самих потоків; недостатня оперативність у зборі, передачі та обробці показників; надлишкові обсяги даних; зіставність, недостатня надійність та повнота [214, с. 60].

Врахування недоліків організації інформаційних потоків дозволяє виділити основні вимоги до сукупності оперативних даних підприємства. Оперативна інформація повинна бути достовірною, достатньою, доступною [181, с. 158]. Також вимогами до неї є диференційованість, компактність, варіантність.

Разом з цим оперативні зведення повинні містити мінімальну кількість показників, але задовольняти усіх користувачів на різних рівнях управління підприємства. Оперативна інформація має бути суттєвою і доцільною, що виключає зайві показники. Окрім того, її необхідно формувати з найменшими витратами робочого часу обліковців і управлінців. Тобто облікова інформація створюється не заради самого обліку, а є основою для процесів прогнозування, планування (бюджетування), аналізу і контролю, виступає важливим засобом прийняття ефективних і результативних управлінських рішень.

Якість означає, що спотворення інформації неприпустиме, а сама вона має відповідати запитам менеджерів. Оперативність передбачає те, що керівник повинен бути проінформований постійно, а не один раз на тиждень, місяць чи квартал. Своєчасність Е. С. Хендріксен та М. Ф. Ван-Бреда визначають як корисність інформації для прийняття рішень до того моменту, коли вона втратить властивість впливати на рішення користувачів [222].

Для відповідності всім перерахованим вимогам необхідно використовувати новітні методи збору, обробки і відображення інформації.

Враховуючи наведені вище аргументи, вважаємо, що оперативну інформацію можна визначити як комплекс взаємопов'язаних економічних, технічних та іншого роду показників, що характеризують динаміку поточного стану справ на підприємстві з метою оперативного управління, відповідають визначеним вимогам та зафіксовані у відповідності до встановленої форми.

Окрім визначення місця оперативного обліку в структурі функцій

управління, встановлення його суті як частини інформаційного забезпечення менеджменту, обґрунтування змісту оперативної інформації, необхідно дослідити місце оперативного обліку в системі нижчого порядку – обліковій. Таке дослідження сприятиме обґрунтуванню оперативного обліку як окремого виду та дозволить виділити напрямки його взаємодії з іншими елементами облікової системи сільськогосподарського підприємства.

Під поняттям «облікова система» розуміють «збір, обробку та узагальнення інформації для цілей прийняття управлінських рішень відповідальними особами на всіх рівнях економіки» [118, с. 96]. Дослідження показали, що існують різні наукові погляди щодо сутності цієї категорії, а деякі автори ототожнюють її із «системою бухгалтерського обліку» [75]. Ототожнення таких понять не є теоретично обґрунтованим, існують інші види облікової інформації, окрім бухгалтерської. Тому актуальним є визначення елементів облікової системи.

У вітчизняній науковій літературі домінує думка про відображення усієї облікової інформації про господарську діяльність підприємства в господарському обліку. Його розподіл на три взаємопов'язаних, але незалежних види (оперативний, бухгалтерський та статистичний) підтримує переважна більшість теоретиків. У додатку Ж чітко простежується тенденція до виокремлення зазначених облікових підсистем. Проте гіпотеза господарського обліку, яка виникла на початку минулого століття і міцно закріпилася в обліковій теорії, має дискусійний характер.

Опоненти вважають ділення цілісної системи обліку безпідставним. Зокрема, професор М. С. Пушкар стверджує, що замість наукового обґрунтування поділу обліку на види автори традиційно пропонують «тривіальний» підхід до цього питання, який відомий ще з часів становлення соціалізму в нашій державі [184, с. 67]. В. Ф. Палій з цього приводу зазначає, що такий поділ справді існував на певному етапі, однак неправомірне представлення окремих видів обліку як підсистем господарського обліку обернулося серйозними втратами для теорії [173]. М. Р. Лучко питання

об'єднання трьох видів у єдину систему господарського обліку називає «хибними та деформованими ідеями, які і в наш час мають місце в теорії бухгалтерського обліку» [133, с. 94].

Дискусійним питанням є виділення статистичного обліку як автономного елемента облікової системи. Існує думка, що «статистичний облік є не видом обліку, а статистичним методом дослідження явищ і процесів» [184, с. 67, 68; 151, с. 39–60]. Не заглиблюючись у теоретичне обґрунтування статистичного обліку як окремого виду, можна стверджувати, що статистична звітність формується на основі даних як бухгалтерського, так і оперативного обліку. У великій мірі це стосується галузі сільського господарства, підприємства якої складають статистичну звітність за короткі проміжки часу.

М. В. Кужельний зауважує: «деякі науковці вважають, що поняття господарського обліку – штучне: існує система бухгалтерського обліку, складовою якої є оперативний облік, а статистика є окремою системою» [119, с. 15]. Віднесення оперативного обліку до бухгалтерського спостерігаємо в багатьох інших джерелах спеціалізованої літератури: виявлення, вимірювання та реєстрація господарських фактів і є оперативним обліком, тобто складовою бухгалтерського обліку [54].

У багатьох публікаціях з теорії управлінського обліку часто наголошується на необхідності оперативного відображення операцій: «значення управлінського обліку полягає в тому, що він дає змогу системно розглядати питання оперативного планування, аналізу, контролю й обліку окремих видів діяльності» [232, с. 108]. На думку В. Ф. Палія, управлінський облік виходить за межі бухгалтерського, оскільки багато з управлінських параметрів відображаються в оперативному обліку, отримуються методами статистичного спостереження. С. Ф. Голов з цього приводу зазначає, що управлінський облік включає елементи статистичного, бухгалтерського та оперативного обліку [72, с. 279].

М. Т. Білуха ототожнює внутрішньогосподарський (управлінський) облік з оперативним: «у вітчизняній практиці внутрішньогосподарський облік

застосовується в управлінні господарською діяльністю як оперативний та оперативно-технічний облік. У зарубіжній практиці для оперативного керування господарською діяльністю він сформувався як управлінський облік, а бухгалтерський облік називається фінансовим» [14, с. 7]. О. В. Лишиленко інформаційною базою управлінського обліку визначає сукупність показників бухгалтерської, оперативної та статистичної облікових систем [130, с. 29].

З огляду на це можна стверджувати, що оперативний облік у сучасних умовах функціонує в загальній системі управлінського обліку і є його складовою. Таку позицію в своїх роботах останнім часом відстоюють відомі науковці: «управлінський облік генерує оригінальну інформацію в реальному часі для менеджерів різних рівнів, яка необхідна їм для виконання поточної роботи (протягом зміни, доби, декади) та регулювання дій персоналу» [186, с. 18]. М. З. Пізенгольц пише, що в управлінський облік, крім бухгалтерського обліку витрат на виробництво, входить і оперативний облік [177, с. 9]. С. О. Левицька виділяє такі взаємопов'язані, але автономні види обліку: бухгалтерський, внутрішньогосподарський, статистичний та податковий, причому метою внутрішньогосподарського обліку визначено «надання інформації керівництву з окремих питань виробничого характеру для здійснення оперативного управління» [128, с. 175].

У російській спеціалізованій літературі [63; 88; 93] домінує думка про розподіл управлінського обліку на дві складові: оперативну та стратегічну, що відповідають умовам оперативного, тактичного та стратегічного управління. Якщо в процесі стратегічного управлінського обліку акцентується увага на змінах у зовнішньому середовищі підприємства, то, на противагу стратегічному, в оперативному обліку на перший план висуваються господарські процеси в окремих підрозділах, які здійснюються всередині підприємства.

Міжнародна практика управлінського обліку підтверджує наведений факт. Так, у Концептуальній основі управлінського обліку, визначеній Міжнародною федерацією бухгалтерів, передбачено поділ процедур

управлінського обліку для забезпечення різних груп персоналу, які можуть мати оперативні, тактичні або стратегічні цілі [72, с. 288]. У Методичних рекомендаціях щодо організації та ведення управлінського обліку, розроблених та затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі Росії, під управлінським обліком розуміється «процес ідентифікації ... та подання фінансової і виробничої інформації, на підставі якої керівництвом підприємства приймаються оперативні та стратегічні рішення» [147].

Відповідно до такого підходу управлінський облік є системою формування і використання інформації для управління загалом, включаючи оперативне. Тому за своєю суттю оперативний облік є управлінським, оскільки функціонує для створення і передачі інформації в системі менеджменту підприємства. Погоджуємося з думкою С. А. Кошкарова, що застосування терміна «управлінський оперативний облік» є недоцільним, оскільки оперативний – це і є управлінський [117]. Але неправомірним є ототожнення управлінського обліку із системою оперативного управління, ”яка залежно від умов... і об’єкта вивчення може включати такі блоки систем: нормування, планування, аналіз, контроль, ціноутворення та ін.” [145], та відведення управлінському обліку виключно оперативної ролі на рівні робочого місця, бригади, цеху [186, с. 103].

Ефективне функціонування оперативного обліку як складової управлінського обліку в сучасних умовах є неможливим без застосування новітніх інформаційних технологій збору, обробки та передачі інформації. У сільськогосподарських підприємствах найбільш прийнятними є інноваційні технології, що ґрунтуються на дистанційному зондування Землі, зокрема геоінформаційні системи (ГІС), які пов’язують із модулями GPS-навігації.

Проблеми впровадження інновацій у сільськогосподарське виробництво з метою підвищення його економічного потенціалу та рівня екологічної безпеки досліджені у працях В. І. Зацерковного, В. В. Морозова, П. Т. Саблука, Г. С. Тесленка, В. М. Трегобчука, А. М. Третьяка, А. Ю. Шелестова та інших. Усі розробки в даній сфері ґрунтуються на використанні інформаційних

технологій, зокрема географічних інформаційних систем, які служать для збору, зберігання, обробки і розповсюдження просторової інформації з метою прийняття обґрунтованих, проектних і управлінських рішень [204].

Перші комп'ютерні геоінформаційні системи були розроблені у 60-х роках минулого століття, а до кінця 1970-х було введено в дію комерційні продукти SYMAP та ODYSSEY, розробниками яких стала Гарвардська лабораторія з комп'ютерної графіки і просторового аналізу під керівництвом Х. Фішера. З того часу багато підприємств і урядових установ акцентують свою увагу на розробці геоінформаційних систем різного призначення.

Вагомий досвід із впровадження та використання геоінформаційних технологій містять результати глобальних державних програм розвинених країн світу. Зокрема, Європейський Союз фінансує розробку та впровадження масштабної програми GMES (Global Monitoring for Environment and Security), яка має на меті створення інформаційної основи для прийняття рішень у сфері охорони навколишнього середовища. Одним із ключових напрямів розвитку програми є моніторинг сільськогосподарської галузі європейських країн (www.gmes.info). На даний момент в рамках GMES впроваджено сервіс спостереження за якістю посівів сільськогосподарських культур (Global Crop Monitoring), здійснюється оновлення карт класифікації земних покривів (EUROLAND), контроль за раціональним використанням культивованих земель (Agri Environmental Monitoring) тощо.

Окрім того, в Об'єднаному дослідницькому центрі (JRC) Європейської Комісії функціонує й удосконалюється система прогнозування врожайності AGRI4CAST [68, с. 121]. Організацією з продовольства й сільського господарства FAO (Food and Agricultural Organization of the United Nations) розроблена програма GIEWS (Global Information and Early Warning System). Міністерство сільського господарства США впроваджує проект MARS (Monitoring Agriculture with Remote Sensing), який дає змогу акумулювати інформацію про стан сільського господарства не лише в межах країни, а й за кордоном. Проект глобального сільськогосподарського моніторингу (GLAM),

фінансований спільно USDA і NASA, актуалізує геоінформаційні системи супутниковими даними з сучасного покоління супутників дистанційного зондування Землі.

У рамках виконання робіт за проектом MARS центром ім. Вінанда Старинга (м. Вагенінген, Нідерланди) була розроблена імітаційна модель росту сільськогосподарських культур WOFOST, яка адаптована для використання в ГІС. Саме ця модель використовується зараз для прогнозування урожайності на рівні Європейського Союзу. У WOFOST використовуються такі параметри: фотосинтетично активна радіація (ФАР), вологозабезпеченість посівів, проективне покриття, зелена і суха біомаси тощо [98].

В Україні процес впровадження інноваційних технологій у систему управління сільським господарством знаходиться на стадії розвитку. Так, спеціалістами відділу космічних інформаційних технологій та систем Інституту космічних досліджень НАНУ–НКАУ (Куссуль Н. М.) спільно з Національним університетом біоресурсів і природокористування України (Шелестов А. Ю.) на замовлення Міністерства агрополітики було розроблено Web-портал системи агромоніторингу сільськогосподарських культур. Геопортал призначений для надання сервісів моніторингу сільськогосподарських культур на території України через мережу Інтернет (<http://agro.ikd.kiev.ua>). У 2011 р. співробітники відділу завершили проект Європейської комісії «Оцінювання площ посівів на основі супутникових даних в Україні». Розроблені алгоритми використовуються для вирішення прикладних задач в галузі сільського господарства та моніторингу стану рослинності [167].

На локальному рівні пропонується велика кількість геоінформаційних систем, які адаптовані для прийняття управлінських рішень та організації виробництва в сільському господарстві: MapInfo, Atlas GIS, ArcView та ін. На вітчизняному ринку найбільшого поширення набули ArcGIS, ArcView зі спеціальними модулями оперативного обліку, виведенням зображення у 3D форматі, просторовим аналізом. Геоінформаційні системи ArcGIS та Mapinfo

Professional мають широкий набір інструментів для створення електронних карт.

Використання ГІС у сільському господарстві дало змогу запроваджувати інноваційні методи землеробства. Однією із таких технологій є «точне землеробство» (Precision Farming), яке набуло поширення в європейських країнах у 90-ті роки минулого століття та визнане світовою сільськогосподарською наукою як ефективний спосіб економії ресурсів та зменшення негативного екологічного впливу виробництва. Максимальна ефективність досягається в результаті створення комплексу програмно-технічних засобів, який складається з декількох підсистем:

1. Технічні засоби: (системи паралельного водіння; засоби аналізу ґрунту; системи диференційованого внесення; датчики врожаю).
2. Моніторинг сільськогосподарських угідь (визначення меж ділянок; складання карт врожайності; аналіз умов місцевості).
3. Моніторинг техніки: (GPS-навігація, візуалізація переміщень техніки, оперативний облік робіт та одержання сільськогосподарської продукції).
4. Технологічне планування.
5. Бюджетування й бухгалтерський облік [169].

Технології точного землеробства ґрунтуються на аналізі кожного поля: визначення особливостей рельєфу, агрохімічного складу ґрунтового покриву і застосування на кожній ділянці поля різних агротехнологій. На основі біологічних потреб рослин вноситься нормована доза мінеральних добрив тільки на тих ділянках, які цього потребують. Усе це забезпечує суттєву економію мінеральних добрив та зменшення ймовірності забруднення навколишнього середовища.

Основою комплексу управління технології точного землеробства є система підтримки прийняття рішень (СППР). Така система формує карти обробки, що визначають, яким чином потрібно обробляти кожну ділянку поля. Електронна карта обробки завантажується в технічні пристрої, які знаходяться

на сільськогосподарському агрегаті [126]. Інформаційне забезпечення прийняття оперативних управлінських рішень у сільському господарстві в умовах застосування новітніх технологій представлено на прикладі здійснення технологічних операцій у рослинництві (рис. 1.8).

Рис. 1.8. Інформаційне забезпечення оперативного управління у сільському господарстві в умовах застосування новітніх технологій

Найбільший позитивний ефект від впровадження зазначених інноваційних технологій досягається за умови використання багатофункціональних комплексних систем, які вміщують різноманітні матеріали та дані: цифрові топографічні карти сільськогосподарських угідь, інформацію про ґрунти, цифрові моделі рельєфу, показники метеорологічних спостережень, статистичні дані тощо. Проте ефективність використання зазначених систем прямо пропорційно корелює із масштабами підприємства та обсягами виробництва сільськогосподарської продукції.

Автоматизація оперативного обліку на нижчому рівні може бути

здійснена виключно методами GPS-навігації, що потребує значно меншої кількості капіталовкладень, але відповідно забезпечує менший спектр інформаційної підтримки прийняття рішень. Збір інформації для функціонування таких систем здійснюється за допомогою апаратних засобів моніторингу, які забезпечують прийом GPS-сигналів, збір вимірів із установлених датчиків і передачу показників на сервер бази даних.

На основі даних, що зберігаються на сервері, здійснюється визначення місця розташування техніки й відображення його в спеціалізованому додатку. Таким чином, можна бачити переміщення автомобільної й сільськогосподарської техніки на фоні електронної карти полів. Параметри, що додатково вимірюються встановленими датчиками, відображаються у вигляді умовних знаків, текстових підписів, графіків і діаграм. Диспетчерський центр веде накопичення вимірюваних параметрів з метою формування звітів за встановленими формами. Також через засоби диспетчерського центру здійснюється голосовий зв'язок з водіями сільськогосподарської техніки [169].

В результаті використання GPS-технологій у систему оперативного обліку передається визначений набір показників, що дозволяє здійснювати усі необхідні функції оперативного управління, такі як планування технологічних операцій, контроль за роботою техніки, використанням ресурсів, дотриманням технології, оперативний аналіз виконаних робіт та інше. Сучасне програмне забезпечення, що обслуговує GPS-навігатори, в режимі реального часу видає фахівцю з оперативного обліку (диспетчеру) визначену сукупність показників: місцезнаходження техніки, швидкість та напрямок її руху, пройденої відстані (оброблену площу угідь), витрати та залишок палива у конкретного об'єкта спостереження. Своєчасна інтерпретація даних у графічному вигляді дає змогу дистанційно контролювати та регулювати роботу окремої одиниці техніки, аналізувати ефективність здійснення технологічних операцій, ліквідовувати приписки механізаторів, сприяє економії палива.

Дослідження теоретичних засад облікового забезпечення оперативного управління в умовах розвитку інноваційних технологій дало змогу встановити,

що оперативний облік є сполучним елементом у системі інформаційної підтримки прийняття рішень. Його ефективність значно підвищується в результаті використання сучасного програмного забезпечення та засобів зв'язку. Тому важливим завданням оптимізації оперативного обліку є адаптація його методів та форм відображення інформації до вимог інноваційних технологій у сільському господарстві.

Висновки до розділу 1

Дослідження еволюції наукових підходів до питання оперативного обліку та сучасних тенденцій розвитку його теоретичних основ дозволило зробити такі висновки:

1. Визначено, що думки науковців з приводу виникнення оперативного обліку суттєво різняться. Періодом появи оперативного обліку у вітчизняній теорії вважаємо початок XX століття, а його основоположниками – П. І. Рейнбота, А. В. Вейсброда, Р. С. Майзельса, Д. І. Савошинського та інших. Процес розвитку теорії оперативного обліку у вітчизняній обліковій школі умовно розділено на чотири етапи: становлення (кін. XIX ст. – поч. 30-х рр. XX ст.); розвитку (30-ті – 60-ті рр. XX ст.); теоретичного обґрунтування (II пол. 60-тих – 90-ті рр. XX ст.); трансформації та вдосконалення (поч. XXI ст. – по теперішній час). Кожен з етапів зумовлений соціально-економічними перетвореннями, здійснює певний поступ у формуванні практичних і теоретичних основ оперативного обліку, має свої особливості та здобутки, які доцільно враховувати в подальших дослідженнях.

2. З'ясовано, що ключовою причиною дискусій у теорії оперативного обліку є його інтеграція в єдину систему інформаційного забезпечення управління. У результаті було сформовано дві основні точки зору щодо даного питання: 1) з розвитком інформаційних технологій в обліку перестають існувати його окремі види, в тому числі і оперативний (М. С. Пушкар, В. Ф. Палій та інші); 2) інтеграція обліку не усуває принципових відмінностей

між окремими його видами та не призводить до їх ліквідації (Б. І. Валуєв, В. Б. Моссаковський, Ю. А. Кузьмінський та ін.). Обґрунтовано принципову перевагу другого підходу: комп'ютеризація обліку не змінює його змісту, а лише дозволяє використати нові технологічні прийоми в процесі обробки інформації.

3. Виділено дві складові інформаційної сукупності оперативного обліку, одна з яких характеризується оперативністю даних, друга – унікальністю показників. З позиції оперативного управління, інформація повинна фіксуватись в межах релевантного періоду, коли її наявність дозволяє здійснити своєчасний вплив на господарську ситуацію. Окрім того, для оперативного обліку властива специфіка представлення нефінансових показників, коли розкривається його технічних аспект.

4. З'ясовано, що гіпотеза про види господарського обліку, яка виникла на початку минулого століття і домінує у вітчизняній теорії, має дискусійний характер. Інформація, яка використовується в підприємстві для внутрішніх і зовнішніх користувачів, формується на основі даних бухгалтерського та оперативного обліку. Встановлено необхідність конвергенції даних облікових підсистем, в основу якої повинен бути покладений принцип агрегування інформації, що дасть змогу підвищити достовірність бухгалтерських показників та уникнути дублювання й паралелізму потоків оперативних даних.

5. Виділено два основні напрями визначення дефініції «оперативний облік»: з позиції об'єкта обліку і з точки зору суб'єкта обліку. В результаті їх об'єднання уточнено зміст даного поняття: це складова інформаційного забезпечення і частина облікової системи підприємства, яка шляхом кількісного відображення та якісної характеристики господарської діяльності створює дані, необхідні для реалізації функцій оперативного управління та раціональної організації господарських процесів.

6. Доведено, що методична база оперативного обліку суттєво відрізняється від бухгалтерських прийомів. Оперативний облік залежно від визначених завдань та об'єктів використовує широкий спектр методів,

основними з яких є: спостереження, виявлення, вимірювання, реєстрація, групування, узагальнення, звітність.

7. Встановлення завдань оперативного управління, їх взаємозв'язку з інформаційним забезпеченням дали змогу виокремити мету оперативного обліку та його функції: інформаційну; комунікаційну; прогнозну; контрольну; аналітичну; сигнальну.

8. Визначено принципи оперативного обліку в контексті управління підприємством: спрямованість, оперативність, своєчасність, достатність, адресність, гнучкість. Їх дотримання дає можливість отримати кількісну та якісну інформацію про процеси з метою прийняття превентивних заходів для запобігання порушенням запланованого ходу виробничої та іншої господарської діяльності підприємства. Уточнено зміст предмета і об'єктів оперативного обліку, зокрема в процесі розподілу діяльності підприємства на типові господарські процеси.

9. Доведено необхідність адаптації існуючих методик оперативного обліку до умов використання інноваційних технологій збору, інтерпретації та передачі даних, зокрема геоінформаційних систем, засобів GPS-моніторингу та інших. Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [17; 18; 20; 23; 26; 27; 28; 29; 31; 32; 35; 36; 40; 41].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

2.1. Передумови розвитку оперативного обліку в сільському господарстві

Одним із напрямів реформування аграрного сектора є підвищення оперативності обліково-інформаційного забезпечення управління. Про це неодноразово наголошувалось у роботах, які визначають подальший розвиток облікової науки в галузі сільського господарства [94; 114; 151; 163 та інші]. Практичним аспектом вирішення цього завдання є вдосконалення організаційно-методичних основ оперативного обліку в підприємствах аграрного сектора, частка якого у 2010 році складала 7,2 % вітчизняного ВВП та 13,7% загального обсягу експорту [182].

У процесі оцінки тенденцій розвитку оперативного обліку в аграрних підприємствах Волинської області доцільно врахувати структуру і динаміку основних показників економічного стану сільського господарства регіону. Вони в комплексі зі специфічними особливостями галузі є джерелом інформації для формування пріоритетних напрямів оперативного управління сільськогосподарським виробництвом. Аналіз окремих організаційних та техніко-економічних показників діяльності сільськогосподарських підприємств Волинської області здійснено за 2004 – 2010 рр. на основі статистичної та іншої довідкової інформації [160, 198, 205, 188].

Упродовж останніх років (2004–2010) структура аграрних підприємств регіону за організаційно-правовою ознакою практично не змінюється (додаток И.1). Фермерські господарства області ефективно функціонують як одна із багатьох форм господарювання на селі (від 53% до 61% загальної кількості підприємств). Проте велика їх частина все ще застосовує примітивну техніку і технології, не має чітко організованої системи обліку, особливо

управлінського. Вагому частку впродовж досліджуваного періоду в структурі аграрних підприємств становлять господарські (11–15%) і приватні (7–9%) формування, а також виробничі кооперативи (11–21%). Причому в регіоні спостерігається чітка тенденція до зменшення питомої ваги останніх.

Для підприємств усіх форм господарювання принципи організації виробництва залишаються практично однаковими, на підставі чого нами було зроблено висновок про відсутність суттєвих відмінностей у методиці ведення оперативного обліку в господарствах різних організаційно-правових видів. У цьому випадку мають вплив лише зміни методів господарювання (застосування новітніх технологій, техніки, супутникової навігації та інше), які вимагають переорієнтації оперативного обліку на функціонування в умовах автоматизації.

Зменшення загальної кількості сільськогосподарських підприємств (на 196 за 2004–2010 рр.) не має негативного впливу на виробництво валової продукції. Дослідження динаміки обсягів валової продукції сільськогосподарських підприємств Волинської області (рис. 2.1) показало, що спостерігається позитивна тенденція до зростання виробництва (на 234,1 млн грн у пор. цінах 2005 р.).

* у порівнянних цінах 2005 року

Рис. 2.1. Динаміка виробництва валової продукції сільськогосподарських підприємств Волинської області, у пор. цінах 2005 р.

Порівняння аналогічних показників по країні з показниками області дозволяє стверджувати, що розвиток сільськогосподарського виробництва на Волині відбувається інтенсивно. Так, у 2009 та 2010 роках індекси валової продукції сільськогосподарських підприємств Волині становили 102,3 % та 103,4 %, тоді як загалом по Україні – 95,6 % та 98,6 % відповідно (додаток И.2). Це свідчить про спроможність аграрних формувань забезпечувати розвиток галузі. Разом з тим виникає потреба в застосуванні нових методів ведення бізнесу та запровадження прогресивних технологій.

Нарощення обсягів виробництва продукції не завжди позитивно впливає на показники прибутковості аграрних підприємств області (рис. 2.2). Останні (з 2008) роки підприємства завершили з прибутком, а в передкризові 2006 і 2007 роки зазнали збитків. Необхідно відмітити значне відставання регіону порівняно з узагальненими по Україні показниками рентабельності сільськогосподарської продукції.

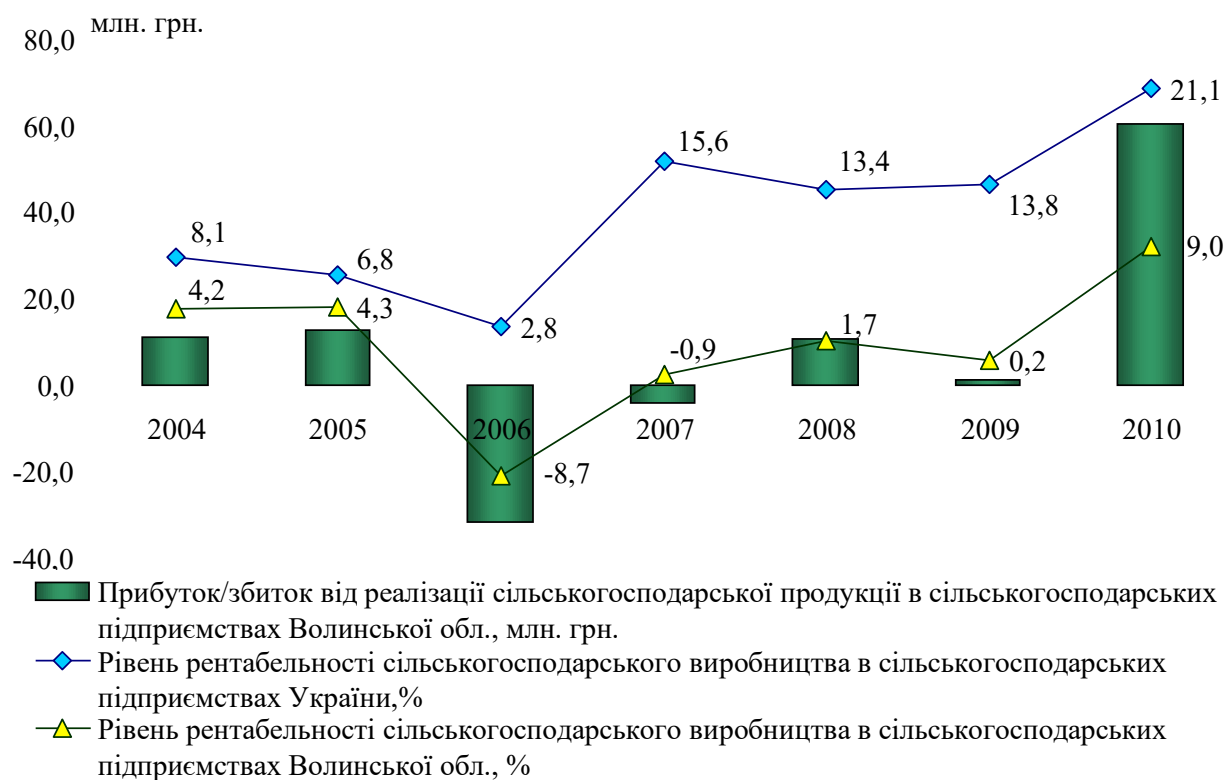

Рис. 2.2. Порівняння рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва у підприємствах України і Волинської області

Поряд із кліматичними і соціальними причинами даного явища виступають низький рівень організації виробництва, відсутність чітко сформованої системи управління підприємством. Вагомим стримуючим фактором підвищення рівня рентабельності вітчизняних підприємств є низька урожайність сільськогосподарських культур, що зумовлено браком техніки, нерозвиненою системою капіталовкладень та недостатнім рівнем використання інноваційних технологій (No-Till, органічне виробництво тощо), екологічно безпечних засобів захисту рослин, високопродуктивних сортів і гібридів рослин. Українські показники врожайності є нижчими порівняно з багатьма іншими країнами регіону (Чехія, Польща, Литва, Латвія, Білорусь). У світовому масштабі, за даними ФАО Україна також поступається за результатами багатьом агарним країнам [189, с. 8–9]. Тому актуальним питанням є розробка підходів до відображення оперативних даних про стан та умови росту культур з метою реалізації заходів для підвищення врожайності.

Управління в сільськогосподарських підприємствах організовується відповідно до галузевої спеціалізації виробництва. В даному випадку це два характерні види діяльності: рослинництво та тваринництво. У процесі аналізу структури сільськогосподарської продукції визначилась чітка тенденція до зниження виробництва в галузі рослинництва та зосередження уваги товаровиробників на тваринництві (рис. 2.3).

У галузі тваринництва зберігається позитивна динаміка нарощування виробництва, тоді як рослинництво на Волині характеризується різкими коливаннями свого розвитку. Якщо у 2004 році розподіл виробленої продукції рослинництва і тваринництва був 51 % до 49 %, то у 2010 році він становив відповідно 33 % до 67 %. Це спричинене тим, що рослинництво є більш чутливим до зміни виробничих, особливо погодних умов, і потребує максимально раціонального та ефективного оперативного управління.

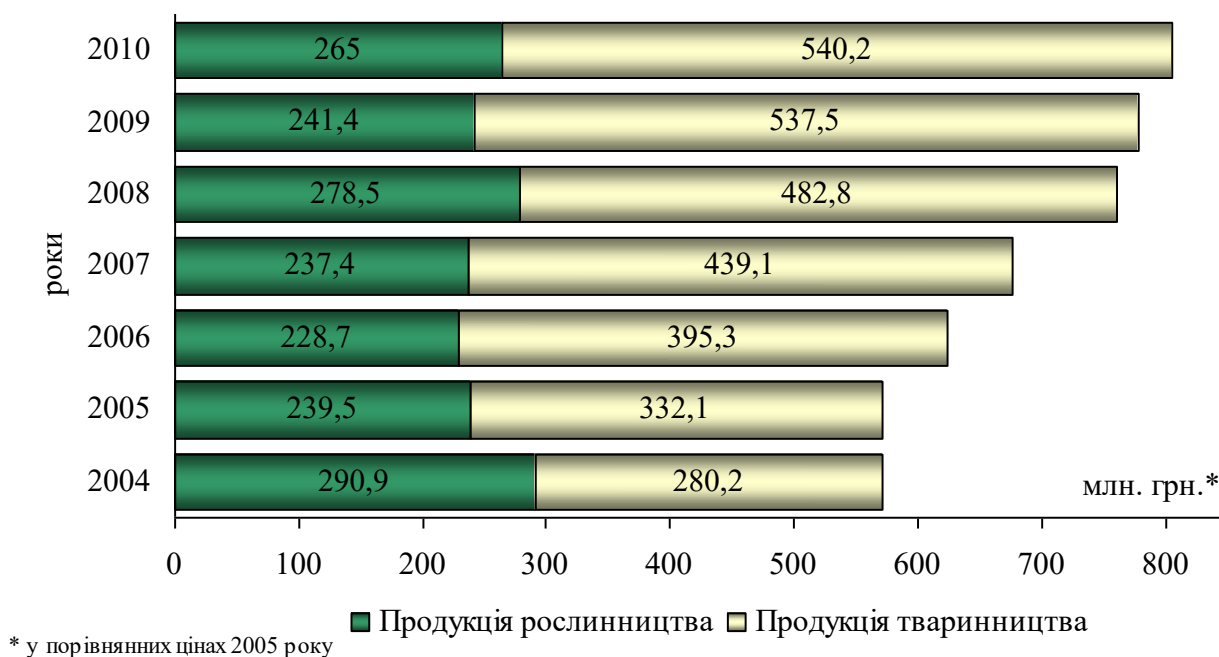

Рис. 2.3. Структура продукції сільського господарства сільськогосподарських підприємств Волинської області, у пор. цінах 2005 р., млн. грн.

Тому вважаємо, що основну увагу в процесі раціоналізації оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах області необхідно зосередити на рослинництві, яке в більшій мірі піддається впливу факторів, що потребують своєчасного втручання в господарську діяльність.

Значний вплив на систему обліку має сезонність виробництва. Більшою мірою це проявляється в галузі рослинництва, де періоди проведення робіт і виробництва не збігаються. Виготовлення аграрної продукції відбувається у два етапи: перший, коли процес виробництва здійснюється в результаті роботи людини, другий – коли він проходить під впливом природних факторів. Такі розбіжності створюють сезонний характер виробничих процесів, який зумовлює наявність характерних особливостей організації управління підприємством. Наприклад, період виробництва для озимих культур може тривати від 250 до 300 днів, а робочий період не перевищує одного місяця. Це формує зовсім інший, на відміну від промисловості, порядок обліку.

Окремий вплив справляють особливості роботи з живими організмами –

біологічними активами, які вимагають належних умов виробництва, зберігання, транспортування, використання, збуту тощо. Несвоєчасно ухвалене та реалізоване із запізненням управлінське рішення призводить до значних втрат сільськогосподарської продукції. Зокрема, дослідження вітчизняних науковців обґрунтували такі факти: якщо боронувати землю на 5 – 7 днів пізніше оптимального терміну, то ґрунт втрачає близько однієї третини фізіологічно активної вологи; кожен день перевищення оптимального терміну посіву ячменю знижує його урожайність на 1 ц з 1 га; затримка посадки картоплі вже на 5 днів спричинює значне зниження її врожайності. Збір сільськогосподарських культур з порушенням технології також викликає великі втрати: в середньому збір врожаю на 5 – 7 днів пізніше необхідного терміну призводить до втрат у 3–4%, а при затримці на 10 – 12 днів втрати досягають 17–20% [161]. У таких умовах на перший план виходить сигнальна (попереджувальна) функція оперативного обліку, яка дозволяє своєчасно повідомляти управлінський персонал про відхилення від запланованих показників з метою коригування чи уточнення прийнятих раніше рішень.

Сільськогосподарська діяльність тісно пов'язана з природними чинниками, що зумовлює її залежність від кліматичних умов. Сезонність виробництва, різкі коливання у використанні матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів залежно від пори року вимагають від системи сільськогосподарського менеджменту пошуку шляхів вирівнювання в їх використанні, особливо техніки та робочої сили. Оперативний облік відображає сезонність у роботах і витратах і певною мірою сам схильний до впливу цього чинника: в період основних сільськогосподарських робіт і збирання врожаю обсяг облікових робіт зростає, в період сезонного зниження робіт і витрат – скорочується.

Одним із ключових завдань управління сільськогосподарським виробництвом є формування інформації для максимально ефективного використання земель. Україна за рівнем забезпеченості ріллею у світовому вимірі поступається лише Канаді та Російській Федерації. Потенційні продовольчі можливості нашої держави знаходяться у межах 150 – 500 млн.

осіб [207]. Незважаючи на значний природний потенціал (понад 70% територій України займають сільськогосподарські землі [190, с. 8]) використовується він неефективно. Зокрема, відбулося значне скорочення площі сільськогосподарських угідь, у т. ч. орних земель. Якщо у 1990 р. сільгоспвиробниками використовувалось 92 % загальної площі угідь, то у 2008 р. – лише 72,3 %. У цілому за роки незалежності виробництво валової сільськогосподарської продукції знизилось на 31,1 %, у тому числі – рослинництва – на 11,8 %, тваринництва – на 47,2 % [189, с. 4].

Визначена негативна тенденція зумовлена багатьма факторами, в тому числі і відсутністю налагодженої системи оперативного обліку земельних ресурсів. Земля в сільському господарстві є не лише об'єктом, як в інших галузях, але й предметом праці та основним засобом виробництва, що зумовлює потребу в оперативному виявленні фактів невикористання або нераціонального використання окремих ділянок, інтенсивності використання угідь, здійснення заходів з поліпшення родючості ґрунтів.

Використання землі в сільському господарстві спричинює територіальне розмежування виробництва, локалізацію управління в основному за територіально-виробничим принципом. Сучасне виробництво здійснюється в окремих бригадах та фермах, які розміщуються на значній відстані одна від одної та від адміністрації підприємства. Це зумовлює не лише необхідність фіксації інформації про хід виконання господарських операцій на місцях, але й вимагає чітко сформованої системи інформаційних потоків. У процесі сільськогосподарського виробництва одночасно на окремих ділянках здійснюється багато різноманітних операцій, що спонукає до вирішення великої кількості оперативних завдань.

Об'єкти оперативного обліку сільськогосподарських підприємств безпосередньо залежать від структури витрат на виробництво та реалізацію продукції. Так, в аграрних підприємствах Волинської області найбільшу частку мають матеріальні та трудові витрати як у галузі рослинництва, так і в тваринництві. Питома вага матеріальних витрат у рослинництві по роках

коливається в межах 65–70 %, а в тваринництві – 75–82% (рис. 2.4).

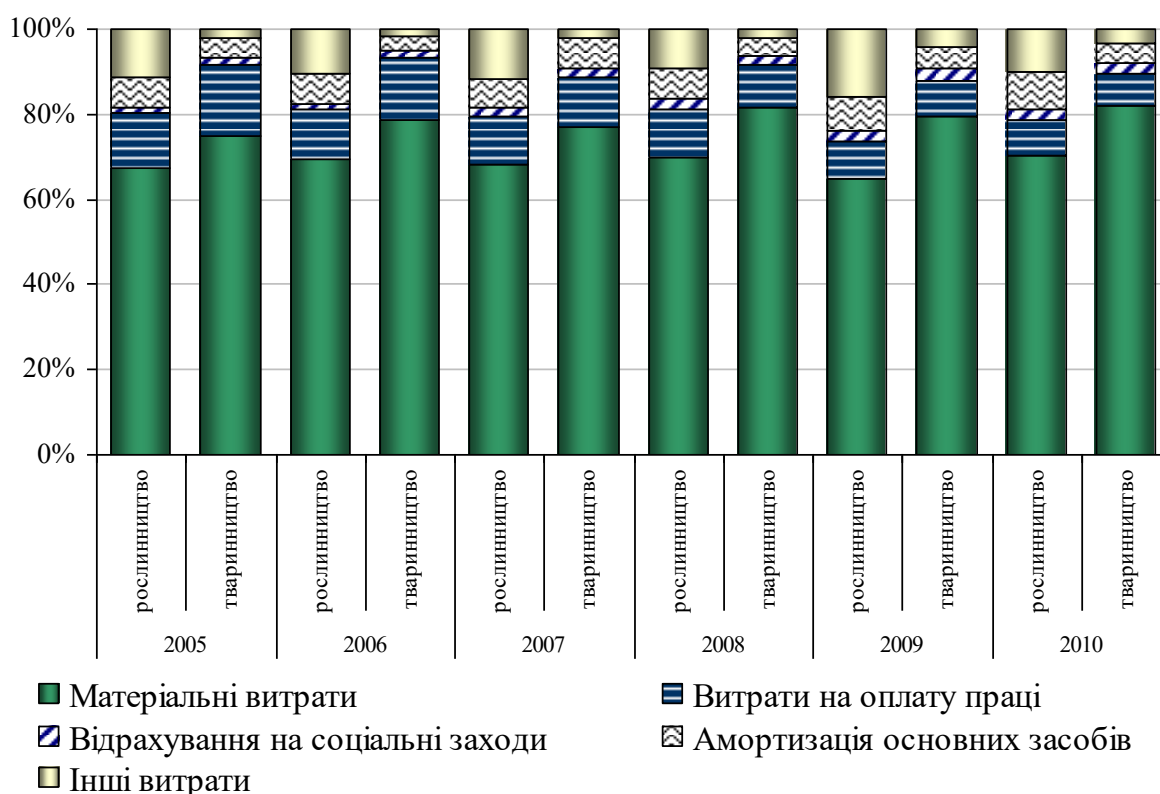

Рис. 2.4. Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах Волині

Зважаючи на домінуючу вагу матеріальних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, їх загальну структуру було розділено на складові. Питома вага кожної статті матеріальних витрат суттєво залежить від напрямку сільськогосподарського виробництва: рослинництва чи тваринництва. Дані, наведені на рис. 2.5, свідчать, що у рослинництві витрати переважно формуються у процесі використання мінеральних добрив (25–30%), насіння і посадкового матеріалу (17–20%) та пального (20–27%). У тваринництві домінуючими є статті кормів (68–77%), електроенергії (2–4%), іншої сільськогосподарської продукції (6–11%).

Усі зазначені види витрат можливо та доцільно знижувати за допомогою раціоналізації виробництва, ефективного менеджменту та дієвого оперативного обліку. Так, частина отриманої у сільському господарстві продукції безпосередньо застосовується в подальшому процесі виробництва. Зокрема,

продукція рослинництва використовується всередині господарства на корми і насіння, про що свідчать наведені вище результати. Специфіка організації інформаційного забезпечення оперативного менеджменту полягає в необхідності звітних форм про стан використання продукції власного виготовлення у подальшому виробництві. Масове надходження продукції у відносно короткі терміни з великих площ вимагає оперативного контролю за її рухом у дорозі і на місцях зберігання.

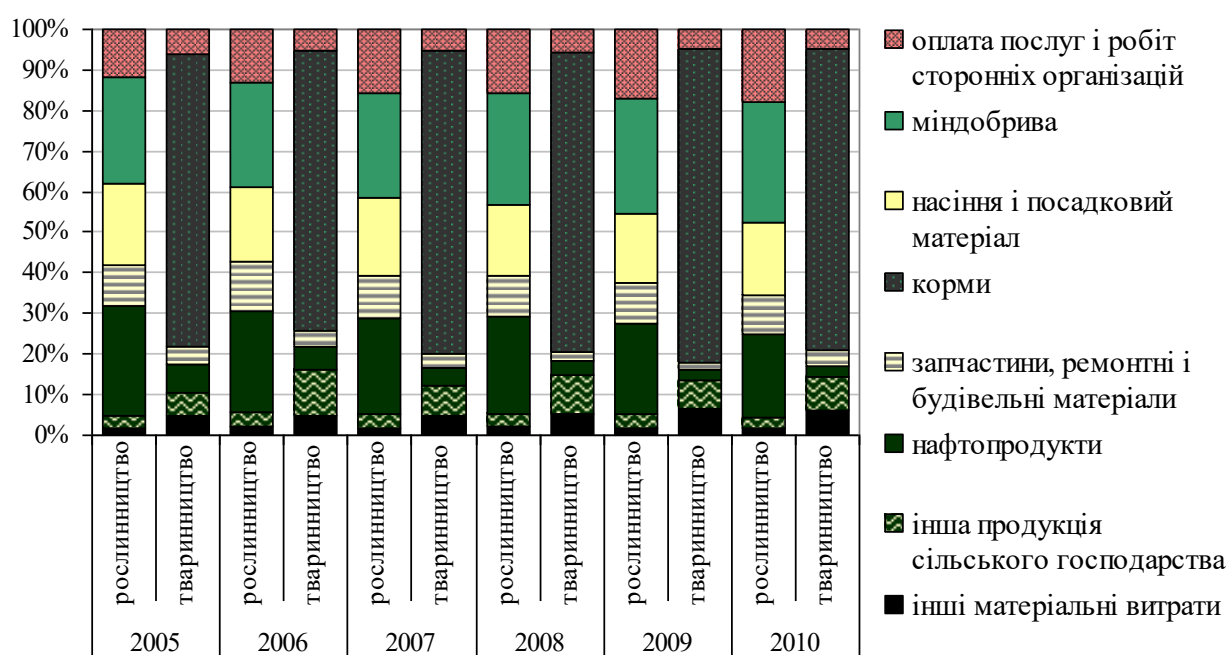

Рис. 2.5. Структура матеріальних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах Волині

Окрім того, оптимізація матеріальних витрат (пальне, добрива, електроенергія та інші) шляхом їх оперативного обліку з метою своєчасного управління є проблемою не лише економічного, а й соціального та екологічного характеру. Властивим для вітчизняних сільськогосподарських підприємств є порушення балансу внесення сільськогосподарськими підприємствами добрив під урожай. Спостерігається негативна тенденція зменшення як використаних органічних добрив, так і удобрених площ. Разом з тим поступово зростає використання мінеральних добрив. За останні десять років (з 2000 по 2010 рр.)

площі угідь, де застосовуються мінеральні речовини, зросла з 22 до 70 %.

Водночас в аграрних підприємствах відсутні розроблені механізми обліку і контролю економічного, екологічного, соціального ефекту від зміни співвідношень у процесі удобрення ґрунтів. Так, у 2010 році пропорція застосування азотних, калійних і фосфорних мінеральних добрив вітчизняними сільгоспвиробниками мала вигляд: $N : P : K = 1 : 0,2 : 0,17$ [189, с. 19], тоді як оптимальним співвідношенням вважається таке, яке знаходиться у межах $N : P : K = 1 : 0,9 : 0,7$. Збільшення обсягів азоту призводить до порушення структури поживних речовин ґрунту, підвищення рівня нітратів у готовій продукції. Оперативне відстеження процесу застосування добрив, визначення результатів таких дій у розрізі полів, структурних підрозділів та видів продукції дозволяє раціонально коригувати технологічні плани, оптимізувати виробництво.

Важливим питанням є ефективне використання сільськогосподарської техніки, її здатність у визначені терміни забезпечити безперебійну роботу. Встановлено, що при організації на підприємстві системи оперативного обліку та контролю простої техніки значно скорочуються: в 1,5 – 2 рази з організаційних та на 30 – 50 % з технічних причин [161]. Такий факт є особливо актуальним в умовах незадовільної забезпеченості аграрного сектора основними засобами (їх вартість у 2009 р. відносно 1996 р. знизилась на 88,9 %) [189]. Фактична наявність основних засобів з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь значно нижча за їх нормативну потребу, зокрема в рослинництві вона становить лише 14,3 %, у тваринництві – 14,7 % [148, с. 77].

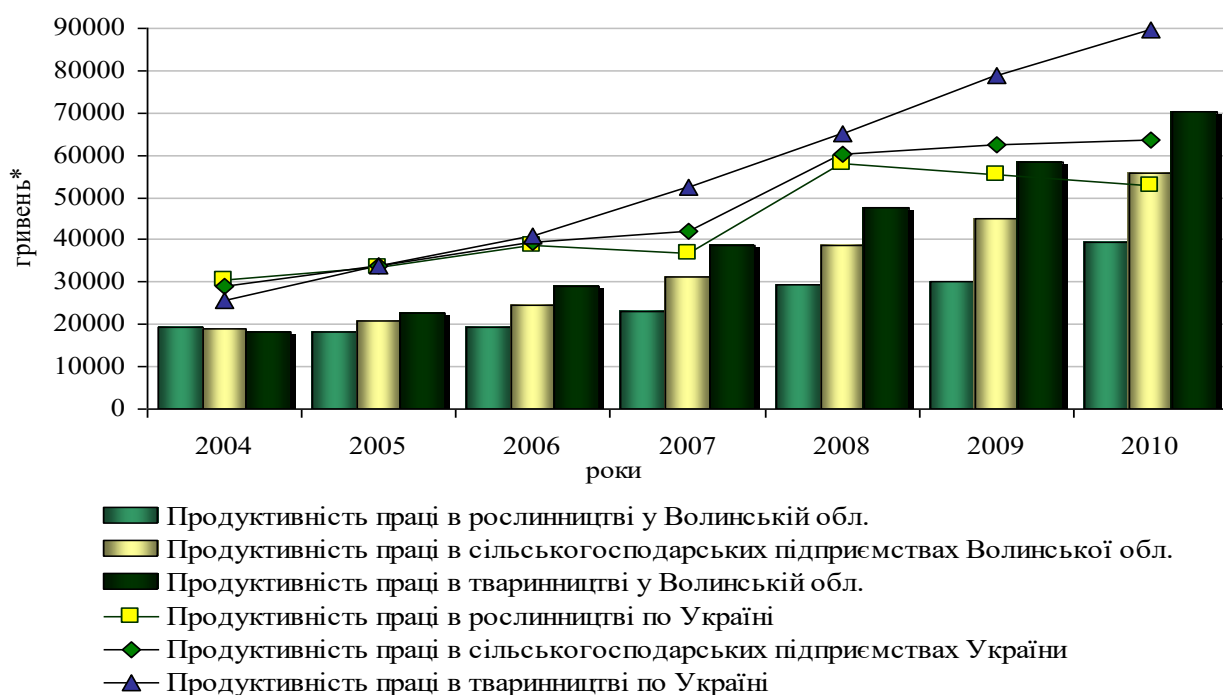
Дослідниками Інституту аграрної економіки встановлено, що в Україні через технічні несправності та фізичний знос щорічно не використовується 25 – 35% сільськогосподарських машин. Це призводить до збоїв у технології виробництва та втрат майже третини врожаю. У результаті несвоєчасного збирання зернових і зернобобових щорічно втрати зерна сягають від 2,5 до 3,4 млн тонн [164, с. 113–114].

В умовах високої завантаженості сільськогосподарської техніки виникає гостра необхідність максимально ефективного її використання, уникнення

простоїв машинно-тракторного парку. Базою оперативного управління сільськогосподарськими засобами механізації виступають раціональні системи планування, обліку і контролю їх використання.

Низький рівень технологічної оснащеності виробництва, відсутність сучасних системних розробок у сфері раціональної організації праці, епізодичний оперативний контроль трудових процесів призводить до значного збільшення трудомісткості сільськогосподарської продукції і як наслідок – до зростання її собівартості. Так, за даними звітів Світового банку, у 2009 році додана вартість працюючого у сільському господарстві країн Євросони при вартості праці 2000\$ більш ніж у десять разів перевищила аналогічний показник по Україні [235].

Порівняння продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах регіону і України дозволяє стверджувати, що Волинь характеризується низьким рівнем зростання даного показника. Станом на 2010 рік обласний показник продуктивності праці був менший за визначений по державі рівень на 12 % (рис. 2.6).

*на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві

Рис. 2.6. Порівняння продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах Волинської області й України

Це свідчить про відсутність результативних механізмів управління робочою силою на селі та необхідність формування в підсистемі оперативного обліку сукупності показників, що характеризують стан трудової дисципліни, якість використання праці, її продуктивність.

Для сільськогосподарських підприємств особливістю є дія ринкового механізму, коли не завжди ціна на продукцію визначається в точці перетину кривих попиту і пропозиції і може бути більшою за витрати. У зв'язку із цим, держава провадить діяльність, спрямовану на підтримку виробництва. Це здійснюється у вигляді державних програм дотацій, гарантування цін на продукцію, надання пільгових кредитів, інших диференційованих цільових субсидій сільськогосподарським товаровиробникам [81, с. 14]. В умовах неможливості безпосередньо впливати на рівень сільськогосподарських цін, менеджер повинен сконцентрувати основну свою увагу на питаннях поточної організації виробництва та оперативного управління з метою мінімізації собівартості продукції.

Аграрний ринок є чутливим до впливу різноманітних факторів, в результаті чого ціна на сільськогосподарську продукцію може суттєво відрізнятись від попередніх років. Це вимагає формування оперативної інформації для обґрунтованих підходів щодо рішень стосовно спеціалізації аграрного виробництва, каналів збуту продукції, участі у форвардних та ф'ючерсних ринках [81, с. 20].

Сільськогосподарське підприємство, як відкрита система, повинно розвиватися з урахуванням суспільно-економічних пріоритетів. Так, останні десятиліття зумовили переосмислення напряму розвитку суспільства, в його основу покладена гіпотеза збереження балансу трьох видів ресурсу: економічного, природного та соціального. Причому зниження до критичного рівня будь-якого з них навіть при високих показниках іншого обов'язково призведе до виникнення проблем у суспільстві [58, с. 1].

У зв'язку з цим пріоритетними для аграрного сектора України повинні стати не лише економічні, а й соціальні та екологічні напрями розвитку.

Ведення екологічно свідомого сільськогосподарського виробництва дозволить конкурувати на зовнішніх ринках. Так, згідно з прогнозами [208], Європейський Союз планує обмежити використання експортних субсидій та мінімізувати тарифні обмеження імпорту сільськогосподарської продукції. Натомість ключовими інструментами захисту ринку стануть нетарифні обмеження (безпека та висока якість продукції, екологічні нормативи виробництва та інше), виховання покупців щодо необхідності придбання винятково якісної та екологічно безпечної продукції. Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників стратегія розвитку аграрного виробництва має включати аналогічні завдання в контексті загальноприйнятих світових принципів ведення господарської діяльності.

Оперативний облік як складова ефективного менеджменту сучасного аграрного підприємства повинен виходити за межі усталеного облікового інформаційного поля і формувати базу даних з урахуванням визначених пріоритетних напрямків управління. Оперативні показники мають містити інформацію не лише для досягнення економічної ефективності виробництва, але й забезпечувати даними про екологічний і соціальний аспекти діяльності сільськогосподарського підприємства.

В основу концепції екологічної ефективності аграрного менеджменту має бути покладено ідею поєднання вигідної діяльності підприємства з найменшими втратами для навколишнього середовища та відновленням екосистем. Така концепція повинна поширюватись на весь життєвий цикл продукції: планування процесів, виробництво, транспортування, технічне обслуговування й експлуатацію обладнання, машин та механізмів, утилізацію відходів.

На сучасному етапі існує низка міжнародних ініціатив у сфері обліку ефективності природокористування. Характерно, що більшість із них спрямована на обґрунтування корпоративної екологічної звітності, зокрема: Керівництво щодо складання звітності, опубліковане в рамках Глобальної ініціативи зі звітності (GRI, 2002, 2006); Концептуальні основи екологічної

звітності, опубліковані Європейською федерацією бухгалтерів (FEE, 2000); Концепція довіри до звітності сталого розвитку компанії PricewaterhouseCoopers (Weiss and Scheiwiller, 1999); розробки Асоціації привілейованих сертифікованих бухгалтерів (ACCA) та Канадського інституту дипломованих бухгалтерів (CICA); розробки ООН в рамках Програми охорони навколишнього середовища (UNEP) та інші.

Формування оперативної екологічної звітності принесе користь управлінцям більше за рахунок зниження ризику, ніж в результаті збільшення прибутковості. Економія коштів, підвищення якості сільськогосподарської продукції, оптимальне використання ресурсів, впровадження інноваційних, екологічно чистих методів виробництва, збільшення вартості і поліпшення репутації підприємства є основними перевагами впровадження екологічного обліку, які відзначаються вітчизняними і зарубіжними науковцями.

Вагомою причиною зростання уваги до екологічного обліку є збільшення витрат на навколишнє середовище, наприклад зборів, штрафів, зобов'язань і, зрештою, втрати репутації сільгоспвиробниками. Так, дослідження О. М. Царенка свідчать, що агропромисловий комплекс України є найбільшим забруднювачем навколишнього природного середовища. Наприклад, технології вирощування сільськогосподарської продукції роблять їжу не менш небезпечною для здоров'я, ніж промислові викиди [224, с. 22].

Проте часто відсутні чіткі методики визначення вартості таких екологічних і соціальних впливів, а використання концепцій екологічного обліку у вітчизняному аграрному виробництві має ряд перешкод, зокрема: надмірна складність визначення із загальної сукупності «екологічних» статей витрат та доходів; складний процес вимірювання та вартісної оцінки величини витрат, пов'язаних із діяльністю, яка має вплив на навколишнє середовище; зацікавленість менеджменту підприємств у максимізації прибутків і скороченні нерентабельних вкладень, насамперед внаслідок відсутності мотивацій з боку держави на здійснення природоохоронних заходів та їх облік; недостатня сформованість нормативного забезпечення процесу подання інформації про

екологічну діяльність підприємств; обмеженість методик обліку аграрного виробництва у сфері формування екологічних показників.

В основному увага науковців спрямована на визначення та відображення природоохоронних доходів та витрат, у той час як об'єкти повинні розглядатись комплексно: охорона атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів; утилізація відходів; дослідження у сфері охорони довкілля; відновлення і демонтаж обладнання; амортизація природоохоронних засобів; навчання персоналу, загальна адміністративна діяльність тощо.

У таких умовах виникає питання, чи здатен бухгалтерський облік в рамках, визначених його правилами та законами фіксації інформації, збирати та надавати усю необхідну сукупність даних для ефективної екологічної діяльності підприємства? Вважаємо, що найбільш раціональною є система формування показників взаємодії підприємства з довкіллям, побудована на основі конвергенції бухгалтерського та оперативного обліку. В такому контексті вони будуть формувати єдину підсистему екологічного обліку як процесу визначення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання, обробки та використання релевантної інформації в галузі природокористування внутрішнім і зовнішнім користувачам для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

Використання показників оперативного обліку у природоохоронній діяльності сільськогосподарського підприємства зумовлене більш широкими його можливостями порівняно з бухгалтерським (усі вимірники, різні методи збору і обробки інформації, часовий фактор) та вагомими обмеженнями сфери використання бухгалтерського обліку: велика частина природних втрат (пошкодження лісів, закислення ґрунтів, опустелення територій, погіршення ландшафтів) не виражається у грошовому вимірнику і важко піддається кількісному вимірюванню; екологічна інформація часто являє собою нечіткі дані (на яку величину були понесені втрати для довкілля в результаті використання добрив чи гербіцидів?); ринкові ціни не враховують обмеженість повільного вичерпування важковідновних ресурсів (родючості землі).

Екологічний оперативний облік, у свою чергу, повинен ліквідовувати зазначені обмеження і створювати цілісну картину екологічного ефекту від діяльності сільськогосподарського підприємства. Значною мірою цьому сприятимуть чітко визначені носії оперативної облікової інформації, обґрунтована його методика і встановлені напрямки інформаційного та організаційного взаємозв'язку з іншими видами обліку.

Окрім того, для сільськогосподарських підприємств характерною є велика кількість як звичайних, так і специфічних ризиків, які повністю врахувати дуже важко (перезволоження ґрунту, вилягання посівів, розвиток хвороб, бур'янів, погіршення стану доріг, виведення з ладу засобів механізації, хвороба або травма працівників та ін.). Система оперативного обліку дає можливість отримати необхідну інформацію для оцінки ймовірності та впливу ризиків. Також існує зворотній зв'язок: зміст і частота ризикових ситуацій визначають структуру управлінської оперативної інформації. Своєчасне інформування та визначення переліку заходів дозволяють зменшити вплив факторів конкретного ризику, дають можливість в умовах обмежених ресурсів вибудувувати систему надання переваг визначеним сільськогосподарським операціям.

Визначені фактори в конкретних ситуаціях мають безпосередній чи опосередкований вплив на зміст інформаційних запитів системи оперативного управління в сільському господарстві. Динамічні ринкові умови спонукають до оперативного відстеження поведінки покупців, постачальників і конкурентів з метою формування ефективної ринкової стратегії, розробки та реалізації поточних дій. Розвиток інформаційних технологій дозволяє впроваджувати якісно нові способи фіксації оперативної інформації, розширює можливий перелік актуальних для управління показників. Правові та суспільно-економічні умови часто мають вирішальне значення у питаннях управління, тому за потреби інтерпретуються системою обліку в управлінську оперативну інформацію (рис. 2.7).

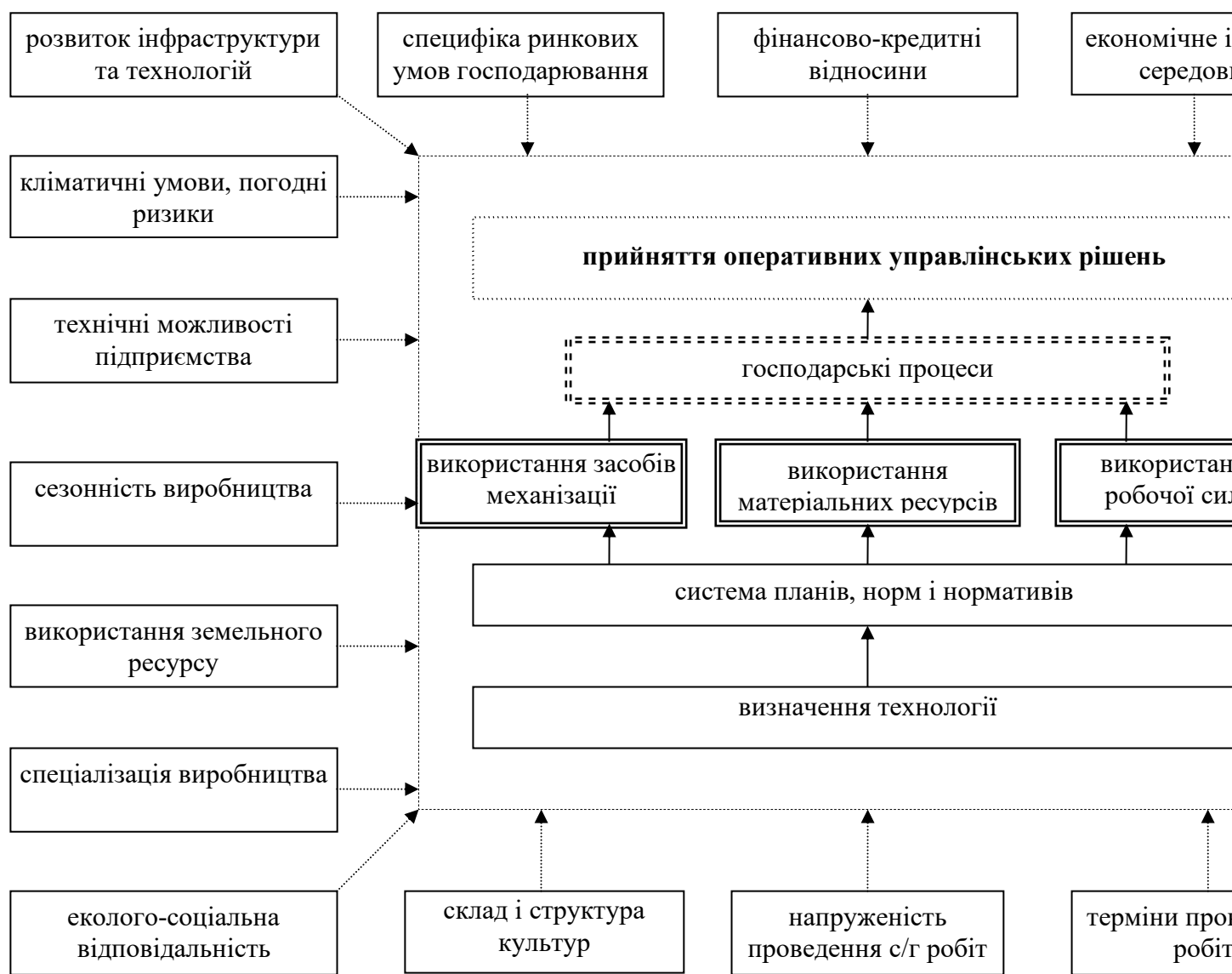

Рис. 2.7. Чинники формування інформації в системі оперативного управління сільськогосподарським підприємством

Визначені в результаті дослідження суттєві фактори, які зумовлюють необхідність удосконалення оперативного обліку в сільському господарстві, були підтверджені шляхом анкетування на тридцяти підприємствах Волині (додаток К). Розроблені форми анкет наведено в додатках Л.1–Л.7. Опитування керівників сільськогосподарських підприємств області засвідчило, що стримуючими чинниками розвитку аграрного виробництва є висока вартість виробничих запасів, нестача, зношеність або відсутність машин і механізмів, брак кваліфікованих кадрів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Фактори, які знижують ефективність діяльності та зумовлюють необхідність вдосконалення оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах Волині*

№ з/п	Рівень впливу Фактор впливу										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Високий рівень податкового тиску	-	20%	33%	13%	20%	10%	-	-	3%	-
2	Неплатоспроможність замовників та дебіторів	-	-	3%	3%	7%	20%	10%	20%	13%	23%
3	Висока вартість виробничих запасів (паливо, насіння та посадковий матеріал, добрива, тара тощо)	23%	43%	3%	13%	3%	3%	7%	3%	-	-
4	Необ'єктивний рівень цін на сільськогосподарську продукцію	23%	10%	10%	23%	23%	7%	3%	-	-	-
5	Низький попит на вироблену продукцію	-	3%	3%	3%	17%	7%	17%	33%	7%	10%
6	Конкуренція з боку інших сільгоспвиробників	-	-	-	3%	7%	10%	20%	23%	33%	3%
7	Брак (відсутність) кваліфікованих кадрів	33%	17%	23%	3%	7%	3%	10%	3%	-	-
8	Нестача, зношеність або відсутність машин і механізмів	20%	7%	13%	37%	7%	3%	3%	7%	3%	-
9	Високі відсотки (складні умови) комерційного кредитування	-	-	10%	-	10%	37%	27%	-	17%	-
10	Інше (вписуваний рядок)	-	-	-	-	-	-	3%	10%	23%	63%

* у відсотках до загальної кількості досліджуваних підприємств. Вплив фактора знижується від 1 до 9

Раціональна система оперативного управління дозволяє знизити впливи встановлених факторів шляхом оптимізації використання предметів, засобів виробництва і трудового потенціалу сільгосп підприємств. Конкретний вплив на зниження дії зазначених негативних факторів доцільно здійснювати в таких напрямках:

- 1) оптимізація використання запасів (пального, добрив, насіннєвого матеріалу та ін.) шляхом оперативного обліку і регулювання їх наявності, споживання та потреби у процесі господарських операцій;
- 2) підвищення норм виробітку машин і механізмів шляхом зменшення кількості простоїв та непродуктивних переїздів в результаті удосконалення системи оперативного управління виробничим процесом;
- 3) одержання кращого ефекту від використання трудових ресурсів шляхом створення інформаційної бази для оперативного контролю трудової дисципліни працівників і виконання ними норм виробітку;
- 4) покращення якості й ефективності використання ґрунтів за допомогою фіксації інформації про здійснені заходи та їх результати;
- 5) зниження рівня некваліфіковано прийнятих управлінських рішень завдяки створенню своєчасної інформаційної бази про стан господарських процесів підприємства;
- 6) підвищення конкурентоспроможності внаслідок посилення внутрішньої дисципліни, своєчасності поставок виготовленої продукції;
- 7) покращення ділового іміджу та якості готової продукції за рахунок оперативного обліку екологічного та соціального ефекту господарських операцій підприємства і т.д.

Поряд із передумовами вдосконалення оперативного управління в сільському господарстві необхідно відзначити низький рівень розвитку інформаційної системи, яка перш за все повинна бути спрямована на покращення результатів господарської діяльності. Зокрема, Концепцією розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки одним із заходів з реалізації її методологічних завдань передбачено необхідність

уніфікації бухгалтерського та оперативного обліку. Усунення розбіжностей між зазначеними видами обліку повинно здійснюватися з метою отримання економічної інформації, що впливає із можливостей застосування новітніх виробничих технологій, дотримання технічних регламентів виробництва екологічно чистої і якісної аграрної продукції [114].

Проте неналежний стан засобів зв'язку, неможливість обліковувати щоденний вихід більшості видів тваринницької продукції, територіальна розрізненість підприємств, низький рівень автоматизованої обробки інформації (комп'ютери є лише в 10 – 12 % господарств), на думку В. Б. Моссаковського, обмежують сферу застосування оперативного обліку в сільському господарстві [151, с. 41].

Врахування особливостей сільського господарства є обов'язковим, бо визначає у великій мірі ефективність функціонування усієї системи управління в галузі. В окремих випадках вплив специфіки аграрного виробництва є домінуючим при організації системи інформаційного забезпечення менеджменту загалом. Так, дані американських дослідників засвідчують, що близько 25% фермерських господарств взагалі не ведуть обліку, а якщо й ведуть, то за специфічною методикою, відповідно до якої не застосовують подвійного запису [152, с. 24]. Дане твердження свідчить про недостатню інформаційну наповненість даних бухгалтерського обліку та необхідність їх розширення в умовах сільськогосподарського виробництва.

Отже, оперативний облік доцільно запроваджувати в сільськогосподарських підприємствах в силу багатьох причин: необхідність обліку об'єктів, які не знаходять відображення в бухгалтерському обліку і щодо яких не використовують вартісні вимірники (наявність і якість землі, трудових ресурсів, матеріальних цінностей); неможливість охоплення бухгалтерським обліком усієї сукупної інформації, яка характеризує окремий об'єкт (порідність, походження тварин, специфічні ризики сільськогосподарського виробництва тощо); потреба відображення в обліку об'єктів за різними оцінками (використання нефінансової інформації, якісної оцінки); необхідність одержання потрібної для управління інформації за короткі проміжки

часу; територіальна відокремленість структурних підрозділів та відсутність налагодженого зв'язку між ними, що ускладнює процес оперативного управління, та інші.

Важливою передумовою розвитку оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах є запровадження новітніх технологій (супутникової навігації, сучасної техніки із вбудованими системами фіксації та передачі оперативної інформації, програмного забезпечення обробки і представлення даних), прогресивних методів виробництва й управління.

2.2. Інформаційні запити управлінського персоналу до оперативного обліку

Управлінська система сільськогосподарського підприємства потребує своєчасної та детальної інформації про хід найважливіших господарських процесів. Належне забезпечення релевантною оперативною інформацією менеджерів усіх рівнів значно знижує рівень невизначеності, підвищує ефективність прийнятих рішень, дозволяє зекономити час для вирішення стратегічних питань.

Оперативний облік сільськогосподарських підприємств концентрує увагу здебільшого на виробничому процесі, його об'єкти формуються специфікою аграрного виробництва. Визначення оптимального переліку об'єктів оперативного обліку та порівняння їх з фактичними показниками на практиці сільськогосподарських підприємств дозволить виокремити основні напрями вдосконалення інформаційного забезпечення управління.

З цією метою об'єкти оперативного обліку в сільському господарстві були узагальнені таким чином:

1. Виробничі ресурси та процес виробництва: наявність необхідної сировини, посівного матеріалу, пального, запасних частин з урахуванням їх щоденного руху; явки та неявки працівників на роботу; простої робітників та причини таких простоїв; застосування техніки; обсяги посівів, збирання

врожаю, інших польових робіт, обсяги виготовленої і втраченої сільськогосподарської продукції; вплив кліматичних умов на процес виробництва; облік земельних ресурсів.

2. Реалізація продукції: постачання сільськогосподарської продукції покупцям; наявність кожного виду продукції (наприклад, молока) з урахуванням її щоденного виробництва та збуту.

3. Фінансова діяльність підприємства: наявність та рух грошових коштів; розрахунки з працівниками; виконання зобов'язань перед бюджетом; стан розрахунків з дебіторами та кредиторами.

4. Відповідність стандартам екологічної та соціальної відповідальності.

Визначення особливостей кожного із зазначених об'єктів є підґрунтям для розробки дієвих пропозицій з удосконалення організаційно-методичних основ оперативного обліку в сільському господарстві.

Так, інформація оперативного обліку матеріальних ресурсів, зокрема пально-мастильних матеріалів, дозволяє організувати контроль за надходженням запасів від постачальників та їх використанням у виробництві. Оперативний облік кормової бази передбачає фіксування інформації про джерела надходження кормів, їх обсяги, якість виробництва і використання. Управління наявністю та якістю посівного і садивного матеріалу реалізується через контроль вартості придбання, характеру та обсягів токових і складських витрат, виявлення резервів їх зниження. Джерелами інформації в даному випадку є не лише первинні документи на виконання робіт, рух зерна та інші, а також оперативні показники. Оперативний облік малоцінних і швидкозношуваних предметів необхідний для контролю за їх надходженням, використанням, дотриманням термінів експлуатації, вибуттям.

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від рівня використання трудових ресурсів. У зв'язку з цим актуальними є оперативні дані про наявність внутрішніх резервів більш повної зайнятості робітників, зростання інтенсивності праці, маневрування робочою силою. Інформація для оперативного управління трудовими ресурсами

переважно подається на основі табельного обліку робочого часу з урахуванням відхилень від встановленого режиму (запізнення, невиходи на роботу та ін.).

Оперативний облік стану та використання сільськогосподарської техніки передбачає щоденне формування інформації про наявність тракторів, автомобілів та сільськогосподарських механізмів, кількість відпрацьованого ними часу, рівень використання пально-мастильних матеріалів, виконаних робіт. Релевантною також є інформація про наявність та причини простоїв у роботі сільськогосподарського підприємства, потреба в транспортному обслуговуванні окремих підрозділів та про матеріально-технічне забезпечення транспортних робіт.

Особливості розвитку сільськогосподарських культур та стан посівних площ викликають необхідність мати для кожної групи операцій спеціальні машини, агрегати, устаткування. В процесі оперативного обліку і особливо контролю необхідно враховувати рівень завантаженості техніки. Оскільки в більшості сільськогосподарських підприємств досить важко досягти раціональної взаємодії управлінських, виробничих і технологічних процесів, оперативна облікова інформація повинна формуватись із врахуванням основ виробничого планування роботи техніки.

За допомогою традиційної системи бухгалтерського обліку важко отримати інформацію про якість виконання сільськогосподарських робіт та отриманої готової продукції. Завданням оперативного обліку є збір даних для щоденного контролю за системою якості, який переважно ґрунтується на порівнянні з нормативними показниками. Оперативний облік готової продукції в сільському господарстві повинен забезпечити інформацію про її якість, втрати врожаю внаслідок порушення технологічних та інших вимог до його збирання, обсяги і своєчасність оприбуткування; процес зберігання готової продукції; дотримання нормативів її використання.

Втрати, які виникають на різних етапах руху сільськогосподарської продукції, формуються із тієї її частини, яка була вироблена, але з різних причин втрачена. Методами виключно бухгалтерського обліку об'єктивно

оцінити реальні обсяги таких втрат неможливо. Одні втрати обумовлені фізико-хімічними особливостями аграрного виробництва, внаслідок яких відбувається зменшення кількості або псування виробленого продукту, зміна його якості. Інші – виникають в результаті порушення технології та строків зберігання або переробки, внаслідок розкрадань тощо.

Втрати врожаю від неякісного проведення, запізнення чи упущення окремих агрономічних операцій визначаються науковцями з різних позицій щодо землеробства. Так, О. В. Харченко дослідив, що неякісна передпосівна оранка призводить до втрат від 10 до 13 % врожаю, а через запізнення посіву на 7 днів, втрати урожаю озимої пшениці становлять 6–8 % і т.д. [221, с. 271]. В полі зору оперативного обліку повинні знаходитися як плановані, так і незаплановані втрати сільськогосподарської продукції, адже різного роду заходи щодо їх зниження можуть бути здійснені тільки в тому випадку, коли для цього існують достатні інформаційні умови.

Поза тим, спеціальних комплексних досліджень, присвячених питанням вдосконалення оперативного обліку, контролю та аналізу втрат, є небагато. Ця обставина визначає наявність серйозних недоліків в оперативному управлінні. Зокрема, слабо розвинений в інформаційному аспекті бухгалтерський облік втрат, у звітності відсутня інформація про кількісні втрати сільськогосподарської продукції рослинництва, не ведеться їх оперативний контроль і аналіз. На досліджуваних підприємствах оперативно не фіксуються показники якості одержаної продукції та величина її втрат у процесі виробництва. Причиною даного явища переважно є складність визначення таких показників і некомпетентність обліковців, інформаторів та контролерів.

Встановлення об'єктів і завдань оперативного обліку визначається галузевою спеціалізацією сільськогосподарського виробництва. Об'єкти оперативного обліку рослинництва доцільно розглядати в розрізі культур, виробничих операцій та сезонності робіт.

Оперативний облік тваринництва повинен спрямовуватись на ефективне використання кожного ското-місця та устаткування у всіх виробничих

підрозділах; раціональний розподіл праці; адаптацію виробничих технологій до фізіологічного стану і продуктивності тварин; продуктивне використання маточного поголів'я для розширеного відтворення стада; вдосконалення ветеринарно-санітарного обслуговування.

Особливе значення в сільському господарстві має прогнозування і врахування впливу кліматичних факторів на процес виробництва. Практично на всіх досліджуваних підприємствах у системі оперативного менеджменту не фіксується вплив погодних умов на виробництво, хоча саме через це збільшуються строки робіт, витрати на пально-мастильні матеріали та енергоресурси, значно погіршується якість, а в підсумку знижується ціна і конкурентоспроможність продукції на ринку.

Оперативного управління потребує процес здійснення агротехнічних та зооветеринарних заходів. На практиці часто трапляються порушення їх черговості та затримки, що призводить до зниження урожайності сільськогосподарських культур і вартості біологічних активів тваринництва. Тому об'єктами оперативного обліку в даному випадку мають бути фактично здійснені агротехнічні і зооветеринарні заходи та їх якість.

Дослідження роботи сільськогосподарських підприємств Волинської області (додаток К) та опитування їх керівного складу засвідчили, що практична потреба аграрного менеджменту у відображенні об'єктів в оперативному обліку відповідає визначеним вище напрямкам. Окремі результати дослідження (додаток Л.2) наведені в таблиці 2.2. Так, найбільш затребуваною на практиці оперативною інформацією є дані про процеси сівби, догляду за посівами, збору урожаю, робота машинно-тракторного парку, використання робочої сили, фінансові розрахунки, обсяги надоїв молока. Новим і неврахованим питанням для аграріїв залишається оперативне визначення фінансових результатів та впливу соціально-економічних факторів на виробничий процес.

Результати опитування керівного складу сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області щодо необхідності відображення окремих аспектів діяльності в оперативному обліку

Об'єкти оперативного обліку		Процеси															Ресурси				
		Операції в рослинництві					Операції у тваринництві			Допоміжне виробництво			Фінанси					персонал	засоби механізації, машини і обладнання, їх простої	ПММ, енергія, вода	мінеральні і органічні добрива
		підготовчі роботи	сівба	догляд за посівами	збір урожаю	кліматичні умови	ветеринарні заходи	зоотехнічні заходи	якість виробництва	проведення планових і оперативних ремонтів	робота МТП	складське господарство	постачальники	покупці	каса, банк	розрахунки з бюджетом					
Назва підприємства		0	2	1	2	1	0	0	1	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
1	СГВК «Баїв»	1	2	1	2	1	0	0	1	1	2	1	1	1	1	0	2	2	2	1	1
2	СВК «Урожай»	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	2	0
3	СГПП «Дружба»	1	2	1	2	1	0	1	0	1	2	0	1	1	2	1	2	2	2	1	1
4	СГПП «Куснище»	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	0	1	0	2	0	1
5	СГПП «Лаврів»	0	2	2	2	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	2	2	2	2	1
6	СГПП «Промінь»	2	2	1	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1	2	0	1	1	2	0	1
7	СГПП «Рать»	0	2	1	2	1	0	0	1	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
8	СТЗОВ «Зоря»	1	1	1	2	0	0	0	1	1	2	1	1	1	1	0	2	2	2	1	1
9	ТЗОВ «П'ятидні»	2	2	1	2	2	1	2	2	2	1	1	2	2	2	0	1	0	2	0	1
10	СГТОВ «Романів»	1	1	1	2	1	1	2	0	2	1	1	1	1	1	1	2	2	2	0	1
11	СГТОВ «Лище»	12	20	13	22	12	6	11	11	16	17	10	15	15	17	5	19	17	22	9	10
	Разом																				

* вагомість показника коливається від 0 (зовсім не важливо) до 2(дуже важливо)

В результаті визначення актуальних напрямів оперативного обліку в сільському господарстві систематизація його об'єктів буде мати такий вигляд (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Об'єкти оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством

Аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств Волинської області показав, що повноцінно оперативний облік ведеться лише в двох напрямках: оперативний облік надоїв молока і оперативний облік посівів та збирання

врожаю. Так, на СГПП «Дружба» обов'язки з ведення оперативного обліку покладено на секретаря-референта, помічника директора. Він щоденно складає звіти керівнику за такими напрямками:

- обсяги надоїв молока по фермах (протягом року);
- обсяги посівів (у сезон);
- обсяги збирання зернових (у сезон).

Оперативний облік зазначених господарських операцій здійснюється у формі, яка пристосована до інформаційних потреб керівника.

На СВК «Урожай» можна виділити чотири об'єкти оперативного обліку: використання пального, збирання врожаю сільськогосподарських культур, обсяги надоїв молока, виконання технологічних операцій у рослинництві. Збір оперативної інформації здійснюється на основі усних повідомлень обліковців бригад за допомогою мобільного зв'язку. Секретар-диспетчер фіксує одержану інформацію у самостійно розроблених формах та подає вранці наступного дня на щоденний нарад керівника господарства. Зафіксовану оперативну інформацію використовують у роботі функціональні спеціалісти та управлінці. В окремих господарствах збір оперативної інформації здійснюють агрономи, зоотехніки, а також бухгалтери та спеціалісти-технологи тощо. Проте на досліджуваних підприємствах об'єкти оперативного обліку так само, як і напрями використання таких показників суттєво різняться.

Базуючись на встановлених напрямках формування оперативної інформації в системі аграрного менеджменту, вивчено існуючу практику використання оперативних даних для прийняття рішень в сільськогосподарських підприємствах СГПП «Дружба», СГПП «Несвіч», СВК «Урожай» та інших у Волинській області. Автором визначені такі етапи даного дослідження:

- 1) встановлення суб'єктів оперативного менеджменту та видів господарської діяльності, які потребують оперативного управління;
- 2) визначення складу та структури оперативних інформаційних потоків;
- 3) аналіз практичного процесу підтримки прийняття оперативних рішень;

4) визначення особливостей елементів організації оперативного обліку, які функціонують у господарствах.

На підставі даних, отриманих в результаті опитування менеджерів сільськогосподарських підприємств, можна стверджувати, що склад інформаційних запитів оперативного управління у великій мірі залежить від структури витрат часу на його здійснення.

У кожному сільськогосподарському підприємстві в систему оперативного управління входить декілька підсистем, які відносно самостійно діють у формі внутрішньогосподарських підрозділів (бригад, ферм, відділень). Менеджери таких структурних одиниць керують трудовими та матеріально-технічними ресурсами, організовують виробничі процеси, розставляють виконавців на робочі місця і мають найбільшу потребу в оперативному інформуванні про виконання господарських завдань.

Керівник господарства, як правило, очолює всю систему оперативного управління виробництвом. Він планує, координує та контролює оперативну діяльність підрозділів, відділів і служб господарства. У коло його щоденних управлінських робіт входить аналіз оперативної інформації про стан найважливіших сільськогосподарських робіт, виробничих процесів, контроль за роботою окремих допоміжних служб і т.д.

Керівники бригад більшу частину свого часу витрачають на поточну роботу і виробничі наради. Лише 10 – 12% часу вони вивчають організаційні документи і практично не контактують із зовнішніми контрагентами. Їм потрібна внутрішня інформація переважно про оперативний стан виробничих процесів. В оперативному управлінні виробництвом прямо або побічно беруть участь усі працівники апарату управління господарства. Вивчення попередніх досліджень науковців показало, що керівники та головні спеціалісти господарств витрачають на оперативне управління виробництвом не менше 60% робочого часу, а керівники внутрішньогосподарських підрозділів – до 70% [180, с. 6].

Й. Ніссинен і Є. Воутилайнен, досліджуючи питання ефективності

використання часу керівника, сформували структуру витрат робочого часу лінійних керівників [87, с. 86] і встановили, що найбільшу частину робочого часу керівники усіх рівнів менеджменту витрачають на здійснення оперативного управління.

Фотографії робочого дня та анкетування управлінців сільськогосподарських підприємств (додаток Л.3) підтвердили даний факт. Результати наведені в таблиці 2.3. Так, витрати часу на оперативне управління збільшуються в міру зниження рівня системи менеджменту досліджуваних підприємств. Їх питома вага домінує на посадах агронома, зоотехніка, завідувача машинно-тракторним парком, бригадира механізованої бригади та ін. Поряд з цим, оперативне управління займає значну частину робочого часу на усіх ланках. Даний факт ще раз підтверджує доцільність вдосконалення потоків оперативної інформації.

Таблиця 2.3

Структура витрат робочого часу керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств Волинської області

№ з/п	Вид витрат робочого часу	Питома вага витрат часу за рівнями управління		
		Вищий (керівник, заступники директора, голови правління)	Середній (головний агроном, головний зоотехнік)	Низовий (завідуючі фермами)
1.	Оперативне управління роботою керованого об'єкта	30%	35%	55%
2.	Вирішення поточних питань	35%	25%	25%
3.	Вирішення перспективних питань	15%	15%	5%
4.	Інші види робіт	20%	25%	15%

З метою розробки ефективних заходів вдосконалення системи оперативного обліку визначено стан організації інформаційних потоків, які використовуються в оперативному менеджменті.

Оперативне управління сільськогосподарськими виробничими процесами в силу своєї специфіки здійснюється переважно на місцях. В результаті основними його суб'єктами повинні бути керівники нижніх ланок виробничої структури підприємства. На практиці спрямованість інформаційного забезпечення менеджменту не враховує цих вимог. Так, дослідження вітчизняних учених показали, що відсоток використання інформації становить: керівниками аграрного підприємства – 32–42%, спеціалістами агрономічної служби – 15–20%, бригадами рілєних бригад і завідуючими фермами – лише 2–4% [6].

Низька інформаційна забезпеченість лінійних керівників призводить до невиконання завдань та функцій оперативного управління, основними з яких у сільському господарстві є:

- розподіл виробничих завдань, які необхідно виконати, між відповідними структурними підрозділами підприємства;
- визначення черговості та календарних термінів виконання запланованих сільськогосподарських робіт;
- розподіл робочої сили підприємства;
- оперативне управління роботою сільськогосподарської техніки;
- усунення поточних збоїв у виробництві та запобігання їм;
- облік і контроль фактичних результатів роботи [181, с. 206].

Проте для реалізації своїх функцій менеджери отримують інформацію по-різному: в оперативних зведеннях, шляхом власного опитування, спостереження, розрахунків тощо. Завданням удосконалення системи оперативного обліку має бути максимальне скорочення часу управлінців на пошук інформації. На сучасному етапі, відповідно до проведеного опитування (додаток Л.4), витрати робочого часу на отримання оперативних даних становлять досить велику частку загального робочого часу керівництва (табл. 2.4). Характерним є незначне використання для прийняття управлінських рішень задокументованих оперативних показників.

Таблиця 2.4

Витрати робочого часу керівного складу сільськогосподарських підприємств Волинської області на отримання оперативної інформації

Напрямки витрат часу	Керівник підприємства	Головний агроном	Головний зоотехнік	Головний економіст (бухгалтер)
Особисті спостереження, виміри, розрахунки	11%	42%	33%	-
Усні повідомлення на місцях, розмови зі співробітниками	12%	19%	25%	5%
Усні повідомлення на робочому місці	34%	12%	18%	12%
Передача інформації засобами зв'язку: телефон, Інтернет	21%	12%	10%	18%
Отримання задокументованої оперативної інформації	22%	15%	14%	65%
Всього витрат (в середньому хвилин на день)	50	50	40	30

У таких умовах виникає необхідність скорочення витрат робочого часу менеджерів на пошук інформації та перерозподіл цієї функції на систему оперативного обліку.

Швидкість проходження оперативної інформації, в тому числі і документооберту на досліджуваних підприємствах не можна оцінити однозначно, тому що процес подання оперативних даних децентралізований і обмін інформацією між підрозділами відбувається з різною тривалістю. Загалом респонденти оцінили швидкість формування і подання оперативної інформації у період не більше тижня.

Інформаційні зв'язки структурних підрозділів більшості підприємств у частині формування оперативної інформації не налагоджені належним чином. Про це свідчать узагальненні результати анкетувань (додаток Л.5), наведені в додатку М. Так, суттєво різняться фактичні та бажані рівні оперативних інформаційних зв'язків структурних підрозділів досліджуваних сільгоспвиробників. У процесі вдосконалення оперативного обліку найбільшу увагу необхідно звертати на побудову та налагодження зв'язків з високими показниками важливості (темні зони), зокрема керівника та бухгалтерії, відділів

постачання, збуту, агрономічної, зоотехнічної служб; відділу збуту та складської, агрономічної, зоотехнічної служб і т. д.

У процесі роботи менеджерів усіх підрозділів різною мірою враховується неофіційна інформація. Керівники виконавчих служб змушені порівняно часто брати до уваги відомості, що надходять з неофіційних каналів. Якщо економісти розділилися у відповіді на дане питання, визначивши важливість неофіційної інформації як високу і середню, то менеджери технічних служб оцінили її однозначно як високу. Такі дані на підприємстві формуються лише системою оперативного обліку, інформація якого не завжди надходить у документальному вигляді і може не бути офіційно завірена її автором. Проте в таких випадках оперативний облік є достовірнішим за бухгалтерський, адже знижує рівень невизначеності в процесі прийняття рішення.

Структурні підрозділи сільськогосподарських підприємств повинні бути забезпечені оперативною інформацією, яка проходить попередню обробку. Однак з більшості опитаних менеджерів тільки окремі визнали обсяг інформації, що пройшла попередню обробку, достатнім – це головні бухгалтери, начальники відділу постачання і збуту, керівники планово-економічних відділів.

Узагальнити дослідження та зробити конкретні висновки про стан інформаційного забезпечення оперативного менеджменту аграрних підприємств регіону дає змогу характеристика ключових показників у даній сфері (табл. 2.5). В анкету (додаток Л.6) включені питання, пов'язані з порядком прийняття оперативних управлінських рішень, способами збору та обробки інформації, використанням засобів зв'язку, системою контролю за ходом сільськогосподарських робіт, наявністю спеціалізованих форм для реєстрації оперативних даних.

Вихідні дані анкети, як бачимо, відображають низький рівень розвитку оперативної облікової підсистеми господарств області. Зібрана інформація дає підстави стверджувати про:

Узагальнюючі характеристики інформаційного забезпечення оперативного управління в сільськогосподарських підприємствах Волинської області

№	Основні аспекти інформаційного забезпечення оперативного управління сільськогосподарським виробництвом	Сільськогосподарські підприємства				
		1	2	3	4	5
		СГВК «Баїв»	СВК «Урожай»	СГПП «Дружба»	СГПП «Куснище»	СГПП «Дністер»
1.	Прийняття оперативних управлінських рішень переважно здійснюється: одноосібно спеціалістами шляхом інтуїтивного осмислення ситуації;	2	1	0	2	1
	одноосібно на основі отриманих оперативних даних;	1	2	2	1	1
	колегіально після розгляду декількох варіантів на оперативній нараді і з врахуванням оперативної інформації.	1	2	2	1	1
2.	Збір та обробка оперативної інформації на підприємстві: виконується галузевими спеціалістами;	2	2	1	2	1
	фахівець з оперативного обліку є, але дані обробляє частково;	1	1	2	0	2
	повністю службою (фахівцем) з оперативного обліку.	0	0	0	0	0
3.	Оперативний контроль сільськогосподарських робіт відбувається: періодично керівником на виробничих нарадах;	2	2	2	2	2
	щодня фахівцями по галузях;	1	2	1	1	1
	щодня галузевими спеціалістами з допомогою фахівців з оперативного обліку.	0	1	1	0	1
4.	Використання технічних засобів передачі оперативної інформації: застосовується телефонний зв'язок;	2	2	2	2	1
	зв'язок з підрозділами по телефону, Інтернету, Інтранету;	0	1	0	0	0
	є в наявності диспетчерський пульт з комутацією зв'язку.	0	0	0	0	1
5.	Форми представлення оперативної інформації: в усному вигляді та записах нестандартизованої форми;	2	0	0	1	1
	в оперативних документах;	1	2	2	1	1
	широкий спектр представлення (таблиці, графіки, схеми, сигнальні повідомлення та інші звітні форми).	0	1	1	0	0

*0 (зовсім ні); 1 (періодично); 2 (постійно)

а) нечіткі внутрішньогосподарські потоки оперативної інформації (менеджер має змогу приймати рішення на основі особисто отриманих даних або в результаті оперативних нарад);

б) відсутність на підприємствах кваліфікованих фахівців з оперативного обліку (збір та обробка оперативної інформації здебільшого виконуються галузевими спеціалістами);

в) недостатній взаємозв'язок оперативного обліку з іншими функціями управління (оперативний контроль здійснюється періодично керівником на виробничих нарадах або щодня фахівцями по галузях без допомоги обліковців);

г) низький рівень використання технічних засобів передачі оперативної інформації (переважно використовується телефонний зв'язок);

д) відсутність розроблених форм представлення оперативної інформації (дані фіксуються у нестандартизованих документах або передаються в усній формі, вузький спектр їх представлення, рідко використовуються аналітичні таблиці, графіки, схеми, сигнальні повідомлення та інші звітні форми).

Разом з тим дослідження інформаційних потреб системи менеджменту сільськогосподарських підприємств області дало змогу визначити напрямки розвитку оперативного обліку: користувачів оперативної інформації, структуру її потоків, зміст і якість обробки, передачі, застосування даних про конкретно визначені об'єкти оперативного управління. Усі зазначені напрямки потребують подальшого вдосконалення і трансформації.

2.3. Організація інформаційного забезпечення оперативного управління

Для раціональної побудови і вдосконалення оперативної облікової підсистеми, яка відповідатиме вимогам управління, необхідно визначити складові елементи інформаційного забезпечення менеджерів, з'ясувати обсяги необхідної оперативної інформації, способи її створення та канали використання. Важливим є встановлення інформаційних зв'язків між

функціями оперативного управління в сільському господарстві.

Так, Л. В. Нападовська зазначає, що управління починається з інформації (розробки планів), на основі якої оцінюють діяльність (облік і контроль основних показників діяльності), виявляють резерви та невикористані можливості (аналіз інформації), приймають рішення й оцінюють ефективність прийнятих рішень [157, с. 78]. Погоджуємося з твердженням автора, та вважаємо за доцільне етапами інформаційного забезпечення оперативного управління визначати планування, облік, контроль та оперативний аналіз, які у тісному взаємозв'язку повинні забезпечувати ефективне виконання оперативних завдань (рис. 2.9). Розглянемо детальніше кожен з них.

Основою оперативного управління на більшості досліджуваних підприємств є планування. З його допомогою регламентується в часі і в просторі потреба в трудових ресурсах, машинах і механізмах, матеріально-технічних та енергетичних ресурсах, транспортних засобах тощо. Воно передбачає розробку та прийняття короткострокових управлінських рішень, їх фіксацію в організаційно-технологічних схемах виробництва, виробничих програмах, технологічних картах.

Як правило, до оперативного відносять планування на період, який менший за місяць, поряд з ним виділяють поточне (рік, місяць, квартал) та стратегічне (при тривалих циклах 5–10 років) формування планів господарської діяльності [153, с. 6]. Основним принципом оперативного планування має бути комплексний підхід до взаємозв'язку окремих підрозділів підприємства в процесі виконання сільськогосподарських робіт, виробництва та реалізації продукції. Оперативні плани в першу чергу повинні враховувати дані оперативного обліку та всі особливості сільськогосподарського виробництва: агротехнічні терміни, фізіологічні особливості біологічних активів, природні умови тощо.

Так, процес росту сільськогосподарських культур визначається низкою факторів: використання агротехніки, терміни проведення робіт, види і склад внесених добрив, спосіб захисту рослин від хвороб і шкідників,

гідрометеорологічні умови конкретного року, характеристика ґрунтів кожного поля сільськогосподарського підприємства. Останній фактор вимагає диференційованого застосування агротехнічних заходів навіть у межах одного господарства.

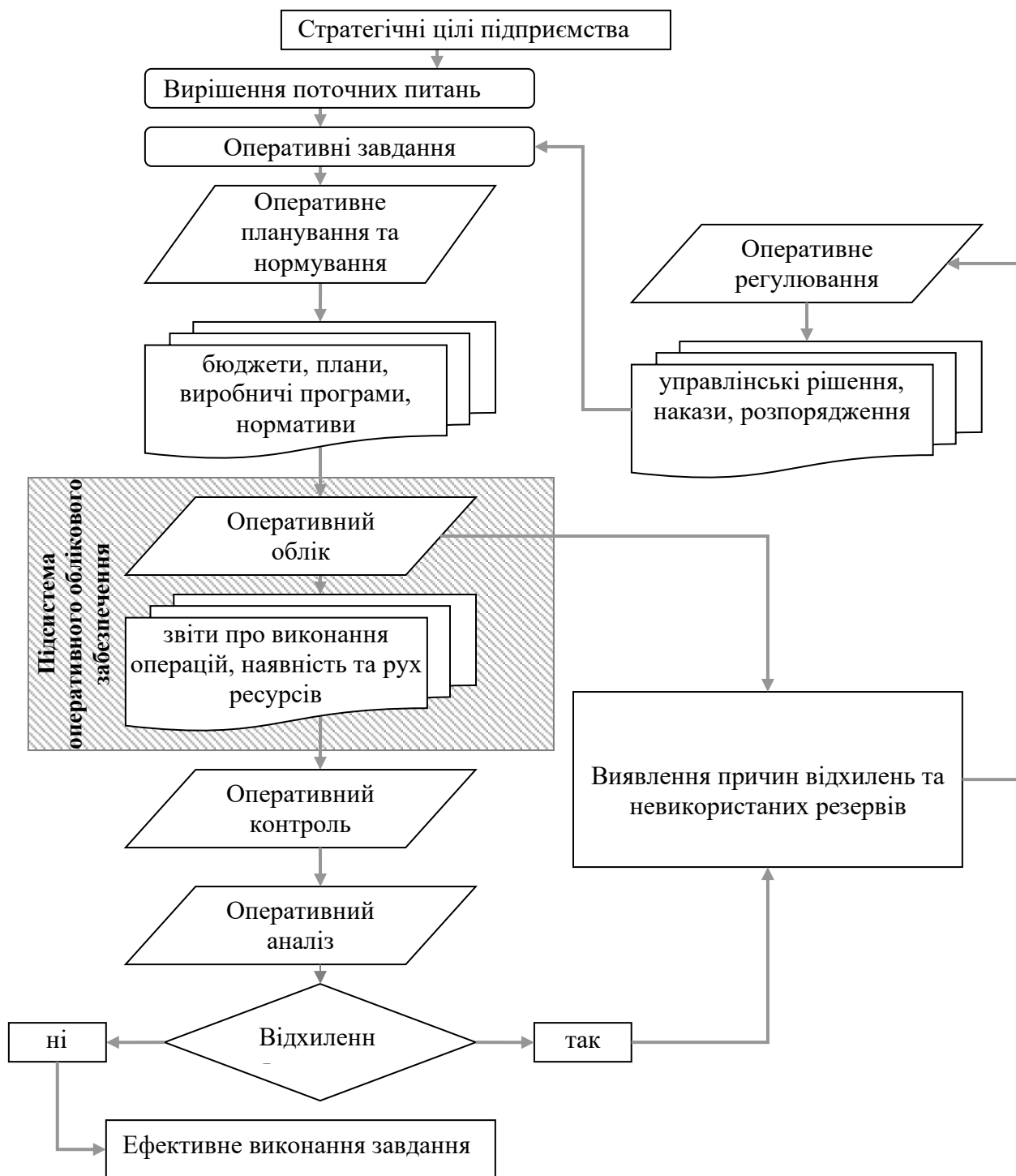

Рис. 2.9. Алгоритм інформаційного забезпечення оперативного управління в сільському господарстві

У зв'язку із цим у рослинництві оперативні плани, як правило, формують на період основних сільськогосподарських робіт. Вивчення практики планування операцій у рослинництві протягом року в сільськогосподарських підприємствах СГПП «Дружба», СГПП «Несвіч», СВК «Урожай» та інших у Волинській області дозволило класифікувати оперативні плани за періодами: для весняних польових робіт (передпосівна підготовка земель, внесення добрив, сівба і догляд за посівами); на період збирання і реалізації врожаю ранніх культур та догляд за посівами пізніх культур; для осінніх польових робіт (збір і реалізація пізніх культур, посів озимих); для робіт на зимовий період (ремонт сільськогосподарських машин і механізмів, процеси снігозатримання, підготовка насіння і добрив тощо).

Виробничі процеси тваринництва мають переважно ритмічний характер, тому періодичність оперативного планування може визначатися в один день, тиждень, декаду, місяць. Відповідно до цього інформація в оперативному обліку фіксується за певні відрізки часу у взаємозв'язку з плануванням. Оперативне планування роботи допоміжних підрозділів включає взаємоузгодження профілактичних оглядів, ремонтів сільськогосподарської техніки, її використання в процесі виробництва.

На досліджуваних сільськогосподарських підприємствах оперативне планування реалізується через робочі плани у рослинництві та плани-наряди, місячні (тижневі, декадні) планові завдання у тваринництві. Робочі плани, як правило, складають бригадам на періоди сільськогосподарських робіт відповідно до річної виробничої програми. З цією метою узагальнюють інформацію технологічних карт вирощування сільськогосподарських культур. В процесі оперативного планування господарських операцій у рослинництві визначають обсяг робіт у хронологічній послідовності та агротехнічні вимоги до їх виконання, кількість днів, необхідних для виконання визначених робіт в оптимальні агротехнічні строки; склад агрегатів, їх виробіток; щоденну потребу в робочій силі і засобах механізації.

Для деталізації оперативних робочих планів на підприємствах складають

плани руху тракторних і комбайнових агрегатів по ділянках та полях. Це надає можливість значно знизити виробничі витрати, завчасно підготувати земельні ділянки до проведення робіт, здійснювати оперативний облік і контроль за їх виконанням, раціонально організувати технічне обслуговування машинно-тракторного парку.

Плани-наряди, які використовують аграрії, формуються для виконання сільськогосподарських робіт бригадою, групою чи окремим працівником. Їх видають у письмовій, а на практиці – часто і в усній формі на різні строки. На досліджуваних підприємствах терміни формування оперативних планів і нарядів обмежуються декадою, тижнем чи п'ятиденкою. Оперативні планові документи на наступний період, як правило, розробляються протягом декількох останніх днів поточного періоду і затверджуються у керівника на оперативній нараді. До цього часу вже відомі операції, які будуть здійснюватись, агрегати і маршрути їх руху, площа оброблювальних земель, врожайність культур, маршрути руху техніки, потреба в автотранспорті та ін.

Необхідність складання нарядів на кілька днів значною мірою зумовлена тим, що під час виконання завдань доводиться змінювати визначені показники щодо строків, обсягу, послідовності виконання робіт залежно від погодних та інших умов. Такі документи практично служать інформаційною основою як оперативного, так і бухгалтерського обліку: по завершенні робіт бригадир зазначає у ньому обсяг робіт, строки виконання, якісні показники (глибина оранки, культивації та ін.), кількість задіяних працівників, техніки, робочої худоби, розхід запасів тощо.

На багатьох підприємствах (СТЗОВ «Зоря», СГТОВ «Романів», СГТОВ «Лище») в процесі організаційно-правових перетворень був втрачений досвід оперативного планування, проведення щоденних управлінських нарад (планерок), що негативно відображається на виробничих операціях. Ситуація, що склалася, призводить до того, що коригування виробничого процесу ведеться на рівні досвіду та інтуїції керівної ланки.

Основним недоліком оперативного планування на досліджуваних

підприємствах є відсутність належної деталізації. Часто оперативні плани господарств не враховують суттєвих показників: не зазначаються місця проведення запланованих сільськогосподарських робіт на полях і ділянках (СГПП «Дружба»), тривалість праці фіксується без визначення точних календарних дат, а лише кількістю робочих днів (СГПП «Несвіч», СВК «Урожай»), основні види робіт плануються без розподілу праці за допоміжними операціями (СВК «Урожай»). Для максимально ефективного ведення виробництва необхідно так деталізувати оперативні плани, щоб вони дійсно були робочими і впливали на щоденну організацію праці, розподіл засобів механізації і ресурсів.

Проте навіть найбільш оперативне й точне планування не в змозі врахувати усіх факторів впливу на діяльність сільськогосподарського підприємства. Причини відхилення від запланованого регламенту є різними:

- затримка поставок пального, добрив, насіннєвого матеріалу, засобів захисту рослин та інших виробничих запасів, неналежна якість вказаних ресурсів;
- неявка на роботу працівників з різних причин;
- вихід з ладу транспортних засобів, сільськогосподарської техніки та обладнання, поломка іншого оснащення і пристосувань;
- невиконання планів ремонтів та обслуговування техніки;
- неможливість виконання робіт в силу погодних умов.

В результаті виникає необхідність постійного спостереження за ходом виконання оперативних планів діяльності сільськогосподарського підприємства і фіксації фактів їх виконання (невиконання) з урахуванням причин відхилень. Враховуючи економічну суть та фактичний стан облікової роботи на досліджуваних підприємствах, можна стверджувати, що значний обсяг таких даних формується системою оперативного обліку. Він є наступним елементом системи інформаційного забезпечення оперативного управління.

Для організації оперативного обліку сільськогосподарського виробництва необхідно знати еталонне значення процесів і показників, які потрібно

оперативно відслідковувати на предмет їх відповідності. Планові та нормативні показники визначають систему показників обліку виробництва, що значною мірою сприяє порівнянності показників оперативного обліку, аналізу і контролю за нормами і відхилень від них. Проте на підприємствах практично не розробляють локальних нормативних документів, в яких закріплюються основні параметри процесів і результатів робіт. Здебільшого ефективність виробництва керівники оцінюють, керуючись досвідом роботи або використовуючи застарілі норми і нормативи.

Отримувати інформацію – ще не означає знати [210, с. 24]. Знання та розуміння процесів, які відбуваються на підприємстві, досягається шляхом аналізу отриманих даних. Оперативний аналіз функціонує в сільськогосподарському підприємстві з метою своєчасного виявлення відхилень фактичного стану справ від запланованого, а також надає можливість знайти шляхи усунення негативних факторів. Такий аналіз в сільському господарстві уможливорює швидке виявлення та сигналізацію про відхилення в процесі діяльності підприємства та визначає їх причини. В даному аспекті визначаються основи взаємодії оперативного обліку і аналізу. Окремі науковці стверджують, що одним з основних завдань оперативного обліку є створення інформаційної бази для здійснення такого аналізу.

Оперативний аналіз аграрного виробництва здійснюється в декілька етапів. Перш за все визначають відхилення фактичних показників від планових, причому джерелами інформації є оперативні плани-графіки робіт, технологічні карти і звітні оперативні дані підрозділів сільськогосподарських підприємств.

На наступному етапі встановлюють конкретні фактори впливу на виявлені зміни та оцінюють ступінь дії кожного з них. Визначені чинники дозволяють детально вивчити причини, які зумовили відхилення від плану, і виявити існуючі організаційні недоліки в господарських процесах підприємства. Як результат проведеної аналітичної роботи здійснюється розробка заходів, спрямованих на усунення виявлених негативних тенденцій, і мобілізація ресурсів для покращення діяльності підприємства.

Ще одним елементом оперативного управління, який знаходиться у тісному взаємозв'язку з обліком, є оперативний контроль. На досліджуваних сільськогосподарських підприємствах він виявляється у двох напрямках: документальний та фактичний. Інформаційною базою оперативного контролю є фактичні облікові дані, що відображають хід сільськогосподарського виробництва, а також планова і нормативно-довідкова інформація.

Практичний досвід свідчить, що, окрім даних оперативного обліку, інформаційною базою оперативного контролю слугують первинні бухгалтерські документи. Для поопераційного контролю використовують щоденні разові документи, а для поточного аналізу – багатоденні накопичувальні та зведені [1, с. 17].

Слід акцентувати на необхідності періодичного внутрішнього контролю. В багатьох господарствах він організований нераціонально. Велика кількість об'єктів контролюється як з боку бригадира, так і спеціалістами підрозділу, керівником. Дуже часто причиною нераціонального використання робочого часу менеджерів є дублювання і паралелізм потоків оперативної інформації, подання даних оперативного обліку особам, які не мають у них потреби. Вирішення проблеми полягає у чіткому встановленні об'єктів і суб'єктів оперативного контролю, періодичності і способів його здійснення.

Результативна стадія оперативного управління – регулювання – є найменш регламентованою та формалізованою. Значну частину оперативної розпорядчої інформації керівники надають виконавцю в усній формі. Завданням оперативного обліку є фіксація процесу виконання оперативних управлінських розпоряджень.

У зв'язку з тим, що в системі об'єктів сільськогосподарського менеджменту постійно присутні фактори, під впливом яких змінюються встановлені зв'язки та структура її елементів, за допомогою оперативного планування, обліку, аналізу та контролю система утримується в рамках заданих параметрів, що забезпечує досягнення поставленої мети. Оперативне планування, будучи першим етапом сільськогосподарського менеджменту,

забезпечує розробку програми і параметрів розвитку об'єкта управління для досягнення визначеної мети.

Після того, як керована система почала виконувати поставлені завдання, об'єктивною необхідністю її ефективного функціонування стає оперативний облік фактичних процесів, контроль і аналіз відхилень від заданого плану, пошук причин виявлених розбіжностей і в разі потреби регулювання перебігу операцій. Як наслідок, інформаційна сукупність оперативного обліку виступає сполучним елементом усіх складових системи оперативного менеджменту аграрного виробництва (рис. 2.10). Усі решта функцій є похідними, оскільки не можуть здійснюватися самостійно без інформації оперативного обліку.

- 1 – оперативний облік як інструмент оперативного аналізу
- 2 – оперативний облік як інструмент оперативного контролю
- 3 – оперативний облік як інструмент оперативного регулювання
- 4 – оперативний облік як інструмент оперативного планування

Рис. 2.10. Оперативний облік як сполучний елемент системи оперативного управління сільськогосподарським підприємством

Специфіка аграрного виробництва створює необхідність формування показників галузевої оперативної звітності. Проте на сучасному етапі така звітність потребує перегляду і вдосконалення. На думку І. Б. Садовської, причиною недостатньої інформативності оперативної звітності сільськогосподарських підприємств є те, що на практиці форми

доопрацьовуються спеціалістами хаотично, в локальному масштабі та не мають відповідного наукового обґрунтування. Дослідження оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах показали наявність практичних розробок, які заслуговують на увагу і можуть бути рекомендовані для застосування [195].

Організація створення оперативної управлінської інформації з допомогою визначених вище функцій повинна бути такою, щоб забезпечувалась оптимальна якість інформації при мінімальних термінах її збирання і обробки. Система оперативного інформаційного забезпечення, яка сформувалась на досліджуваних підприємствах, не організована належним чином.

Так, структурні підрозділи часто передають керівництву неперевірену, однобічну інформацію. Як правило, єдиного центру, який би узагальнював, перевіряв та формував дані для оперативного управління, немає. В результаті функція агрегування та порівняння необхідних оперативних даних про стан господарських процесів покладається на найвищий рівень менеджменту, де не завжди є можливість ефективно виконувати таку об'ємну роботу. Даний факт підтверджують дослідження інших авторів у сфері інформаційного забезпечення управління [67].

В більшості випадків на досліджуваних об'єктах не регламентовано процес організації оперативного обліку. Лише на окремих підприємствах (СГПП «Несвіч», СГПП «Рать», ТЗОВ «П'ятидні», СГПП «Дружба») функція збору оперативної інформації максимально наближена до місць її виникнення, у решті випадків завдання виконуються некваліфікованими в даній галузі спеціалістами. В обов'язки облікових працівників часто не включено збір оперативної інформації з виробничих ділянок, не здійснюється її узагальнення з метою превентивного регулювання. Підтримуємо думку Б. І. Валуєва [162, с. 52], що причина низького рівня організації контролю полягає у відсутності залучених поряд із бухгалтерською службою фахівців інших підрозділів. Оперативний облік повинен здійснюватись не лише бухгалтерами, а й здебільшого працівниками, максимально наближеними та відповідальними за хід виробництва.

На досліджуваних підприємствах немає розпорядчих документів, які б зобов'язували працівників вести оперативний облік безпосередньо на місцях здійснення господарських операцій. Окремі позиції з даного питання частково прописані в посадових інструкціях зоотехніків, агрономів, агрохіміків, інженерів. Часто процес оперативного управління сільськогосподарським виробництвом зосереджується на найвищому рівні, що ускладнює процес доступу керівників нижчих ланок до актуальної інформації про перебіг господарських процесів.

Оперативний облік, як складова облікової системи, безпосередньо залежить від загальних принципів її організації. Зокрема, організаційні регламенти формування і використання оперативної управлінської інформації повинні знайти відображення в: наказі про облікову політику; посадових інструкціях працівників облікового апарату; робочому плані рахунків; альбомі первинних документів; графіку документооберту, внутрішній звітності.

Суттєвий вплив на оперативну облікову підсистему має функціонування відділу (підрозділу) внутрішнього контролю, управлінського обліку, диспетчерська служба (відділ оперативного інформування). Узагальнений стан організації облікової системи досліджуваних агропідприємств представлений у додатку Н, який свідчить про низький рівень розробки та реалізації на практиці зазначених аспектів. Визначення зазначених тенденцій здійснено з допомогою анкетування (зразок анкети наведено у додатку Л.7).

На переважній більшості підприємств (СГВК «Баїв», СВК «Урожай», СГПП «Рать», СГПП «Дружба» та ін.) розроблений та використовується наказ про облікову політику. Проте як на законодавчому, так і на рівні підприємств визначення категорії «облікова політика» є вужчим: це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності. Не заперечуючи необхідності визначення в обліковій політиці норм ведення фінансового обліку, ми не згодні з таким трактуванням, бо наказ про облікову політику на підприємстві повинен не лише містити правила формування фінансової звітності, але й акцентувати увагу на

правилах ведення інших видів обліку, зокрема оперативного.

В частині ведення оперативного обліку облікова політика підприємства повинна містити:

- 1) вибір форми ведення оперативного обліку як сукупності реєстрів, порядку фіксації і передачі даних з дотриманням єдиних правил;
- 2) затвердження правил документооберту і взаємозв'язку носіїв оперативної та фінансової облікової інформації;
- 3) вибір технології обробки оперативної облікової інформації.

Посадові інструкції працівників облікового апарату лише частково регламентують порядок і форму представлення оперативних даних на СВК «Урожай», СГПП «Дружба», СГПП «Рать», тому виникає об'єктивна потреба в розробці нових та вдосконаленні існуючих документів з регулювання посадових обов'язків працівників у частині збору, обробки і передачі інформації для системи оперативного управління.

Негативним фактором для досліджуваних підприємств є низький рівень розвитку підсистеми управлінського обліку. Також показовими є викладені у фундаментальній роботі В. М. Жука [94, с. 224] результати опитування бухгалтерів сільськогосподарських підприємств на предмет функціонування в агроформуваннях управлінського обліку (табл. 2.6). В переважній більшості випадків управлінський облік як автономна підсистема не діє взагалі, в третині підприємств лише до окремих служб доводяться ліміти на визначені виробничі операції, і тільки 10 % опитаних ведуть оперативний облік за структурними підрозділами. Оперативний облік як складовий елемент управлінського також відповідно не має належної організації.

В економічній літературі визначається, що основний обсяг робіт з оперативного інформаційного забезпечення апарату управління повинні виконувати бухгалтерська, економічна і диспетчерська служби. Ці служби мають ряд загальних завдань, пов'язаних з пошуком, аналізом, переробкою, зберіганням і передачею виробничої та економічної інформації. У випадку їх

розрізненості система менеджменту може отримувати надлишкову інформацію, яка не використовується в процесі управління.

Таблиця 2.6

**Стан функціонування управлінського обліку
в сільськогосподарських підприємствах [94, с. 224]***

№ з/п	Чи входить у функції бухгалтерської служби доведення внутрішньогосподарських планів (бюджетів) до структурних підрозділів	Частка всіх відповідей, %
1.	Ведеться управлінський облік за структурними підрозділами	10
2.	Ліміти витрат доводяться до окремих структурних підрозділів (проводиться аналіз)	29
3.	Управлінський облік відсутній	61

*За даними анкетування понад 2 тисячі бухгалтерів (витяг з анкети).

Однак, як показало проведене дослідження, з 11 господарств регіону лише в трьох (СГПП «Лаврів», СГПП «Рать», ТзОВ «П'ятидні») є диспетчерські служби переважно з функцією інформування та регулювання, в інших вони відсутні. Збережені бухгалтерська й економічна служби не справляються з обсягом покладених на них оперативних завдань. У результаті значний обсяг інформації втрачається, а інформація, яка надходить, часто є неповною, недостатньою, необ'єктивною.

Окремі дослідники за зразком радянських авторів під загальною назвою «диспетчеризація» об'єднують оперативний облік, контроль, аналіз та регулювання. Це «система безперервного контролю та оперативного регулювання ходу виробництва з метою забезпечення виконання плану» [7, с. 188]. Диспетчерська служба, яка збереглась в більшості господарств на сьогоднішній день, є центром формування оперативної інформації для своєчасного прийняття управлінських рішень [104, с. 204]. Основними формами функціонування оперативного обліку в сільському господарстві визначились агрономічний, зоотехнічний та ветеринарний облік, а також диспетчерська служба як складова частина оперативного управління [9, с. 28].

Комплекс управлінських робіт, який включає централізований неперервний облік, контроль і оперативне регулювання руху виробництва називають диспетчеруванням [89, с. 668].

В економічній літературі радянського періоду [160; 161; 180 та інші] диспетчерській службі були відведені такі функції:

- встановлення чіткої і швидкої взаємодії між підрозділами агропідприємства та апаратом управління для оперативного, узгодженого керівництва господарством і ліквідації неузгодженостей, які виникають в ході виробничого процесу. Організація та сприяння у проведенні регулярних виробничих нарад (планерок);

- прийом, обробка, систематизація інформації, що надходить з підрозділів агропідприємства у вигляді зведень, повідомлень, довідок та доведення цієї інформації до керівництва і відповідних служб управління;

- доведення до виконавців оперативних планів, завдань, рекомендацій та контроль за їх своєчасним виконанням;

- активне сприяння у забезпеченні всіх виробничих ділянок матеріалами, засобами механізації, робочою силою тощо.

В окремих випадках диспетчерська служба замінює всю систему оперативного управління виробництвом, в інших – є лише джерелом оперативних даних для своєчасного управління сільськогосподарським підприємством.

На практиці диспетчерська служба сільськогосподарських підприємств збереглась лише в окремих господарствах і змінила свої якісні характеристики. Вона не наділяється широкими повноваженнями, а виконує, як правило, обліково-інформаційну роботу. Проте навіть у такому вигляді злагоджена діяльність диспетчерської служби з керівниками і спеціалістами підрозділів робить діяльність господарства більш ефективною. Завдання диспетчерської служби зводяться до спостереження, реєстрації, систематизації, накопичення і передачі оперативної виробничої інформації.

Об'єктами диспетчерування на підприємствах є: підрозділи, бригади, загони і окремі колективи, тваринницькі ферми, ремонтні майстерні, машинні подвір'я, гаражі, пункти технічного обслуговування, нафтобази, склади запасних частин і матеріалів, зерноочисні і сушильні пункти, зерносклади, окремі служби центральної садиби, допоміжні служби і відділення (водокачки, електростанції, котельні та ін.).

Вважаємо, що якісне відновлення диспетчерських служб у якості інформаційної бази оперативного менеджменту з урахуванням набутого досвіду та сучасних технологій буде ефективним для сільськогосподарських підприємств області. Зосередження всіх відомостей в одному центрі створює сприятливі умови для швидкої їх обробки і аналізу. Це дає змогу керівникам і фахівцям оперативно втручатися в хід виробництва, своєчасно надавати виконавцям необхідну організаційну допомогу. В результаті знижуються простої техніки і робітників, збільшується їх продуктивність.

У таблиці 2.7 узагальнено результати дослідження сільськогосподарських підприємств різних форм власності на предмет сучасного стану організації оперативного обліку та перспективних напрямків її вдосконалення. Оцінка сучасного стану системи оперативного інформаційного забезпечення аграрного менеджменту формувалася на основі особистих висновків автора та проведених опитувань персоналу досліджуваних сільськогосподарських підприємств. Результати дослідження дають змогу стверджувати, що оперативний облік на більшості підприємств організовано безсистемно: документально не виділяються центри формування оперативної інформації; чітко не визначено об'єкти оперативного обліку; відсутні більшість стандартів, положень, нормативна документація, посадові інструкції, які повинні регламентувати та конкретизувати процес збору оперативних облікових даних.

Вивчення практичної діяльності підприємств області показало, що немає чіткого зв'язку обліку з іншими функціями оперативного управління, для планування не завжди використовують показники обліку і контролю, регулювання здійснюється без належної оперативної облікової підтримки.

**Стан організації оперативного обліку
в сільськогосподарських підприємствах Волині**

№	Організаційно-методичні аспекти оперативного обліку	Рівень застосування		
		в повній мірі	частково	відсутні
1	2	3	4	5
1.	Розробка моделей потоків оперативної інформації між підрозділами підприємства	СГПП «Рать» СГПП «Лаврів»	СГПП «Дружба» СВК «Урожай» СГТОВ «Романів» СГПП «Промінь» СГТОВ «Лище»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні»
2.	Визначення користувачів та відповідальних за ведення оперативного обліку	СГПП «Рать» СВК «Урожай» СГПП «Дружба»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Лаврів» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Романів»
3.	Наявність інформації в стандартах та посадових інструкціях, яка б регламентувала порядок ведення оперативного обліку	СГПП «Дружба»	СГПП «Рать» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» ТЗОВ «П'ятидні»
4.	Наближення оперативного обліку до місць прийняття рішень, доступність його даних	СГПП «Рать» СГПП «Дружба» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» ТЗОВ «П'ятидні»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» СГТОВ «Лище»
5.	Регламентоване визначення об'єктів оперативного обліку	СГПП «Лаврів» СГПП «Рать»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Дружба» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Романів»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря»
6.	Використання результатів оперативного обліку в — аналізі,	СГПП «Рать»	СГВК «Баїв» СГПП «Дружба» СГПП «Лаврів» СГТОВ «Романів» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СВК «Урожай» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні»
	— контролі,	СГВК «Баїв» СГПП «Лаврів» СГПП «Рать» СГТОВ «Романів» СГТОВ «Лище»	СВК «Урожай» СГПП «Дружба» СГПП «Куснище» ТЗОВ «П'ятидні»	СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря»
	— плануванні,	СГПП «Лаврів»	СГВК «Баїв» СГПП «Дружба» СГПП «Рать» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Романів» СГТОВ «Лище»	СВК «Урожай» СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря»
	— нормуванні.	СГПП «Рать»	СГПП «Дружба» СГПП «Лаврів» СВК «Урожай» СГТОВ «Лище»	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні»

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
7.	Наявність чітко встановленого зв'язку між оперативним обліком та регулюванням	СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» СГПП «Рать»	СГПП «Дружба» СГВК «Баїв» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СГТОВ «Романів»
8.	Організація оперативного обліку з використанням розроблених документів та чіткого документооберту	СГПП «Дружба» СГПП «Рать»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Лаврів» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Романів» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря»
9.	Наявність технічних, організаційних і фінансових можливостей вдосконалення оперативного обліку	СГПП «Промінь» СГПП «Рать» СГТОВ «Романів»	СГВК «Баїв» СВК «Урожай» СГПП «Дружба» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні» СГТОВ «Лище»	СГПП «Куснище» СГПП «Лаврів»
10.	Наявність потреби у вдосконаленні організації оперативного обліку	СГВК «Баїв» СГПП «Куснище» СГПП «Промінь» СТЗОВ «Зоря» ТЗОВ «П'ятидні»	СВК «Урожай» СГПП «Дружба» СГПП «Лаврів» СГТОВ «Романів» СГТОВ «Лище»	СГПП «Рать»

Спостерігається неналагодженість процесу взаємозв'язку оперативного і бухгалтерського обліку, в результаті чого втрачається зміст зібраних оперативних даних та зростають витрати на облікову систему підприємства. У господарствах відсутні розроблені форми збору та передачі оперативних даних, не обґрунтовані окремі показники системи оперативних звітів. Вважаємо, що необхідно максимально наближати системи оперативного та бухгалтерського (особливо первинного) обліку.

На дуже низькому рівні в переважній більшості підприємств знаходиться процес автоматизації облікових робіт, який дозволяє надавати показникам оперативної звітності максимальної точності та своєчасності. Комп'ютерні технології та програмне забезпечення для підтримки прийняття оперативних рішень на досліджуваних об'єктах практично не застосовується. Не використовуються також попередньо розглянуті прогресивні системи ведення сільського господарства, зокрема «точне землеробство». Про реальний незадовільний стан розвитку інноваційних технологій в управлінні сільськогосподарським підприємством свідчить візуальне порівняння угідь

коригування;

- відсутність чіткої організації робочого часу працівників, має місце нерівномірний розподіл навантаження з ведення оперативного обліку. Поділ і кооперація праці у сфері збору та обробки інформації вимагають подальшого розвитку. Типовою є картина, коли інженери-технологи, зоотехніки чи агрономи замість того, щоб отримати готову інформацію, самі розшукують і обробляють необхідні їм відомості;

- не розроблені стандартизовані форми реєстрації оперативної інформації, що призводить до надлишку чи нестачі даних для управління;

- на підприємствах немає затверджених зв'язків, на основі яких повинна здійснюватись передача оперативної інформації;

- суттєво уповільнює процес оперативного обліку і негативно впливає на його якість відсутність сучасної комп'ютерної техніки та обладнання нового покоління.

Отже, можна назвати такі виявлені недоліки в системі облікового забезпечення оперативного управління досліджуваних господарств: перевантаженість лінійних керівників поточною роботою зі збору й обробки оперативної інформації; значна ентропія інформаційних потоків; недостатня розробка методичних та організаційних регламентів фіксації, обробки і передачі оперативних даних; несистемне використання в оперативному менеджменті засобів інформаційних технологій, зокрема персональних комп'ютерів. Найнижчі показники має технічне оснащення і процес організації облікової роботи на підприємствах. В першу чергу необхідно звертати увагу на вдосконалення цих напрямів і вживати відповідні заходи, спрямовані на поліпшення існуючого стану. До позитивних аспектів можна віднести відносну відповідність оперативних інформаційних потоків делегованим повноваженням менеджерів, наявність технічних, організаційних і рідше фінансових можливостей для вдосконалення підсистеми оперативного обліку.

Запровадження та вдосконалення організації оперативного обліку (розробка організаційних регламентів оперативного обліку, графіків

документооберту, посадових інструкцій працівників служби та інше) у взаємозв'язку із іншими формами та методами представлення оперативної управлінської інформації за участю працівників як виробничих, так і економічних служб, безумовно, сприятиме підвищенню ефективності управління, дасть змогу підвищити планові, контрольні, аналітичні функції облікової системи господарств.

Висновки до розділу 2

Дослідження функціонування оперативного обліку в умовах аграрного виробництва та інформаційних запитів до нього зі сторони управління в сільськогосподарських підприємствах Волині дало змогу зробити такі висновки:

1. Встановлено, що передумовами визначення напрямів вдосконалення організації та методики оперативного обліку є оцінка сучасного стану сільського господарства в Україні і на локальному рівні. Вплив оперативного обліку на підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності проявляється в таких напрямках: оптимізація виробництва шляхом використання інформації оперативного обліку господарських операцій; підвищення норм виробітку машин і механізмів шляхом зменшення кількості простоїв та непродуктивних переїздів; зниження рівня некваліфіковано прийнятих управлінських рішень; підвищення конкурентоспроможності за рахунок вдосконалення оперативного обліку і контролю трудової дисципліни, якості та своєчасності поставок виготовленої продукції та інше.

2. Обґрунтовано безпосередній вплив на організацію і ведення оперативного обліку в сільському господарстві специфічних особливостей галузі, таких як: сезонність більшості видів продукції, тривалий виробничий цикл і короткий період збору урожаю, роботи з живими організмами, вплив непрогнозованих (особливо погодних) факторів та інші. Це дозволило систематизувати зовнішні і внутрішні чинники формування інформації в

оперативному управлінні сільськогосподарським підприємством.

3. Здійснено диференціацію об'єктів оперативного обліку у взаємозв'язку із запитами системи управління сільськогосподарським підприємством, обґрунтовано доцільність його застосування не лише у виробничій (технологічні операції, використання ресурсів та результати), а й у збутовій, фінансовій, соціальній, екологічній діяльності.

4. Встановлено, що найбільш затребуваною на практиці оперативною інформацією є дані про процеси сівби, догляду за посівами, збору урожаю, обсяги надоїв молока, робота машинно-тракторного парку, використання робочої сили, фінансові розрахунки. Новим і неврахованим питанням залишається оперативне визначення впливу соціально-економічних факторів на виробничий процес.

5. На основі фотографій робочого дня менеджерів виявлено, що витрати часу на оперативне управління і пошук оперативної інформації збільшуються в міру зниження рівня менеджменту досліджуваних підприємств. Їх питома вага домінує на посадах агронома, зоотехніка, завідувача машинно-тракторним парком, бригадира механізованої бригади та ін. Поряд із цим оперативне управління займає значну частину робочого часу на усіх ланках.

6. Встановлено, що фактичні та бажані рівні оперативних інформаційних зв'язків структурних підрозділів сільгосппідприємств суттєво різняться. У процесі вдосконалення оперативного обліку найбільшу увагу необхідно приділяти побудові та налагодженню зв'язків керівника та відділів постачання, збуту, агрономічної, зоотехнічної служб; відділу збуту та складської, агрономічної, зоотехнічної служби і т. д.

7. Доведено, що сучасний стан оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах потребує вдосконалень. Зібрана інформація дає підстави стверджувати про нечіткі внутрішньогосподарські потоки оперативних даних; недостатній взаємозв'язок оперативного обліку з іншими функціями управління; низький рівень використання технічних засобів передачі оперативної інформації; відсутність чи недосконалість розроблених

форм її представлення.

8. На підприємствах немає розпорядчих документів, які б зобов'язували працівників вести оперативний облік безпосередньо на місцях здійснення господарських операцій, часто процес оперативного управління сільськогосподарським виробництвом зосереджується на найвищому рівні, що ускладнює процес доступу керівників нижчих ланок до актуальної інформації про перебіг господарських процесів. Обґрунтовано, що організаційні регламенти формування і використання оперативної управлінської інформації повинні знайти відображення в Положенні про організацію оперативного обліку; посадових інструкціях працівників облікового апарату; альбомі документів; графіку документооберту.

9. В результаті ліквідації на більшості підприємств диспетчерської служби, яка відповідала за збір та обробку оперативної інформації, значний обсяг показників втрачається, дані, які надходять, часто є неповними і необ'єктивними. При створенні чи вдосконаленні підсистеми оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах доцільно враховувати набутий вітчизняний досвід диспетчерування, адаптувати його до сучасних господарських умов і розвитку технологій.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [22; 25; 30; 38; 39; 42].

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ ОПЕРАТИВНОГО ОБЛІКУ

3.1. Концепція оперативного обліку в управлінні сільськогосподарським підприємством

Дослідження наукових підходів до визначення суті, завдань, методів оперативного обліку і порівняння їх із практичним використанням даного виду обліку для управління сільськогосподарським підприємством довело, що теоретичні і практичні аспекти цього питання потребують узгодження. З цією метою в роботі запропоновано новий підхід до визначення місця оперативного обліку в обліковій системі підприємства та окреслено основні положення його теоретичної концепції.

Вважаємо, якщо розглядати окремий вид обліку як процес спостереження, вимірювання, реєстрації, обробки, накопичення, зберігання та надання інформації певного спрямування й обсягу, який характеризується конкретною методикою визначення показників [215, с. 44], то оперативний облік дійсно можна визначити окремим елементом облікової системи.

Вся інформація, яка утворюється в обліковій системі, базується на фактах господарської діяльності підприємства. Вони можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер. Визначальною відмінністю оперативного і бухгалтерського обліку в даному випадку є неможливість останнього враховувати зовнішні фактори впливу на господарський процес. Оперативний облік завдяки значно меншій регламентації має змогу фіксувати в різних вимірниках і формах впливи змін ринкових цін, законодавчих вимог, поведінки конкурентів, погодних факторів тощо. Ключовою умовою формування такої інформації має бути своєчасність (рис. 3.1).

Фіксуючи стан і зміни на релевантних ділянках господарської діяльності, оперативний облік створює інформаційну базу для оперативного і поточного

управління, в результаті стає складовою управлінського обліку на підприємстві. З іншого боку, узагальнення оперативних показників і доповнення їх іншою спеціальною інформацією має бути основою для формування стратегічної звітності з метою прийняття довгострокових управлінських рішень.

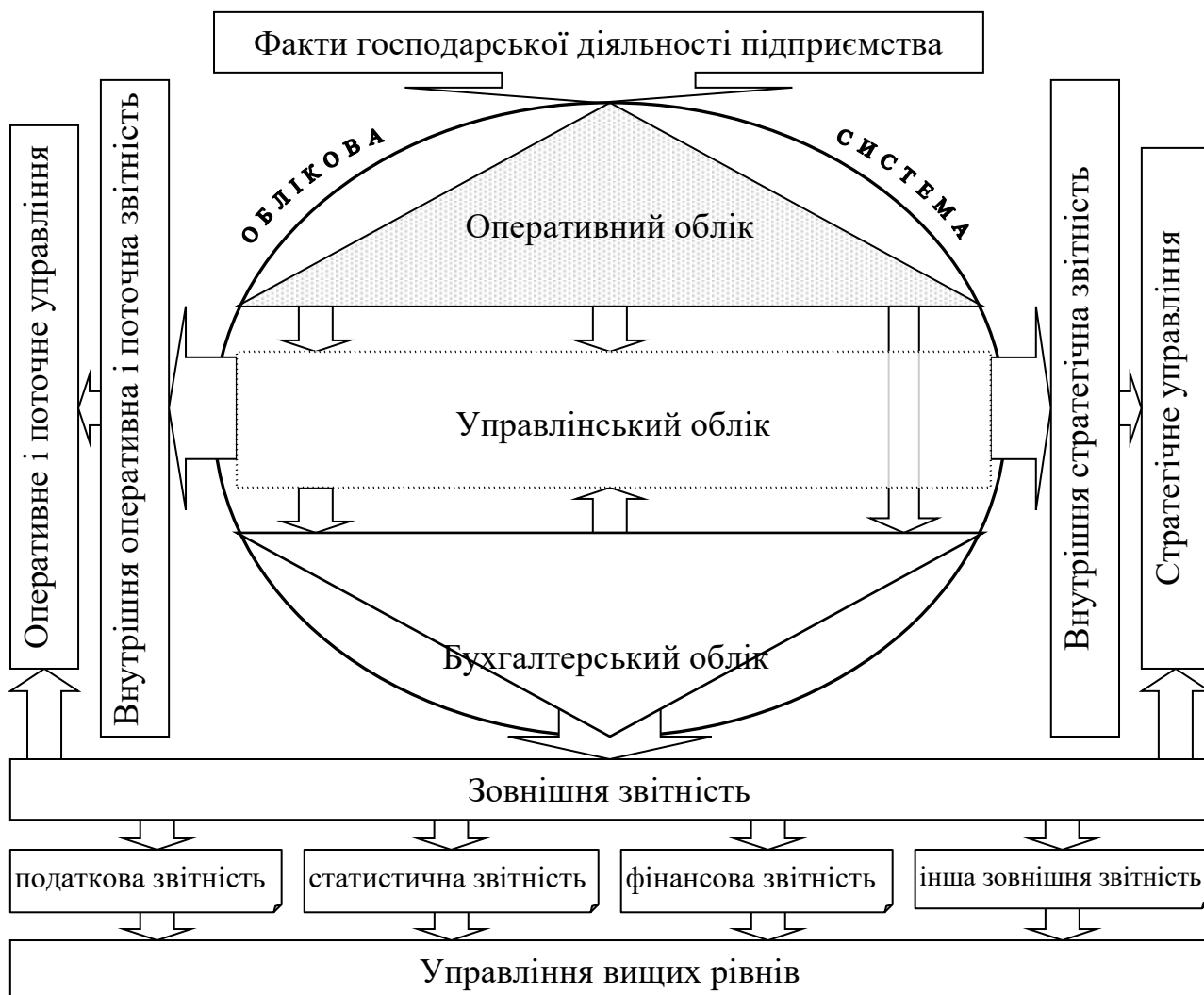

Рис. 3.1. Місце оперативного обліку в обліковій системі підприємства

Тому доцільним є розширення меж управлінського обліку. Це не лише деталізований облік витрат, основна його мета – забезпечення інформацією менеджерів, які відповідають за конкретні сфери діяльності. Він охоплює всі види облікової інформації, які необхідні для управління, включаючи оперативну.

Концепція управлінського обліку повинна бути спрямована на досягнення стратегічних і оперативних цілей. Його можна визначити як систему інформаційного забезпечення управління підприємством для

прийняття рішень як стратегічного, поточного, так і оперативного характеру.

Взаємодія окремих видів обліку повинна полягати у підвищенні достовірності показників облікової інформації. Багато авторів стверджують, що між ними повинен існувати прямий і зворотний зв'язок: «дані оперативного... обліку суттєво підвищують достовірність бухгалтерського. Водночас і дані бухгалтерського використовуються в оперативному» [120, с. 20]. Вважаємо, що окремі показники бухгалтерського обліку використовуються в оперативному управлінні, але не можна стверджувати, що вони є основою оперативного обліку. Базовим елементом облікової системи виступає оперативний облік.

Тому в основу конвергенції облікових підсистем повинен бути покладений принцип «агрегування» інформації, який передбачає узагальнення даних, звільнення від зайвої деталізації та окремих якісних ознак оперативного обліку без зниження їх інформаційної цінності. В. Ф. Палій такий процес називав «конденсацією» оперативної інформації, розуміючи під нею укрупнення, скорочення розмірності показників, зниження рівня деталізації, а також скорочення інших відомостей оперативного обліку без втрати інформаційної повноти синтезованих даних [173, с. 32], М. Г. Чумаченко використовував поняття «згортання інформації», Б. І. Валуєв розглядав «укрупнення» інформаційних потоків залежно від рівня управління [52, с. 62].

Взаємодія досягається на основі контролю первинної і зведеної бухгалтерської інформації, єдності нормативних показників, одноразової фіксації сукупності оперативної інформації, взаємопроникнення предмета, об'єктів, методів, способів та принципів, наближення обліку до місць прийняття рішень, єдиного підходу до вирішення завдань управління. Разом з тим підсистеми оперативного та бухгалтерського обліку мають ґрунтовні відмінності, які не дають можливості їх об'єднати (рис. 3.2).

Опоненти оперативного обліку наголошують на недостатній його точності та достовірності даних, відсутності документального підтвердження операцій. Проте оперативний облік у процесі збору, реєстрації, використання, передачі інформації різними методами знижує ентропію, зменшує

невизначеність прийняття рішень, в той час як у системі бухгалтерського обліку необхідні дані до часу закінчення операції та оформлення документів не фіксуються взагалі. В таких випадках він є достовірнішим за бухгалтерський.

Рис 3.2. Взаємозв'язок та відмінності оперативного і бухгалтерського обліку

Це підтверджують П. Я. Хомин та Г. П. Журавель, які наголошують, що суттєвим недоліком вітчизняної системи обліку є те, що вона не забезпечує достатньо оперативної інформації для управлінців різного рівня. Значний лаг між фактами господарської діяльності і формуванням узагальнених облікових даних, які це відображають, є головною причиною того, що більшість оперативних управлінських рішень ухвалюють інтуїтивно, адекватно до минулого досвіду управлінців [95, с. 227].

Бухгалтерський облік традиційно застосовує вартісний вимірник,

внаслідок чого ряд важливих для керівництва даних, позбавлених грошового виразу, не фіксується і не передається в систему управління. Однак дуже часто такі дані є важливішими, ніж ті, що враховуються [156, с. 90]. На відміну від бухгалтерії, оперативний облік охоплює всі етапи розвитку господарської операції, а не лише ті з них, які пов'язані зі змінами в капіталі. Він фіксує операції у певній послідовності в процесі їх розвитку, тоді як бухгалтерський облік здійснюється шляхом реєстрації досягнутих результатів.

Оперативність властива й іншим видам обліку, можна отримувати в необхідні терміни оперативну бухгалтерську інформацію. Відмінною рисою оперативного обліку є своєчасність та адресність його показників, що залежить від специфіки завдань управління сільськогосподарським підприємством. Крім того, поділ обліку на оперативний та бухгалтерський дає можливість підвищити ефективність оперативного управління та уникнути надмірної централізації.

В результаті ми дійшли висновку, що оперативний облік є самостійною ланкою інформаційного забезпечення управління та окремим видом обліку згідно з такими міркуваннями:

1) в той час як бухгалтерія враховує результати операції кількісно (у вартісному або натуральному вираженні), оперативний облік як складова управлінського обліку реєструє відповідність операцій за якістю і часом, визначає ступінь успішності їх виконання;

2) на противагу синтетичному методу бухгалтерії, оперативний облік використовує аналітичний метод розкладання цілісної операції на частини, іде від загального до часткового;

3) оперативний облік має особливу структурно-організаційну форму, він не є централізованим і функціонує в безпосередній територіальній близькості від місця технічного виконання кожного окремого етапу операції;

4) він спрямований переважно на внутрішніх користувачів і використовує різні способи представлення інформації, тоді як бухгалтерський облік базується на методі документування та призначений для внутрішніх і зовнішніх користувачів;

5) бухгалтерський облік має економічне спрямування, фіксує результати досягнення мети діяльності підприємства, встановленої з умовою обмеженості ресурсів. Оперативний облік має організаційно-технічний вектор: формує інформацію про оперативний стан і динаміку ресурсів, засобів і способів виконання поставленої мети.

В результаті дослідження теоретичних основ оперативного обліку, яке було здійснене у першому розділі роботи, можна виділити положення концепції оперативного обліку як узагальненої системи поглядів на процес його функціонування в інформаційній системі управління (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Концептуальні положення оперативного обліку як складової інформаційного забезпечення управління

Отже, можна стверджувати про наявність характерних особливостей, об'єктів, методів, функцій та принципів оперативного обліку, що визначає його автономність у системі управління та доповнює аргументацію, наведену в різний час його прихильниками. Відмінність від концептуальних основ інших видів обліку дозволяє йому виконувати специфічні завдання та формувати інформаційну базу для прийняття ефективних оперативних рішень.

Таким чином, стосовно методологічної сутності і призначення вважаємо оперативний облік окремим елементом облікової системи сільськогосподарського підприємства, який функціонує у складі управлінського обліку та за умови раціональної його організації значно підвищує якість бухгалтерських показників. Його показники повинні формуватись в чіткому взаємозв'язку із завданнями переважно оперативного управління та враховувати визначені вимоги до оперативної інформації.

3.2. Проектування потоків оперативної інформації у взаємозв'язку з показниками бухгалтерського обліку

У процесі дослідження стану оперативного обліку на сільськогосподарських підприємствах було встановлено, що фактичний результат від його здійснення є недостатнім для створення інформаційної бази управління, існує низка положень, які потребують удосконалення з урахуванням комплексного підходу. Тому вважаємо, що розробку заходів з вдосконалення організаційно-методичних основ оперативного обліку доцільно здійснювати в декілька етапів:

- 1) створення або покращення первинних і зведених форм носіїв оперативної управлінської інформації;
- 2) оптимізація інформаційних потоків в оперативному управлінні, визначення взаємозв'язку об'єктів оперативного обліку між собою і з показниками бухгалтерського обліку, встановлення найбільш ефективних методів реєстрації та передачі показників;
- 3) виділення обліковців і користувачів оперативних даних;
- 4) розмежування функцій збору та використання оперативної інформації в умовах використання інноваційних технологій шляхом розробки відповідних організаційних регламентів.

За основу функціонування підсистеми оперативного обліку доцільно використовувати визначені інформаційні запити до облікового забезпечення

оперативного управління досліджуваних сільськогосподарських підприємств. Запропонований поділ оперативної інформаційної сукупності на блоки дозволяє виділити напрями раціоналізації облікових робіт та здійснити вибір об'єктів, прийомів і методів оперативного обліку, визначити облікові вимірники, терміни та обліковців, встановити користувачів оперативних даних, визначити спосіб подання інформації (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Схема вдосконалення оперативного обліку в управлінні сільськогосподарським підприємством

Реалізацію етапів оптимізації оперативного обліку доцільно здійснювати передусім на рівні первинної документації. Раціональний документооберт дозволяє скоротити витрати на здійснення управління за умови забезпечення всіх заінтересованих користувачів релевантними показниками. З іншого боку, внаслідок неорганізованості даного процесу, в результаті порушення руху документів або недостатньої їх інформативності ті чи інші рішення можуть бути прийняті несвоєчасно, що призводить до негативних економічних наслідків.

Розробку форм документів здійснено з дотриманням вимоги максимального наближення і взаємозв'язку діючих методик оперативного та бухгалтерського обліку. Окремі з них надають інформацію для оперативного управління і за умови належного їх оформлення є базою для контролю показників бухгалтерського обліку. За можливістю в оперативному документі пропонуємо зазначати шифр причини невиконання завдань і нормативів, що посилює його контрольну функцію і є важливою складовою оцінки роботи центрів відповідальності. Врахування причин недотримання технології, термінів і обсягів, зазначених в оперативних планах, дозволяє менеджеру вживати відповідних заходів. У зв'язку з цим доцільним є використання системи кодування причин виникнення відхилень. Розподіл сільськогосподарського підприємства на структурні підрозділи, які задіяні в оперативному управлінні, та присвоєння їм кодів представлено на рис. 3.5.

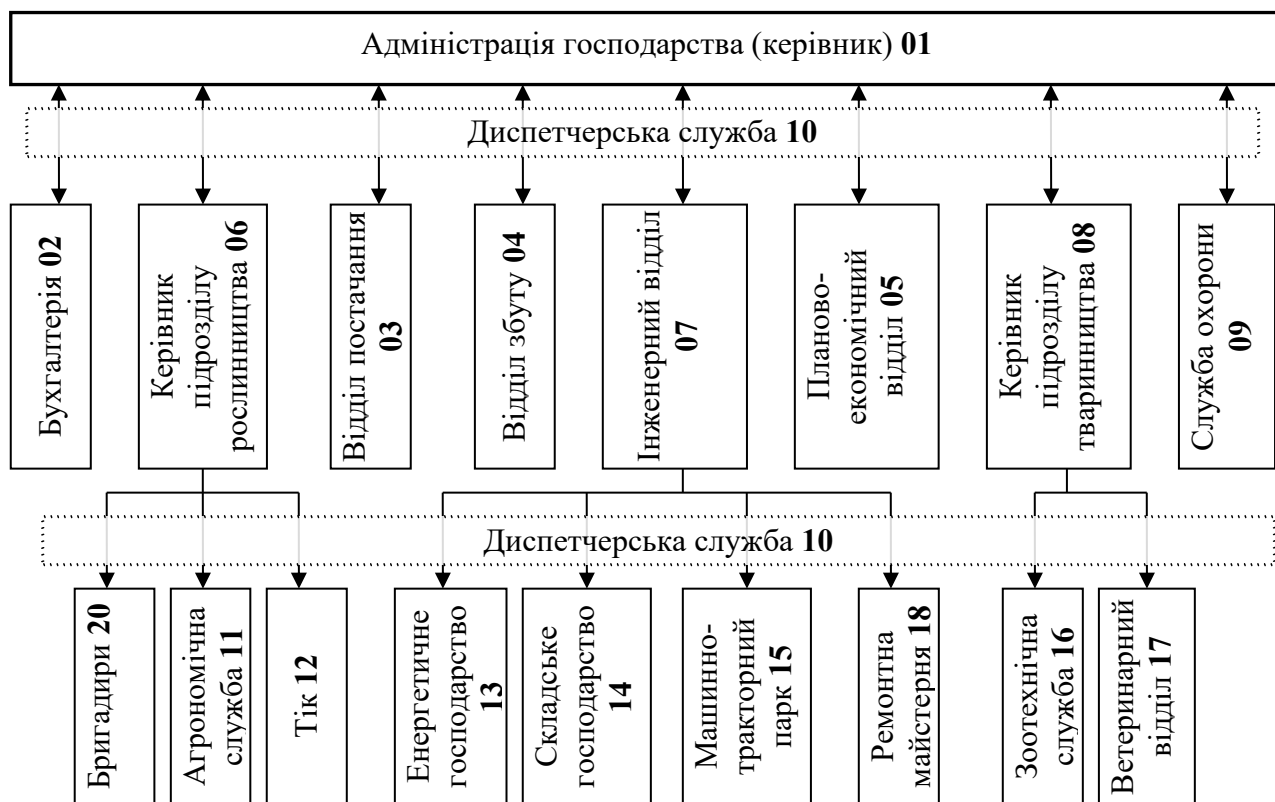

Рис. 3.5. Розподіл СГПП «Дружба» на структурні підрозділи, які задіяні в оперативному управлінні, та присвоєння їм кодів

За основу використано організаційну структуру СГПП «Дружба», яка є типовою для більшості досліджуваних підприємств Волинської області. Окрім

того, в управлінській системі доцільно виділяти окрему ланку, яка відповідає за збір, обробку та передачу оперативної інформації (диспетчерську службу).

Дослідження, проведені у попередніх параграфах, дозволяють розділити сукупність інформаційних запитів до оперативного обліку в сільськогосподарському підприємстві на декілька блоків: 1) рослинництво (виробничі процеси і їх результат, ресурси і засоби виробництва); 2) тваринництво (виробничі процеси і їх результат, ресурси і засоби виробництва); 3) допоміжне і підсобне виробництво; 4) фінансова сфера (грошові кошти та розрахунки); 5) природне і соціальне середовище. Кожен блок характеризується специфічною методикою формування та подання оперативної інформації, фіксується з допомогою відмінних носіїв з різною періодичністю.

Для розробки моделі інформаційних потоків у рослинництві пропонуємо розділяти виробничий цикл на три етапи: посів, догляд за посівами та збір урожаю. Період зимової підготовки до виробництва не врахований у моделі, бо, як правило, не потребує оперативного облікового забезпечення. Усі етапи мають узагальнений перелік характеристик: використання основної та обслуговуючої техніки, персоналу, відповідність виробництва технології, обсяги й ефективність використання запасів та інше (рис. 3.6).

Результат першого етапу технологічних робіт у рослинництві безпосередньо залежить від своєчасної і якісної передпосівної підготовки полів та посіву. Дотримання агротехнічних умов цього процесу безпосередньо впливає на рівномірність появи сходів культур, їх ріст, розвиток та продуктивність. Тому необхідним є дієвий оперативний облік і контроль виробничих операцій на час посівної.

Технології посіву (посадки) різних культур різняться, проте з метою оперативного управління менеджерам необхідно володіти оперативною інформацією узагальненого зразка. Звітна оперативна форма про процес посіву (посадки) повинна містити показники виконання плану за структурними підрозділами із зазначенням причин відхилень від нормативних величин.

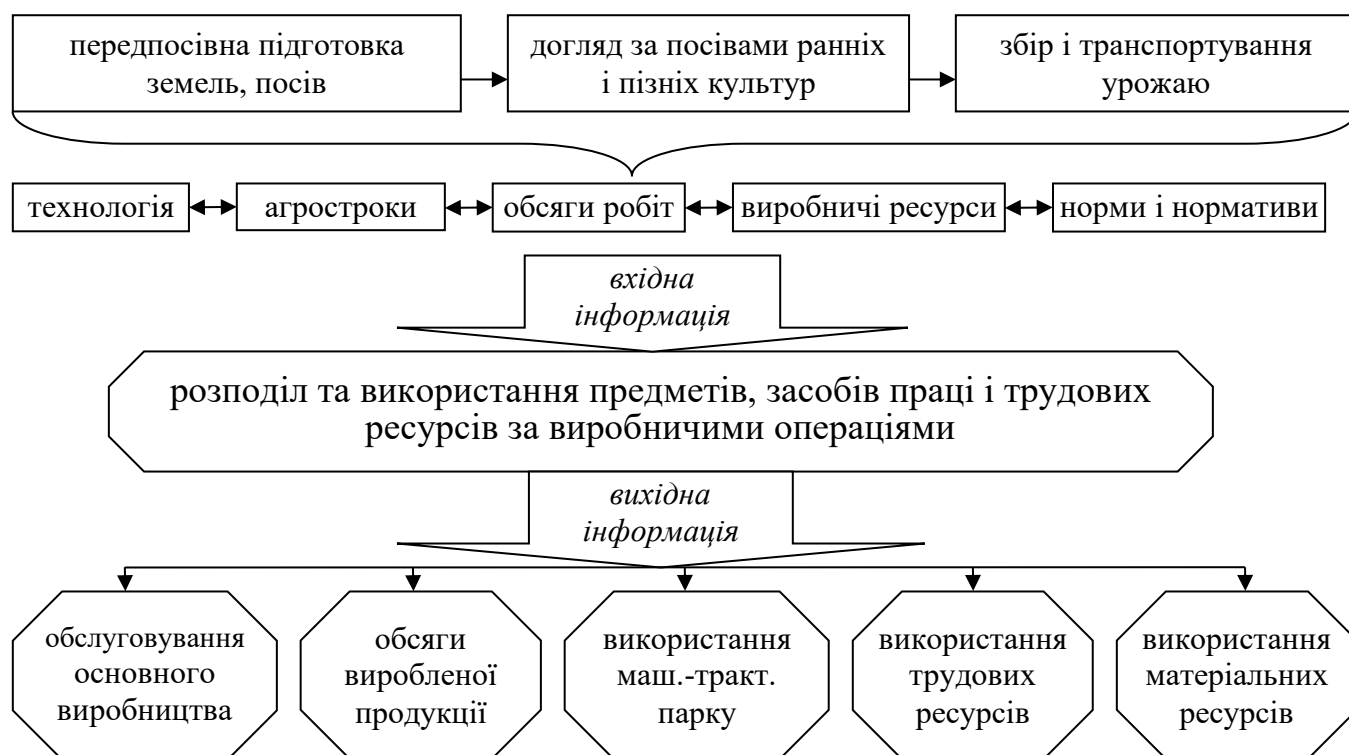

Рис. 3.6. Схема оперативних інформаційних потоків у рослинництві

Така форма має враховувати специфіку агровиробництва, яка передбачає створення тимчасових механізованих ланок за окремими технологічними етапами [165, с. 150]. Так, на період сівби на СГПП «Дружба» створюють такі ланки: з підготовки насіння та внесення пестицидів (протруювання насіння; транспортування та внесення пестицидів); із закриття вологи та підготовки ґрунту сівозміни до сівби; із сівби чи садіння сільськогосподарських культур (завантаження посівних агрегатів, сівба, прокатування посівів та ін.).

Окрім виділення виконаних сільгоспробіт по виробничих механізованих ланках, в оперативному обліку доцільно врахувати комбінацію тракторів та сільгоспмашин з метою контролю за їх використанням, чисельність механізаторів та строки робіт для перевірки відповідності технологічним вимогам. Визначення фактичних обсягів робіт та відхилень від щоденних завдань, передбачених оперативними планами, дозволяє своєчасно аналізувати ситуацію, приймати рішення щодо усунення недоліків.

Графи планового виконання робіт додають до оперативних документів з метою підвищення їх інформативності. Так, на практиці виникають ситуації,

коли відхилення від запланованих агротехнічних строків є досить суттєвими: часто терміни посіву озимих зернових через відсутність вологи переносять з вересня на жовтень чи листопад, збільшують норми висіву, змінюють сортність насіння та інше. Для майбутньої оцінки та порівняння росту рослин доцільно узагальнювати оперативну інформацію про строки та зміст технологічних операцій у розрізі площ та культур. Зразком цього є запропонований Звіт про виконання технологічних операцій рослинництва (додаток Р.1).

Як зазначалось, однією із причин втрат сільськогосподарської продукції є низька культура землеробства вітчизняних підприємств (несвоєчасне або неякісне здійснення окремих технологічних операцій, порушення технологій вирощування і збору культур). Спеціально розроблені плани-графіки на основі технологічних карт вирощування культур дозволяють координувати працю підрозділів та формувати інформацію про виконання чи невиконання завдання, і таким чином виправляти окреслену ситуацію.

Для управління технологічними операціями рослинництва пропонуємо форму Реєстру виконання технологічних операцій рослинництва за центрами відповідальності (бригади) (додаток Р.2). Документ є зведеним, складається на основі звітів про виконання технологічних операцій бригадами та формує інформацію за структурними підрозділами підприємства. Це дає змогу оцінити стан виробничих процесів і якість системи менеджменту на місцях, визначити відстаючі і передові підрозділи, прийняти оперативні рішення з перерозподілу трудових, матеріальних і технічних ресурсів.

Основною причиною вимушеного перерозподілу операцій у сільському господарстві є погодні умови. Наприклад, збирати картоплю при 4-6 мм опадів неможливо, натомість орати, навпаки, можна. Окрім того, загони (ланки) можуть виконувати роботи на різних ділянках та полях, які знаходяться на великій відстані одне від одного і характеризуються різними погодними умовами. При наявності інформації, яка дозволяє прийняти відповідне рішення, досягається збалансованість роботи виконавців та техніки, можна оперативно маневрувати агрегатами.

Результати оперативного обліку виконання технологічних операцій бригадами також необхідні при прийнятті рішень у випадку поломки техніки. Керівник у реальному часі зможе визначити оптимальний варіант продовження робіт: власними силами, використання послуг сторонніх організацій, оренда агрегатів.

Для рослинництва властиве значне та швидке використання матеріальних ресурсів. З метою оперативного управління та запобігання зривам виробничого процесу необхідно мати щоденну інформацію про наявність та заплановані обсяги використання ресурсів у розрізі бригад, площ та культур (додаток Р.3). Пропонуємо скласти документ на основі заявок виробничих бригад, інформації від працівників складського господарства та подавати до виконання службі постачання. Виробничі підрозділи визначають потребу в матеріальних ресурсах на основі оперативних планів виконання сільськогосподарських робіт, технологічних карт та лімітів на використання оборотних засобів.

Оперативний облік в управлінні сільськогосподарським виробництвом тісно пов'язаний із зоотехнічним та агрономічним обліком, в результаті чого створюється повна картина стану та змін у внутрішньому середовищі функціонування підприємства. Особливо це стосується процесу догляду за посівами. Оперативне інформування управлінців про стан посівів з метою запобігання негативним впливам є необхідною передумовою раціонального землеробства. В цьому випадку яскраво проявляється характерна особливість оперативного обліку – його призначення не лише для оперативного, а й тактичного та стратегічного управління. Без достовірної і своєчасної інформації про необхідність вжиття заходів можуть проявлятися тенденції, які призводять до зміни як тактичних, так і стратегічних планів господарства.

У процесі оперативного обліку доцільно враховувати не лише кількісні, а й якісні показники процесу росту та розвитку рослин для порівняння з плановими показниками, агротехнічними строками. З цією метою в роботі запропоновано форму Журналу оперативного обліку вирощування сільськогосподарських культур (додаток Р.4). При розробці документа

враховано один із основних законів землеробства, обґрунтований відомими науковцями В. Вільямсом, В. Вернадським, М. Павловим та іншими. Закон незамінності та рівнозначності факторів вказує, що для нормального росту і розвитку сільськогосподарських рослин необхідною є сукупність та одночасність усіх умов їх життя. Нестача або відсутність одного з таких факторів не може бути замінена будь-яким іншим. У зв'язку з цим в Журналі відображено показники не лише фізіологічного стану рослин, технологічних операцій з вирощування, а й дані про природно-кліматичні умови їх розвитку.

Вихідні дані про умови посіву, росту та збору культури, такі як планова та фактична площа, відсоток бонітету угідь, наявність мікроелементів та рівень Ph ґрунту, а також сорт, репродукція, категорія, спосіб та оптимальні строки сівби, глибина і норма висіву, спосіб збору культури дають змогу оцінювати ситуацію, що склалася, оперативно приймати рішення.

За допомогою запропонованого документа фахівець може оперативно вирішувати багато практичних питань. Наприклад, якщо в посівах озимої пшениці застосування гербіцидів дозволить знизити число бур'янів з 5 до 1 на м^2 , то це забезпечить значне збільшення врожаю, бо фактична кількість бур'янів перевищує економічний поріг шкідливості. Поняття економічного порогу шкідливості бур'янів, шкідників та хвороб сільськогосподарських культур розглядається в багатьох джерелах спеціалізованої літератури та визначається розрахунковим способом в умовах конкретної ситуації. Аналогічно вирішуються багато інших як тактичних (розрахунок збільшення врожаю культури при повному знищенні бур'янів та шкідників, визначення можливих втрат врожаю, зміна технології використання засобів захисту рослин тощо), так і стратегічних питань (визначення конкурентоспроможності культури з урахуванням оперативної інформації про її стан, встановлення культури, яку слід розміщувати на цьому полі з меншим ризиком втрати врожаю, і т. д.).

Оперативна інформація про фазу розвитку рослини, відповідність сортовим якостям, її загальний стан, польову схожість насіння, збереженість та

густоту рослин дає змогу прогнозувати господарські процеси, які є найбільш оптимальними, в умовах, що склалися, а також визначати плановий обсяг збору врожаю для маркетингових, фінансових, виробничих та інших цілей.

Спеціалісти в процесі догляду за посівами також повинні мати дані про вилягання посівів. З цією метою в документі передбачено окрему графу, адже внаслідок цього явища порушуються ріст і розвиток рослин, зменшуються розміри фотосинтезуючої поверхні та засвоєння речовин. Це в свою чергу спричиняє значні втрати врожаю внаслідок недобору зерна та погіршення умов збирання врожаю. Оперативна інформація про вилягання посівів дозволяє своєчасно провести необхідний догляд (внесення хлормекватхлориду, регуляторів росту рослин і т.д.) та максимально знизити очікувані втрати.

Інформаційною основою оперативного контролю є частина документа, яка містить дані про агротехнічні та хімічні заходи, здійснені на основі отриманої оперативної інформації. Зіставлення сигнальних даних про необхідність коригування виробничої ситуації та звітних показників про вжиті заходи дозволяє оцінити роботу спеціалістів, здійснювати планування.

Важливим завданням оперативного обліку догляду за культурами є фіксація інформації про використання органічних та мінеральних добрив. Дотримання науково обґрунтованих зональних, диференційованих за типами ґрунтів нормативів дозволяє отримати в результаті високу окупність заходів, забезпечити одержання високоякісної продукції та розширене відтворення родючості сільськогосподарських угідь. Тут також проявляється екологічна спрямованість оперативного обліку з метою запобігання шкідливим наслідкам використання хімічних сполук на довкілля та якість продукції.

У господарствах з високою культурою землеробства потребу в добривах визначають для кожного поля сівозміни. Крім того, враховуючи різну питому вагу одиниці діючої речовини в добривах і різну швидкість засвоєння їх рослинами, розробляють нормативи потреби в органічних та мінеральних добривах (у діючій речовині та фізичних одиницях) для кожної культури за періодами вирощування (основний обробіток ґрунту, передпосівний обробіток і посів, догляд за

посівами) [155, с. 227]. Планування з урахуванням можливостей господарства заготовити органічні та закупити мінеральні добрива доцільно доповнювати показниками оперативного обліку про фактичне використання добрив та їх ефективність у розрізі полів та культур.

В умовах раціональної організації оперативного обліку показники запропонованих документів систематизуються, узагальнюються і стають інформаційною базою для іншої агровиробничої документації. Так, у Книгу реєстрації сівозмін вносять такі основні відомості: кількість введених сівозмін, їх площа, чергування культур і кількість полів у кожному з них, площа кожного поля і посівна площа кожної культури на рік освоєння сівозміни, меліоративні та ґрунтозахисні заходи та інше. Фіксація специфічної оперативної інформації дозволяє спростити процедуру занесення узагальнених даних у Книгу історії полів сівозміни, де фіксується історія кожного поля сівозміни і технологія оброблюваних на ньому культур.

У СГПП «Дружба» агроном записує в Книзі історії полів усі заходи, що проводяться на полях. Проте зазвичай це відбувається після завершення робіт. Інформація оперативних документів дозволяє своєчасно фіксувати хід посівних робіт, процесів догляду за рослинами, збирання врожаю і зяблевої обробки ґрунту, внесення добрив і т. д. У Книзі історії полів також на основі узагальнених оперативних показників доцільно фіксувати результати фенологічних спостережень за рослинами, зазначати строки та особливості погодних явищ: опади, заморозки на ґрунті і в повітрі, час сходу снігу, суховії, пилові бурі та інше. Таким чином, оперативно зафіксований та узагальнений досвід землеробства є основою ефективного стратегічного планування сільськогосподарських робіт.

Наступним видом технологічних операцій сільськогосподарського підприємства є збирання врожаю. Оптимізація і додержання строків на період жнив суттєво впливає на економічний ефект усього виробничого процесу. Так, в період повної стиглості вологість зерна значно знижується, воно твердіє і втрачає зв'язок з материнською рослиною. У випадку недодержання термінів

цінне зерно, яке досягає раніше за решту, осипається і призводить до втрат урожаю. Даний факт свідчить про безумовну необхідність щоденного управління в період збору зернових.

Оперативний облік стану посівів перед початком збору врожаю також доцільно здійснювати для прийняття рішень щодо майбутнього використання продукції. Приміром, досить часто посіви на окремих ділянках чи полях стають зріджені, забур'янені, гіршої якості, ніж очікувалося. В інших випадках зерно, яке планувалося використати на корми, може дати кращі показники якості. Завдяки правильному перерозподілу техніки, термінів збору врожаю можна досягти значно більшого економічного ефекту. Аналогічно своєчасне рішення про використання низькопродуктивних посівів зернових за іншим призначенням (сінаж, сіно, силос тощо) дасть змогу компенсувати очікувані втрати.

У сучасних умовах доцільно використовувати результати технологічного розвитку, який дозволяє отримувати оперативну інформацію про рівень врожайності безпосередньо в процесі збирання культури. Карти урожайності формуються на основі інформації, що надходить на комбайни, обладнані спеціальними датчиками. Показники датчиків проходять обробку у спеціальних геоінформаційних системах. Це дає змогу оперативно орієнтуватися в обсягах отриманої продукції та ухвалювати ефективні маркетингові рішення, змінювати технологію вирощування культур відповідно до диференціації полів, обґрунтовувати планування внесення добрив.

Аналогічно із процесом посіву сільськогосподарських культур для забезпечення ефективної роботи під час збирання і перевезення врожаю в господарстві в межах постійної механізованої бригади створюються тимчасові виробничі ланки [162, с. 151]. Керівникам вищих ланок управління необхідно знати інформацію про стан жнив не лише в конкретних підрозділах чи ланках, але і в загальному по підприємству. Тому запропоновано форму Звіту про рух зерна та іншої продукції, яка б узагальнювала дані з усіх механізованих виробничих ланок бригади, а пізніше – з підрозділів сільськогосподарського

підприємства (додаток Р.5). На даному технологічному етапі прослідковується максимальний зв'язок показників бухгалтерського та оперативного обліку, особливо з метою здійснення контролю за приписками, крадіжками та іншими негативними фактами. Конкретний взаємозв'язок оперативної і бухгалтерської документації з обліку збору урожаю наведено в наступному параграфі.

За умови транспортування зерна з току до інших місць зберігання (на елеватори, хлібоприймальні пункти, зерносклади тощо) та подальшої його реалізації оперативний облік організовується у відповідності до специфіки сільськогосподарського підприємства. Зведеним документом, який надає керівництву оперативну інформацію про обсяги реалізації сільськогосподарської продукції, є Звіт про реалізацію та залишки продукції рослинництва (додаток Р.6).

Разом з тим в оперативному обліку завжди слід мати відомості про наднормативні залишки окремих видів насіннєвого матеріалу, саджанців, запасних частин, сировини та інших матеріалів, щоб не допускати на тривалий термін заморожування оборотних коштів. Для цього матеріально відповідальні особи у встановлені терміни повинні повідомляти про наднормативні залишки запасів. Такі повідомлення доцільно вносити до форми Оперативного зведення залишків матеріальних цінностей у місцях зберігання (додаток Р.7). Окрім того, керівникам підрозділів, головним фахівцям та іншим працівникам у практичній діяльності доцільно мати дані про залишки основних видів матеріальних цінностей (паливного і мастильних матеріалів, кормів, будівельних матеріалів та ін.). Зазначені відомості необхідні для складання різних форм статистичної звітності. Такий документ має передусім сигнальний характер та складається у визначені строки або в міру необхідності.

Функції оперативного обліку, контролю та аналізу займають важливе місце у вирішенні проблеми підвищення рентабельності за рахунок зниження втрат продукції. Вони виникають на всіх розглянутих вище етапах сільськогосподарського виробництва (осипання зерна через перестій, вилягання колосків, проростання в покосах, перестій у валках, втрати під час

комбайнування тощо), спричинені організаційними (суб'єктивними) та природними (об'єктивними) факторами.

Застосування оперативного обліку дозволяє в процесі збору, переробки, зберігання, транспортування і реалізації своєчасно виявляти втрати сільськогосподарської продукції, встановлювати місця їх виникнення, причини і винуватців, намічати шляхи їх скорочення, приймати рішення про можливість прискорення процесу збору врожаю. Облік втрат доцільно здійснювати стандартними методами прокладення метрівок та розрахунку середніх втрат врожаю (в кілограмах із одного гектару угідь). З метою підвищення ефективності контрольних процедур цього напрямку пропонуємо розроблену форму Відомості втрат урожаю сільськогосподарських культур (додаток Р.8), яка є придатною та призначена для усіх видів технологічних операцій у рослинництві.

Велике значення має оперативний облік і контроль неявок на роботу, невиконання завдань і робіт за причинами. Отримуючи точну інформацію, бригадири, завідувачі фермами, керуючі відділеннями і керівники підрозділів можуть своєчасно з'ясувати причини порушення дисципліни та вжити заходів щодо їх усунення, поліпшення використання робочого часу, підключити до вирішення проблемних питань керівника господарства. Для подальшого вдосконалення оперативного обліку використання робочого часу рекомендується форма Журналу оперативного обліку дотримання трудової дисципліни (додаток Р.9). Час явки на роботу і відхід з роботи табельником, обліковцем або безпосередньо керівником підрозділу спочатку записується в таку робочу форму. На підставі зазначених даних в кінці кожного дня підводяться підсумки і заповнюється табель обліку робочого часу, а в ряді випадків – і інші документи з обліку виконаних робіт та нарахування заробітної плати. Оперативний облік використання трудового потенціалу повинен бути безперервним. Це дасть змогу своєчасно вживати заходи, спрямовані на виконання робіт в оптимальні або хоча б у допустимі терміни.

Про те, що існуюча система бухгалтерського обліку не спроможна

об'єктивно оцінити використання фонду робочого часу, неодноразово наголошувалось у роботах відомих економістів. Часто мають місце факти, коли при одній і тій же тривалості робочого дня в годинах різними працівниками виконувались різні обсяги робіт [4, с. 82]. Таким чином, суб'єкти господарювання не мають можливості точно визначити інтенсивність праці [112, с. 301]. Оперативний облік за раціональної його організації формує показники не лише для фактичного контролю за дотриманням трудового розпорядку, а й створює інформаційні умови для здійснення аналізу якості трудового потенціалу та ефективності використання робочого часу.

У системі інформаційного забезпечення управління персоналом сільськогосподарського підприємства рекомендуємо застосовувати розроблену щомісячну форму Звіту про чисельність та рух працівників (додаток Р.10). У документі враховано специфіку сезонного залучення робітників у сільському господарстві та розділено категорії працівників та дві частини: постійні та сезонні. Розподіл працівників відбувається за професіями (трактористи-машиністи, комбайнери, шофери, агрономи, зоотехніки, ветлікарі, доярки та ін.) і відображає фактичну та планову потребу в робочій силі господарської одиниці. На період виконання інтенсивних сільськогосподарських робіт, які потребують значного залучення трудових ресурсів, рекомендується формувати зазначений звіт у більш стислі строки.

Оскільки в деяких випадках для усунення порушень використання робочого часу необхідне безпосереднє втручання вищих керівників господарства, вони повинні мати у розпорядженні зазначену оперативну інформацію. Відповідальні особи, які ведуть облік дотримання трудової дисципліни, у встановлені терміни через службу оперативного обліку представляють систематизовані відомості про використання трудових ресурсів. Керівник використовує оперативні показники на виробничих нарадах, де зазвичай розглядаються питання трудової дисципліни. Зараз господарства використовують власний набір показників, за якими видається оперативна інформація, в результаті чого її якість різниться.

Для усунення зазначеного недоліку, виходячи з практичного досвіду, доцільно застосовувати на цій ділянці оперативного обліку форму Оперативного звіту про використання робочого часу (додаток Р.11). У періоди проведення важливих сільськогосподарських робіт (посів, догляд за посівами, збирання врожаю) форму доцільно подавати щоденно. В результаті керівники господарств мають можливість оперативно вживати до порушників відповідні заходи впливу з максимально низькими виробничими втратами.

Ефективність використання робочої сили в сільському господарстві безпосередньо пов'язана з раціональним та обґрунтованим застосуванням засобів механізації. У свою чергу, від рівня забезпеченості підприємства машинно-тракторним парком, раціонального його використання залежить своєчасність і якість виконання сільськогосподарських робіт.

Дослідження науковців [165, с. 124] засвідчили, що в середньому 50% відсотків оперативної диспетчерської інформації в сільському господарстві припадає на використання та стан машинно-тракторного парку. Разом з тим один працюючий сільгоспагрегат створює за робочий день інформаційний потік місткістю від восьми до тринадцяти повідомлень, з яких три-чотири технічного характеру, три-шість технологічних і решта – організаційного характеру [165, с. 114].

Головним напрямом поліпшення використання машинно-тракторного парку є виявлення та невідкладне усунення внутрішньозмінних втрат робочого часу, своєчасне забезпечення виробництва робочою силою, паливом та іншими матеріалами, скорочення цілоденних простоїв, підвищення коефіцієнта змінності його роботи [112, с. 282]. Інформаційне забезпечення для реалізації таких заходів формується в підсистемі оперативного обліку, зокрема в Оперативному зведенні наявності і технічного стану машинно-тракторного парку (додаток Р.12), що дозволяє здійснювати контроль проведення технічних оглядів, діагностики, ремонтів.

Окрім того, в бухгалтерському обліку немає даних про ступінь використання більшості основних засобів сільгосппідприємств. Частина з них

заморожується, не використовується та призводить до втрат. Доцільно так організувати оперативний облік, щоб керівники мали інформацію про наявність зайвих основних засобів, пропозиції фахівців щодо їх реалізації чи здачі в оренду, проведення переобладнання з метою використання на інші потреби. Ці дані можуть бути зібрані у спеціальній формі оперативного обліку.

Такий організаційно-методичний підхід до оперативного обліку дає змогу виявити недоліки у використанні не лише машинно-тракторного парку, але й інших виробничих фондів, розробити заходи з покращення їх віддачі, виробити систему показників, яка буде комплексно характеризувати експлуатацію засобів механізації за часом і продуктивністю.

Оперативна інформація про простой машинно-тракторного парку повинна фіксуватись з допомогою сучасних технологій (датчики, лічильники та ін.), що дасть змогу своєчасно та об'єктивно обліковувати обсяги виконаних робіт, визначати продуктивність праці механізаторів. Ефективним технічним засобом оперативного обліку і контролю є GPS-моніторинги, які в одному пристрої акумулюють відразу кілька функцій: GPS, контроль ефективності використання часу, контроль пального, обмін повідомленнями, голосовий зв'язок, охорону. Крім того, з'являється можливість інтегрувати функції моніторингу з обліком підприємства (від отримання замовлень до контролю їх виконання та нарахування заробітної плати). Так, встановлення такої системи на автомобілях для перевезення продукції рослинництва дозволяє повністю контролювати рух зерна та іншої продукції з поля і здійснювати розрахунок обсягу послуг.

Як показали дослідження, проведені у попередніх параграфах, важливим аспектом економії в аграрному виробництві є оптимізація витрат пального. З цією метою прогресивні сільгосп підприємства встановлюють на техніці датчики пального, інформація з яких записується GPS-навігаторами для подальшого контролю, аналізу та звітності. Проте в більшості господарств цьому питанню не приділяється належна увага, або немає достатніх фінансових ресурсів. Результати використання пального та мастильних матеріалів визначаються раз на місяць, коли усунути різні упущення та зловживання в

роботі, по суті, вже неможливо.

Окрім того, функція контролю за використанням цього виду запасів у господарствах не має єдиного виконавця, адже здійснюється різними службами: інженерною, економічною, бухгалтерською, диспетчерською і навіть безпосередньо керівником підприємства. Основою ефективного використання пального та інших енергетичних матеріалів вважаємо інформацію оперативного обліку. Так, оперативне відстеження перевитрат пального не лише є умовою виявлення зловживань, а й дозволяє прийняти рішення про проведення додаткового технічного огляду та обслуговування агрегату.

Уся зібрана оперативна інформація про використання техніки, незалежно від технології її фіксації та передачі, може бути акумульована у розробленій формі Оперативного зведення про використання у виробництві комбайнів, тракторів та інших механізмів (додаток Р.13). Документ рекомендується складати щоденно у строки найбільш інтенсивного використання засобів механізації та з огляду на потребу в інші часові інтервали. Окрім виду робіт, поля, пробігу, площі та часу роботи кожного агрегату, які характеризують обсяг виконаних робіт, в документі передбачено графі для оперативного контролю за якістю робіт і дотриманням трудової дисципліни механізаторами (зупинки тривалістю більше 10 хвилин) з розшифровками причин, здійснених заходів для усунення простоїв та їх профілактики.

Проблемою при вдосконаленні облікового забезпечення управління сільськогосподарською технікою є застарілі норми, оцінки ефективності її використання. Такі норми переводу робіт в умовні еталонні гектари не можуть бути універсальними при практичному застосуванні, оскільки були сформовані із зазначенням обмеженої кількості сільськогосподарських машин. Окрім цього, умови використання техніки суттєво різняться, а отже, ефективність використання однотипних сільськогосподарських машин буде різною [16, с. 181]. В результаті конкретна методика оперативного обліку використання сільськогосподарської техніки повинна розроблятися з урахуванням реальних технологічних, технічних, організаційних, природних умов виробництва

кожною господарською одиницею.

Оперативний облік якості рослинницької продукції рекомендуємо здійснювати на кожному технологічному етапі виробництва з чітким взаємозв'язком із контролем дотримання технологічних карт і нормативів. Інформаційне забезпечення управління технологією виробництва має бути побудоване на принципі можливості запобігання та негайної ліквідації негативних відхилень. Тому пропонуємо використовувати Журнал дотримання технологічної дисципліни, який наведено в додатку Р.14. Такий документ разом з Оперативним зведенням виконання технологічних операцій рослинництва, Журналом оперативного обліку росту та розвитку сільськогосподарських рослин, Відомістю втрат урожаю сільськогосподарських культур є дієвим інструментом оперативного управління технологією сільськогосподарського виробництва та якістю продукції.

Наступним блоком об'єктів оперативного обліку є виробництво продукції тваринництва. Тут оперативна інформація акумулюється для оптимізації використання господарських засобів (робочої сили, кормів, ветпрепаратів та ін.). Оперативні показники для управління повинні містити інформацію про: кількість і якісний склад тварин; процес відтворення поголів'я і його рух; виробництво продукції, продуктивність; стан і використання кормів, ветпрепаратів та ін. Запропонована схема оперативних інформаційних потоків у тваринництві представлена на рис. 3.7.

Оперативний облік руху тварин на фермах повинен здійснюватися з метою виконання системою управління таких важливих завдань: контроль кількості та якості кожної одиниці поголів'я; оцінка поточних результатів роботи ферм і тваринницьких комплексів на основі оперативних показників вгодованості та продуктивності тварин; оперативне запобігання негативним явищам та відхиленням від нормативів у результаті інформування про хвороби, непродуктивні втрати, низьку продуктивність поголів'я.

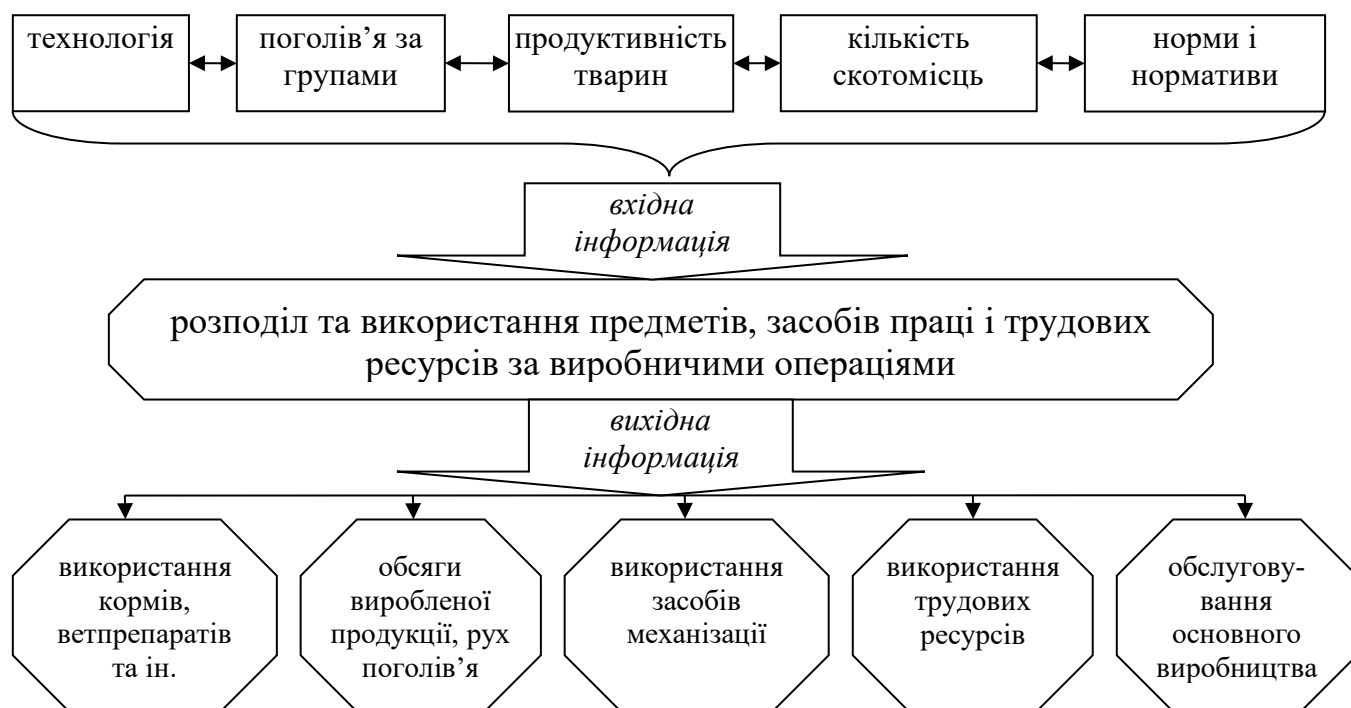

Рис. 3.7. Схема оперативних інформаційних потоків у тваринництві

Для характеристики роботи тваринницьких ферм важливо враховувати процеси відтворення і змін у структурі стада. Для більш ефективного оперативного управління зоотехнічними процесами (рух тварин, селекційна робота ветеринарної служби, додержання календарних строків запліднення, запуску і розтелення, одержання приплоду) рекомендуємо використовувати форми подання інформації, максимально пов'язані із затвердженим порядком племінного обліку в молочному, молочно-м'ясному скотарстві та свинарстві. Інформаторами в цьому випадку можуть бути майстри машинного доїння, зоотехніки, бригадири ферм.

Як показала практика, в більшості випадків тварини вибувають внаслідок їх забою з різних причин. Проте іноді під виглядом планових заходів відповідальні працівники прагнуть приховати вимушений забій через різні упущення в роботі (неправильні раціони, травмування та інше). Тому, в актах на вибуття тварин і птиці, якими оформляють забій, і в показники оперативного обліку потрібно включати його причини з метою дієвого оперативного контролю. Доцільно використовувати окрему сигнальну оперативну документацію з зазначенням причин і винуватців дострокового забою худоби.

Сигнальні документи оперативного обліку також повинні містити інформацію про падіж тварини через інфекційні та інші захворювання для своєчасного прийняття запобіжних заходів, проведення профілактичних робіт та зменшення виробничих втрат. Не менш важливе значення має оперативний облік з метою управління відтворенням поголів'я. Усі зазначені відомості рекомендуємо відображати в розробленій формі Відомості оперативного обліку наявності та руху тварин (додаток Р.15).

Важливою ділянкою оперативного управління в тваринництві є облік, контроль та аналіз використання і забезпечення кормами. Первинним бухгалтерським документом, яким оформлюється їх витрата, виступає Відомість витрат кормів. У СГПП «Дружба» її складає завідуючий фермою, зоотехнік або бригадир на підставі раціонів з урахуванням стану і продуктивності тварин, в межах наявності тих чи інших видів кормів. Раціон годування тварин в свою чергу розробляється працівниками зоотехнічної служби і затверджується керівником господарства. В оперативному управлінні недостатньо знати про стан кормовиробництва та його придбання щомісячно, тому рекомендуємо акумулювати оперативну інформацію в розробленій формі Оперативного зведення про наявність та потребу в матеріальних ресурсах, яка має сигнальний та розпорядчий характер.

Для щоденного обліку одержаного молока на фермі використовується Журнал обліку надою молока. Більшу інформативність журнал має при додаванні граф з нормативними значеннями (наприклад, середнім показником за попередні 15 днів) та відхиленнями від норми і попереднього дня.

Необхідність оперативного управління виробництвом молока спрямована перш за все на забезпечення високої якості продукції, що дозволяє підвищувати рентабельність. Так, значення вмісту жиру в молоці коливається в силу багатьох причин: дотримання технології доїння, кормові раціони, ветеринарні заходи та інше. Вміст жиру в молоці контролюється щодня при реалізації молока і відображається в оперативних даних (додаток Р.16). Окрім зазначеного показника, в системі оперативного управління необхідно мати

інформацію про якість молока за сортністю, вмістом білка, його кількість у фізичному обсязі і за ліквідації вазі, що дозволяє фахівцям тваринництва щодня аналізувати економічну ефективність виробництва реалізованого молока. Інформаторами про кількість, якість і рівень товарності молока є лаборанти чи інші працівники зоотехнічної служби.

Частина з надоеного молока спрямовується на випоювання телят, що відображається в Відомості витрат кормів. Решту надоеного молока сільськогосподарські підприємства продають. Необхідного документа, який би фіксував оперативну інформацію про продаж молока переробним підприємствам, немає, тому кожне господарство виходить зі становища по своєму. Так, у СВК «Урожай» складають реєстр продажу молока за місяць за датами та по кожній фермі, вдосконалена форма якого наведена в додатку Р.17. Інформацію щодо продажу молока отримують на основі товарно-транспортних накладних на перевезення молочної продукції. На прикладі обліку руху молока в сільськогосподарському підприємстві бачимо, що оперативна інформація служить основою бухгалтерського обліку, оскільки щоденні показники в кінцевому підсумку за місяць формують необхідну бухгалтерську базу даних.

Оперативне управління фінансовими потоками також базується на показниках обліку. Дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств засвідчило про недостатній розвиток визначеного напрямку оперативної облікової роботи. Об'єктами повинні бути такі ключові параметри, як наявність та рух коштів у касі, дотримання касової дисципліни, стан розрахунків на поточному рахунку.

На досліджуваних підприємствах оперативний облік розрахунків з постачальниками, кредиторами, бюджетом та фондами ведеться за допомогою індивідуально розроблених звітів. У результаті якість інформації значно різниться. Тому пропонуємо оперативний облік розрахунків здійснювати у спеціальному реєстрі, який наведено в додатку Р.18. З його допомогою обліковець може контролювати своєчасність погашення заборгованостей, уникати штрафних санкцій за несвоєчасну сплату податку чи обов'язкового

платежу, а також не допустити нарахування пені від постачальників. Аналогічно здійснюється оперативний облік дебіторської заборгованості.

Важливим об'єктом оперативного обліку є формування інформації про розрахунки з підзвітними особами. Для систематизації даних про залишок заборгованості на початок місяця, видачу коштів під звіт, підтверджені підзвітні суми, відшкодування перевитрат, повернення невикористаних підзвітних сум, неповернуті кошти та кількість днів прострочки рекомендуємо використовувати Журнал оперативного обліку розрахунків із підзвітними особами (додаток Р.19). Форма документа максимально наближена до відповідного реєстру бухгалтерського обліку.

Окрім табличних звітних форм, ефективним способом представлення інформації оперативного обліку є графічний метод. Графіки, схеми, карти доцільно формувати на основі облікових оперативних даних та за допомогою комп'ютерних технологій.

Узгодження потоків оперативної інформації за кожним структурним підрозділом сільгосппідприємства доцільно здійснювати на основі Оперативного звіту роботи центру відповідальності (додаток Р.20). Документ включає три розділи: «Виробництво та реалізація продукції», «Виконання робіт» і «Заявки іншим службам». Пропонуємо такий порядок роботи з документом. Керівник підрозділу складає план роботи і представляє його в 2 примірниках на щотижневу нараду (один примірник залишається у нього для роботи, інший передається диспетчерській службі для контролю). План обговорюється, коригується і затверджується на нараді, одночасно уточнюються підсумки виконання плану за попередній період. Диспетчер заповнює в документі показники виконання плану, а також дає за необхідності відповідні пояснення. У заключній частині вказується потреба в ресурсах, виконанні робіт іншими підрозділами, зміст заявки та термін виконання.

У процесі написання дисертаційної роботи доведено, що переважна більшість оперативних інформаційних потоків реалізується через нижній та середній рівні управління господарством. Керівник підприємства повинен

отримувати агреговані та зведені оперативні показники, брати участь в оперативному вирішенні кризових ситуацій і подій, які й призвели до суттєвих відхилень від поточних планів господарства. З цією метою пропонуємо форму Оперативного звіту про роботу сільськогосподарського підприємства (додаток Р.21).

Документ містить шість розділів, у яких зведена оперативна інформація за минулий день і показана нереалізована потреба в техніці, робочій силі, матеріалах на ранок поточного дня, яка ймовірно спричинить негативні відхилення у виробничих та інших процесах суб'єкта господарювання. В розділі «Рослинництво» міститься перелік робіт, виконаних по кожному підрозділу і по господарству в цілому за день, а також відхилення від планових показників. Розділ «Тваринництво» містить основні дані з виробництва, реалізації і якості тваринницької продукції по кожній фермі і в цілому по господарству. В частині «Допоміжне і підсобне господарство» акумулюється інформація про технічний стан автомобілів, тракторів та іншої техніки, яка повинна контролюватися в даний момент, завантаженість складів, наводяться показники роботи інших допоміжних та підсобних служб господарства.

Відповідальна особа, яка формує зазначений звіт, повинна спільно з галузевими фахівцями в додатках до звіту письмово викласти причини відхилень за окремими видами робіт, виробництва продукції кожного конкретного підрозділу, бригади, ферми і т. д. Перші три розділи Оперативного звіту про роботу сільськогосподарського підприємства заповнюються на підставі даних оперативних зведень у галузі рослинництва, тваринництва, допоміжних та підсобних підрозділів.

Порушення трудової дисципліни, прогули окремих працівників, невиконання оперативних розпоряджень обліковець фіксує в четвертому розділі звіту. Наступна частина документа призначена для подання інформації з метою оперативного контролю за роботою фінансових відділів підприємства, зокрема управління грошовими коштами та розрахунками. Надзвичайні події, травматизм на виробництві, аварії, падіж тварин, зовнішні впливи на діяльність

підприємства, які потребують оперативного втручання керівника господарської одиниці, фіксуються в шостому розділі Оперативного звіту про роботу сільськогосподарського підприємства. Документ своєчасно представляється керівнику господарства.

Розроблені форми оперативної облікової документації доцільно оформлювати в окремий робочий альбом, який повинен містити дві основні складові: зразки форм та короткі вказівки про методику заповнення окремих граф і розрахунку їх показників (робочі інструкції чи методичні положення). В робочому альбомі пропонуємо розподіляти документи на певні класифікаційні групи, а саме:

- 1) ОР – документи з оперативного обліку рослинництва;
- 2) ОТ – документи з оперативного обліку тваринництва;
- 3) ОСКЛ – документи з оперативного обліку операцій на складах;
- 4) ОП – документи з оперативного обліку праці;
- 5) ОМТП – документи з обліку роботи машинно-тракторного парку;
- 6) ОФ – документи з оперативного обліку фінансових ресурсів та розрахунків;
- 7) О – узагальнені документи з оперативного обліку діяльності сільськогосподарського підприємства.

Кодування здійснено за функціональним принципом, номери форм наведені в додатку С. Використання запропонованих документів у процесі здійснення облікових процедур забезпечує покращення якості та інформаційної наповненості оперативних повідомлень, систематизацію потоків інформації в сільськогосподарському підприємстві, об'єктивне відображення господарських процесів та явищ, які потребують своєчасного управління.

Формування оперативних обліково-інформаційних потоків у сільськогосподарському підприємстві аналогічно загальному процесу управління відбувається безперервно. Починається воно з планування діяльності і завершується досягненням певного господарського результату. Потім на основі отриманої інформації про ступінь та якість виконання

визначених завдань висуваються нові оперативні завдання і обліковий процес триває. Тому необхідно визначити наповненість та спрямованість таких потоків облікових даних, встановити користувачів інформації, виявити взаємозв'язок оперативних і бухгалтерських повідомлень та документів на кожному етапі руху оперативних облікових показників.

Такий підхід до виявлення логічного зв'язку завдань оперативного управління та планово-облікової інформації дозволяє планувати і потім аналізувати шляхи обміну оперативними даними між об'єктами та суб'єктами управління. Це є основою забезпечення чіткої організації та ритмічного функціонування господарського механізму сільськогосподарського підприємства. Обґрунтована схема інформаційних потоків підвищує оперативність управління виробництвом, скорочує втрати робочого часу і матеріально-технічних ресурсів з організаційних причин, дозволяє своєчасно усувати збої в процесі виробництва, вдосконалює діяльність керівників, якість прийнятих управлінських рішень. Формування інформаційних потоків в оперативному управлінні безпосередньо залежить від типу організаційної структури сільськогосподарського підприємства (рис. 3.8).

Так, за характером вирішення оперативних питань можна виділити три види організації систем інформаційного забезпечення управління. Організація інформаційного забезпечення оперативного управління першого виду не передбачає створення окремої служби (введення окремої посади), яка має відповідати за збір, обробку та передачу оперативної інформації. В результаті вирішення оперативних питань здійснюється за принципом лінійної і функціональної підпорядкованості апарату управління. Вона характеризується децентралізованою формою організації праці, створенням локальних систем оперативного управління у виробничих підрозділах (спеціалізованих механізованих ланках чи бригадах). Визначена система оперативного обліку властива для СГПП «Куснище», СГПП «Промінь», СТзОВ «Зоря», СГТОВ «Лище» та інших досліджуваних підприємств.

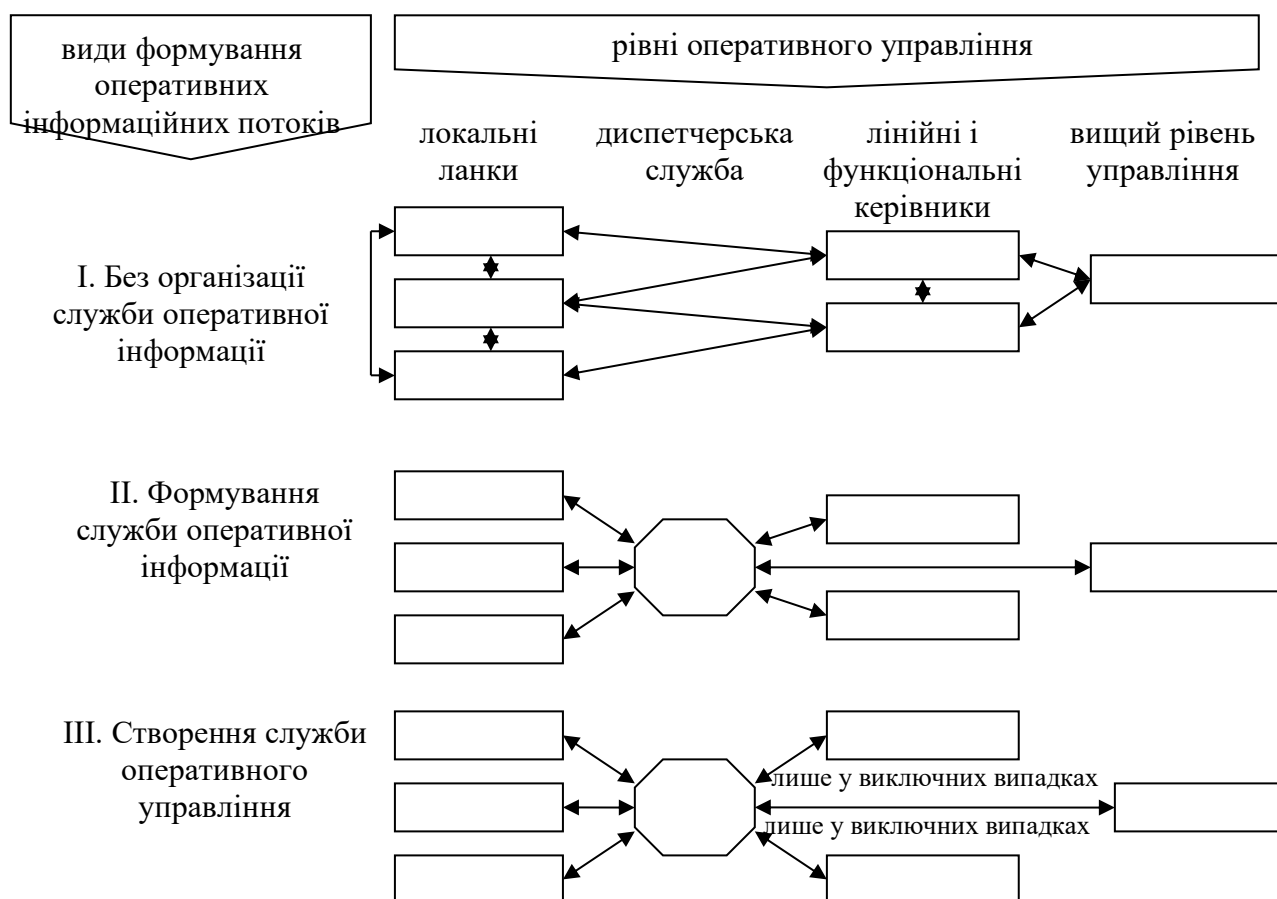

Рис. 3.8. Варіанти формування інформаційних потоків в системі обліково-інформаційного забезпечення оперативного управління

Недоліки такого варіанта організації потоків оперативної інформації проявляються в тому, що менеджери різних рівнів управління здійснюють лінійне керівництво і в той же час є безпосередніми виконавцями функцій оперативного планування, обліку, контролю та аналізу. Окрім того, функціональні спеціалісти (ланкові, бригадири, агрономи, зоотехніки, завідувачі фермами, завідувачі ремонтними майстернями) також постійно зайняті вирішенням оперативних виробничих питань. У результаті відбувається дублювання потоків оперативної інформації, створюються паралельні лінії інформаційних зв'язків з підрозділами. Оперативні звітні документи та повідомлення є затребувані багатьма користувачами, втрачається зворотній зв'язок та знижується якість оперативного контролю виконання поставлених завдань.

Другий вид інформаційного забезпечення оперативного управління реалізується через функціонування підрозділу, який відповідає за збір та поширення оперативних управлінських даних. Це може бути відділ оперативного інформування чи диспетчерська служба (диспетчер). В даному випадку така служба виконує лише інформаційну функцію. Вона виступає центром формування та передачі оперативних розпоряджень, звітів, заявок, частково здійснює контроль за виконанням поставлених керівництвом перед центрами відповідальності оперативних завдань (СГПП «Несвіч», СГПП «Рать», ТЗОВ «П'ятидні», СГПП «Дружба»).

Третій вид організації інформаційного забезпечення передбачає створення диспетчерської служби, яка є органом оперативного управління і перебирає на себе усі його функції та звільняє функціональних менеджерів від розробки оперативних рішень. Вона здійснює централізоване керівництво технологічними та трудовими операціями, підтримує оптимальний варіант розвитку процесів, в оперативному режимі усуває негативні тенденції і відхилення від намічених планів. Диспетчерська служба при цьому наділяється правами й обов'язками з оперативного управління усіма сферами господарської діяльності. При такому варіанті диспетчер є заступником керівника з оперативного управління і знаходиться на одній ієрархічній ступені з головними спеціалістами, сприяє оперативній взаємодії виробничих, обслуговуючих та служб сільськогосподарського підприємства. В результаті оперативна інформація одночасно акумулюється та використовується всередині існуючої підсистеми.

Різні варіанти формування інформаційних зв'язків у господарстві мають свої переваги та недоліки. Так, централізація оперативного управління, з одного боку, зменшує шлях інформації від підрозділів до керівника господарства. В результаті оперативні рішення можуть вироблятися швидше, бо керівник без сторонньої допомоги вникає в роботу структурних підрозділів, а фахівці отримують можливість більше уваги приділяти технології, контролю за якістю та іншим спеціальним питанням виробництва. З іншого боку, у керівника

акумулюється забагато управлінської інформації, з поля зору випадають ті чи інші об'єкти, з'являються недостатньо обґрунтовані рішення.

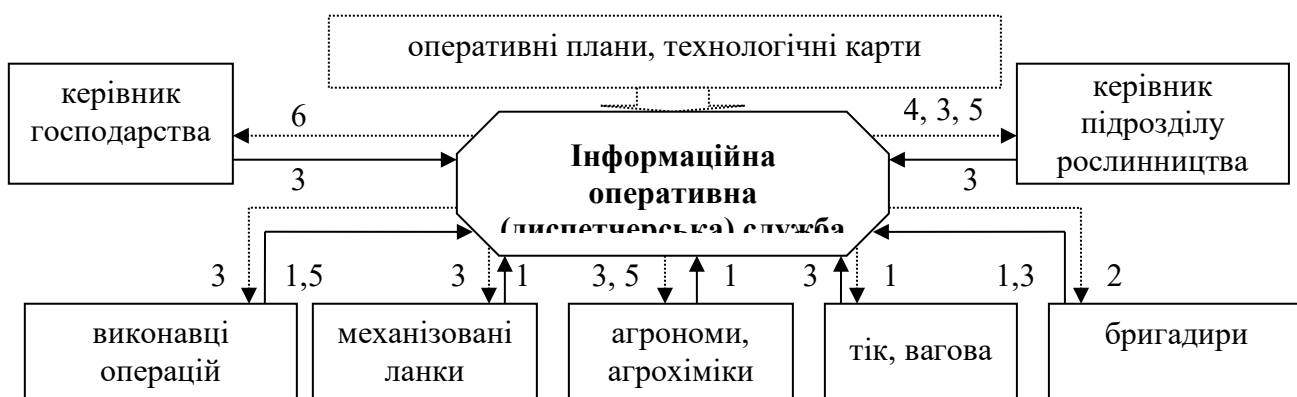
Найбільш прийнятним для середніх сільськогосподарських підприємств вважаємо другий варіант організації оперативних інформаційних потоків. Підпорядкування і звітування виробничих ланок, бригад, ферм, відділів функціональним керівникам відповідно до галузевої ознаки за посередництвом окремої облікової служби дозволяє рівномірно розподіляти функції оперативного управління між керівником господарства і провідними фахівцями.

Тому кожному підприємству залежно від характеру виробничої структури необхідно самостійно розробляти схему організації руху оперативної інформації, в тому числі і графік документооберту. Відповідальних за збір та передачу показників доцільно ознайомлювати з їх обов'язками шляхом підготовки виписок із графіка. В такому документі зазначаються всі звітні форми або порядок усної передачі повідомлень, що відносяться до сфери діяльності виконавця та терміни їх подання.

З метою реалізації визначених напрямів взаємодії управлінської системи і диспетчерської служби та адаптації їх до існуючих умов господарювання пропонуємо використовувати схеми інформаційних зв'язків в оперативному управлінні сільськогосподарським підприємством.

В основу їх розробки мають бути покладені такі міркування. Організаційними центрами обліку та контролю діяльності підрозділів основного і допоміжного виробництв мають бути перш за все самі виробничі ланки сільськогосподарського підприємства. Тут безпосередньо відбуваються локальні господарські операції і процеси, створюючи ті економічні сукупності, які визначають міру досягнення цілей кожним підрозділом, а в результаті і всім підприємством. У зв'язку з цим планування, облік та контроль здійснюють працівники, прямо пов'язані з цими процесами. Центрами оперативного обліку мають бути також відділи і служби, що взаємодіють із виробничими підрозділами з тих чи інших питань.

Набір ключових показників, які використовуються в системі оперативного обліку, формується з багатьох джерел і за допомогою різних методів збору та передачі інформації. На рис. 3.9. представлено фрагмент інформаційних потоків у системі оперативного обліку процесу вирощування та збору сільськогосподарських культур.

- 1 – оперативна інформація про стан та умови виконання операцій (не документована);
- 2 – оперативна інформація про стан та умови виконання технологічних операцій на рівні бригади, узагальнення даних, що надійшли з виробничих місць, та порівняння їх із плановими показниками (OP-1, OP-4, OP-6, OP/T-1, O-1);
- 3 – оперативні розпорядження різних рівнів управління (O-3);
- 4 – оперативна інформація про стан та умови виконання технологічних операцій на рівні підприємства, порівняння даних з плановими показниками (OP-2, OP-5, O-1, O-2);
- 5 – оперативна інформація про стан та умови біологічних процесів росту та розвитку культур (OP-3);
- 6 – інформація про ситуації, які потребують оперативного втручання керівника підприємства (O-2).

Рис. 3.9. Схема інформаційних потоків у системі оперативного обліку процесу вирощування та збору сільськогосподарських культур

У схемі використані розроблені форми оперативних документів, які систематизовані в групи і визначені під відповідними кодами. Аналогічно до представленого відображення руху оперативної інформації в рослинництві формуються потоки даних у тваринництві, допоміжному виробництві та інших функціональних підрозділах підприємства.

Проект інформаційних зв'язків у процесі оперативного управління сільськогосподарським підприємством наведено на рис. 3.10. Схема показує, що окрім виробничої сфери участь у формуванні та використанні оперативних

показників також беруть і інші служби (бухгалтерська, планово-економічна, відділ збуту тощо). Відділи існують автономно, але між ними відбувається обмін плановою, обліковою та регулюючою інформацією з питань оперативного управління за посередництвом диспетчерської служби.

Впровадження, запропоноване в роботі, впорядковує інформаційно-виробничі зв'язки працівників, які постійно взаємодіють у процесі оперативного управління, і стабілізує канали цієї взаємодії. Це дозволяє раціонально вирішити комплекс оперативних завдань, централізувати збір та обробку оперативної інформації, зміцнити взаємодію керівників різних рівнів, скоротити витрати часу керівників і фахівців на переїзди по господарству.

Важливим аспектом формування оперативної інформації є визначення місць її виникнення та безпосередніх інформаторів. Тому з метою забезпечення правильності ведення кожного оперативного документа необхідно розробити інструкції, в яких вказати:

- на підставі яких документів або інших джерел робляться записи;
- джерело, інформаторів та відповідальних за фіксацію показників;
- в які терміни повинні надійти ті чи інші відомості і звідки;
- в яких випадках, куди і про що потрібно подавати сигнальні довідки і так далі.

Наявність таких інструкцій дає можливість вимагати від працівників, яким доручено ведення оперативного обліку в тій чи іншій частині, суворого дотримання встановлених правил. Ці інструкції особливо необхідні на випадок відсутності працівника, оскільки в оперативному обліку не допускаються відстрочення, інакше втрачається його зміст та доцільність.

Однією із ключових відмінностей бухгалтерського обліку від оперативного є можливість останнього забезпечувати не лише зворотній зв'язок в системі управління, а й фіксувати розпорядження керівників, запити підрозділів один до одного та сприяти контролю за їх виконанням. У зв'язку із цим в оперативній документації знаходять відображення низхідні і висхідні потоки управлінської інформації.

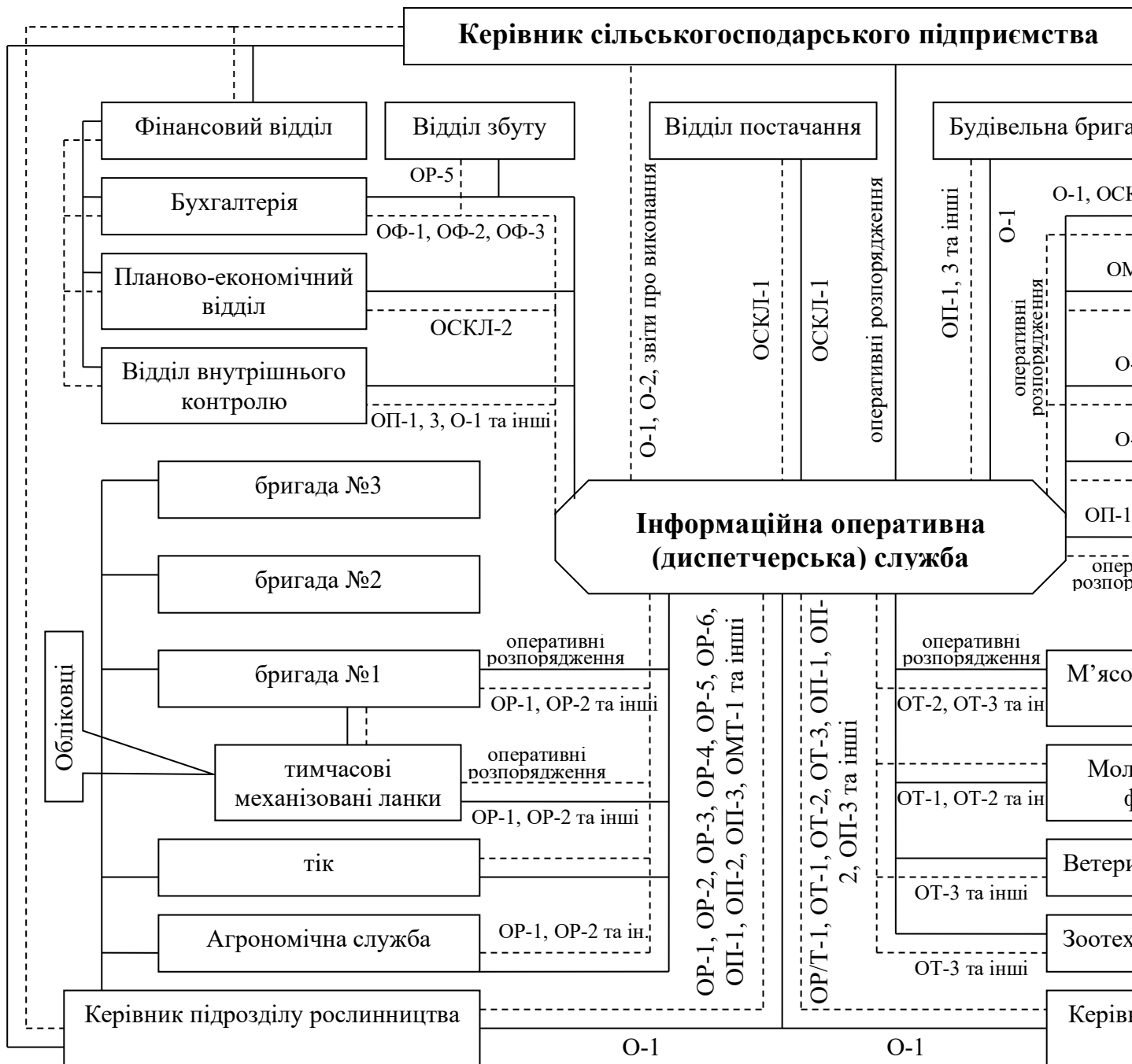

Рис. 3.10. Проект інформаційних зв'язків у процесі оперативного управління сільськогосподарським підприємством

Служба оперативного обліку та контролю може працювати в двосторонньому режимі та інформувати не лише вище керівництво, але і доводити необхідні розпорядження до виконавців.

Як обґрунтовувалось раніше, оперативний облік виступає основою інформаційного забезпечення оперативного управління, бо є проміжним елементом і базою даних для інших його складових. Практично це проявляється під час дослідження місця оперативної документації в інформаційному забезпеченні оперативного управління сільськогосподарським підприємством, результати якого представлені в додатку Т.

Взаємозв'язок оперативного обліку з іншими функціями управління реалізується перш за все в процесі складання і використання оперативних первинних та зведених форм. Так, основні напрями оперативного контролю повинні бути реалізовані через посередництво оперативного обліку. Приклад використання показників оперативного обліку з метою виконання оперативних контрольних процедур (на прикладі контролю використання робочої сили в процесі посіву сільськогосподарських культур) наведено в додатку У. Такі напрями контрольної роботи, як перевірка якості виконаних робіт, виявлення виконання зайвих робіт, простоїв, приписок обсягів робіт, несвоєчасного виконання робіт, порушень трудової дисципліни та інше, здійснюються на основі зіставлень фактичної оперативної та бухгалтерської інформації.

Найбільш чіткий взаємозв'язок повинен існувати всередині самої облікової системи. Ефективне функціонування оперативного обліку може бути реалізоване виключно за умови такої його форми, яка є придатною для використання в бухгалтерській службі, особливо для зіставлення і контролю показників. Згортання та укрупнення інформаційних потоків у бухгалтерії має бути максимально прив'язаним до результатів оперативного обліку. Це стосується усіх облікових ділянок і реалізується залежно від організаційної, виробничої, технологічної специфіки діяльності підприємства.

Дослідження показників оперативних звітних форм та бухгалтерських первинних і зведених реєстрів у процесі виробництва сільськогосподарської

продукції показало, що оперативний та бухгалтерський облік за умов належної організації мають чіткий взаємозв'язок, який перш за все проявляється в процесі фіксації інформації, необхідної для управління сільськогосподарським підприємством. Основна відмінність видів обліку – своєчасність та чіткість формування даних. В оперативному обліку домінує перша вимога, в бухгалтерському – обов'язковою умовою є дотримання усіх нормативів реєстрації інформації. Під системою показників оперативного обліку ми розуміємо впорядковану їх сукупність, яка надає кількісну та якісну характеристику кожного визначеного об'єкта. Взаємозв'язок таких показників в оперативному та бухгалтерському обліку представлено в додатку Ф.

Розроблені схеми потоків оперативних облікових показників на різних рівнях ієрархії управління сільськогосподарським підприємством, визначені форми представлення інформації, встановлений взаємозв'язок бухгалтерських та оперативних документів дають змогу ефективно організувати оперативний облік. Використання за основу запропонованих методичних положень та адаптація їх до реальних умов діяльності господарської одиниці дозволить якісно підвищити рівень усієї системи оперативного управління в сільськогосподарському підприємстві.

3.3. Вдосконалення організації оперативного обліку в умовах використання інноваційних технологій

Рациональна організація оперативного обліку в сільськогосподарському підприємстві значною мірою залежить від розподілу конкретних обов'язків між працівниками, які ведуть облік, і від можливості ліквідувати часто наявне дублювання окремих робіт. Внаслідок існуючих порушень можливі помилки, затримується необхідна інформація, непродуктивно витрачається робочий час. З метою усунення організаційних недоліків слід розподілити обов'язки з оперативного обліку між відділами, службами та окремими працівниками, визначити зміст та структуру організаційних регламентів.

Особливо варто зупинитися на функціях бухгалтерії. Деякі економісти пропонують покласти контроль за організацією та веденням оперативного обліку на бухгалтерію. Проте бухгалтери мають конкретно визначений і досить великий обсяг робіт. Ведення оперативного обліку в цьому підрозділі спричинило б зниження якості бухгалтерського обліку. Тому ми пропонуємо запровадити на підприємствах сільського господарства посаду оперативного обліковця (диспетчера), а в більш розвинутих господарствах – службу оперативного обліку.

Організація цього виду обліку, як уже наголошувалося, вимагає точного визначення порядку, строків одержання, розробки і подання даних, чого не дотримуються на багатьох сільськогосподарських підприємствах. Більше того, в діючих службових інструкціях не визначено методичних основ оперативного обліку та не вказано обов'язків відповідальних працівників: з ким погоджувати, від кого одержувати, кому, в які строки і які дані подавати. Тому в процесі організації оперативного обліку необхідно розробити конкретні інструкції для всіх відділів, служб і окремих службових осіб, що стосуються порядку, послідовності проведення, оформлення і представлення його результатів. Такі інструкції, доповнені схемами взаємної узгодженості роботи всіх відділів і служб підприємства, дадуть можливість усунути дублювання одних питань і охопити другі, що з названих причин не враховуються. Організація оперативного обліку включає:

- визначення його місця в структурі управління;
- складання положення про службу та посадових інструкцій;
- організацію умов і графіка роботи обліковців;
- регламентацію роботи окремих працівників і спеціалістів, зайнятих збором оперативної інформації та безпосередньо оперативним управлінням.

У вітчизняній практиці сільськогосподарських підприємств функції оперативного обліку реалізовувались через відділ диспетчерування, назва якого була зумовлена технічною специфікою зв'язку. Вважаємо недоцільним

змінювати назву структурного підрозділу в умовах розвитку сучасних технологій, адже їх запровадження визначає не методику, а лише спосіб формування та передачі даних.

Позитивні зміни якості інформаційного забезпечення оперативного управління реалізуються через виконання диспетчерською службою ключових завдань:

1) звільнення працівників управлінського апарату від значного обсягу нетворчої оперативної роботи шляхом централізації і комп'ютеризації операцій інформаційного забезпечення;

2) вдосконалення організації і забезпечення підвищення продуктивності праці керівників, спеціалістів шляхом раціонального перерозподілу функцій і сил апарату управління;

3) підвищення оперативності у вирішенні виробничих завдань через посилення та зміцнення прямих зв'язків первинних підрозділів з апаратом управління і навпаки;

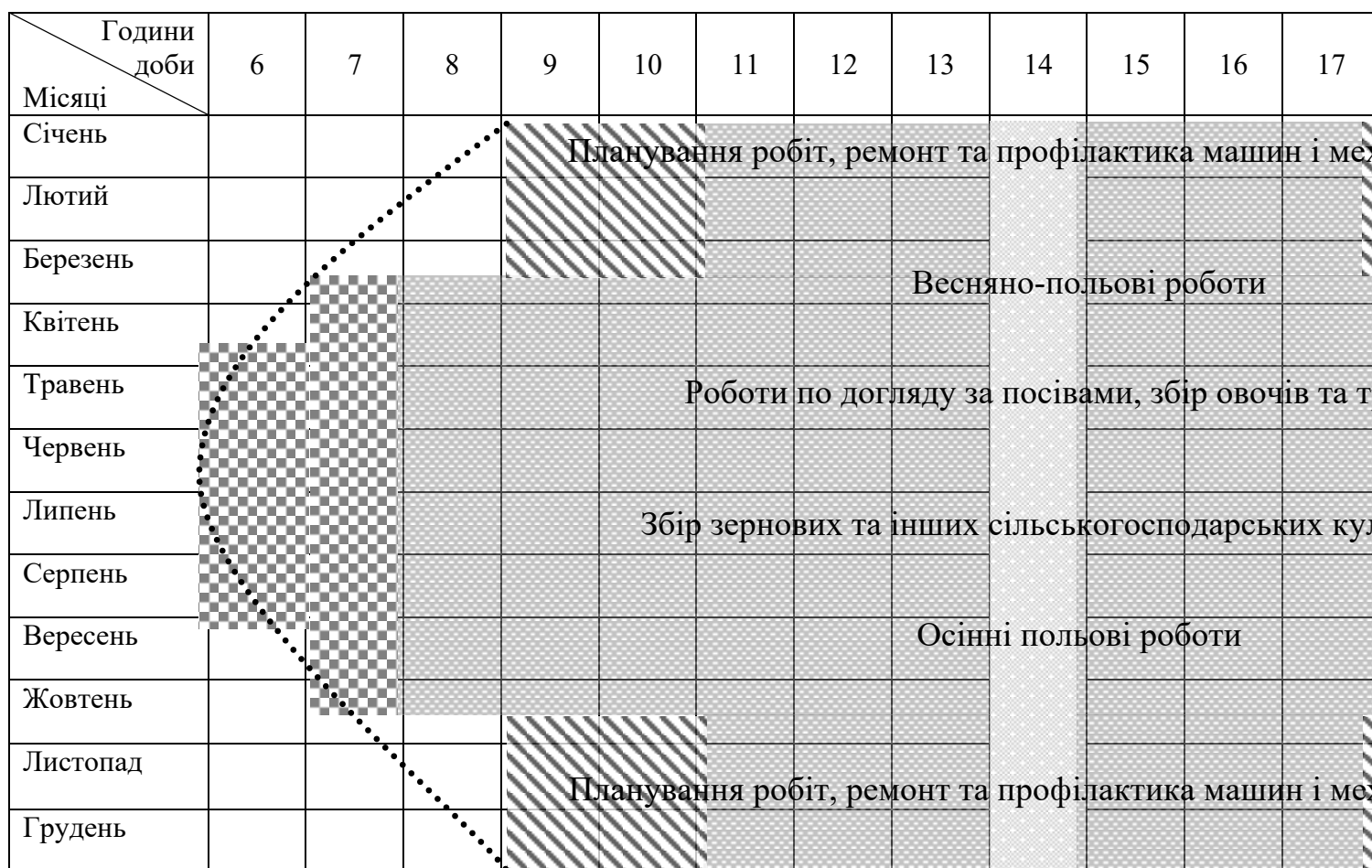
4) створення умов, необхідних для нормального протікання трудових і виробничих процесів, а також більш ефективного використання виробничих ресурсів шляхом здійснення більш чіткої взаємодії між виробничими ланками та своєчасного усунення причин, що порушують встановлений ритм технологічних і господарських процесів [181, с. 210].

Безумовно, диспетчерська служба виконує більший обсяг функцій, а саме оперативний контроль виробничих процесів, аналіз, планування, коригування планів, регулювання та інше. У дослідженні зосереджено увагу на процесі диспетчеризації як способі реалізації завдань оперативного обліку. Вважаємо, що немає необхідності у запровадженні інших окремих організаційних структур, адже функції оперативного обліку розподіляються між безпосередніми виконавцями робіт та регулюються самостійною диспетчерською службою.

Режим роботи диспетчерської служби прямо залежить від обсягів сільськогосподарських робіт. Немає потреби встановлювати для диспетчерів фіксований час роботи протягом року. Навпаки, визначення гнучкого трудового розпорядку працівників служби підвищить окупність та ефективність впровадження. Кількість робочих годин головного та змінного (чергового) диспетчерів повинні збільшуватись пропорційно до зростання обсягів та значення запланованих операцій у сільськогосподарському підприємстві, що в свою чергу залежить від календарної пори року. Режим роботи відділу оперативного інформування було систематизовано на основі визначених у [165, с. 223] оптимальних строків роботи механізаторів (рис. 3.11).

Наступним важливим питанням є взаємодія диспетчерської служби та інших структурних підрозділів сільськогосподарського підприємства. На основі розробок визначено основні напрями спільної роботи зазначених підрозділів господарської одиниці. Так, завдання керівника у даному взаємозв'язку полягають у створенні умов для повної реалізації можливостей диспетчерської служби. Він оптимізує розпорядок роботи диспетчерської служби; використовує оперативну інформацію на нарадах; розглядає і затверджує оперативні плани підрозділів; визначає об'єкти, що підлягають обліку і контролю працівниками диспетчерської служби; встановлює зміст і обсяг вхідної та вихідної оперативної інформації.

Керівники підрозділів рослинництва, тваринництва та інші менеджери вищої і середньої ланок управління повинні: своєчасно подавати в базу даних оперативні робочі плани, завдання, розпорядження; брати участь у розробці та коригуванні планових завдань; вживати термінових заходів з ліквідації простоїв техніки та працівників згідно з інформацією, отриманою від диспетчерської служби; у визначені строки подавати обґрунтовані заявки на відсутні ресурси, отримувати інформацію про хід робіт у підпорядкованому підрозділі.

години роботи змінного диспетчера

години роботи головного та з

години роботи головного диспетчера

обідня перерва (перезмінка)

Рис. 3.11. Зразок організації режиму робочого часу працівників диспетчерської підприємства, розроблений на основі [162, с. 223]

Головний агроном і його служба складають робочі плани та розрахунки проведення польових робіт і на їх основі передають диспетчерській службі завдання для бригад, контролюють їх виконання. Окрім того, планується робота посівних, збиральних, транспортних ланок, надаються диспетчерській службі маршрути, спільно з диспетчерами координується і контролюється їх рух і робота з використанням систем GPS-моніторингу.

В агрономічній службі спільно розробляють методику і форми аналізу оперативної інформації (до початку роботи), готують пропозиції керівнику з найбільш важливих питань оперативної роботи (переведення техніки з однієї ланки в іншу, концентрація ресурсів на окремих роботах, ліквідація вузьких місць і т. д.).

Керівник підрозділу тваринництва і його підлеглі на основі планів проведення основних зоотехнічних та ветеринарних робіт складають і надають диспетчерській службі завдання по фермах (комплексах) з виробництва продукції тваринництва, руху тварин, придбання та одержання кормів, осіменіння та інших видів робіт; уточнюють порядок і форми оперативної звітності; за посередництвом диспетчерської служби вживають термінових заходів з ліквідації проблемних ситуацій.

Взаємозв'язок інженерної та диспетчерської служб проявляється в передачі на контроль завдань бригадам і ремонтним відділам з підготовки сільськогосподарської техніки; формуванні тимчасових механізованих ланок, контролі за їх роботою та обслуговуванням; забезпеченні оперативної координації підрозділів на періоди виконання сільськогосподарських та ремонтних робіт; ліквідації простоїв техніки та інше.

Взаємодія планово-економічного та оперативного відділів реалізується через: участь у вдосконаленні форм оперативної звітності підрозділів, журналів, графіків та іншої диспетчерської документації з урахуванням специфіки господарства і потреб його апарату управління; формування і перевірку спільно з бухгалтерською службою зовнішньої оперативної звітності.

На нижчому рівні менеджменту – спеціалісти виробничих підрозділів,

служби постачання і збуту, завідувачі ремонтними майстернями, начальники механізованих загонів – зобов'язані своєчасно подавати в диспетчерську службу проекти змінно-добових планів для відповідних підрозділів і служб; виконувати оперативні розпорядження, передані диспетчерською службою, і у вигляді зворотного зв'язку повідомляти про їх виконання; інформувати диспетчера про відхилення від плану в організації робіт і критичні ситуації; контролювати обліковців та інформаторів у їх підпорядкуванні на предмет правильного виконання ними обов'язків.

Раціональна та злагоджена діяльність апарату управління сільськогосподарських підприємств може бути забезпечена виключно за умови чіткого дотримання вимог інструкцій, положень та інших документів, у яких закріплений встановлений розподіл управлінської праці і прийнятий порядок виконання робіт. Це правило також стосується підсистеми оперативного обліку. Організаційна регламентація необхідна для впорядкування оперативної облікової роботи. Велика кількість і різноплановий характер оперативних інформаційних повідомлень в результаті широкого спектра управлінських робіт і їх виконавців вимагають чіткого визначення завдань кожного обліковця. З огляду на це, в роботі запропоновано зразок Посадової інструкції керівника диспетчерської служби (додаток X).

Проте на досліджуваних підприємствах не використані потенційні можливості модернізації та якісної зміни такої структурної одиниці, як диспетчерська служба. Прикладом ефективного розвитку диспетчерування і всієї системи оперативного управління сільськогосподарським виробництвом є її організація на основі сучасних технологій та програмного забезпечення.

Ефективним напрямком підвищення інформативності оперативних показників є запровадження системи GPS-моніторингу сільськогосподарської техніки та автотранспорту. Для цього здійснюють заміри оброблюваних угідь, визначають реальні площі полів, де працює техніка, і встановлюють GPS-навігатори на засоби механізації та транспорт. GPS-навігатори в реальному часі фіксують роботу техніки, швидкість та інші параметри, які акумулюються на

центральному сервері підприємства з метою подальшої їх обробки в диспетчерській службі. Впровадження дає можливість відмовитись від роботи обліковців на полях, здійснювати оперативний контроль робіт, які виконуються, аналізувати структуру, причини простоїв і невиконання оперативних планів.

За допомогою програмного забезпечення фахівці господарств можуть виконувати спеціальну обробку та аналіз отриманої оперативної інформації. Диспетчерська служба в такому випадку має змогу подавати на ранок наступного дня інформацію про працівників, час роботи техніки, вид виконуваних робіт, використане навісне і причіпне обладнання тощо.

Таким чином може здійснюватись контроль правильності отриманої інформації і передача її функціональним службам та адміністрації.

Описана процедура дає змогу наступного дня знати за попередню добу показники оброблених угідь, якість обробки, маршрути руху техніки і автотранспорту. Визначена інформація використовується не лише з метою оперативного управління, а також для нарахування заробітної плати в бухгалтерії. Автоматично вона стає базою як оперативного обліку, так і бухгалтерського. За умови такого способу фіксації оперативних даних агрономічна служба забезпечується своєчасною інформацією про стан виконання польових робіт, інженерні підрозділи можуть аналізувати і регулювати швидкість руху техніки, ефективність її використання.

Високу ефективність має використання GPS-моніторингу не лише для фіксації завершених етапів сільськогосподарської операції, а й для контролю за технікою в режимі On-Line. Це дає змогу оперативно реагувати на негативні відхилення, вживати заходів, змінювати планові показники, визначати місцезнаходження будь-якої одиниці техніки.

Вдосконалення організаційно-методичних основ оперативного обліку та застосування розробок в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств завершуються аналізом ефективності даних впроваджень. На кінцевий результат мають вплив усі етапи та заходи, здійснені в процесі

оптимізації оперативної облікової підсистеми.

Загальний зміст поняття ефективність полягає в сукупній результативності впровадження чи системи заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Вона розкривається через такі поняття, як результативність та економічність, які необхідно використовувати лише комплексно [161, с. 288]. В іншому випадку оцінка може бути необ'єктивною. Наприклад, високі результати виробничої діяльності можуть бути досягнуті в умовах використання непомірно великих ресурсів, а економію можна отримати з мінімальними витратами при низьких виробничих показниках і т. д. Визначення ефективності вдосконалення оперативного обліку включає такі основні завдання:

- 1) встановлення якісного та кількісного ефекту окремих організаційно-технічних заходів у вигляді економії витрат та одержання додаткового прибутку, що відбувається в результаті здійснення таких заходів;
- 2) зіставленні результатів виробничої діяльності якої-небудь складової системи (ланки, бригади, підрозділу, підприємства) з витратами на організацію в ній оперативного обліку;
- 3) оцінка економічної ефективності функціонування оперативного управління до процесу вдосконалення підсистеми оперативного обліку і після;
- 4) порівняння ефективності здійснення заходів на різних підприємствах, визначення стримуючих та стимулюючих факторів.

Обґрунтування економічної ефективності оперативного обліку значною мірою є частиною загальної проблеми визначення ефективності системи менеджменту. У зв'язку із цим такий розрахунок повинен бути проведений на основі загальних методологічних принципів. У конкретному випадку вони зводяться до визначення відношення ефекту від управління до витрат на його здійснення.

Загальну економічну ефективність оперативного обліку можна встановити шляхом визначення різниці між економією, яка виникла внаслідок її функціонування, та витратами на впровадження і роботу служби оперативного

обліку (диспетчерів і обліковців). Позитивний ефект від удосконалення оперативного обліку та оптимізації оперативних інформаційних потоків у сільськогосподарських підприємствах має багато складових:

- скорочення витрат часу менеджерів на одержання оперативної інформації за рахунок використання звітних форм;
- поліпшення структури робочого часу керівників та спеціалістів господарств;
- зниження кількості, частоти та часу простоїв під час поломки сільськогосподарської техніки за рахунок чітких алгоритмів пошуку виконавців ремонту, запасних частин, швидкої зміни маршрутів робочих агрегатів;
- підвищення інтенсивності виробництва в результаті посилення контролю трудової дисципліни та порядку виконання технологічних операцій згідно із запланованими показниками;
- скорочення термінів виконання сільськогосподарських робіт, більш чітке дотримання технологій виробництва.

Усі часткові суми економії витрат та одержання додаткового прибутку сільськогосподарського підприємства в результаті формують загальний ефект від впровадження чи вдосконалення роботи служби оперативного обліку. Очікувані результати впровадження в розрізі визначених ефектів, способів досягнення запланованого (факторів впливу) та якісних і кількісних результатів наведено в таблиці 3.6.

Отже, в процесі визначення пріоритетних напрямів організації оперативного обліку та встановлення рівня ефективності запропонованих вдосконалень доведено доцільність та результативність покращення змісту, структури та організації оперативної облікової роботи в сільськогосподарському підприємстві, особливо за умови використання інноваційних технологій збору та обробки інформації.

Таблиця 3.1

**Очікувані результати впровадження підсистеми оперативного обліку
в сільськогосподарських підприємствах**

№ з/п	Визначений результат (ефект) впровадження	Спосіб досягнення запланованого ефекту (фактори впливу)
1	Оптимізація процесу постачання	визначення оптимальних рівнів запасів та потреби у ресурсах
2	Зниження виробничої собівартості	скорочення простоїв робочої сили та техніки
3		посилення трудової дисципліни
4		зниження рівня виробничих і невиробничих втрат готової продукції
5		більш чітке дотримання технологічних вимог виробництва у тваринництві та рослинництві
6		можливість оперативного перегляду та перерахунку нормативів і технологічних карт
7	Зниження простоїв транспорту	раціональне оперативне планування і облік транспортного забезпечення
8	Збільшення обсягу продажів	діяльність менеджерів зі збуту формалізована і контрольована
9		збільшення частки поставок в строк
10		підвищення якості готової продукції
11		зменшення завантаженості менеджера поточними рутинними завданнями, більше часу приділяється роботі з потенційними клієнтами
12	Збільшення відсотка отриманих замовлень, здешевлення угод	оперативний облік дозволяє безперервно відстежувати статус угоди продажу, в окремих випадках пропонувати і планувати виробництво продукції під потреби конкретного клієнта
13	Зростання рівня задоволеності покупців	ефективне планування і контроль рівня запасів готової продукції на складах
14		ефективне управління графіком роботи і ресурсами
15		налагоджений внутрішній зв'язок при передачі інформації про готовність та якість продукції
16		скорочення часу від замовлення до поставки
17	Зниження адміністративних витрат	підвищення якості інформаційного взаємозв'язку між структурними підрозділами
18		економія часу на пошук релевантної інформації
19	Оптимізація бізнес-процесів	формування єдиного інформаційного простору про процес постачання та виробничо-збутову діяльність підприємства
20	Зниження складських витрат	оптимізація розміщення запасів
21		зниження рівня неліквідних запасів
22	Більш точний облік витрат	витрати класифікуються, розподіляються та контролюються в системі бухгалтерського обліку на основі оперативної інформації згідно з прийнятою на підприємстві методикою відповідно до виділених центрів
24	Покращення соціальної атмосфери	закріплення за працівниками функцій оперативного обліку, що дозволяє бачити результати роботи та стимулює до їх покращення
25	Підвищення конкурентоспроможності та ділового іміджу	за рахунок впровадження норм екологічної відповідальності та оперативного обліку додержання таких норм

Основними напрямками позитивних змін є оптимізація бізнес-процесів за рахунок зниження виробничої собівартості, скорочення простоїв транспорту, покращення процесу постачання; збільшення обсягу продажів; зниження адміністративних і складських витрат; поліпшення соціальної атмосфери; підвищення конкурентоспроможності, ділового іміджу та інше.

Висновки до розділу 3

Пропозиції щодо вдосконалення організаційно-методичних основ функціонування оперативного обліку як складової управлінського обліку в сільському господарстві були обґрунтовані на основі узагальнення його теоретичних положень та дослідження сучасного стану даного виду обліку в практичній роботі підприємств. Результати, викладені в третьому розділі, полягають у наступному:

1. Обґрунтовано доцільність визнання оперативного обліку складовою управлінського обліку сільськогосподарського підприємства. Доведено, що даний вид обліку має характерні особливості та ґрунтується на власних методах і завданнях, має відмінні від бухгалтерського обліку принципи і об'єкти. Узагальнення теоретичних засад оперативного обліку дало змогу систематизувати його концептуальні положення, що сприятиме подальшим дослідженням у цій сфері.

2. Визначено етапи, яких доцільно дотримуватися в процесі вдосконалення організаційно-методичних основ оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах: розробка форм і змісту носіїв оперативної управлінської інформації; оптимізації інформаційних потоків шляхом виокремлення об'єктів оперативного обліку та визначення їх взаємозв'язку між собою і з показниками бухгалтерського обліку; виділення обліковців і користувачів оперативних даних; розмежування функцій структурних підрозділів в частині оперативного обліку шляхом розробки організаційних регламентів. На основі встановлених етапів створено схему

вдосконалення оперативного обліку в управлінні сільськогосподарським підприємством.

3. Доведено, що оперативну інформаційну сукупність необхідно розділяти на блоки: рослинництво і тваринництво (виробничі процеси та їх результат, ресурси і засоби виробництва); допоміжне та підсобне господарство; фінансова сфера; природне і соціальне середовище; зовнішні впливи на діяльність сільгосппідприємства. Згідно з даним розподілом були розроблені зразки оперативних документів, які дають змогу акумулювати інформацію з метою оперативного управління визначеними об'єктами, а також фіксують нефінансову інформацію, яка не враховується при формуванні показників балансу підприємства і, відповідно, не відображається в підсистемі бухгалтерського обліку. Зокрема, в запропонованій формі Журналу оперативного обліку росту та розвитку сільськогосподарських рослин враховано показники не лише фізіологічного стану культури, технологічних операцій з вирощування, а й дані про природно-кліматичні умови їх розвитку.

4. Врахування причин недотримання технології, планових термінів і обсягів виробництва, порушень трудової дисципліни дозволяє менеджеру застосовувати необхідні методи усунення негативних відхилень. З цією метою здійснено розподіл сільськогосподарського підприємства на структурні підрозділи, які задіяні в оперативному управлінні, присвоєно їм шифри та розроблено зразок кодування причин відхилень. Розробка використовується в більшості запропонованих оперативних документів.

5. Більшість оперативних інформаційних потоків реалізується через нижній та середній рівні управління господарством. Керівник повинен отримувати агреговані оперативні показники та приймати участь в оперативному вирішенні лише кризових ситуацій і подій, які й призвели до суттєвих відхилень. З цією метою запропоновано зведені форми Оперативного звіту роботи центру відповідальності та Оперативного звіту про роботу сільськогосподарського підприємства.

6. Обґрунтовано методику формування оперативних інформаційних

потоків, яка залежить від типу організаційної структури сільськогосподарського підприємства. На цій основі розроблено проект інформаційних зв'язків в оперативному управлінні господарством. У проекті використані розроблені форми оперативних документів, систематизовані в групи і визначені під кодами за функціональним принципом. Впровадження підвищує оперативність управління виробництвом, скорочує втрати робочого часу і матеріально-технічних ресурсів з організаційних причин, вдосконалює якість прийнятих управлінських рішень.

7. Доведено, що ефективне функціонування оперативного обліку буде здійснено в результаті використання його показників для контролю та підвищення достовірності бухгалтерських даних. Визначено взаємозв'язок показників оперативного обліку із підсистемою бухгалтерського обліку в кожному із блоків оперативної інформаційної сукупності.

8. Встановлено, що оптимальним способом організації оперативного обліку як складової управлінського обліку є включення його функцій до системи диспетчерування, яке здійснюється на основі сучасних технологій та програмного забезпечення (геоінформаційних систем, GPS-моніторингу та інше). З огляду на це, запропоновано зразок посадової інструкції керівника диспетчерської служби.

9. Визначено вплив основних етапів удосконалення оперативного обліку на його ефективність у сільському господарстві. Встановлено очікувані результати впровадження в розрізі визначених ефектів, способів досягнення запланованого (факторів впливу) та якісних і кількісних результатів.

Основні положення даного розділу опубліковано у працях автора [19; 21; 24; 33; 34; 37; 43].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі досліджено роль оперативного обліку в управлінні, визначено сучасний стан його функціонування в сільськогосподарських підприємствах та окреслено шляхи вдосконалення теоретичної бази і практичних засад, що є основою наступних висновків і пропозицій:

1. Періодом появи оперативного обліку у вітчизняній теорії є початок XX століття, а його основоположниками – П. І. Рейнбота, А. В. Вейсброта, Р. С. Майзельса, Д. І. Савошинського. Процес розвитку теорії оперативного обліку у вітчизняній обліковій школі умовно поділено на чотири етапи: становлення (кін. XIX ст. – поч. 30-х рр. XX ст.); розвитку (30-ті – 60-ті рр. XX ст.); теоретичного обґрунтування (II пол. 60-х – 90-ті рр. XX ст.); трансформації та вдосконалення (поч. XXI ст. – до сьогодні).

2. Основною причиною наукової дискусії щодо змісту оперативного обліку є його інтеграція в єдину систему інформаційного забезпечення управління. Обґрунтовано перевагу гіпотези, що розвиток інформаційних технологій не змінює зміст обліку, а лише дає змогу використати нові технологічні прийоми в межах окремих його видів. Виділено дві складові інформаційної сукупності оперативного обліку як виду управлінського: перша характеризується оперативністю даних, друга – унікальністю показників. На основі визначення місця оперативного обліку в структурі функцій управління уточнено зміст даного поняття: це складова інформаційного забезпечення й частина облікової системи підприємства, яка шляхом кількісного відображення та якісної характеристики господарських операцій створює дані, необхідні для реалізації функцій оперативного управління й організації виробництва.

3. Виділено ключові особливості оперативного обліку: відображаються окремі господарські засоби, операції та процеси, які підлягають оперативному управлінню; використовуються переважно трудові та натуральні вимірники; формуються дані про якість процесів; не завжди підтверджений документально; використовуються системи глобального позиціонування, мережеві зв'язки, Інтернет-комунікації, телефонний зв'язок; застосування оперативної інформації

відбувається переважно на нижніх ланках управління; процес оперативного обліку окремих об'єктів може перериватись у часі, залежно від потреби інформації для управління ними. Встановлено необхідність використання в оперативному обліку новітніх технологій збору, фіксації та передачі інформації (зокрема, геоінформаційних систем і програм GPS-моніторингу сільськогосподарської техніки).

4. Методична база оперативного обліку суттєво відрізняється від бухгалтерських прийомів. Оперативний облік залежно від визначених завдань та об'єктів використовує широкий спектр методів у процесі спостереження, виявлення, вимірювання, реєстрації, групування й узагальнення інформації. Встановлено мету оперативного обліку й уточнено його функції: інформаційну, контрольну, сигнальну, аналітичну, прогнозну, комунікаційну. Сформульовано зміст предмета й об'єктів оперативного обліку, зокрема під час розподілу діяльності підприємства на типові господарські процеси. Узагальнення та систематизація ключових теоретичних засад оперативного обліку дали змогу сформулювати наукові концептуальні засади оперативного обліку в системі управління підприємством.

5. Обґрунтовано безпосередній вплив на організацію та ведення оперативного обліку в сільському господарстві специфічних особливостей галузі, а саме: сезонність отримання більшості видів продукції, тривалий виробничий цикл і короткий період збору врожаю, робота з живими організмами, вплив непрогнозованих (особливо погодних) факторів. Це стало основою систематизації зовнішніх і внутрішніх чинників формування інформації в оперативному управлінні сільськогосподарським підприємством. Здійснено диференціацію об'єктів оперативного обліку, обґрунтовано доцільність його застосування не лише у виробничій, а й у збутовій, постачальницькій, фінансовій, соціальній, екологічній управлінській діяльності.

6. Фактичні та бажані рівні оперативних інформаційних зв'язків центрів відповідальності сільськогосподарських підприємств суттєво різняться. Зібрана інформація дозволяє твердити про: нечіткі внутрішньогосподарські потоки оперативної інформації; відсутність кваліфікованих фахівців з оперативного

обліку; недостатній його взаємозв'язок із іншими функціями управління; низький рівень використання технічних засобів і раціональних форм представлення оперативної інформації.

7. Визначено напрямки вдосконалення організаційно-методичних засад оперативного обліку в сільськогосподарських підприємствах: розробка форм і змісту носіїв оперативної управлінської інформації; покращення інформаційних потоків шляхом виокремлення об'єктів оперативного обліку та визначення їх взаємозв'язку між собою і з показниками бухгалтерського обліку; розмежування функцій структурних підрозділів у частині оперативного обліку шляхом розробки організаційних регламентів.

8. Сукупність інформації оперативного обліку необхідно поділяти на блоки: рослинництво та тваринництво (виробничі процеси й їх результати, ресурси і засоби виробництва); допоміжне та підсобне господарство; фінансова сфера; природне і соціальне середовище. Згідно з даним поділом розроблені зразки оперативних документів, які дають змогу акумулювати інформацію з метою оперативного управління, а також фіксують нефінансову інформацію, що не враховується при формуванні показників балансу підприємства, і, відповідно, не відображається в підсистемі бухгалтерського обліку.

9. Формування потоків оперативної інформації залежить від типу організаційної структури сільськогосподарського підприємства, що стало основою створеного проекту інформаційних зв'язків в оперативному управлінні, де використано розроблені форми оперативних документів, систематизовані в групи і визначені під кодами за функціональним принципом. Запропоновано зразки організаційних положень, які регламентують діяльність працівників у частині збору й обробки оперативної інформації та за умов використання інноваційних технологій. Встановлено вплив удосконалень оперативного обліку на його ефективність у сільському господарстві в розрізі визначених ефектів та якісних і кількісних результатів. Впровадження розроблених автором положень і рекомендацій підвищує оперативність управління виробництвом, зменшує втрати робочого часу і матеріально-технічних ресурсів, поліпшує якість управлінських рішень та їх результативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз і контроль в управлінні сільськогосподарським виробництвом / [Гайдуцький П. І., Габор С. С., Саблук П. Т., Стечишин В. В.]. – К. : Урожай, 1986. – 104 с.
2. Анджан К. Я. Основы бухгалтерского учета / К. Я. Анджан. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Статистика, 1977. – 184 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф; пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 520 с.
4. Артикульний Л. О. Комплексний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств / Л. О. Артикульний, П. Т. Саблук, П. І. Гайдуцький, І. І. Пилипчук. – К.: Урожай, 1990. – 184 с.
5. Бабаев Ю. А. Бухгалтерский учет: учебник для студентов вузов / И.П. Комиссарова, В. А. Бородин; под ред. проф. Ю. А. Бабаева, проф. И. П. Комиссаровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2005. – 527 с.
6. Бандура З. Л. Інформаційне забезпечення управління витратами: необхідність, достатність, активізація за рівнями управління [Електронний ресурс] / З. Л. Бандура // Український державний лісотехнічний університет. – Науковий вісник – 2004. – Вип. 14.1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/14_1/220_Bandura_14_1.pdf
7. Белінський П. І. Менеджмент виробництва та операцій: підручник для вузів / П. І. Белінський. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 624 с.
8. Белінський П. І. Оперативне планування у виробничих системах : навч.-метод. посібник / уклад. П. І. Белінський. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2009. – 51 с.
9. Белов Н. Г. Единая система учета в сельском хозяйстве / Н. Г. Белов. – М. :Статистика, 1975. – 208 с.
10. Белопольский Н. Г. Оперативный учет и управление производством / Н. Г. Белопольский, В. А. Шульман. – Донецк: Донбасс, 1969. – 92 с.

11. Библер С. Оперативный учет снабжения и сбыта / С. Библер, Б. Макаревич // Техника управления. – 1927. – № 2. – С. 27–37.
12. Библер С. Рационализация и оперативный учет / С. Библер, Б. Макаревич // Техника и управление. – 1925. – № 11. – С. 26–35.
13. Білоусько В. С. Теорія бухгалтерського обліку: навчальний посібник. / В. С. Білоусько, М. І. Беленкова; за ред. В. С. Білоуська, Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – 4-те видання. – Х., 2007. – 423 с.
14. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М. Т. Білуха. – К., 2000. – 692 с.
15. Бондар М. Обліково-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю / М. Бондар // Економічний аналіз: зб. наук. праць. ТНЕУ. – 2010. – Вип. 6. – С. 13–16.
16. Борович О. В. Необхідність удосконалення методики обчислення обсягу виконаних робіт тракторами / О. В. Борович, Т. С. Івашків // Університетські наукові записки: часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Науковий журнал. – 2010. – № 2. – С. 180 – 186.
17. Бортникова О. А. Информация в системе оперативного учета производственного предприятия / О. А. Бортникова // Materiały VII Międzynarodowej naukowo – praktycznej konferencji «Wschodnie partnerstwo – 2011» Ekonomiczne nauki. – Przemysł, 2011. – Volume 1. – С. 36–38.
18. Бортникова О. А. Оперативный менеджмент как основа эффективного управления производством / О. А. Бортникова // Materiály VII mezinárodní vědecko-praktická konference “Přední vědecké novinky – 2011”. Ekonomické vědy. – Praha, 2011. – Díl. 1. – С. 51–53.
19. Бортникова О. А. Проблема эффективности оперативного управления предприятием АПК / О. А. Бортникова // Техника и технология пищевых производств: VII междунар. науч. конф. студентов и аспирантов, 22–23 апр. 2010 г.: тез. докл. – Могилев, 2010. – С. 193–194.

20. Бортнікова О. О. Автоматизація оперативного обліку в сільському господарстві / О. О. Бортнікова // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: VIII міжнар. наук. конф., 26 берез. 2010 р.: тези доп. – Київ, 2010. – С. 19.

21. Бортнікова О. О. Актуальні проблеми оперативного обліку в сільському господарстві / О. О. Бортнікова // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2011. – Вип. 8 (29). – С. 69–74.

22. Бортнікова О. О. Вимоги до обліку в контексті оперативного управління підприємством / О. О. Бортнікова // Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі управління підприємством: VI наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, 28–29 квіт. 2011 р.: тези доп. – Львів, 2011. – С. 61–62.

23. Бортнікова О. О. Внутрішня оперативна звітність в АПК / О. О. Бортнікова // Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці: I міжнар. наук.-практ. конф., 26–28 квіт. 2010 р.: тези доп. – Ужгород, 2010. – С. 33–34.

24. Бортнікова О. О. Вплив галузевих особливостей на процес оперативного облікового забезпечення управління в АПК / О. О. Бортнікова // Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку: XII міжнар. наук.-практ. конф., 12 лист. 2010 р.: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 192–193.

25. Бортнікова О. О. Єдність облікової системи та місце в ній оперативного обліку / О. О. Бортнікова // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3 (29). – С. 147–150.

26. Бортнікова О. О. Історичні етапи формування і розвитку оперативного обліку / О. О. Бортнікова // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2010. – Вип. 7 (25). – Ч. 1. – С. 161–166.

27. Бортнікова О. О. Класифікація об'єктів оперативного обліку в системі обліково-інформаційного забезпечення управління / О. О. Бортнікова // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: IV міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 трав. 2010 р.: зб. наук. праць. – Київ, 2010. – С. 28–30.

28. Садовська І. Б. Комплексний підхід до системи інформаційного забезпечення оперативного менеджменту / І. Б. Садовська, О. О. Бортнікова // Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу у контексті євроінтеграції: міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 трав. 2011 р.: тези доп. – Одеса, 2011. – С. 44–46.

29. Бортнікова О. О. Оперативна складова системи управлінського обліку / О. О. Бортнікова // Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців: міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 жовт. 2010 р.: тези доп. – Харків, 2010. – С. 59–60.

30. Бортнікова О. О. Оперативне планування в системі сільськогосподарського менеджменту / О. О. Бортнікова // Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК: міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 трав. 2011 р.: тези доп. – Луцьк, 2011. – С. 100–101.

31. Бортнікова О. О. Оперативний облік в системі інформаційних запитів менеджменту / О. О. Бортнікова // Інноваційно-орієнтовані засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції: наук.-практ. Інтернет-конференція, 5 жовт. 2010 р.: тези доп. – Тернопіль, 2010. – С. 22–23.

32. Бортнікова О. О. Оперативний облік в системі обліку і звітності України: суть та основні завдання / О. О. Бортнікова // Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі: наук.-практ. конф., 25–26 лист. 2010 р.: тези доп. – Тернопіль, 2010. – С. 145–148.

33. Бортнікова О. О. Оперативний облік на сільськогосподарських підприємствах: проблеми та перспективи вдосконалення / О. О. Бортнікова // Економічний форум. – 2011. – № 4. – С. 252–260.

34. Бортнікова О. О. Оперативний облік як одна з передумов ефективного управління в сільськогосподарських підприємствах / О. О. Бортнікова // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2009. – Вип. 6 (24). – Ч. 1. — С. 122–129.

35. Бортнікова О. О. Оперативний облік як складова інформаційної системи менеджменту / О. О. Бортнікова // Економічний аналіз: збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2010. – № 3. – С. 383–386.

36. Бортнікова О. О. Основні аспекти історії розвитку оперативного обліку / О. О. Бортнікова // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: зб. наук. праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. – Луцьк, 2009. – С. 32–40.

37. Бортнікова О. О. Особливості методики та організації оперативного обліку / О. О. Бортнікова // Актуальні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю: І всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців: тези доп. – Луцьк, 2009. – С. 36–38.

38. Бортнікова О. О. Особливості формування оперативної інформації для управління сільськогосподарським підприємством / О. О. Бортнікова // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 22–27.

39. Бортнікова О. О. Питання господарського обліку та взаємодії окремих його видів в сільському господарстві / О. О. Бортнікова // Перспективні напрями розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва: ІІ всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, 16 верес. 2010 р.: тези доп. – Тернопіль, 2010. – С. 232–233.

40. Бортнікова О. О. Постановка завдань обліку відповідно до мети оперативного управління підприємством / О. О. Бортнікова // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю у контексті сучасних концепцій управління: VI міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 квіт. 2011 р.: тези доп. – Львів, 2011. – С. 53–55.

41. Бортнікова О. О. Роль оперативної облікової інформації в управлінні підприємством / О. О. Бортнікова // Реформування економіки України: стан та перспективи: V міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 лист. 2010 р.: тези доп. – Київ, 2010. – С. 16–19.

42. Бортнікова О. О. Система обліково-інформаційного забезпечення управління / О. О. Бортнікова // Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 квіт. 2010 р.: тези доп. – Тернопіль, 2010. – С. 178–179.

43. Бортнікова О. О. Теорія оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством / О. О. Бортнікова // Економічний форум. – Луцьк, 2011. – № 1. – С. 241–247.

44. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»: в 2-х частинах. Ч. II / Ф. Ф. Бутинець. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 512 с.

45. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 640 с.

46. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 444 с.

47. Бухарин С. В. История бухгалтерського учета: учеб. пособие / С. В. Бухарин, А. В. Мельников. – Воронеж, 2001. – 55 с.

48. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посібник / За ред. Р. Л. Хом'яка, В. І. Лемішовського. – 7-ме вид., доп. і перероб. – Львів:

Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2008. – 1224 с.

49. Бухгалтерський облік: концептуальні основи теорії: навчально-практичний посібник / за заг. ред. Сопко В. В. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 180 с.

50. Бухгалтерський учет и экономический анализ: опыт СССР и зарубежная практика / Под ред. В. И. Рыбина. – М., 1983. – 332 с.

51. Важов А. Я. Бухгалтерский учет при автоматизированной системе информационного обеспечения сельского хозяйства / А. Я. Важов, К. К. Пучинская, А. Ф. Васильев. – М.: Колос, 1993. – 176 с.

52. Валуев Б. И. Возможности углубления интеграции данных оперативного и бухгалтерского учета в основных центрах угроз экономической безопасности предприятий / Б. И. Валуев, А. И. Паламарчук [Електронний ресурс] // Труды Одесского политехнического университета. – 2000. – № 2. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Popu/2000_2/7_1.htm

53. Валуев Б. И. Проблемы развития учета в промышленности / Б. И. Валуев. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 215 с.

54. Валькова Н. В. Система бухгалтерського обліку : структура та функції [Електронний ресурс] // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 1. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_6_1/129-132.pdf

55. Василенко В. О. Виробничий (операційний) менеджмент : навчальний посібник / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко; за редакцією В. О. Василенка. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 532 с.

56. Василенко В. О. Ситуаційний менеджмент : навч. посібник. Вид. 2-ге, виправлене та доп. / В. О. Василенко, В. І. Шостка, О. М. Клейменов. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 372 с.

57. Васильчук О. И. История развития и становления бухгалтерского учета и аудита : учеб. пособие / О. И. Васильчук, Е. Е. Спиридонова, Е. Е. Загрязкина. – М. : МГУС, 2001. – 160 с.

58. Вахович І. М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук : спец. 08.00.05 / І. М. Вахович. – Луцьк, 2008.

59. Вейсброд А. Оперативный учет / А. Вейсброд // Техника управления. – 1925. – № 1. – С. 37–45.

60. Вейсброд А. В. Оперативный учет и контроль в коммерческих учреждениях. Методика, техника, организация / А. В. Вейсброд, В. В. Цубербиллер. – М.: Изд-во НКРКИ СССР, 1926. – 285 с.

61. Вейцман Р. Я. Курс учета / Р. Я. Вейцман. – М. : Союзоргучет, 1936. – 416 с.

62. Вишневский А. Упрощенный метод оперативного учета товаров и материалов / А. Вишневский // Бухгалтерский учет. – 1938. – № 10. – С. 44 – 49.

63. Власова И. Е. Совершенствование системы оперативного управленческого учета на промышленном предприятии : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05, 08.00.12 / И. Е. Власова. – Ижевск, 2006. – 162 с.

64. Волошин М. Автоматизация управленческого и оперативного учета [Электронный ресурс] / М. Волошин // Финансовый Директор. – 2006. – №11. Режим доступа : Режим доступа : http://www.iteam.ru/publications/finances/section_50/article_3225/

65. Галаган А. М. Основы бухгалтерского учета / А. М. Галаган. – М., 1939. – 303 с.

66. Гаррисон Ч. Оперативно-калькуляционный учет производства : Пер. с англ. Б. Вакман / Под редакцией и предисловием Ю. О. Любовича. - М.: Техника управления, 1930. – 124 с.

67. Гейер Е. С. Методи оперативного інформаційного забезпечення діяльності машинобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. экон. наук : спец. 08.07.01. / Е. С. Гейер. – Донецьк, 2002. – 16 с.

68. Геоінформаційна система моніторингу для сільськогосподарського підприємства / [Шелестов А.Ю. [та ін.] // Наукові праці ДонНТУ. Серія

«Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка». – 2011. – № 13(185). – С. 121–125.

69. Гетьман В. Г. Организация оперативного учета в сельскохозяйственных предприятиях / В. Г. Гетьман. – М. : Статистика, 1976. – 152 с.

70. Гетьман В. Г. Организация оперативного учета и анализа издержек производства важное звено в совершенствовании управления экономикой в сельскохозяйственных предприятиях / В. Г. Гетьман. – Донецк, 1974. – 48 с.

71. Голов С. Система глобального бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №3. – С. 3 – 12.

72. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану та перспективи розвитку : монографія / С. Ф. Голов; Міжнародний ін-т менеджменту. – К. : Цент учбової літ., 2007. – 522 с.

73. Гончаров В. В. В поисках совершенства управления : руководство для высшего управленческого персонала. Опыт лучших промышленных фирм США, Японии и стран Западной Европы / В. В. Гончаров. – В 2-х т. – 3-е изд., доп. – М.: МНИИПУ, 1998. – Т.2. – 784 с.

74. Гончарова Н. О. Оперативний облік – проблеми існування і розвитку / Н. О. Гончарова [Електронний ресурс] // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2008. – № 30. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsed/2008_30.pdf

75. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – №10. – 2009. – С. 17 – 22.

76. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку : навчальний посібник / За ред. М.В. Кужельного. – 6-те вид. – К. АСК, 2002. – 266 с.

77. Гудзинський О. Д. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, В. К. Савчук // Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 80–95.

78. Дем'яненко М. Я. Оцінка конкурентоспроможності агроформувань (теорія і практика) : монографія / М. Я. Дем'яненко, О. Є. Гудзь, П. А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
79. Дем'яненко М. Я. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук. – К. : ІАЕУААН. – 2003. – 507 с.
80. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК . – 2007. – №5. – С.4–18.
81. Дем'яненко С. І. Менеджмент аграрних підприємств : навч. посібник / С. І. Дем'яненко. – К. : КНЕУ, 2005. — 347 с.
82. Денчук П. Організаційно-інформаційні проблеми автоматизації бухгалтерського обліку / П. Денчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць. ТНЕУ. – 2010. – Вип. 6. – С. 56 – 59.
83. Дианов И. Практика работы по оперативному учету в одной из лесоторгующих организаций / И. Дианов // Счетоводство. – 1929. – № 7. – С. 475 – 485.
84. Добровольський А. Метод изучения и рационализации оперативного процесса / А. Добровольський, Н. Соколов, А. Сперанський // Техника управления. – 1925. – № 3. – С. 13 – 18.
85. Добровольський А. Оперативные отрезки / А. Добровольський, Н. Соколов, А. Сперанський // Техника управления. – 1925. – № 6. – С. 18 – 23.
86. Друри К. Управленческий и производственный учет : учеб. / К. Друри ; пер с англ. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 1071 с.
87. Дубич К. В. Основи теорії управління та менеджменту : навч. посіб. / К. В. Дубич. – К. : Пектораль, 2005. – 104 с.
88. Евдокимова Н. В. Взаимосвязь оперативного и бухгалтерского учета на промышленных предприятиях : диссер. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.12 / Н. В. Евдокимова. – Самара, 2007.
89. Економіка та організація виробництва : підручник / За ред. В. Г. Герасимчука, А. Е. Розенплентера. - К. : Знання, 2007. - 678 с.

90. Економічна енциклопедія : у трьох томах / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.). – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
91. Економічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bugalteria.ru/dict/553>
92. Жебрак М. Х. Курс промышленного учета / М. Х. Жебрак. – М. : Госпланиздат, 1950. – 440 с.
93. Жегалова Н. А. Оперативный учет и контроль : теория и методика : диссер. канд. экон. наук : 08.00.12 / Н. А. Жегалова [Место защиты : Рос. гос. торгово – эконом. ун – т]. – Москва, 2009. – 222 с.
94. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки / В. М. Жук : монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 648 с.
95. Журавель Г. П. Теорії бухгалтерського обліку : студії : монографія / Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Т. : Економічна думка, 2008. – 400 с.
96. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік : Основи теорії та практики : підручник / А. Г. Загородній, Г. О. Партин, Л. М. Пилипенко – 4-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 550 с.
97. Законодавство України [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
98. Зацерковний В. І. Використання ГІС та ДЗЗ для моніторингу сільськогосподарських земель // В. І. Зацерковний, С. В. Кривоберець, В. Сергієнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chnch_tekh/2011_2/11zvimsz.pdf
99. Зубарева Е. В. Теория и методология оперативного учета и контроля в системе управления строительных организаций : дисс. ... доктора экон. наук : 08.00.12 / Е. В. Зубарева. – Мытищи, 2009. – 323 с.
100. Иванцев А. Новое в оперативном учете / А. Иванцев // Техника управления. – 1930. – № 7 – 8. – С. 313 – 316.

101. Ивашкевич В. Б. Бухгалтерский учет в условиях совершенствования хозяйственного механизма / В. Б. Ивашкевич. – М. : Финансы и статистика, 1982.

102. Индукаев В. П. Организация оперативного учета и контроля издержек производства / В. П. Индукаев. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 143 с.

103. Ицкович Э. Л. Автоматизация оперативного управления непрерывным производством. Задача линейной статической оптимизации / Э. Л. Ицкович, Л. Р. Сорокин. – М, 1985. – 50 с.

104. Іванюта П. В. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік у виробничих підрозділах сільськогосподарських господарюючих суб'єктів : навч. посіб. для студ. вузів / П. В. Іванюта, З. М. Шевченко. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 368 с.

105. Івченко Є. Інформаційно-комунікаційні технології для управлінського обліку на підприємствах / Є. Івченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць ТНЕУ. – 2010. – Вип. 6. – С. 28 – 31.

106. К. В. Ответ тов. Майзельсу / К. В. // Счетоводство. – 1925. – № 5. – С. 592 – 593.

107. Каракоз И. И. Вопросы теории и практики оперативного учета / И. И. Каракоз, П. И. Савичев. – М. : Финансы, 1972. – 208 с.

108. Кипарисов А. Рецензия на книгу А. В. Вейсброда и В. В. Цубербиллера «Оперативный учет и контроль в коммерческих учреждениях» / А. Кипарисов // Счетоводство. – 1926. – №3. – С. 407 – 411.

109. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерського учета / Г. Г. Кирейцев // Научный доклад. Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.

110. Кирейцев Г. Г. Функции учета в механизме управления сельскохозяйственным производством / Г. Г. Кирейцев. – Киев : Изд-во УСХА, 1992. – 240 с.

111. Кірейцев Г. Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: моногр. / Г. Г. Кірейцев. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 236 с.

112. Ковальчук Т. М. Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація: дис... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Т. М. Ковальчук. – К.: Інститут аграрної економіки УААН. – К., 2004.

113. Кононенко І. І. Організація економічної служби та оперативний облік у колгоспах і радгоспах / І. І. Кононенко, Б. М. Бобошко. За ред. д-ра екон. наук, проф. Д. А. Григоровича. – К.: Урожай, 1973. – 55 с.

114. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс] // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2009_1/2_Koncept.pdf

115. Коргин И. К. вопросу об оперативном учете (голоса из провинции) / И. Коргин, К. Кирилов // Счетоводство. – 1925. – № 9 (24). – С. 1114 – 1117.

116. Косникова З. Как организовать оперативный учет и анализ в литейных цехах / З. Косникова // Бухгалтерский учет. – 1938. – № 11. – С. 35 – 43.

117. Кошкарів С. А. Оперативний облік і контроль у системі менеджменту виробничого підприємства : дис. ... канд. наук : 08.06.04 / С. А. Кошкарів. – Львів: Львів. комерц. акад.– 2006.

118. Краєвський В. Діалектична єдність облікових систем / В. Краєвський // Економічний аналіз : зб. наук. праць ТНЕУ. – 2010. – Вип. 6. – С. 96 – 97.

119. Кужельний М. В. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисцип. / М. В. Кужельний, М. М. Коцупатрий, М. Г. Кірсанов. – К. : КНЕУ, 2005. – 217 с.

120. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с.

121. Кузьмин О. Индикаторы в системе управления предприятием [Електронний ресурс] / О. Кузьмин, О. Мельник. – Режим доступу :

<http://www.nalogovnet.com/uk/buhgalteru/515> – indikatory – v – sisteme – upravleniya – predpriyatiem.html

122. Кузьминский А. Н. Организация бухгалтерского учета и экономического анализа в промышленности / А. Н. Кузьминский, В. В. Сопко. – М. : Финансы и статистика, 1984. – 200 с.

123. Кузьмінський А. М. Теорія бухгалтерського обліку / А. М. Кузьмінський, Ю. А. Кузьмінський – К. : Все про бухгалтерський облік, 1999. – 228 с.

124. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія / Ю. А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с.

125. Куцик П. О. Внутрішньогосподарський оперативний облік і контроль у системі управління діяльністю виробничих підприємств: [монографія] / С. А. Кошкарів, В. І. Бачинський, П. О. Куцик. – Чернівці : Золоті литаври, 2012. – 264 с.

126. Лапчинський В. В. Можливості використання ГІС/ДЗЗ технологій в точному землеробстві / В.В. Лапчинський, О. Г. Бойко // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vddau/2011_1/DDAU/17.pdf.

127. Ластовецький В. О. Виробничо-комерційний облік і внутрішньогосподарська (управлінська) звітність за центрами витрат і центрами відповідальності / В. О. Ластовецький. – Чернівці : Місто, 2003. – 154 с.

128. Левицька С. Організація обліку господарської діяльності підприємства / С. Левицька // Економічний аналіз : зб. наук. праць ТНЕУ. – 2010. – Вип. 6. – С. 174 – 177.

129. Либерман В. Б. Автоматизированная система обработки экономической информации на предприятиях / В. Б. Либерман. – М., 1981. – 184 с.

130. Лишиленко О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління сільськогосподарськими підприємствами (теорія, організація, практика) : монографія / О. В. Лишиленко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 349 с.
131. Лишиленко О. В. Теорія бухгалтерського обліку / О. В. Лишиленко. – Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2003. – 215 с.
132. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.
133. Лучко М. Р. Історія обліку : світ та Україна, погляд крізь роки / М. Р. Лучко, М. Я. Остап'юк. – Тернопіль : Зорепад, 1998. – 151 с.
134. Любович Ю. Оперативный учет производства / Ю. Любович // Организация управления. – 1934. – № 5. – С. 69 – 82.
135. Маєвський Д. А. Актуальні питання автоматизації оперативного обліку взаємних розрахунків у сільському господарстві [Електронний ресурс] / Д. А. Маєвський, Т. Я. Тінтулова, В. М. Антошук // Аграрний вісник Причорномор'я, Економічні науки. – 2009. – № 49. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/avpch/En/2009_49/Mayevskij%20D.A.,%20Tintulova%20T.Ya.,%20Antoshchuk%20V.M..pdf
136. Маздоров В. А. История развития бухгалтерского учета в СССР / В. А. Маздоров. – М. : Финансы, 1972. – 320 с.
137. Майер Э. Контроллинг как система мышления и управления : Пер. с нем. / Э. Майер. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 320 с.
138. Майзельс Р. С. Организация оперативного учета товаров / Р. С. Майзельс // Система и организация. – 1923. – № 1. – С. 12 – 14.
139. Майзельс Р. С. Что такое оперативный учет / Р. С. Майзельс // Система и организация. – 1924. – № 12. – С. 28 – 30.
140. Макаревич Б. Опыт построения оперативного учета в синдикате / Б. Макаревич, Е. Круглов // Техника управления. – 1927. – № 5. – С. 24 – 31.
141. Макаров В. Г. Теория бухгалтерского учета : учебник. 3 – е изд., перераб. и доп. / Макаров В. Г. – М. : Финансы и статистика, 1983. – 271 с.

142. Малюга Н. М. Двойная запись в бухгалтерском учете : историко-теоретический аспект : Монографія / Н. М. Малюга, Т. В. Давидюк. – Житомир: ЧП «Рута», 2003. – 512 с.

143. Малюга Н. М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : ПП “Рута”, 2003. – 476 с.

144. Манн Р. Контроллинг для начинающих / Р. Манн, Э. Майэр. – М. : Финансы и статистика, 1992. – 208 с.

145. Мединська О. А. Управлінський облік : теоретичні засади побудови [Електронний ресурс] / О. А. Мединська // Науковий вісник Ужгородського університету. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/NVUU/Ekon/2009_28_3/statti/2_11.htm

146. Мейльман В. Оперативное делопроизводство и его особенности / В. Мейльман // Техника управления. – 1925. – № 2. – С. 33 – 35.

147. Методические рекомендации по организации и ведению управленческого учёта. – Минэкономразвития России, 2002.

148. Методологія аналізу, оцінки та відтворення основного капіталу, формування інфраструктури ринку матеріальних і нематеріальних ресурсів : звіт про наук.-дослід. роботу за 2006 – 2010 рр. / Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр «Інститут аграрної економіки»; кер. ндр. Г. М. Підлісецький. – К., 2010. – 299 с.

149. Мних Є. В. Побудова сучасного оперативного обліку та аналізу витрат цукрового виробництва / Є. В. Мних, Н. А. Свелеба – Львів : Світ, 1998. – 145 с.

150. Мнюх В. К. Ещё к вопросу об «оперативном учете» / В. К. Мнюх // Счетоводство. – 1925. – № 7 – 8. – С. 830 – 835.

151. Моссаковський В. Який облік потрібен Україні? / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – №11. – 2009. – С. 24 – 30.

152. Моссаковский В. Б. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні : монографія / В. Б. Моссаковский. – К. : Інтерпрес ЛТД; 2009. – 326 с.

153. Мошков Б. П. Методологические вопросы оперативного учета и анализа / Б. П. Мошков, И. П. Захаров // Оперативный учет и анализ как средство широкого внедрения внутризаводского хозрасчета на предприятиях; конференция: доклады. – Киев, 1969. – С. 3 – 10.

154. Муравський В. В. Обліково-інформаційне забезпечення автоматизованого управління товарооборотом під впливом розвитку сучасних інформаційних технологій [Електронний ресурс] / В. В. Муравський // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2009. – №28. – С.146 – 151. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2009_28_3/statti/2_14.htm

155. Мухин А. Организация оперативного учета в издательстве / А. Мухин // Техника и управление. – 1925. – № 12. – С. 55 – 61.

156. Нападівська Л. Управлінський облік : значення та застосування у практичній діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкових відносин / Л. Нападівська // Бухгалтерський облік і аудит. – №8 – 9. – 2009. – С. 78 – 93.

157. Нападівська Л. В. Управлінський облік : монографія / Л. В. Нападівська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 450 с.

158. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві / В. М. Нелеп. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 495 с.

159. Оперативний облік і економічний аналіз в промисловості / Р. В. Федорович, С. І. Шкарабан, Я. М. Карпик та ін. Тернопільський НДІ «Проблеми людини». – Тернопіль, 1994. – 128 с.

160. Оперативное управление в сельскохозяйственных предприятиях / И. Г. Ушачев, В. П. Решетняк, А. С. Запускалов, И. М. Линецкая и др. Под ред. И. Г. Ушачева. – М. : Колос, 1983. – 304 с.

161. Оперативное управление в сельскохозяйственных предприятиях / Л. Д. Залевский, В. А. Хохлов, Н. А. Кононов и др.; редкол. : В. Д. Гревцов (председатель) и др. – К. : Урожай, 1988. – 136 с.

162. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия / Б. И. Валуев, Л. П. Горлова, Е. Л. Зернов и др. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 224 с.

163. Ораевская Г. А. Анализ хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. – М.: Агропромиздат, 1985. – 279 с.

164. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 342 с.

165. Основы инженерного менеджменту / І. І. Мельник, І. Г. Тивоненко, С. Г. Фришев, В. П. Бабій, С. М. Бондар. – К.: Вища освіта, 2006. – 525 с.

166. Основные положения по планированию, учету и калькулированию себестоимости промышленной продукции. – М. : Госстатиздат, 1955. – 62 с.

167. Офіційний сайт Відділу космічних інформаційних технологій та систем Інституту космічних досліджень НАНУ-НКАУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inform.ikd.kiev.ua/index.php?path=/ua/index>.

168. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

169. Офіційний сайт ЗАТ КБ «Панорама» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.panorama.vn.ua>.

170. Офіційний сайт СТОВ «Дружба – Нова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.druzhba-nova.com/uk/gps-monitoring.html>

171. П. А. Оперативный учет сделок с поставщиками и покупателями / П. А. // Спутник счетовода. – 1929. – № 5. – С. 115 – 116.

172. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета : Современные проблемы. Общий обзор дискуссионных вопросов [Електронний ресурс] / В. Ф. Палий. – Режим доступу : <http://www.nsfo.ru/docs/Theory>

173. Палий В. Ф. Бухгалтерский учет в системе экономической информации / В. Ф. Палий. – М. : Финансы, 1975. – 160 с.

174. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. – М., 1984. – 279 с.

175. Партин Г. О. Бухгалтерський облік : основи теорії та практики / Г. О. Партин. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 245 с.

176. Пасько Т. О. Історія бухгалтерського обліку: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Т. О. Пасько. – Суми : ВТД „Університетська книга”, 2009. – 141 с.

177. Пизенгольц М. З. Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве. Т. 1. Ч. 1. Бухгалтерский финансовый учет : учебник / М. З. Пизенгольц. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 480 с.

178. Поддубовский А. Л. Оперативный учет и контроль в торговораспределенческих организациях / А. Л. Поддубовский. – М. : Центросоюз, 1930. – 116 с.

179. Подолянчук О. А. Сутність обліково-аналітичної інформації та її роль у системі контролю сільськогосподарського підприємства / О. А. Подолянчук // Економіка АПК. – №3. – 2010. – С. 54 – 57.

180. Попов Г. И. Оперативное управление сельскохозяйственным производством / Г. И. Попов. – М. : Россельхозиздат, 1981. – 191 с.

181. Поташев А. В. Управление в сельскохозяйственных предприятиях : учеб. пособие для сред. с.-х. учеб. заведений / Под ред. А. В. Поташева. – М. : Колос, 1979. – 216 с.

182. Програма Американської торгівельної палати в Україні «Партнерство з метою підвищення конкурентоспроможності 2011 – 2012» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : chamber.ua/files/documents/updoc/.../ACC – Partnership – 2011 – ukr.pdf

183. Пушкар М. С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Т., 2004. – 314 с.

184. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) : монографія / М. С. Пушкар – Тернопіль. Карт – Бланш, 2006. – 334 с.

185. Пушкар М. С. Сучасні проблеми обліку : монографія / За ред. докт. екон. наук, проф. М. С. Пушкар. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 268 с.
186. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.
187. Пушкар М. С. Філософія обліку / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 157 с.
188. Реслер М. В. Методичні підходи до формування інформації, як основи забезпечення діяльності обліково-аналітичної системи [Електронний ресурс] / М. В. Реслер. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statti/56.htm
189. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.
190. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. – К. : НІСД, 2011. – 29 с.
191. Ру Д. Управління : Пер. з франц. / Д. Ру, Д. Сулье. – К. : Основи, 1995. – 448 с.
192. Савин В. П. Оперативный анализ производства / В. П. Савин. – Горький, 1971. – 100 с.
193. Савошинский Д. И. Оперативный учет / Д. И. Савошинский. – Счетоводство. – 1925. – № 10. – С. 1311 – 1322.
194. Савошинский Д. И. Организация и оперативный учет в торговом предприятии. Практич. руководство / Д. И. Савошинский. – М., Изд-во НК РКИ СССР, 1925. – 232 с.
195. Садовська І. Б. Передумови становлення парадигми галузевого управлінського обліку [Електронний ресурс] / І. Б. Садовська // Інноваційна економіка. Науковий журнал. – 2011. – № 22. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_3/115.pdf
196. Саломатин Н. А. Управление производством : учебное пособие / Н. А. Саломатин. – М. : ГУУ, 2001. – 150 с.

197. Система оперативного контроля рентабельности швейного производства : монография / Л. Ф. Зверенчук, Л. С. Зернов, И. И. Фитерман и др. – М. : Легкая индустрия, 1976. – 144 с.

198. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2008 / 2009 / 2010 / За ред. Ю. М. Остапчука. – К : Держаналітінфом, 2009 / 2010 / 2011.

199. Скрипник П. М. Оперативный учет и анализ затрат в управлении предприятием / П. М. Скрипник, А. П. Савченко, Н. Г. Белопольский. – Киев : Техника, 1973. – 204 с.

200. Соколицын С. А. Организация и оперативное управление машиностроительным производством : Учебник для вузов / С. А. Соколицын, Б. И. Кузин. – Л. : Машиностроение, 1988. – 527 с.

201. Соколов Я. В. История бухгалтерского учета / Я. В. Соколов, В. Я. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 272 с.

202. Соколов Я. В. История развития бухгалтерського учета / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 367 с.

203. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет : от истоков до наших дней / Я. В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

204. Солярчук Д. І. Застосування геоінформаційних систем і технологій у прогнозуванні використання земель / Д. І. Солярчук, Ю. Д. Солярчук [Електронний ресурс] // Вісник Львівського національного аграрного університету. – 2011. – № 18 (2). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2011_18_2/files/11sodlu.pdf

205. Сопко В. Бухгалтерський облік / В. Сопко, З. Гуцайлюк, М. Щирба, М. Бенько. – Тернопіль : Астон, 2005. – 496 с.

206. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. / В. В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.

207. Сопко В. В. Бухгалтерський облік у підприємництві / В. В. Сопко. – К. : Техніка, 1995. – 267 с.

208. Спільна аграрна політика Європейського Союзу : можливості та виклики для України. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.

209. Статистичний щорічник України за 2004 / 2005 / 2006 / 2007 / 2008 / 2009 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – Держкомстат України. – К : Держаналітінфом, 2005 / 2006 / 2007 / 2008 / 2009 / 2010.

210. Стражев В. И. Оперативное управление предприятием, проблемы учета и анализа / В. И. Стражев. – Минск : Наука и техника, 1973. – 152 с.

211. Сумцов А. И. Курс бухгалтерского учета / А. И. Сумцов. – М. : Госиланиздат., 1948. – 253 с.

212. Сухарьова Л. О. Облік, контроль і аналіз у міжнародному бізнесі : управлінський аспект : моногр. / За ред. проф. Л. О. Сухарьової. – Донецьк : Дон дует, 2005. – 213 с.

213. Сучасна земельна політика України : монографія / А. Д. Юрченко, Л. Д. Греков, А. М. Мірошніченко, А. В. Кузьмін; Рада нац. безпеки і оборони України ; Ін-т проблем нац. безпеки. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 257 с.

214. Тихонов В. А. Организация управленческого труда в сельском хозяйстве / В. А. Тихонов. – М. : Агропромиздат, 1986. – 174 с.

215. Трохименко Л. М. Бухгалтерський облік : навч-метод. посібник для самост. вивч. дисц. : У 4-х ч. – Ч. І. Методичні рекомендації до вивчення першого блоку курсу «Теоретичні основи бухгалтерського обліку» / Л. М. Трохименко. – К. : КНЕУ, 2002. – 334 с.

216. Україна у цифрах у 2010 році : Статистичний збірник / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держаналітінфом, 2011.

217. Управление сельскохозяйственным производством / Г. М. Лоза, Г. И. Будылкин, Г.И. Попов и др.; Под ред. Г.М. Лозы, Г.И. Будылкина. – М. : Колос, 1982. – 367 с.

218. Управление сельскохозяйственным производством : учеб. пособие / Л. Д. Залевский, Н. А. Кононов, В. А. Хохлов и др. – К.: Вища шк., 1990. – 256 с.

219. Усач Б. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : Навч. посіб. / Б. Ф. Усач, Р. К. Шурпенкова. – К. : Знання, 2004. – 301 с.

220. Ханелис Я. Н. Оперативное экономическое управление и информация / Я. Н. Ханелис. – М. : Статистика, 1971. – 239 с.

221. Харченко О. В. Основи програмування врожаїв сільськогосподарських культур / О. В. Харченко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 283 с.

222. Хендриксен Э. С., Ван Бреда М. Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 576 с.

223. Хорнгрен Ч., Фостер Дж. Управленческий учет : учебник / Пер. с англ. – СПб, 2005. – 224 с.

224. Царенко О. М. Економіка та менеджмент екологізації АПК : монографія / О. М. Царенко, В. П. Щербань, П. Б. Тархов. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. – 256 с.

225. Цубербиллер В. Оперативный учет и оперативное делопроизводство / В. Цубербиллер // Система и организация. – 1924. – № 12. – С. 25 – 28.

226. Чиж В. І. Контролінг в управлінні виробничими затратами [Електронний ресурс] / В. І. Чиж, О. І. Тищенко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statti/24.htm

227. Чумаченко Н. Г. Оперативный учет / Н. Г. Чумаченко // Экономическая энциклопедия : Полит. экономия : В 4 т. – М., 1979. – Т.3. – С. 166 – 167.

228. Шкарабан С. И. Основы оперативного экономического анализа : монография / С. И. Шкарабан. – Львов : Издат. объедин. “Вища школа”, 1988. – 138 с.

229. Штейнман М. Я. Учет и контроль в системе управления сельскохозяйственным производством / М. Я. Штейнман. – М.: Колос., 1978. – 174 с.

230. Этапы развития бухгалтерского учета : учебное пособие / Л. Н. Родина, Л. В. Пархоменко и др. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 100 с.

231. Югансон И. А. Оперативно-технический учет в системе учета и отчетности в России : сущность и необходимость / И. А. Югансон // Аваль. – 2008. – № 2. – С. 137 – 140.

232. Яворов В. В. Удосконалення управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах / В. В. Яворов // Економіка АПК. – №3. – 2010. – С. 107 – 112.

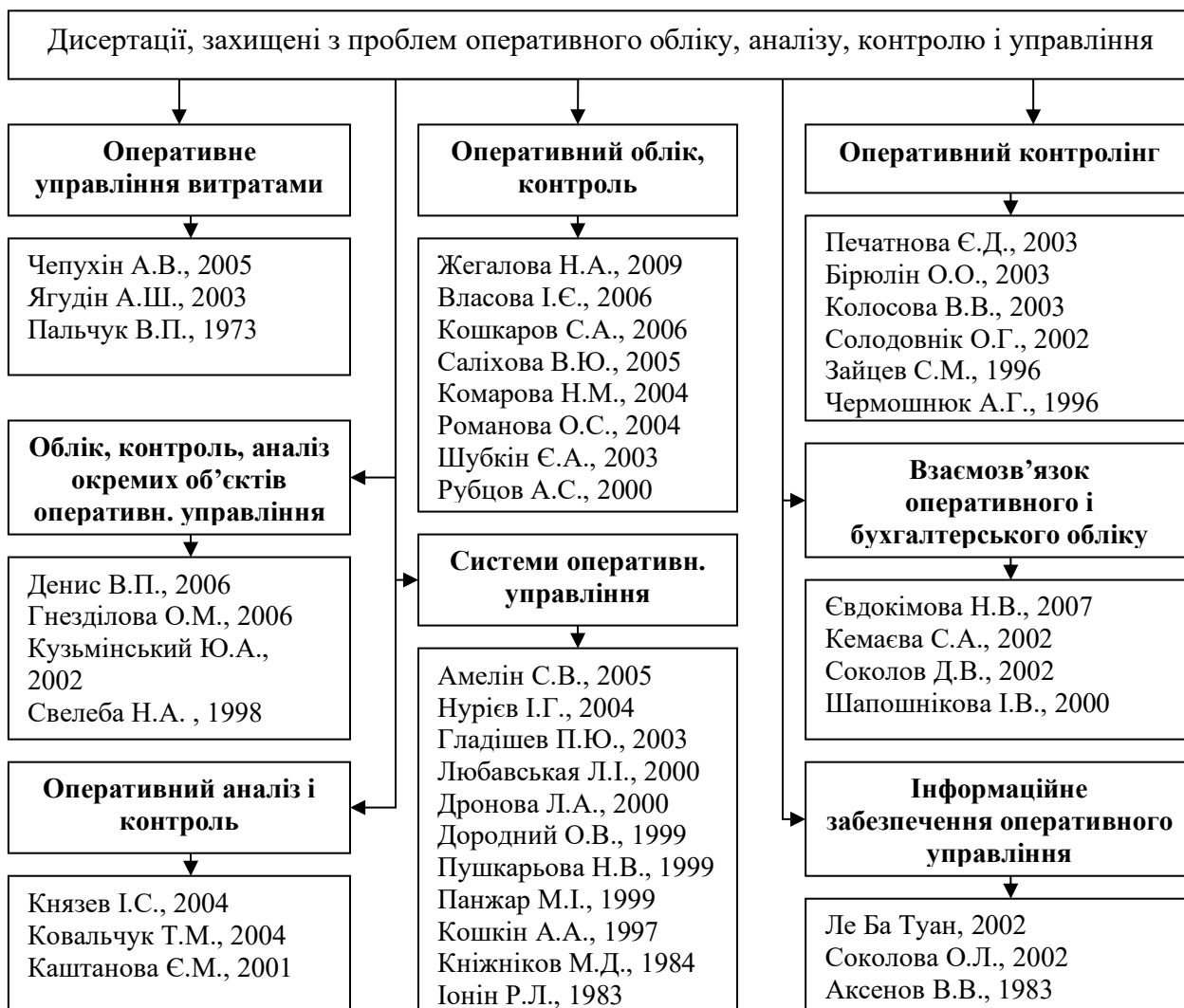
233. Яремко І. Н. Теорія бухгалтерського обліку : навчальний посібник / І. Н. Яремко – Львів : Новий світ – 2000, 2004. – 240 с.

234. Яцишин І. М. Управлінський облік і аналіз у галузі рослинництва / І. М. Яцишин. – Тернопіль : Економічна думка, 1994. – 74 с.

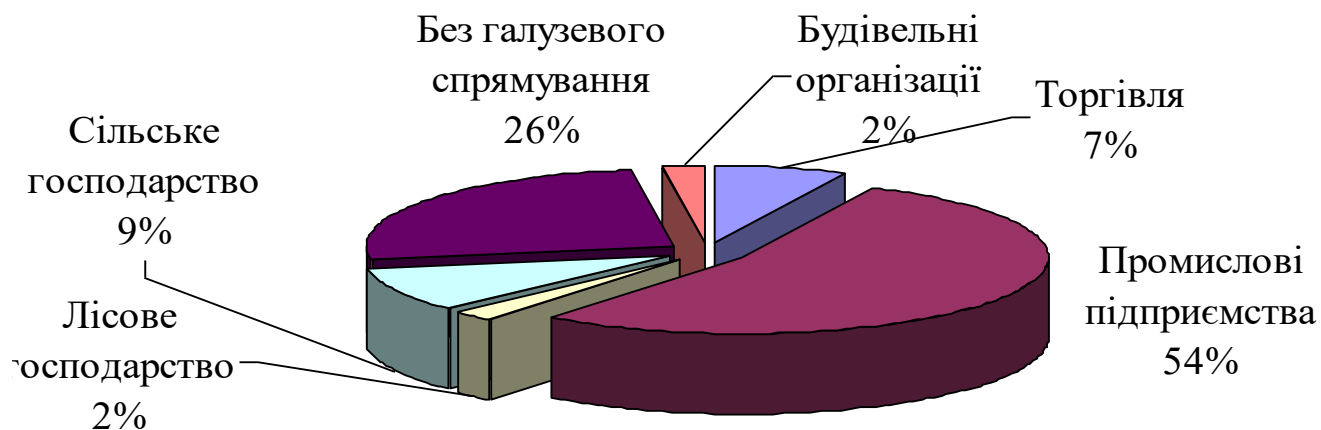
235. World Development Indicators : Agriculture value added per worker [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/EA.PRD.AGRI.KD>.

ДОДАТКИ

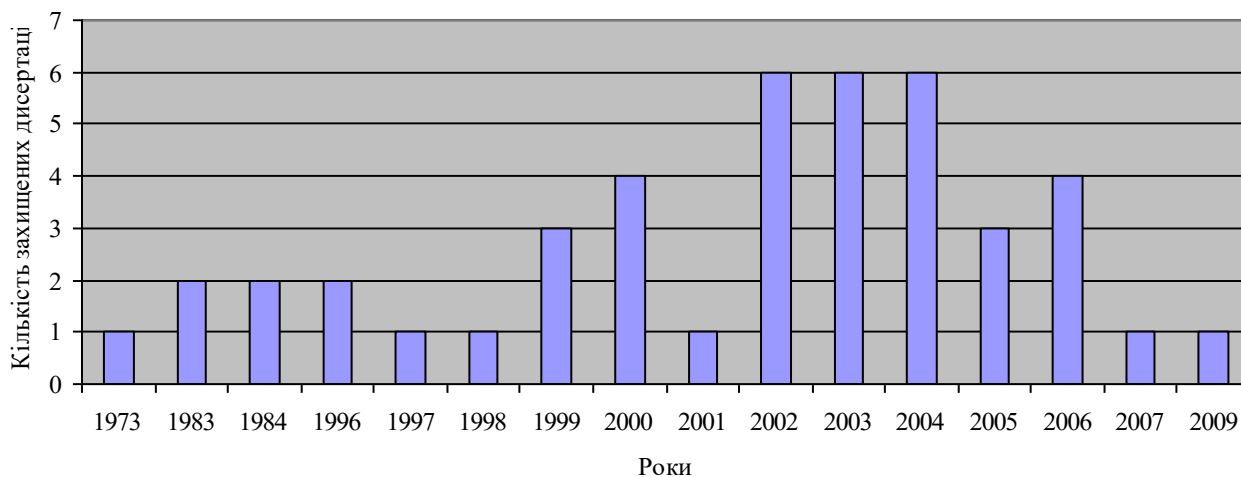
Систематизація дисертаційних робіт з питань оперативного обліку, контролю, аналізу та управління

Розподіл наукових досліджень з питань оперативного управління за галузевим спрямуванням

Динаміка наукових досліджень з питань інформаційного забезпечення оперативного управління підприємством

Систематизація наукових досліджень формування теорії оперативного обліку

Напрямок	Автор	Історичні етапи			
		Етап	Роки	Дослідники	Характерні особливості
1	2	3	4	5	6
Облікова школа часів соціалістичної економіки	Стражев В.І., 1973 [210]	Формування ідеї	1929 рік	Регламентовано існування оперативного обліку як самостійного виду обліку	
		Становлення	1929 – 1965 рр.	Любович Ю., Лобок Л., Вейцман Р.Я., Струмилін С.Г., Лівшиц Ф.Д.	Визначено мету та функції оперативного обліку; повинен був фіксувати: рівень виконання виробничих завдань, розрізі; наявність ресурсів виробництва та витрат на виробничий процес та хід виконання виробничих завдань; детальний опис об'єктів оперативного обліку за їх характеру, визначені відмінності від бухгалтерського обліку.
		Розвиток	1965 – 1973 рр.	Каракоз І.І., Белопольський Н.Г., Шульман В.А.	Розкрито зміст оперативного обліку, визначено його методи. Були свідомо розширені межі об'єкту обліку: дії потрапили не лише процеси виробництва, а й фінансова діяльність.
	Л. Ф. Зверенчук, Л. С. Зернов, І. І. Фітерман, 1976 р., [19]	Постановка проблеми	з 1924 р.	Цубербіллер В.В., Майзельс Р.С., Вейсброт А.В., Савошинський Д.І.	Визначаються обсяги необхідної інформації для регулювання. Оперативний облік зароджується в роботах зарубіжних авторів того часу поданням його об'єктів. Визначено органічний зв'язок обліку з плануванням та управлінням, встановлено відмінності від інших видів обліку.
		Розвиток в контексті оперативного управління	1930 – 1940 рр..	Жебрак М.Х., Вейцман Р.Я., Лівшиц Ф.Д.	Широко вивчалися питання оперативного обліку зарубіжних авторів (Тейлора, Емерсона, Рорбаха та ін.). Закладені основи нормативного обліку, уваги до питань оперативного обліку, виконання а у виробничих службах.

1	2	3	4	5	6
Облікова школа часів соціалістичної економіки		Зниження уваги до питання	1940-1960 рр.	Юр'єв М.П.	Дисертація, яка написана в 1951 році, теоретичні результати з питань оперативного обліку була опублікована. В багатьох публікаціях оперативного обліку як самостійної функції питання взагалі.
		Розвиток теорії	з 1960-х рр.	Каракоз І.І., Савічев П.І., Чумаченко М.Г.	Визначено зміст оперативного обліку та системи управління підприємством, необхідності оперативного контролю із зазначенням класифікацію економічних показників за потреби в них для потреб управління та регіонального аналізу деяких явищ (зокрема, структурних змін).
	Валуєв Б.І., 1984 р. [52], Горлова Л.П., Зернов Е.Л., 1991 р[161]	Зародження теорії	з 1924 р.	Цубербіллер В.В., Майзельс Р.С., Вейсброд А.В., Савошинський Д.І.	Створення системи оперативного обліку недостатністю через низькі оперативні властивості ідею зустріли жорсткі критичні зауваження (Дезорцев).
		Становлення теорії	перша пол. 30-х рр.	Жебрак М.Х., Крюков Г.Г., Вейцман Р.Я.	Поштовхом для розвитку теорії стали роботи по основи оперативного аналізу, базою для оперативного обліку, визначено метод оперативного обліку та регулюванням.
		Зменшення уваги до проблеми	друга пол. 30-х – 60-ті рр.	Юр'єв М.П.	Відбувся розвиток технічного напрямку оперативного обліку в контексті організації виробництва, дисперсності. Вивчається практика оперативного обліку в різних країнах.
		Подальший розвиток	1963 – 1972 рр.	Каракоз І.І.	Дослідження основ оперативного обліку управління зумовили новий імпульс в розвитку окремих роботах необґрунтовано перебільшені результати викликало різку критику усієї ідеї.
		Перегляд концепції (інтеграція)	1972 – 1991 рр.	Білуха М.Т., Соколов Я.В., Ліberman В.Б., Палій В.Ф.	Постало питання про інтеграцію окремих облікових робіт, виникли численні дискусії. Противники запровадження оперативного обліку відстоювали недоцільність його ведення.

1	2	3	4	5	6
Сучасні дослідження проблеми російськими	Шкарабан С.І., 1988 р. [228]	Постановка проблеми	з 1932 року	Одним із найбільш актуальних питань було вирішення проблеми обліку.	
		Обґрунтування теорії	30-ті роки	Любович Ю.	Вперше зроблені спроби визначити основні напрями розглянути його зміст.
		Розвиток теорії та практики	1940 – 1988 рр.	Стражев В.І., Каракоз І.І., Савічев П.І.	Визначені фундаментальні відмінності орієнтація на вирішення завдань оперативного обліку про необхідність регламентації оперативного обліку
	Соколов Я.В., 1985 [202], 1996 [203], Соколов В.Я., 2004 [201]	Зародження оперативного обліку як виду людської діяльності	з 3400 рр. до н.е.	Борхардт Л., Шарфф А., Гріффіс Ф.Л., Бюль Х. та інші.	Основи ведення оперативного обліку в Древньому Єгипті, Межиріччі, Античності. Матеріальні звіти, виводились залишки, невеликими обсягами господарської діяльності щоденних письмових звітів, де наглядачі вказували на причини неявок робітників.
			I – XIV ст. н.е.	Зомбарт В., Жильсон Е. та інші.	Доба Середньовіччя характеризувалась розвитком обліку, в тому числі і в розвитку обліку оперативного обліку були у тамплієрів: чеканка грошей, касові журнали та підраховував усі підсумки
		Формування його теоретичних основ у світовій обліковій думці	XV – XVII ст. н.е.	Солозано Б., Швайкер В., Хагер Х.	В епоху Відродження обґрунтована думка про необхідність миттєво надавати інформацію про уклад господарства об'єкти; сформована гіпотеза про оперативний облік відбулось зародження оперативного обліку
		Становлення вітчизняної теорії	до 30-х рр. XX ст.	Рейнбот П.І., Рудаков М.П., Майзельс Р.С., Вейсброд А.В., Цубербіллер В.В.	Практична наявність на підприємствах необхідність створення теорії єдиного господарського обліку зародження теорії оперативного обліку в радянської влади. Існування трьох видів обліку закріплено на законодавчому рівні.

1	2	3	4	5	6	
Сучасні дослідження проблеми російськими науковцями		Розвиток	30-ті – 60-ті рр.	Вейцман Р.Я., Кіпарісов Н.А., Каракоз І.І.	Оперативний облік отримав повсюдне теоретичні засади: предмет, метод, об'єкти управління.	
		Інтеграція	70-ті – 90-ті рр.	Гільде Е.К., Валуєв Б.І., Подольський В.І., Астахов В.П.	Однією із найбільш вагомих проблем бухгалтерського обліку, яка мала багатьох прихильників, сформовано висновок, що розвиток обліку відбувся за шляхом диференціації [203, с.310].	
	Бухарін С.В., 2001 [47]	Економіка військового комунізму		1917-1921 рр.		Адаптація традиційних методів обліку до воєнних умов.
		НЕП		1921-1929 рр.		Реставрація традиційної для того часу системи обліку.
		Побудова соціалізму	1929-1953 рр.	Рудаков М.П., Майзельс Р.С., Цубербіллер В.В., Блатов М.О., Вейцман Р.Я. та ін.		Знищено господарський розрахунок, проведено реформу бухгалтерської дисципліни (введення рахівництва). Сферою обліку визначено (введення рахівництва). Обґрунтовували перехід до щоденного бухгалтерського обліку поширення отримали графіки Ганта.
		Початок автоматизації обліку	1953-1984 рр.	Івашкевич В.Б., Валуєв Б.І.		За твердженням автора, до початку даного періоду «не існувати» (с.25). Відбулось вдосконалення бухгалтерського обліку. Продовжився розвиток нормативного методу бухгалтерського обліку про доцільність виділення окремих видів обліку.
		Перебудова	з 1984 р.	Були спроби відродити класичні принципи обліку. Відбулася реставрація економічних відносин в країні.		
	Власова І.Є., 2006 [63]	Формування теорії оперативного обліку розглядається у взаємозв'язку із розвитком міжнародної практики.				
		Етап 1.	до 1950 року	Тейлор Ф., Гаррисон И. Н.,		Увага розробників і користувачів управління зосереджена на визначенні витрат для цілей обліку. Використовувалися бюджетування і калькуляція.
		Етап 2.	1950 по 1965 рр.	Хиггинс Дж.		Мета управлінського обліку змінилася з контролю за виконанням управлінських рішень та контролю з метою ситуаційний аналіз та облік відповідальності. Система «директ-костинг», починається зародження обліку.
		Етап 3.	1965 по 1985 рр.	Отримали популярність розробки з обліку використання ресурсів та аналізу ефективності бізнес-процесів.		

1	2	3	4	5	6
Сучасні дослідження проблеми російськими науковцями		Етап 4.	з 1985 р.	Друри К., Хорнгрен Ч.Т.	Відбувається подальше вдосконалення «костинг», калькулювання останньої операції
	Жегалова Н.А., 2009 р. [93]	Зародження ідеї	до 1920-х років	Рейнбот П.І.	З'явився термін «оперативний облік», до того часу він існував на підприємстві, але не в бухгалтерських реєстрах
		Обґрунтування ідеї	1924-1929 рр.	Цубербіллер В., Савошинский Д.І., Майзельс Р.С.	Отримано важливі теоретичні результати дослідження оперативним обліком і поточним плануванням, що характеризує призначення оперативного обліку: карткової, графічної і табличної техніки обліку. Зроблено порівняння системи оперативного обліку з системою бухгалтерського обліку. Оперативного обліку піддавалась жорсткій критиці
		Становлення теорії	1930 – 1963 рр.	Юр'єв М. П.	З'явилися роботи зарубіжних авторів, які стосуються організації виробництва та управління. Більшість систем господарського обліку виділений операційний бухгалтерського та статистичного видів обліку. Інформація, об'єктами спостереження; визначення обліку; встановлено зв'язок між операційним обліком. Обґрунтовано необхідність досягнення їхньої єдності і взаємодії. Визначення з боку багатьох фахівців в галузі
		Розвиток теорії	1963 — 1980 рр.	Каракоз І.І., Савічев П.І.	Ключові положення теорії оперативного обліку. Проблема оперативного економічного аналізу. Досягнення їхньої єдності і взаємодії. Визначення з боку багатьох фахівців в галузі
		Зміна концепції	з 1980 року	Ліberman В.Б.	В наукових роботах існують різні погляди на принципи та принципових напрямів взаємодії операційного обліку в умовах комп'ютерної обробки даних.

1	2	3	4	5	6
	Зубарева Є.В. , 2009 р.[99]	Зародження	1907 – 1925 рр.	Майзельс Р.С., Цубербіллер В.В., Савошинський Д.І.	Виникає в останні роки перед Першою світовою війною, обґрунтовано лише в 1920-1925 рр. післявоєнного господарського кризи. Визначено його предмет і поточним плануванням, з одного боку, і операційним
		Становлення теорії	1930-1970 рр.	Вейцман Р.Я., Гаррісон Ч., Даун Т., Юр'єв М.П., Каракоз І.І	Були опубліковані праці зарубіжних авторів, в яких введена система «стандарт-кост». Відбулося становлення теорії, в результаті чого: в системі господарського обліку визначені його предмет і метод; встановлено, що обґрунтовано необхідність досягнення його мети, введена практика оперативного обліку в різних галузях економіки
		Розвиток	1970-1990 рр.	Зверенчук Л.Ф., Зернов Л.С, Фитерман І.І.	Визначено, що одна із фундаментальних проблем бухгалтерського, полягає в тому, що бухгалтерська операція завершена операція, тоді як в оперативному обліку незавершені операції.
		Трансформація	1990 рр.– наш час	Валуєв Б.І., Валуєв Ю.Б., Горлова Л.П., Палій В.Ф., Соколов Я.В.	Інтенсивне впровадження в сферу управління, подальший розвиток досліджень в області бухгалтерського існування трьох видів обліку, кожен з яких має свої особливості. Причини відмінності видів обліку: 1) метою різних інстанцій, в які треба подавати облікові дані; 2) термінами зберігання облікових даних; 3) деталізацією; 4) існуючим різноманітним методологічним
		Формування ідеї	поч. XX ст	Гаррісон Ч., Любович Ю.	Було передбачено переваги оперативного обліку, оскільки основна мета обліку повинна полягати в попередженні та інтенсивності попереджень. Здійснення оперативного обліку, розглянути його конкретні завдання.

1	2	3	4	5	6
Українська облікова школа	Яцишин І.М., 1994 р. [234]	Розвиток концепції	1930-ті – поч. 1960-х рр.	Лобок Л., Вейцман Р.Я., Струмлінін С.Г.	Досліджено основи оперативного обліку в житті підприємства, встановлено функції оперативного обліку пов'язували із плануванням
		Становлення теорії	1960-ті - 1980-ті рр.	Каракоз І.І., Савічев П.І., Валуєв Б.І., Івашкевич В.Б.	Широко вивчалися завдання, об'єкти та сформований значний доробок по темі, зоклад собівартості продукції, облік за центрами витрат на виробництво, нормативний метод
		Адаптація до нових умов	з 1990-х рр.	Литвин Ю.Я., Олійник В.М., Палюх М.С., Румак О.Х.	Проблема оперативного обліку розглядається в контексті технологічних змін та переході до ринкової економіки, вдосконалення організації обліку з метою збільшення обробки та передачі даних для прийняття облікових рішень
	Кошкарів С.А., 2007 р. [117]	Перший	поч. і II половина XIX ст.	Рейнбот П.І.	Відбулося зародження ідей оперативного обліку, подвійної бухгалтерії на початку XIX століття, розвитку виробництва, розвитком банків і торгівельних підприємств
		Другий	поч. XX – середина 30-х рр. XX ст.	Цубербіллер В.В., Майзельс Р.С., Вейсброд А.В., Вейцман Н.Р., Вейцман Р.Я., Савошинський Д.І.	Початок розробки та становлення теорії обліку, спричинений майже суцільним їх практичним взаємозв'язком функцій оперативного планування, відсутність науково обґрунтованих методів обліку оперативного обліку давала можливість операційного виділення як окремого виду.
		Третій	середина 30-х рр. – 50-ті рр. XX ст.)	Блатов М.О.	Характеризується певним послабленням функцій обліку, проте набувають подальших удосконалих контролю. Основною причиною відсутності оперативного обліку була Друга світова війна
		Четвертий	поч. 60-х рр. – 90-ті рр. XX ст.	Каракоз І.І., Кузьмінський А.М., Сопко В.В., Чумаченко М.Г.	Відбувся перевід підприємств на нову систему стимулювання. Оперативний облік добувся щоденного систематичного контролю і як окрема теорія формується в умовах широкого впровадження застосуванням ЕОМ, у гострій дискусії про окремих видів обліку.

1	2	3	4	5	6
Українська облікова школа		П'ятий	кін. XX ст. – поч. XXI ст.	Притаманним є зниження сфери практичного застосування операційного обліку, розробок і відставання теоретичного і методологічного апарату. Причинами даного явища є затяжний характер економічних криз і неефективність облікових систем. В результаті виникає нагальна потреба на впровадження оперативного обліку в системі сучасного менеджменту та удосконалення методики.	
	Гончарова Н.О., 2008 р. [74]	Становлення	з 30-тих років XX ст.	Вейцман Р.Я., Жебрак М.Х.	Бухгалтерський облік почав розглядати облік, поряд з оперативним й статистичним, причиною й водночас не дуже вдалою спробою обліку, відносять гостру інформаційну невідповідність між низькими оперативними властивостями бухгалтерського обліку.
		Розвиток	з поч. 60-х років XX ст.	Каракоз І.І.	Концепція містить такі ключові положення: досягнень мети системою управління; у разі відхилення від плану і норм витрат ресурсів, вони ототожнюються з елементами методу бухгалтерського обліку.
		Сучасний стан	з поч. 90-х років XX ст.	Палій В.Ф., Валуєв Б.І.	Виникає проблема поділу обліку, яка полягає в розмежуванні обчислювальної техніки. Сучасні підходи містять спірні, багато в чому бездоказові, наслідуючи зарубіжні концепції і постулати.

Тлумачення поняття оперативного обліку в джерелах спеціалізованої

Автор, джерело	Поняття та визначення
1	2
Белінський П.І. [7, с. 185]	Оперативний облік має, насамперед забезпечити своєчасне, повне та достовірне відображення ходу виконання робіт і операцій, руху заготовок деталей та виробів по кожному виробничому підрозділу й підприємству в цілому.
Белопольский М.Г., Шульман В.А. [10, с. 17]	Оперативним називається такий вид обліку, який відображає всю основну господарську діяльність і визначається вимогами забезпечення щоденного оперативного управління окремими ділянками цеху, підприємства, міністерства, ґрунтуючись на технічних засобах, реєстрах передачі та обробки інформації.
Біблер С., Макаревич Б. [12, с. 27]	Під оперативним обліком ми розуміємо фіксацію статичних і динамічних моментів окремої операції на всьому шляху її розгортання.
Білоусько В.С., Беленкова М.І. та ін. [13]	Оперативно-технічний облік має ряд особливостей, властивих тільки цьому виду обліку. Одна із важливих його характеристик – швидкість (терміновість) отримання інформації. Від оперативного обліку не вимагається абсолютної достовірності, оскільки оперативні дані не дають вичерпної характеристики окремих явищ, дій чи подій господарської діяльності.
Білуха М.Т. [14]	Внутрішньогосподарський облік у зарубіжній практиці називається управлінським. У вітчизняній практиці цей облік має функції надання інформації для оперативного (внутрішнього) управління діяльністю підприємства. Сюди відносять облік виконання договорів поставки, облік явки на роботу робітників, виконання завдань випуску продукції тощо.
Бутинець Ф.Ф. [45, с. 521]	Оперативний облік дає можливість швидко (звідси його назва – оперативний) отримати необхідну інформацію для найбільш ефективного управління підприємством та його структурними підрозділами, для контролю за процесами і фактами господарського життя на окремих ділянках виробничої і фінансової діяльності, а також своєчасно виявляти будь-які недоліки в роботі.

1	2
Волошин М. [64]	Оперативний облік – облік, призначений для представлення інформації з метою ведення поточної діяльності компанії виконавчими службами.
Грабова Н.М. [76, с. 6]	Оперативний облік використовується для спостереження і контролю за окремими операціями і процесами на найважливіших ділянках господарської діяльності з метою керівництва ними в міру їх здійснення. Певної системи документації оперативний облік не має.
Іванюта П.В. [104, с. 6]	Оперативному обліку належать окремі господарські і технологічні операції, він відображає такі процеси і явища, як кількість обробленої площі, наявність та рух поголів'я худоби, наявність основних, оборотних фондів й трудових ресурсів, та ін.
Економічний словник [91]	Оперативний облік - оперативне отримання інформації, яка необхідна для поточного управління підприємством, а також для контролю за господарським життям на окремих ділянках виробничої і фінансової діяльності.
Залевский Л.Д., Хохлов В.А., Кононов Н.А. та ін. [160, с.25; 218, с. 214]	Оперативний облік - це не лише збір, передача, накопичення та систематизація задокументованих кількісних даних про хід виробництва, але й усі інші форми інформаційного зворотного зв'язку суб'єкта та об'єкта управління. Основою оперативного обліку є інформація про стан об'єкта управління в процесі виконання поставлених задач, прийнятих рішень шляхом замірів, розрахунків, зважування, спостереження тощо.
Кужельний М.В., Лінник В.Г. [120, с. 17]	Оперативний (оперативно-технічний) облік – це облік, що охоплює різноманітні процеси й операції здебільшого виробничо-технічного характеру. Завдяки йому керівництво підприємств отримує необхідні оперативні дані про виконання виробничої програми та замовлень, використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, реалізацію продукції, формування собівартості, накопичення прибутку і т.д.

1	2
Ластовецький В.О. [127, с. 8]	Система звітності, і в першу чергу оперативної, забезпечувала постійний нагляд керівництва за виконанням планів, за багатьма різними показниками. І хоч вся ця оперативна звітність формувалася на основі даних бухгалтерського обліку – документації господарських операцій – її називали оперативним обліком. Існування оперативного обліку було визнано офіційно, хоч фактично його не існувало: була оперативна звітність, яку складали на основі первинної документації господарських операцій (с. 8).
Ліberman В.Б. [129, с. 38]	Оперативний облік визначають як облік одиничних факторів та явищ господарського життя, окремих господарських операцій, як облік господарських процесів, ресурсів та факторів виробництва по окремих ділянках та цілому підприємству. Його характеризують як облік короткотермінових елементарних економічних процесів та того, що не відображається в інших видах обліку.
Лишиленко О.В. [131, с. 12]	Оперативно-технічний облік являє собою збір поточної інформації про хід господарської діяльності підприємства, а також контроль за здійсненням окремих операцій безпосередньо в період їх виконання. Передача такого роду даних може здійснюватися за допомогою телефону, телеграфу, у письмовій або усній формі. Абсолютну точність даний вид обліку не забезпечує.
Лоза Г.М., Будилкін Г.І., Попов Г.І. та ін. [217, с. 266]	Особливістю оперативного обліку є децентралізація, тобто він здійснюється на рівні бригади, відділу, цеху та окремих випадках на вищих ланках управління.
Маєвський Д.А., Тінтулова Т.Я., Антощук В.М. [135]	Оперативний облік – це облік виробництва, закупівлі, продажу, грошових, кредитних, розрахункових операцій, що проводяться підприємствами додатково до бухгалтерського обліку і забезпечує його оперативною вхідною інформацією.
Малюга Н.М., Давидюк Т.В. [141, с. 163]	Оперативний облік дає можливість швидкого отримання необхідної техніко-економічної інформації для найбільш ефективного управління підприємством та його структурними підрозділами, для контролю за процесами та фактами господарського життя на окремих ділянках технічної, організаційної, постачальницької, збутової, фінансової та управлінської діяльності, а також своєчасного виявлення будь-яких недоліків в роботі.

1	2
Мошков Б.П., Захаров І.П. [153, с. 4]	Оперативний облік відображає поточні щоденні господарські операції та процеси, рух техніки, обладнання, матеріалів, людей, хід технологічних процесів. Він дає можливість отримати інформацію на кожен момент з метою здійснення регулювання виробничого процесу для досягнення поставленої мети з найменшими затратами.
Мних Є.В., Свелеба Н.А. [149, с. 9]	Оперативний облік являє собою щоденне відображення й узагальнення господарських процесів і операцій на різних стадіях кругообігу засобів підприємства, що потребують щоденного управління.
Партин Г.О., Загородній А.Г., Пилипенко Л.М. [175, с. 7; 96, с. 10]	Оперативно-технічний облік – це облік, який ведеться безпосередньо на місцях здійснення господарських операцій (реєстрація виходу працівників на роботу, щоденні витрати сировини, матеріалів, щоденний випуск продукції тощо), у тому числі тих, які не можуть бути відображені іншими видами обліку. Дані оперативно-технічного обліку необхідні для поточного спостереження за розвитком господарських процесів, їх оперативного планування, аналізу й управління.
Сопко В.В. [49, с. 10]	Оперативний облік – це спосіб спостереження й контролю окремих господарських і технічних операцій безпосередньо в ході їх виконання для оперативного керівництва ними.
Сопко В., Гуцайлюк З., Щирба М., Бенько М. [205, с. 25; 206, с.13]	Оперативний облік забезпечує інформаційні потреби безпосереднього – щогодинного, щозмінного, щодобового тощо – управління, коли потрібне гнучке маневрування, постійне регулювання, контроль та оцінка ходу робіт окремих об'єктів обліку.

1	2
Усач Б.Ф., Шурпенкова Р.К. [219]	Оперативно-господарський облік – один із видів господарського контролю, який використовується для поточного нагляду за господарсько-фінансовою діяльністю і здійснюється на місцях виконання господарських операцій. Суть його полягає у спостереженні за перебігом господарських процесів і операцій з метою збирання та реєстрації даних для оперативного управління, бухгалтерського та статистичного обліку.
Ушачов І.Г., Решетняк В.П., Запускалов А.С., Лінецькая І.М. [161]	Оперативний облік є частиною системи загальногосподарського обліку, завданням якого є щодення спостереження та фіксація ходу виробничих процесів, явищ та подій, виконання планів, а також надання необхідної інформації для ефективного управління підприємством.
Хом'як Р.Л., Лемішовський В.І. [48, с. 9]	Оперативний облік ведеться безпосередньо на місцях здійснення господарських операцій (облік відпрацьованого часу, хід виконання плану тощо), у тому числі тих, які не можуть бути відображені іншими видами обліку.
Чумаченко М.Г. [227, с. 166]	Оперативний (оперативно-технічний облік) – це спосіб поточного відображення господарських операцій, явищ і процесів на окремих ділянках виробництва для забезпечення контролю і оперативного управління ними.
Шкарабан С.І. [228, с. 57]	Оперативний облік – це щоденне відображення і узагальнення господарських процесів та операцій на різноманітних стадіях кругообігу засобів підприємства (об'єднання), які потребують щоденного управління. Інформацію оперативного обліку можна використовувати для ефективного впливу на процес виконання планових завдань та зобов'язань.
Яремко І. Н. [233]	Оперативно-технічний облік являє собою збір поточної інформації про хід господарської діяльності підприємства. Він використовується для спостереження і контролю за окремими операціями і процесами на найважливіших ділянках.

Наукові підходи до визначення об'єктів оперативного обліку

№ з/п	Автор (джерело)	Процеси			Господарські операції				Ресурси підприємства					
		Постачання	Виробництво	Реалізація	Технологічні операції	Розрахункові операції	Випуск виробів	Ремонти	Матеріальні ресурси	Продукція (напівфабрик.)	Грошові кошти	Енергія, паливо, вода	Брак	Персонал
1	Белінський П.І. [7, с. 186; 8, с. 11]	+	+		+		+	+	+			+	+	
2	Белопольський М.Г., Шульман В.А. [10, с.10-25]	+	+	+	+	+	+		+	+	+		+	+
3	Валуєв Б.І., Паламарчук А.І. [53]	+	+	+	+			+	+			+		
4	Гетьман В.Г. [69, с. 9]		+	+					+	+	+			+
5	Гончарова Н.О. [74]					+			+	+	+			+
6	Зубарева О.В. [99]	+	+	+										
7	Іванюта П.В. [104, с. 205]		+	+					+					+
8	Каракоз І.І., Савічев П.І. [107]		+			+			+	+	+	+	+	+
9	Ліберман В.Б. [129]		+		+									
10	Масвський Д.А. [135]	+	+	+		+					+			
11	Мошков Б.П. [153, с. 6]	+	+	+	+				+					+
12	Саломатін М.О. [196, с.106]				+		+	+	+	+		+	+	+
13	Ушачов І.Г. [161]				+	+				+	+			+
14	Федорович Р.В., Шкарабан С.І. [159, с. 8]	+	+	+		+			+		+			+
15	Чумаченко М.Г. [227, с. 166-167]		+							+	+			+
16	Яцишин І.М.[234]		+			+			+	+	+	+		+
17	Разом	7	13	8	7	7	3	3	11	8	9	5	4	1

Наукові підходи до трактування методів (прийомів) оперативного

№ з/п	Метод Автор (джерело)	Ліberman В.Б. [129, с. 61]	Іванюта П.В. [104, с. 6]	Стажев В.І. [210, с. 111]	Кузьмінський Ю.А. [124, с. 93]	Евдокимова Н.В. [88, с. 32, 75]	Каракоз І.І., Савічев П.І. [107, с. 19]	Індукаєв В.П. [102, с. 14]	Білопольський М.Г., Шульман В.А. [10, с. 27]
1	Спостереження	+	+		+	+	+		
2	Виявлення				+				
3	Реєстрація (фіксація)	+	+		+		+		+
4	Вимірювання (квантифікація)		+	+	+	+			
5	Деталізація об'єктів обліку	+							
6	Групування	+		+	+	+	+		+
7	Розрахунки			+					
8	Порівняння				+				
9	Документування				+	+	+	+	+
10	- вибіркоче	+							
11	Моделювання				+				
12	Оцінка				+	+	+	+	+
13	Калькуляція					+	+	+	
14	Контрольні рахунки					+			
15	Інвентаризація	+			+	+		+	
16	Звітність				+	+	+	+	+
17	Усна інформація						+		+
18	Разом	6	3	3	11	9	8	5	6

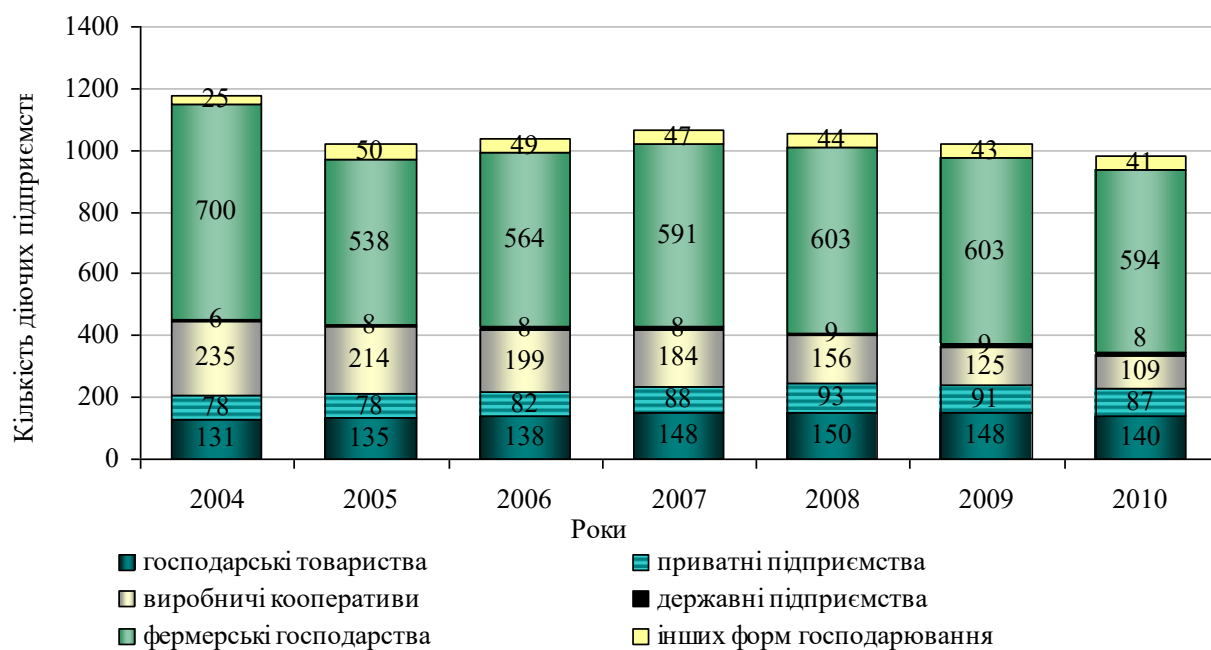
Розподіл обліку на види з точки зору вітчизняних теоретиків

№	Автор, рік видання	Виділення як системи господарського обліку						
		Оперативний (технічний)	бухгалтерський, який поділяється на:				Статистичний	Управлінський
			без поділу	управлінськ ий	податковий	фінансовий		
1	Ліberman В.Б., 1981	+	+				+	
2	Кузьмінський А.М., Сопко В.В., 1986	+	+				+	
3	Важов А.Я., 1993		+				+	
4	Білуха М.Т., 2000				+		+	
5	Кужельний М.В., Лінник В.Г., 2001	+		+		+	+	
6	Грабова Н.М., 2002	+	+				+	
7	Трохименко Л.М., 2002	+	+				+	
8	Ластовецький В.О., 2003		+					
9	Бутинець Ф.Ф., 2003, 2005		+					
10	Швець В.Г., 2003	+		+		+	+	
11	Усач Б.Ф., Шурпенкова Р.К., 2004	+		+		+	+	
12	Сопко В.В., 2004	+	+				+	
13	Кужельний М.В., Коцупатрий М.М. та ін., 2005	+		+		+	+	
14	Ждан В.І., Хаустова Є.Б. та ін., 2006	+		+	+	+	+	
15	Загородній А.Г., Партин Г.О. та ін., 2007	+		+	+	+	+	
16	Білоусько В.С., 2007	+	+				+	
17	Михайлов М.Г. та ін., 2007	+		+	+	+	+	
18	Садовська І.Б., 2009	+		+	+	+	+	
19	Хом'як Р.Л., Лемішовський В.І., 2010	+		+	+	+	+	
20	Присянюк Н.О. та ін., 2010	+		+		+	+	
21	Пушкар М.С., Щирба М.Т., 2010					+		
Всього		16	9	10	6	11	18	

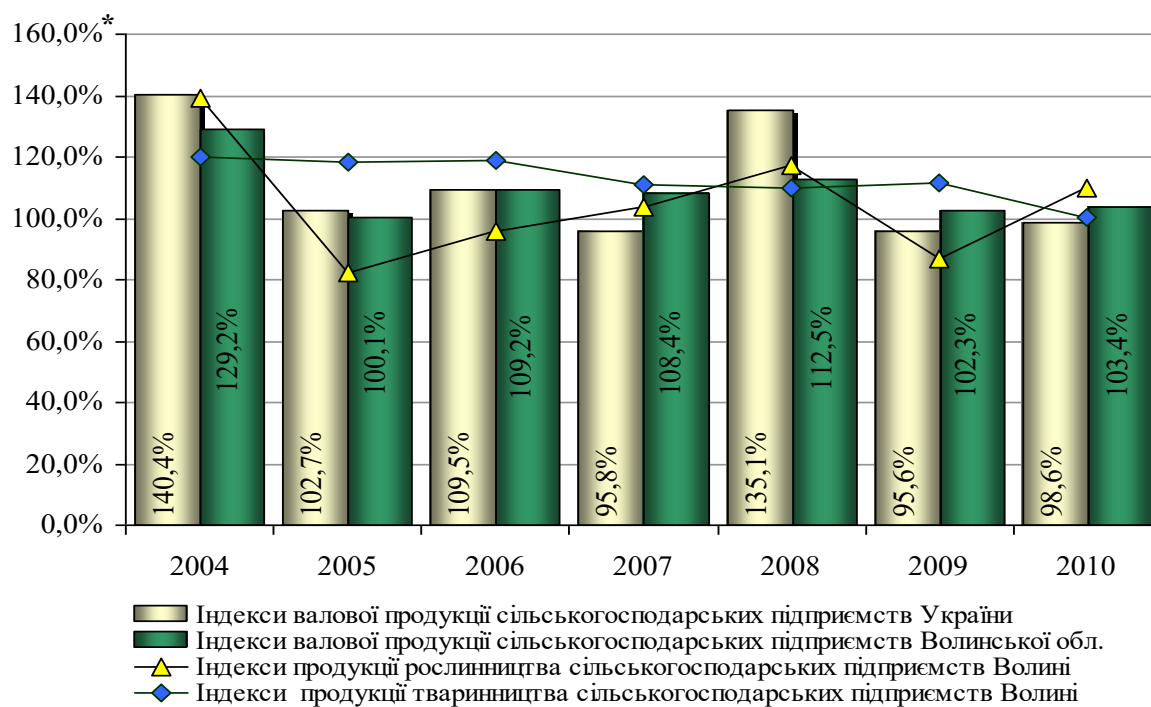
Особливості оперативного обліку як складової облікової системи підприємства

Структура діючих сільськогосподарських підприємств Волині за організаційно-правовими формами господарювання

Порівняння індексів сільськогосподарської продукції підприємств України і

*у відсотках до попереднього року

Волинської області

Характеристика досліджуваних сільськогосподарських підприємств Воли

№ з/п	Назва підприємства	Район	Юридична адреса	Площа угідь, га	Чисельність
1	СГВК «Баїв»	Луцький	45643, с. Баїв, вул. Перемоги, 1	1250	5
2	СВК «Батьківщина»	Рожищенський	45133, с. Доросині	750	1
3	СГПП «Дружба»	Луцький	45645, с. Воютин, вул. Центральна, 1	3800	2
4	СТЗОВ «Зоря»	Ковельський	45081, с. Велицьк, вул. Перемоги, 89	2540	2
5	СГПП «Куснище»	Любомльський	44326, с. Куснище, вул. Матеюка, 12	1560	9
6	СГПП «Лаврів»	Луцький	45663, с. Лаврів	250	2
7	СГТЗОВ «Лище»	Луцький	45638, с. Лище, вул. Вишнева, 25а	3430	2
8	СГПП «Промінь»	Луцький	45660, с. Промінь, вул. Перемоги, 24	1540	5
9	ТЗОВ «П'ятидні»	Володимир-Волинський	44730, с. П'ятидні, вул. Незалежності, 56	7140	4
10	СГПП «Рать»	Луцький	45650, с. Ратнів, вул. Колгоспна, 10	6200	4
11	СГТЗОВ «Романів»	Луцький	45637, с. Романів	1520	2
12	СГПП «Відродження»	Ківерцівський	45215, с. Берестяне, вул. Жовтнева, 51	1680	2
13	СГПП «Віра»	Володимир-Волинський	44762, с. Хмелівка, вул. Б. Хмельницького, 2а	360	1
14	СВК «Волинь»	Старовижівський	44410, с. Глухи, вул. Денисова, 79	2260	6
15	СГВК «Довіра»	Володимир-Волинський	44700, с. Галинівка, вул. Центральна, 18	970	1
16	СТЗОВ «Журавлине»	Старовижівський	44455, с. Журавлине, вул. Перемоги, 11	3140	4

17	СГТЗОВ «Колос»	Володимир-Волинський	44754, с. Бубнів, вул. Прикарпатська, 15	3500	
18	СГВК «Колос»	Ківерцівський	45263, с. Олика, вул. Ватутіна, 26	2520	
19	СВК «Мир»	Ковельський	45090, с. Жмудче, вул. Перемоги, 12	780	
20	СВК «Надія»	Ковельський	45093, с. Майдан, вул. Дубова, 1	650	
21	СГВК «Озеро»	Ківерцівський	45222, с. Озеро, вул. Миру, 4	420	
22	СВК «Перемога»	Любешівський	44221, с. Велика Глуша, вул. Розрізна, 1	250	
23	СТЗОВ «Полісся»	Іваничівський	45300, смт. Іваничі, вул. Заводська, 20	1250	
24	СГ ТЗОВ «Родючість-Агро»	Луцький	45607, с. Гірка Полонка, вул. Горохівська, 2	2360	
25	СГПП «Свід»	Рожищенський	45108, с. Носачевичі, вул. Центральна, 1	1980	
26	СГПП «Скиба»	Луцький	45600, с. Вербаїв, вул. Дружби, 55	1650	
27	СГВК «Скреготівський»	Ківерцівський	45235, с. Скреготівка, вул. Жовтнева, 70	480	
28	СГПП «Несвіч»	Луцький	45652, с. Несвіч вул. Центральна, 30	5690	
29	СТЗОВ «Україна»	Луцький	45643, с. Баїв, вул. Перемоги, 1а	2650	
30	СВК «Урожай»	Луцький	45623, с. Забороль, вул. Володимирська, 33	2750	

* станом на 01.01.2011 р.

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств
Волинської області щодо факторів, які обмежують і знижують ефективність їх
діяльності

Підприємство _____

Посада _____

Оцініть, будь ласка, фактори, які обмежують і знижують ефективність діяльності Вашого сільськогосподарського підприємства за шкалою від 1 (найбільший вплив) до 9 (найменший вплив)

№ з/п	Фактор впливу	Рівень впливу
1	Високий рівень податкового тиску	
2	Неплатоспроможність замовників та дебіторів	
3	Висока вартість виробничих запасів (паливо, насіння та посадковий матеріал, добрива, тара тощо)	
4	Необ'єктивний рівень цін на сільськогосподарську продукцію	
5	Низький попит на вироблену продукцію	
6	Конкуренція зі сторони інших сільськогосподарських товаровиробників	
7	Брак (відсутність) кваліфікованих кадрів	
8	Нестача, зношеність або відсутність машин і механізмів	
9	Високі відсотки (складні умови) комерційного кредитування	
10	Інше (вписуваний рядок) _____ _____ _____	

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських
підприємств Волинської області щодо важливості оперативного відображення
окремих аспектів діяльності

Підприємство _____

Посада _____

Оцініть, будь ласка, важливість оперативного відображення окремих аспектів діяльності Вашого сільськогосподарського підприємства в межах від 0 (зовсім не важливо) до 2(важливо).

Процеси	Рослинництво	підготовчі роботи	
		сівба	
		догляд за посівами	
		збір урожаю	
		кліматичні умови	
	Тваринництво	ветеринарні заходи	
		зоотехнічні заходи	
		якість виробництва	
	Допоміжне виробництво	проведення планових і оперативних ремонтів	
		робота МТП	
		складське господарство	
	Фінанси	постачальники	
		покупці	
		каса, банк	
		розрахунки з бюджетом	
Ресурси		персонал	
		засоби механізації, машини і обладнання, їх простой	
		ПММ, енергія, вода	
		мінеральні і органічні добрива	
		запчастини	
		ветпрепарати	
		молодняк і основне стадо	
Результати		надої молока	
		приріст живої маси, побічна продукція тваринництва	
		основна і побічна продукція рослинництва	
		собівартість виробництва	
		фінансовий результат	
		вплив на екологію, безпека продукції	

Додаток Л.3

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств Волинської області щодо структури витрат їх робочого часу

Підприємство _____

Посада _____

Оцініть, будь ласка, структуру витрат Вашого робочого часу у відсотках, використовуючи наступну таблицю:

№ п/п	Вид витрат робочого часу	Питома вага витрат часу
1.	Оперативне управління роботою керованого об'єкта (день, тиждень, декада)	
2.	Вирішення тактичних питань (місяць, квартал, рік)	
3.	Вирішення перспективних питань (понад рік)	
4.	Інші види робіт	

Додаток Л.4

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств Волинської області щодо витрат робочого часу та способів отримання оперативних даних

Підприємство _____

Посада _____

Оцініть, будь ласка, витрати Вашого робочого часу на отримання інформації, необхідної для оперативного управління, використовуючи наступну таблицю:

№ п/п	Напрямки витрат часу	Витрат робочого часу (хвилин на день)
1.	Особисті спостереження, виміри, розрахунки	
2.	Усні повідомлення на місцях, розмови з співробітниками	
3.	Усні повідомлення на робочому місці	
4.	Передача інформації засобами зв'язку: телефон, Інтернет	
5.	Отримання задокументованої оперативної інформації	
6.	Всього витрат (хвилин на день)	

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств
фактичного та бажаного рівнів оперативних інформаційних зв'язків структури

Оцініть, будь ласка, фактичний (Ф) та бажаний (Б) рівень оперативних інформаційних зв'язків сільськогосподарського підприємства

Підрозділ	Керівник		Бухгалтерія		Планово-економічна служба		Відділ збуту		Відділ постачання		Складське господарство		Агрономічна служба	
	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б
Керівник	х	х												
Бухгалтерія			х	х										
Планово-економічна служба					х	х								
Відділ збуту							х	х						
Відділ постачання									х	х				
Складське господарство											х	х		
Агрономічна служба													х	х
МТП														
Обслуговуюче господарство														
Зоотехнічна і ветеринарна служби														

Види зв'язків в балах:

- від 7 до 10 – систематичні та налагоджені зв'язки;
- від 4 до 6 – періодичні та слабо налагоджені зв'язки;
- від 1 до 3 – моментні, не налагоджені зв'язки.

Додаток Л.6

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств
Волинської області щодо стану інформаційного забезпечення оперативного
управління сільськогосподарським

Підприємство _____

Посада _____

Оцініть, будь ласка, загальний стан інформаційного забезпечення
оперативного управління сільськогосподарським виробництвом в межах від 0 до
2 (0 (зовсім ні); 1 (частково); 2 (в повній мірі))

№	Основні аспекти	Рівень
1.	Прийняття оперативних управлінських рішень здійснюється: а) одноосібно спеціалістами шляхом інтуїтивного осмислення ситуації;	
	б) одноосібно на основі отриманих оперативних даних;	
	в) колегіально після розгляду декількох варіантів на оперативній нараді і з врахуванням оперативної інформації.	
2.	Збір та обробка оперативної інформації на підприємстві: а) виконується галузевими спеціалістами;	
	б) служба (фахівець) з оперативного обліку є, але інформацію обробляє частково;	
	в) повністю службою (фахівцем) з оперативного обліку.	
3.	Оперативний контроль сільськогосподарських робіт відбувається: а) щотижня (керівником на виробничих нарадах);	
	б) щодня виключно фахівцями по галузях;	
	в) постійно протягом дня галузевими спеціалістами з допомогою фахівців з оперативного обліку.	
4.	Використання технічних засобів оперативної передачі інформації: е) застосовується тільки телефонний зв'язок;	
	ж) зв'язок з підрозділами по телефону, Інтернету, Інтранету;	
	з) є в наявності диспетчерський пульт з комутацією зв'язку.	
5.	Форми представлення оперативної інформації: а) лише в усному вигляді та записах нестандартизованої форми;	
	б) в усному вигляді та оперативних документах ;	
	в) широкий спектр представлення (таблиці, графіки, схеми, сигнальні повідомлення та інші звітні форми).	

Додаток Л.7

Опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств
Волинської області щодо стану організації обліку

Оцініть, будь ласка, стан організації облікової роботи на Вашому підприємстві, використовуючи наступні оцінки:

- 1 – не розроблений (не запроваджений), не використовується в роботі;
- 2 – розроблений, затверджений документально, проте не діє на практиці;
- 3 – не затверджений документально, але використовується;
- 4 – розроблений, затверджений і використовується в роботі.

1	Наказ про облікову політику		
2	Посадові інструкції працівників облікового апарату		
3	Робочий план рахунків		
4	Журнал первинних документів		
5	Графіки документообороту		
6	Форма обліку	журнально-ордерна	
7		меморіально-ордерна	
8		переважно або повністю автоматизована	
9	Відділ внутрішнього контролю		
10	Диспетчерська служба (відділ оперативного інформування)		
11	Розроблені форми внутрішньої звітності		

Матриця фактичного (Ф) та бажаного (Б) рівня оперативних інформаційних зв'язків між підрозділами сільськогосподарських підприємств Волинської області

Підрозділ	Керівник		Бухгалтерія		Планово-економічна служба		Відділ збуту		Відділ постачання		Складське господарство (кормові майданчики)		Агрономічна служба	
	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б	Ф	Б
Керівник	х	х	5	9	6	8	6	10	5	10	4	7	7	10
Бухгалтерія	5	8	х	х	4	6	8	10	6	10	4	6	4	6
Планово-економічна служба	6	8	4	6	х	х	5	8	6	8	2	5	5	8
Відділ збуту	6	10	8	10	5	8	х	х	3	5	5	9	6	9
Відділ постачання	5	10	6	10	6	8	3	5	х	х	7	9	8	10
Складське господарство	4	7	4	6	2	5	5	9	7	9	х	х	5	8
Агрономічна служба	7	10	7	8	5	8	6	9	8	10	5	8	х	х
МТП	5	8	6	8	6	6	2	3	6	8	3	3	9	10
Обслуговуюче господарство	5	8	4	8	4	6	0	0	5	6	3	3	6	8
Зоотехнічна і ветеринарна служби	6	9	6	8	5	8	8	9	8	10	7	10	5	8

Види зв'язків в балах:

від 7 до 10 – систематичні та налагоджені зв'язки;

від 4 до 6 – періодичні та слабо налагоджені зв'язки;

від 1 до 3 – моментні, не налагоджені зв'язки.

Результати опитування керівного складу працівників сільськогосподарських підприємств
стану організації обліку*

№ з/п	Елемент організації Назва підприємства	Наказ про облікову політику (організацію обліку)	Посадові інструкції працівників облікового апарату	Робочий план рахунків	Альбом первинних документів	Графіки документообороту	Автоматизована форма обробки облікових даних	
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	СГВК «Баїв»	4	2	3	3	3	1	
2	СВК «Урожай»	4	4	4	4	3	4	
3	СГПП «Дружба»	4	4	4	4	3	3	
4	СГПП «Куснище»	2	2	3	1	3	1	
5	СГПП «Лаврів»	4	4	3	3	3	3	
6	СГПП «Промінь»	4	2	3	2	3	1	
7	СГПП «Рать»	4	4	4	4	3	4	
8	СТзОВ «Зоря»	2	2	3	3	3	3	
9	ТзОВ «П'ятидні»	4	4	3	2	3	1	
10	СГТОВ «Романів»	4	4	3	2	3	3	
11	СГТОВ «Лище»	2	4	3	2	3	3	
Разом		38	36	36	30	33	27	

*1 – не розроблений (не запроваджений), не використовується в роботі;

2 – розроблений, затверджений документально, проте на практиці діє частково;

3- не затверджений документально, але використовується;

4 – розроблений, затверджений і використовується в роботі.

Кодування причин та винуватців відхилень у процесі виконання
технологічних операцій в сільськогосподарському підприємстві

Причина відхилення	Код причини	Винуватці відхилення	Код винуватців	Загальний код
Нестача чи низька якість виробничих запасів (насіння, пальне, добрива, засоби захисту рослин і т.д.)	01	Відділ постачання	03	0103
		Керівник підрозділу рослинництва	06	0106
		Агрономічна служба	11	0111
		Складське господарство	14	0114
		МТП	15	0115
		З вини робітника	19	0119
		Бригадир (по бригадах)	20/1/2 і т.д.	0120/1/2
		Інші причини	21	0121
Нестача техніки	02	Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0122
		Планово-економічний відділ	05	0205
		Інженерний відділ	07	0207
		Агрономічна служба	11	0211
		МТП	15	0215
		Ремонтна майстерня	18	0218
		З вини робітника	19	0219
		Бригадир	20/1/2 і т.д.	0220
Несправність техніки та агрегатів	03	Інші причини	21	0221
		Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0222
		Інженерний відділ	07	0307
		МТП	15	0315
		Ремонтна майстерня	18	0318
		З вини робітника	19	0319
		Бригадир	20/1/2 і т.д.	0320
		Інші причини	21	0321
Недотримання технології	04	Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0322
		Керівник підрозділу рослинництва	06	0406
		Агрономічна служба	11	0411
		Складське господарство	14	0414
		Зоотехнічна служба	16	0416
		Ветеринарний відділ	17	0417
		З вини робітника	19	0419
		Бригадир (по бригадах)	20/1/2 і т.д.	0420
		Інші причини	21	0421
		Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0422

Продовження додатка П

Порушення режиму праці	05	Керівник підрозділу рослинництва	06	0506
		Інженерний відділ	07	0507
		МТП	15	0515
		Ремонтна майстерня	18	0518
		З вини робітника	19	0519
		Бригадир (по бригадах)	20/1/2 і т.д.	0520
		Інші причини	21	0521
		Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0522
Понаднормові втрати в умовах переробки, перевезення та зберігання готової продукції	06	Керівник підрозділу рослинництва	06	0606
		Агрономічна служба	11	0611
		Тік	12	0612
		Енергетичне господарство	13	0613
		Складське господарство	14	0614
		МТП	15	0615
		З вини робітника	19	0619
		Бригадир (по бригадах)	20/1/2 і т.д.	0620/1/02
		Інші причини	21	0621
		Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0622
Інші причини	07	Адміністрація господарства	01	0701
		Бухгалтерія	02	0702
		Відділ постачання	03	0703
		Відділ збуту	04	0704
		Планово-економічний відділ	05	0705
		Керівник підрозділу рослинництва	06	0706
		Інженерний відділ	07	0707
		Керівник підрозділу тваринництва	08	0708
		Служба охорони	09	0709
		Диспетчерська служба	10	0710
		Агрономічна служба	11	0711
		Тік	12	0712
		Енергетичне господарство	13	0713
		Складське господарство	14	0714
		МТП	15	0715
		Зоотехнічна служба	16	0716
		Ветеринарний відділ	17	0717
		Ремонтна майстерня	18	0718
		З вини робітника	19	0719
		Бригадир	20/1/2 і т.д.	0708
		Інші причини	21	0721
		Надзвичайні ситуації та погодні умови	22	0722

Форма ОР-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Фактична (переміряна) площа 620 га

Звіт про виконання технологічних операцій рослинництва з 12.04

Назва робіт	Виробнича механізована ланка*	Планова площа, га	Чисельність механізаторів	Терміни виконання робіт, днів	Щоденне завдання, га	Фактично виконано по дню, га		
						12.04.	13.04.	14.04.
Боронування	№1	620	4	5	124	120	115	145
Культивація глиб.10-12см	№1	620	4	5	124	102	145	116
Посів однорічних трав	№2	10	1	1	10		10	
Посів цукрового буряку з внесенням добрив	№2	70	2	2	35	35	10	25
...								
Посів ріпаку	...	...	...	...	...	...	...	...
Посів Ячмінь Водограй	№3	150	2	3	50		50	50
Прокатування посівів	№2	350	4	5	70	75	60	64

* Пропозиції автора щодо набору показників у документі виділені напівжирним шрифтом

Форма ОР-2 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативне зведення виконання технологічних операцій рослинництва по бригадах

[illegible]

Форма ОСКЛ-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативне зведення про наявність та потребу в матеріальних ресурсах

№ П	Назва запасу	Одиниці виміру	Виробнича потреба по структурних підрозділах до завершення технологічного процесу				з п
			Бригада №1	Бригада №3	Бригада №2	Разом	
	1	2	3	4	5	6	
	Насіннєвий матеріал						
1	Пшениця яра тверда Харківська-39 Ранньостиглий супереліта	ц	12	35	42	89	
2	Ячмінь ярий Водограй Середньостиглий еліта	ц	-	43	-	43	
3	Соя Ворскла Ранньостигла еліта	ц	16	58	43	117	
4	Горох Девіз Середньост.супереліта	ц	-	-	74	74	
	...	...	...	...	...	...	
	Добрива та інше						
1	Селітра вапняково - аміачна	ц	20	12	14	46	
2	Аміак рідкий безводний, NH3 99,6	ц	12	24	18	54	
3	Калімаг К:Мg 28:6	ц	2	-	17	19	
4	Нітроамофоска, суперагро N 15:15:15	ц	54	23	15	92	

5	Суперфосфат NP 3:16	ц	24	26	5	55	
6	Гумат калію	ц	10	5	5	20	
	...	..	...	...	...	...	
	Паливо						
	Паливо дизельне Євро, клас 2, II	лтр	140	250	240	630	
	...	...	...	...	...	...	
	Інше						
	...	...	...	...	...	...	

Шкідники			Хвороби			Вилягання посівів, %
вид	густота, на 1 га (м ²)	ЕПШ	вид	рівень	ЕПШ	
15	16	17	18	19	20	21
<i>миша польова</i>	<i>8 колоній</i>	<i>8-10</i>	-	-	-	-
<i>миша польова</i>	<i>8 колоній</i>	<i>8-10</i>	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
...	...	...	...	...	...	...
<i>злакова попелиця</i>	<i>75 особин на 1 м²</i>	<i>50-100</i>	-	-	-	-
-	-	-	<i>борошниста роса</i>	<i>2% уражених листків</i>	<i>1% уражених листків</i>	<i>5%</i>
-	-	-	-	-	-	<i>14%</i>
-	-	-	-	-	-	<i>14%</i>
...	...	...	...	...	...	...

*ЕПШ – економічний поріг шкідливості

Форма ОР-4 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Бригадир Омельчук О.Т.

Звіт про рух зерна та іншої продукції рослинництва за 29 липня

№ п/п	Культура і сорт	Місце зберігання	Залишок на початок дня	Надходження за день			Разом надходжень	Видаток		
				ТВЛ* №1	ТВЛ №2	і т.д.		КХП -2	Склад 1	Склад 2
1.	<i>Пшениця яра тверда Харківська-39 Ранньостиглий супереліта</i>	Тік №1	18840	12540	4512		35892	15040	5420	1540
		Тік №2	19400	12740	5405		37545	21000	5100	2100
		Тік №3	19780				19780		12000	2150
	<i>Всього</i>		58020	25280	9917		93217	36040	22520	5790
2.	<i>Ячмінь ярий Водограй Середньостиглий еліта</i>	Тік №1	52300	5451			57751	5478	2300	
	<i>Всього</i>		52300	5451			57751	5478	2300	
3.	<i>Горох Девіз Середньост. супереліта</i>	Тік №2	2360	5412			7772		3450	540
		Тік №3	3590							2100
	<i>Всього</i>		5950	5412			7772		3450	2640
4.	<i>Пшениця озима Ранньостиглий супереліта</i>	Тік №1	24000	8741			32741		48741	
	<i>Всього</i>		24000	8741			32741		48741	
5.	<i>Ячмінь</i>	Тік №2	240370				240370	34500	5200	34720
	<i>Всього</i>		240370				240370	34500	5200	34720

*ТВЛ – тимчасова виробнича ланка у складі механізованої бригади

Форма ОР-5 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Звіт про реалізацію та залишки продукції рослинництва за 29 л

№ п/п	Культура і сорт	Місце зберігання	Залишок на початок дня, кг	Контрагенти	
				КХП -2, кг	ПП "Хлібінвест", кг
1.		Склад 1	107890	54896	24200
	<i>Пшениця яра тверда Харківська-39</i>	Склад 2	15480	2500	
	<i>Всього</i>		123370	57396	24200
2.		Склад 1	52300	5478	2300
	<i>Ячмінь ярий Водограй Середньостиглий еліта</i>	Склад 2			
	<i>Всього</i>		52300	5478	2300
3.		Склад 1	12360		3450
	<i>Горох Девіз Середньост. супереліта</i>	Склад 2	3590		
	<i>Всього</i>		15950		3450
4.		Склад 1	124000		48741
	<i>Пшениця озима Ранньостиглий супереліта</i>	Склад 2			
	<i>Всього</i>		124000		48741
5.		Склад 1	240370	34500	5200
	<i>Ячмінь</i>	Склад 2	34720		
	<i>Всього</i>		275090	34500	5200

Оперативне зведення залишків матеріальних цінностей у місцях зберігання на 15 квітня 2011 року

Назва матеріальних цінностей	Одиниці виміру	Склад № 1		Склад №2		...	Разом по господарству
		фактично в наявності	в т.ч. понад нормативну потребу	фактично в наявності	в т.ч. понад нормативну потребу		
Паливо							
Бензин марки А-95	літр	200		-	-	...	200
Бензин марки А-92	літр	75		25	-	...	210
Паливо дизельне Євро, клас 2, вид II	тр	150		-	-	...	150
...	...	...	...	...	...	...	...
Насіннєвий матеріал							
Пшениця яра тверда Харківська-39 Ранньостиглий супереліта	ц	10	45	25	-	...	94
Ячмінь ярий Водограй Середньостиглий	ц	58	47	68	-	...	198
Соя Ворскла Ранньостигла еліта	ц	154	25	-	70	...	228
...	...	...	...	...	...	...	...

Форма ОР-6 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Відомість втрат урожаю сільськогосподарських культур

[illegible]

Журнал оперативного обліку дотримання трудової дисципліни

[illegible]

Форма ОП-2 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Звіт про чисельність та рух працівників підприємства за квітень

Працівники по категоріям та професіям	Кількість працівників на початок місяця		Прийнято на роботу за період					Звільнено з		
	потреба	фактично	зі середньою спеціальною освітою	з вищою спеціальною освітою	з середньою (неспеціальною вищою) освітою	досвід роботи, більше 2 років	Разом	з власним бажанням	за порушення трудової дисципліни	закінчення
Постійні										
Трактористи-машиністи	15	14	1	-	-	1	1	2	1	
Комбайнери	18	17	-	-	1	1	1	1	-	
Шофери	17	17	-	-	-	-	-	-	-	
Агрономи	8	6	1	1	-	-	2	-	-	
Зоотехніки	10	10	-	-	-	-	-	-	-	
Ветлікарі	4	3	-	-	-	-	-	-	-	
Доярки	25	23	-	-	2	-	2	-	1	
....							...			
Всього	74	71	1	1	3	1	4	1	1	
Сезонні (на виконання сезонних робіт)										
Трактористи-машиністи	5	6	-	-	-	-	-	-	-	
Комбайнери	7	5	-	-	-	-	-	-	-	
Шофери	8	5	-	-	5	4	5	-	2	
Доярки			-	-	-	-	-	-	-	
Робітники	16	10	-	-	6	3	6	-	-	
....							...			
Всього	41	34	-	-	11	7	11		2	

Форма ОП-3 Структурний підрозділ *СГПП «ДРУЖБА», бригада №2*

Оперативний звіт про використання робочого часу на 5 квітня 2011 року

Частина I

Показники	Дні місяця					Разом за звітний період
	01.04.	02.04.	03.04.	04.04.	05.04.	
1. Спискова чисельність працівників, осіб	25	25	25	25	25	х
2. Працювало, осіб	21	22	24	24	24	х
3. Розрахункових час роботи згідно трудового розпорядку, люд/год	168	176	192	192	192	920
4. Фактично відпрацьовано, люд/год	165	176	150	192	192	875
5. З них понаднормово, люд/год	15	7	-	-	-	22
6. Невідпрацьований час всього, люд/год в результаті:	18	7	42	-	-	67
запізень на роботу	4	-	2	-	-	6
простоїв	-	7	38	-	-	45
передчасного закінчення роботи	-	-	2	-	-	2
інше	-	-	-	-	-	-
7. Не з'явилося на роботу, осіб, в тому числі внаслідок:	4	3	1	1	1	х
прогулів	1	-	-	-	-	-
чергової відпустки	1	-	-	-	-	х
службового відрядження	1	1	1	1	1	х
з дозволу керівництва	-	2	-	-	-	х
по хворобі	-	-	-	-	-	х
інше	-	-	-	-	-	-

Частина II

ППП та посада працівника, який допустив порушення трудової дисципліни	Дата	Втрата робочого часу, люд.\год.	Зміст порушення	Планові заходи щодо роботи з порушником	Підпис працівника
<i>Водій Петрук О.І.</i>	<i>01.04.</i>	<i>4</i>	<i>запізнення</i>	<i>попередження</i>	<i>Петрук</i>
<i>Водій Коваль В.Т.</i>	<i>01.04.</i>	<i>8</i>	<i>прогул</i>	<i>догана</i>	<i>Коваль</i>
<i>Доярка Маринська І.І.</i>	<i>03.04.</i>	<i>2</i>	<i>запізнення</i>	<i>попередження</i>	<i>Маринська</i>

Частина III

Причини втрат та невикористання робочого часу	Дата	Втрата роб. часу, люд.\год.	ППП та посада винуватця	Робота з порушником	Підпис працівника
<i>Несвоєчасний довіз робітників до місця роботи</i>	<i>02.04.</i>	<i>7</i>	<i>Водій Петрук О.І.</i>	<i>попередження</i>	<i>Петрук</i>

Форма ОМТ-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативне зведення наявності та технічного стану машинно-тракторного парку

[illegible]

Форма ОМТП-2 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Бригадир Омельчук О.Т.

Оперативне зведення про використання у виробництві комбайнів, тракторів та ін.

2011 року

Частина I

Марка, модель, номер	Закріплені працівники	Встановлене обладнання оперативного контролю	Навісне	Вид робіт	Поле	Пробіг, км		Пло
						робота	переїзди	план
Джон Дір 8400 № 1548	Шульжеко Коваль	Дрозд 1154	Сівалка «Джон Дір» 1546	посів ярого ріпаку	2 (4)	120,2	20,5	115,
Джон Дір 8410 № 1589	Калинін Войтович	Дрозд 1158	ОЗП-24	внесення міңдобрив оз. ячмінь	2 (1)	25,1	2,2	24
Бюллер №1234	Василеко Брик	Дрозд 1152	Сівалка «Flexi Coil» 1720	посів ярого ріпаку	2 (7)	54,2	10,2	55,1
...	...	...	...	...	...	...	...	...

Частина II

Марка, модель, номер	Час		Тривалість зупинки більше 10 хвилин	Поле	Зміст (шифр) причини зупинки	Здійснені заходи
Джон Дір 8400 № 1548	14.20	15.00	40	2 (4)	15 (несвоєчасний підвіз насіння)	довіз насін
Бюллер №1234	15.05	15.35	30	2 (7)	18 (несправність муфти)	виклик на п майстра
MERLO 1524 №1235	18.10	18.55	45	2 (2)	без поважних причин	повідомити бригадир
...	...	...	...	...		...

Форма ОР/Т-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Бригадир Омельчук О.Т.

Культура, поле Озима пшениця, Воютинське №1, 210 га

Журналу дотримання технологічної дисципліни

№ з\п	Технологічний захід	Характеристика, одиниці вимірювання	Згідно технологічних планів	Фактично	Відхилення	Шифр причин відхилення
1.	Розпушування дисковими знаряддям + передпосівний обробіток ґрунту комплексним агрегатом	терміни	1.09 – 5.09	4.09. – 9.09.	4 дні	0315
		агрегат	БДТ-10, РВК-3,6	БДТ-10, РВК-3,6	-	-
		глибина, см	14	14	-	-
2.	Внесення добрив	терміни	5.09-10.09	7.09-8.09	-	-
		азот N ₃₀ (28 кг/га), пірамін (4 кг/га)	5880, 840	5100, 840	780	0419
...	і т.д. по видах технологічних операцій	...	...	...	...	...

Форма ОТ-3 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», ферма Омеляник

Відомість оперативного обліку наявності та руху тварин за 15 кв

№	Облікова група тварин, порода	Надходження в розрізі джерел, голів							Вибуття, голів					
		Приплід		Переведення з іншої групи підрозділу		Інше		Разом за день	Реалізація		Падіж, вимушений забій			
		кількість	з початку місяця	кількість	з початку місяця	кількість	з початку місяця		кількість	з початку місяця	кількість	причина	відповідає льний	з початку
1	Корови, Симентальська			5	6			5	1	15	1	бруцельоз	Сидорук	3
2	Телиці від 1 до 2 років				2				5	6				
3	Бугаї-плідники			1	1	1	1	2		2				
4	Телиці від 2 років і старші				8					6				
5	Молодняк поточного і минулих років	2	16					2		15	2	рахіт	Сидорук	2
6	Худоба на відгодівлі			2	2			2	12	16				
7	Разом	2	16	8	19	1	1	11	18	60	3	x	x	5

Форма ОТ-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативне зведення про надій молока за 15 квітня 201

Тваринницька ферма (комплекс)	Обслуговувалось корів		Надоєно молока, кг				
	фуражних	дійних	Ранішнє доїння	Полуденне доїння	Вечірнє доїння	Разом	Середній по надоїв за по 15 днів,
Ферма 1 Омеляник	142	183	728	488	248	1464	1540
Ферма 2 Воютин	40	119	557	317	77	951	953
Ферма 3 Степове	39	189	744	504	264	1511	1490
і т. д. по тваринницьких фермах	...	...	...	...	...	...	...
Разом за день	154	150	2031	1353	1047	4432	4407

Форма ОТ-2 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативне зведення продажу та споживання молока за 15 квітня

Тваринницька ферма (комплекс)	Реалізація переробникам, кг					Внутрішнє споживання	
	Відпущено	Жирність, %	Частка білку, %	Сорт	Зараховано	На випій	Громадське харчування
<i>Ферма 1 Омеляник</i>	<i>752</i>	<i>3,7</i>	<i>3</i>	<i>в/г</i>	<i>795</i>	<i>254</i>	<i>54</i>
<i>Ферма 2 Воютин</i>	<i>658</i>	<i>3,5</i>	<i>3</i>	<i>в/г</i>	<i>658</i>	<i>125</i>	<i>-</i>
<i>Ферма 3 Степове</i>	<i>1364</i>	<i>3,4</i>	<i>3</i>	<i>в/г</i>	<i>1325</i>	<i>115</i>	<i>-</i>
<i>і т. д. по тваринницьких фермах</i>	<i>...</i>	<i>...</i>	<i>...</i>	<i>...</i>	<i>...</i>	<i>...</i>	<i>...</i>
<i>Разом за день</i>	<i>2774</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>2903</i>	<i>1618</i>	<i>54</i>

Форма ОФ-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Реєстр кредиторської заборгованості на 15 квітня 2011

№ п/п	Назва платежу	Контрагент	Проплата, грн.		Відхилення
			планово	фактично	
1	Електроенергія всього до 30 числа місяця	Волиньобленерго	61200,00	33203,63	-27996,37
	в т.ч. Луцьк		43200,00	22270,44	-20929,56
	Горохів		18000,00	10933,19	-7066,81
2	Кредити та відсотки всього		324088,16	323456,25	-631,91
	% по кредиту №5762 від 17/09/07	ВАТ "Ощадбанк"	5944,39	6001,64	57,25
	% по договору в Євро №1399 від 18.05.05 р.	Промінвестбанк	7477,03	7733,00	255,97
	Кредит по дог. №1399 від 18.05.05 р. до 30.12 євро		4613,34	3668,21	-945,13
	Кредит по дог. №1399 від 18.05.05 р. до 30.12	Аваль	306053,40	306053,40	0,00
3	За оренду землі всього		3984,79	3185,50	-799,29
	За оренду землі Скірче до 30 числа		1018,00	1018,00	0,00
	За оренду Квасів до 30 числа		1149,50	1018,00	-131,50
	За оренду землі Воютин до 30 числа		1817,29	1149,50	-667,79
4	Внески із зарплати всього		4561,93	1817,29	-2744,64
5	Фіксований податок всього		5222,11	5104,54	-117,57
	ФП Скірче		3339,68	3222,11	-117,57
	ФП Квасів		445,43	445,43	0,00
	ФП Воютин		1437,00	1437,00	0,00
6	Податок до 15 числа транспорт		1437,00	1437,00	0,00
7	Податок на ЗНПС до 15 числа		1596,25	1596,25	0,00
8	Всього обов. платежів		402090,24	369800,46	0,00

Форма ОФ-3 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», бухгалтерія

Журнал оперативного обліку розрахунків з підзвітними особами за 19

№ з/П	Номер документу	ППП підзвітної особи	Залишок на початок місяця			Видано під звіт		Шифр призначення коштів*	Затверджено по звіту			Видано на відшкодування перевитрат	
			Дата виникнення заборгованості	Сума, видана під звіт, грн.	Сума невідшкодованих коштів, грн.	Дата	Сума, грн.		Дата звіту	Сума, грн.	Шифр витрат	Дата	Сума, грн.
1	18	Федонюк	30.03.	150,00	145,00			3					
2	19	Сидорук				16.04.	58,00	1	18.04.	50,00	01		
3	20	Войтович				16.04.	100,50	1	17.04.	100,00	02		
4	21	Ляшук				17.04.	54,55	3					
5	22	Омельчук				17.04.	100,00	1	18.04.	150,00	22		
6	23	Синиця				18.04.	200,00	3	19.04.	150,00	08		
8	17	Мельник	30.03.	100,00	10,00			2	01.04.	100,00	07	01.04.	10,00
і т. д.			...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Разом			x	250,00	155,00	x	513,05	x	x	550,00	x	x	10

* Призначення виданих під звіт коштів: 2-на відрядження; 3- на закупівлю сільськогосподарської продукції (господарські) цілі.

Форма О-1 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА», Бригада №2

Оперативний звіт роботи центру відповідальності за 7 серпня 2017 року

1. Виробництво продукції (надання послуг) та їх реалізація

№ з/п	Вид продукції	Один. виміру	Споживачі						
			Виробнича ланка №1			Виробнича ланка №2			кількість
			кількість	виконання потреби (плану), %	шифр відхилення	кількість	виконання потреби (плану), %	шифр відхилення	
1	Пшениця яра тверда Харківська-39 Ранньостигла супереліта	ц	432	102	-	34	67	0205	-
2	Солома озимих зернових	ц	-	-	-	-	-	-	145
3	Сінаж	ц	-	-	-	-	-	-	87
4	Кукурудза на силос	ц	58	90	0315	-	-	-	-
	і т.д. по видах продукції	...	...	...	...	...	...	...	...

2. Виконання технологічних операцій (робіт)

№ з/п	Вид робіт	Один. виміру	Обсяги	Терміни виконання	Викон. (п
1	Культивація під озиму пшеницю	га	76	01.-04.07.	
2	Внесення добрив під цукровий буряк	га	376	02-05.07.	
3	Збір пшениці ярої	га	450	03-07.07.	
4	Збирання у валки соломи зернових	га, ц	180 / 452	01.07.	
5	Транспортування кукурудзи на силос	га, ц	45 / 257	05.07.	
	і т. д. по виконаних роботах				

3. Заявки центрам відповідальності

№ з/п	Структурний підрозділ	Зміст заявки
1	Ремонтна майстерня	Заміна муфти комбайн LEXION 1232, держ. ном. 2346,
...	і т. д. по структурних підрозділах	...

Форма О-2 Структурний підрозділ СГПП «ДРУЖБА»

Оперативний звіт роботи підприємства за 7 серпня 2011 р.

1. Рослинництво

№ з/п	Виконання робіт, виробництво продукції	Один. виміру	Обсяги	Терміни виконання
	<u>Бригада №2 Бригадир Омельчук О.Т.</u>			
1	Культивація під озиму пшеницю	га	76	01.-07.07.
2	Внесення добрив під цукровий буряк	га	376	02.-09.07.
3	Збір пшениці ярої	га	450	03.-08.07.
4	Збирання у валки соломи зернових	га, ц	180 / 452	07.07.
5	Транспортування кукурудзи на силос	га, ц	45 / 257	07.07.
	і т. д. по структурних підрозділах			

2. Тваринництво

№ з/п	Виконання робіт, виробництво продукції	Один. виміру	Обсяги	Терміни виконання
	<u>Ферма №2 Омеляник Зав.фермою Петрук І.І.</u>			
1	Надої молока	кг	453	-
2	Контрольне зважування молодняка поточного і минулих років	голів	45	05.-09.07.
	і т. д. по структурних підрозділах			

3. Допоміжні та підсобні господарства

№ з/п	Виконання робіт, виробництво продукції	Один. виміру	Обсяги	Терміни виконання
	<u>Ремонтна майстерня Інженер Федюк О.Т.</u>			
1	Плановий ремонт трактора МТ-234	-	-	01.-07.07.
	і т. д. по структурних підрозділах			

4. Порухення трудової дисципліни та невиконання розпоряджень

№ з/п	ППП працівника	Один. виміру	Втрата робочого часу, люд.\год.	Зміст
1	Водій Петрук О.І.	01.04.	4	
	і т. д. по працівниках			

5. Грошові кошти та розрахунки

№ з/п	Об'єкт обліку, контрагент	Термін прострочки, днів	Сума, грн.	№ з/п	
	Прострочена дебіторська заборгованість:				1
1	ТзОВ «Молочник»	10	23450,45		Р
2	СТЗОВ «Мрія»	15	15200,00	1	А
	Прострочена кредиторська заборгованість:			2	І
3	Електроенергія Волиньобленерго		27996,37	3	І
	в т.ч. Луцьк	2	20929,56		
	в т.ч. Горохів	2	7066,81		
	Кредити та відсотки всього, в т.ч.:		631,91		
4	% по кредиту №5762 від 17/09/07 ВАТ "Ощадбанк"		57,25		
5	% по договору №1399 від 18.05.05 р. Промінвестбанк		255,97		
	і т. д. по видах розрахунків та контрагентах				

6. Господарські факти, які потребують оперативного втручання

№ з/п	Зміст повідомлення	Один. виміру	Зміст порушення, шифр відхилення	Очікуваний результат
1.	-	-	-	-
	і т. д. по виявлених фактах			

Перелік основних форм оперативної документації сільськогосподарських підприємств

№ з/п	Номер форми	Назва документа	Сфера використання
1	ОР-1	Звіт про виконання технологічних операцій	Рослинництво
2	ОР-2	Оперативне зведення виконання технологічних операцій рослинництва по бригадам	Рослинництво
3	ОСКЛ-1	Оперативне зведення про наявність та потребу в матеріальних ресурсах	Рослинництво Тваринництво Допоміжне господарство
4	ОР-3	Журнал оперативного обліку росту та розвитку сільськогосподарських рослин	Рослинництво
5	ОР-4	Звіт про рух зерна та іншої продукції рослинництва	Рослинництво Допоміжне виробництво
6	ОР-5	Звіт про реалізацію та залишки продукції рослинництва	Рослинництво Адміністрація
7	ОР-6	Відомість втрат урожаю сільськогосподарських культур	Рослинництво Адміністрація
8	ОСКЛ-2	Оперативне зведення залишків матеріальних цінностей у місцях зберігання	Допоміжне господарство
9	ОП-1	Журнал оперативного обліку дотримання трудової дисципліни	Рослинництво Тваринництво Допоміжне господарство Адміністрація
10	ОП-2	Звіт про чисельність та рух працівників підприємства	Рослинництво Тваринництво Допоміжне господарство Адміністрація
11	ОП-3	Оперативний звіт про використання робочого часу	Рослинництво Тваринництво Допоміжне господарство Адміністрація
12	ОМТП-1	Оперативне зведення наявності та технічного стану машинно-тракторного парку	Рослинництво Допоміжне господарство
13	ОМТП-2	Оперативне зведення про використання у виробництві комбайнів, тракторів та інших механізмів	Рослинництво Допоміжне господарство
14	ОР/Т-1	Журналу дотримання технологічної дисципліни	Рослинництво Тваринництво Допоміжне господарство
15	ОТ-1	Оперативне зведення про надій молока	Тваринництво
16	ОТ-2	Оперативне зведення продажу та споживання молока	Тваринництво

Продовження додатка С

17	ОТ-3	Відомість оперативного обліку наявності та руху тварин	Тваринництво
18	ОФ-1	Реєстр кредиторської заборгованості	Адміністрація
19	ОФ-2	Реєстр дебіторської заборгованості	Адміністрація
20	ОФ-3	Журнал оперативного обліку розрахунків з підзвітними особами	Адміністрація
21	О-1	Оперативний звіт роботи центру відповідальності	Адміністрація
22	О-2	Оперативний звіт роботи підприємства	Адміністрація

Інформаційне забезпечення оперативного управління сільськогосподарським підприємством
оперативної документації

Етапи (функції) оперативного управління	Вид процедур	Відповідальний за формування інформації	Код підрозділу	Періодичність передачі інформації в систему управління	Відповідальний за прийняття рішень на основі інформації	Код підрозділу
1	2	3	4	5	6	7
1. Тактичне і оперативне планування виробництва	Планування виробництва в розрізі галузей	Головний економіст	05	Щомісячно По видах робіт	Керівник виробничого підрозділу	06,07
1.1. Календарне планування рослинництва	Планування виробництва в розрізі бригад	Керівник підрозділу рослинництва Головний агроном	06,11	Щоквартально	Бригадири	20
	Планування виробництва в розрізі видів робіт	Головний агроном Бригадири	06,20	По видах робіт	Бригадири, керівники ланок	20
1.2. Календарне планування тваринництва	Планування виробництва в розрізі ферм	Керівник підрозділу тваринництва зоотехнік	08,16	Щоквартально	Керівники комплексів і ферм	08
	Планування виробництва продукції тваринництва	Головний зоотехнік	16	Щомісячно	Керівники комплексів і ферм	08
	Планування кормів	Головний зоотехнік	16	Щомісячно	Керівники комплексів і ферм	08

	Планування осіменіння тварин	Головний зоотехнік, ветеринар	16,17	Щомісячно	Керівники комплексів і ферм	08
1.3. Календарне планування обслуговуючих і допоміжних виробництв	Планування обслуговування та ремонту МТП	Головний інженер, керівник ремонтної служби	07,18	Щомісячно	Керівники ремонтних майстерень і ланок	18
2. Планування збуту, фінансових і нефінансових показників	Планування в розрізі об'єктів оперативного управління	Головний економіст	05	Щоквартально	Керівники структурних підрозділів	04 і інші
2. Інформаційне забезпечення виконавців робіт	Доведення оперативних планів до виконавців	Лінійні керівники, диспетчер, бухгалтерія	14,02	Щоденно	Виконавці робіт	19 і інші
3. Інформаційне забезпечення щодо необхідності коригування планів	Визначення факторів та формування інформації по відхиленнях	Диспетчерська служба	14	За потреби	Керівники, відповідальні за планування	06 і інші
4. Оперативний облік і контроль діяльності	Облік і контроль заявок від підрозділів, контроль їх виконання	Лінійні керівники		Щоденно	Диспетчерська служба	14
	Оперативний облік і контроль процесів	Лінійні керівники, диспетчер	14	Щоденно	Диспетчер, керівники підрозділів	14 і інші
5. Оперативний аналіз діяльності підрозділів	Оперативний аналіз виробництва та інших процесів	Планово-економічний відділ, диспетчерська служба	05,14	Щоденно, періодично	Диспетчерська служба, керівники структурних підрозділів	14 і інші

**Взаємозв'язок інформації оперативного обліку з виконанням оперативних контролів
контролю використання робочої сили в процесі посіву сільськогосподарських культур**

№ з/п	Напрямок (об'єкти) контролю	Контрольні прийоми	Суб'єкти контролю	Терміни	Користувачі інформації про результати контролю	Джерела інформації
1.	Якість виконання робіт	Перевірка якості виконання робіт та їх результатів фактичним способом (в натурі)	Бригадир, агроном підрозділу, диспетчер	Щоденно	Головний агроном бухгалтерія, керівник підрозділу рослинництва, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні картки (ПСТ-1), Облікові картки (ПСТ-2), Облікові картки (ПСТ-3), Дорожні листи на відрядну виконання робіт
2.	Виконання зайвих робіт	Зіставлення видів виконаних робіт з оперативними планами та технологічними картами	Бригадир, агроном підрозділу, диспетчер	Щоденно	Керівник підрозділу рослинництва, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні картки (ПСТ-1), Облікові картки (ПСТ-2), Облікові картки (ПСТ-3), Дорожні листи на відрядну виконання робіт
3.	Простої	Виявлення простоїв та визначення їх причин	Керівник ланки, бригадир, диспетчер	Щоденно	Керівник підрозділу рослинництва, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні картки (ПСТ-1), Облікові картки (ПСТ-2), Облікові картки (ПСТ-3), Дорожні листи на відрядну виконання робіт
4.	Приписи обсягів робіт	Виявлення приписів, визначення винних осіб	Керівник ланки, бригадир, диспетчер, бухгалтер, обліковець бригади	Щоденно	Керівник підрозділу рослинництва, бухгалтерія, головний агроном, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні картки (ПСТ-1), Облікові картки (ПСТ-2), Облікові картки (ПСТ-3), Дорожні листи на відрядну виконання робіт

5.	Несвоєчасне виконання робіт	Порівняння фактичної інформації про обсяги та терміни виконаних робіт з оптимальними, які зазначені в оперативних планах роботи	Агроном підрозділу, бригадир, диспетчер	Щоденно	Керівник підрозділу рослинництва, головний агроном, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні (ПСТ-1), Облікові (ПСТ-2), Облікові (ПСТ-3), Дорожні на відрядну виконання робіт
6.	Порушення трудової дисципліни	Контроль дотримання трудового розпорядку, виявлення порушників	Керівник ланки, бригадир, диспетчер, обліковець бригади	Щоденно	Керівник підрозділу рослинництва, в окремих випадках керівник господарства	Технологічні (ПСТ-1), Облікові (ПСТ-2), Облікові (ПСТ-3), Дорожні на відрядну виконання робіт

Взаємозв'язок показників оперативного обліку
із підсистемою бухгалтерського обліку у рослинництві

Показник, що фіксується в підсистемі оперативного обліку	Реєстрація у первинних та зведених бухгалтерських документах
1	2
1. Фактичне виконання технологічних операцій (оранка, дискування, боронування, культивування, сівба і т.д.) (культура, поле, бригада, ланка, виконавці)	
- фактична площа (га, умовні еталонні гектари)	обліковий лист тракториста-машиніста (67, 65а)
- якість робіт (глибина, густота, ширина міжряддя, глибина закладання насіння, наявність огріхів і т.д.)	
2. Використання робочої сили (культура, поле, бригада, ланка, виконавці)	
- час виконання операцій (хв., год.)	обліковий лист тракториста-машиніста (65а, 67б), дорожні листи (85, 2-ТН)
- зупинки понад визначену норму (хв., год.)	—
- інші непродуктивні втрати робочого часу, простої (хв., год., люд/ год.)	лист обліку простоїв (П-16)
3. Агрономічні показники росту сільськогосподарських культур (культура, поле)	
- схожість та фази росту рослин	—
- біологічний стан посівів, наявність шкідників	—
- стиглість культур	—
4. Природно-кліматичні умови росту сільськогосподарських культур (культура, поле)	
- погодні умови росту культур та збору врожаю (кількість опадів, середньодобова температура, ФАР)	—
- негативний вплив погодних факторів (вилягання посівів, вимерзання культур, пожежі, повені і т.д.)	частково інвентаризаційні описи та акти, акти про надзвичайні події
5. Агротехнічні заходи та використання запасів (культура, поле, бригада, ланка, виконавці)	
- використання насіння та посадкового матеріалу (репродукція, кількість, якість, сортність та інше)	акт на витрату насіння і садивного матеріалу (ВЗСГ-4), шнурова книга обліку насіння, акт апробації, атестат, свідоцтво на насіння, посвідчення про кондиційність
- якісний результат використання насіння та посадкового матеріалу певного виду	частково шнурова книга обліку насіння
- внесення добрив (кількість, якість) (л, кг, % діючої речовини, рівень токсичності)	акт про використання мінеральних, органічних і бактеріологічних добрив, отрутохімікатів і гербіцидів (118), акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин (ВЗСГ-3)
- якісний результат використання добрив	—
- застосування засобів захисту рослин (зміст заходу, кількість, якість)	акт про використання мінеральних, органічних і бактеріологічних добрив, отрутохімікатів і гербіцидів (118), акт про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив та засобів хімічного захисту рослин (ВЗСГ-3)
- якісний результат заходів по захисту рослин	—
6. Збір сільськогосподарської продукції (культура, поле, бригада, ланка, виконавці)	
- фактичне виконання технологічних операцій зі збору врожаю	обліковий лист тракториста-машиніста (67, 65а), виписка з реєстру про намолот зерна і зібрану площу (67а)

Продовження додатка Ф.1

1	2
- обсяги збору врожаю (кг, ц, т)	реєстри відправлення зерна та іншої продукції з поля (77), талони шофера і талони комбайнера (77б, 77в), журнал обліку виданих талонів (188), реєстр приймання зерна (71а, 78), щоденник надходження сільськогосподарської продукції (81), відомість руху зерна та іншої продукції (80)
- обсяги основної та побічної продукції (кг, ц, т)	акт на сортування та сушіння продукції рослинництва (82)
- якість готової продукції (зовнішній вигляд, запах і смак, тип, клас, зараженість шкідниками, наявність токсичних елементів, засміченість, відповідність ДСТУ та інше)	частково: щоденник надходження сільськогосподарської продукції (81), акт на оприбуткування поточних біологічних активів рослинництва (ПБАСГ-1), приймальна квитанція на цукрові буряки (ПК-8), акт апробації, атестат, свідоцтво на насіння, посвідчення про кондиційність
7. Втрати продукції на усіх стадіях її виробництва, транспортування, обробки та зберігання	
- втрати в процесі вирощування культури (ц, ц/га)	—
- втрати в процесі збору і транспортування (ц, ц/га)	—

**Взаємозв'язок показників оперативного обліку
із підсистемою бухгалтерського обліку у тваринництві**

Показник, що фіксується в підсистемі оперативного обліку	Реєстрація у первинних та зведених бухгалтерських документах
1	2
1. Фактична наявність молодняку тварин, робочої та продуктивної худоби (тварина, група тварин, ферма)	
- оприбуткування, наявність, вибуття та фізичний стан (голів, хвороби)	акт на закупівлю тварин у населення (95б), акт на переведення тварин із групи в групу (97, ПБАСГ-9), акт на вибракування тварин з основного стада (57), акт на списання ДБА тваринництва (вибраковка тварин) (ПБАСГ-4), акт на вибуття тварин та птиці (100), книга обліку руху тварин і птиці (34, ПБАСГ-12), звіт про рух тварин і птиці на фермі (102, ПБАСГ-13)
- приріст живої маси (кг)	відомість зважування тварин (98, ПБАСГ-10), розрахунок визначення приросту (98а, ПБАСГ-11)
- спарування (кількість, результативність)	журнал реєстрації осіменіння корів та телиць (ПБАСГ-15)
- оприбуткування приплоду (фізичний стан, порідність)	акт на оприбуткування приплоду тварин (95, ПБАСГ-3), журнал реєстрації приплоду та вирощування молодняку ВРХ (4-мол, ПБАСГ-14)
2. Забезпеченість та використання кормів (група тварин, ферма)	
- якість, склад, вихід кормових одиниць, кількість перетравного протеїну при використанні кормів	акт на приймання пасовищних кормів (93, 93а), акт приймання грубих і соковитих кормів (92), відомість витрати кормів (94, ВЗСГ-9), журнал обліку витрат кормів (35)
- якісний результат використання кормів	—
- залишки кормів в порівнянні з фактичною потребою (кг, ц)	звіт про рух матеріалів, книга складського обліку (ВЗСГ-10)
3. Використання ветпрепаратів та медикаментів	
- фактична наявність, якість, фізичний обсяг використання ветпрепаратів та медикаментів	акт на витрати медикаментів, біопрепаратів, дезінфікуючих засобів, матеріальний звіт (М-19), книга складського обліку (ВЗСГ-10)
- якісний результат використання	—
4. Надій молока	
- фізичний обсяг надоїв (кг)	журнал обліку надою молока (112), відомість руху молока (114)
- індивідуальна продуктивність корів (кг)	акт контрольного доїння (4-мол)
- якість молока (жирність, вміст білка, засміченість, бактеріальна забрудненість, сортність, смак, кислотність та інше)	спеціалізована товарна накладна на перевезення молочної сировини (1-ТН (МС)), приймальна квитанція на закупівлю молочної сировини (3-ПК (МС))

Взаємозв'язок показників оперативного обліку
із підсистемою бухгалтерського обліку у допоміжних виробництвах та
фінансовій, постачальницькій і збутовій діяльності

Показник, що фіксується в підсистемі оперативного обліку	Реєстрація у первинних та зведених бухгалтерських документах
1	2
Допоміжні виробництва	
1. Використання, технічне обслуговування та ремонти техніки	
- обсяг виконаних робіт (га, умовні еталонні гектари, т/км, км)	обліковий лист тракториста-машиніста (65а, 67б), обліковий листок праці і виконаних робіт (66, 66а), накопичувальну відомість обліку використання машинно-тракторного парку (37а), дорожній лист вантажного автомобіля (2-ТН)
- одержання та використання пального та мастильних матеріалів (кг, л)	картка складського обліку матеріалів (М-12), лімітно-забірні картки (ВЗСГ-1), дорожній лист трактора (68), обліковий лист тракториста-машиніста(67), дорожній лист вантажного автомобіля (2-тн)
- якість пального та мастильних матеріалів	—
- наявність та потреба в запасних частинах та ремонтних матеріалах (шт., кг, м і т.д.)	лімітно-забірні картки на отримання запасних частин (ВЗСГ-2), матеріальний звіт (М-19), картка складського обліку матеріалів (М-12)
2. Складське господарство	
- якість зберігання сировини, матеріалів та готової продукції (температура, рівень вологості, наявність шкідників, хвороб та інше)	—
- рівень заповнення складів (т, м ²)	—
- виявлення неліквідних запасів	акти інвентаризацій
Фінансова, постачальницька та збутова діяльність	
1. Взаємовідносини з контрагентами	
- надійність покупця чи постачальника	—
- виконання контрагентами договірних зобов'язань	—
- своєчасність надання послуг сторонніми організаціями (використання техніки, ремонти і т.д.)	—
- своєчасність сплати заборгованостей	касові та банківські документи
2. Рух та залишки грошових коштів в касі на рахунках в банку	касові та банківські документи
Реєстрація виконання оперативних розпоряджень	

ПОСАДОВА ІНСТРУКЦІЯ ПРАЦІВНИКА (КЕРІВНИКА) СЛУЖБИ ОПЕРАТИВНОГО ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ

Загальні положення

1. Головний диспетчер є керівником служби оперативного обліку контролю, відповідальним за організацію інформаційного забезпечення оперативного управління сільськогосподарським виробництвом.

2. Основним завданням головного диспетчера є вирішення питань обліково-аналітичного забезпечення оперативного управління сільськогосподарським виробництвом, забезпечення безперебійної роботи всіх структурних підрозділів господарства.

3. Головний диспетчер безпосередньо підпорядковується керівникові підприємства. В підпорядкуванні головного диспетчера знаходяться особи, визначні організаційною схемою підприємства.

4. На посаду головного диспетчера призначаються особи, що мають вищу агрономічну, інженерну або економічну освіту і стаж роботи на відповідній посаді не менше трьох років.

5. У своїй практичній діяльності головний диспетчер керується посадовою функціональною інструкцією, наказами і розпорядженнями керівника господарства, директивними і методичними матеріалами.

6. Головний диспетчер несе відповідальність за: стан інформаційного забезпечення оперативного управління і організацію роботи служби оперативного обліку; повне, точне і своєчасне виконання всіх службових обов'язків, покладених на нього.

7. Головний диспетчер має право:

- по питаннях, що входять в його компетенцію, віддавати розпорядження по використанню техніки, робочої сили і інших ресурсів підрозділів;

- вимагати оперативну інформацію від керівників виробничих підрозділів і служб у встановлені терміни;

- контролювати своєчасне виконання наказів, розпоряджень керівників і головних фахівців господарства;
- контролювати якість продукції, порядок дотримання технології, доцільність використання матеріальних ресурсів, дотримання трудової дисципліни та інші об'єкти, які входять у сферу оперативного управління;
- вносити за узгодженням з адміністрацією зміни в існуючі способи отримання, обробки і видачі інформації, планування діяльності служби оперативного обліку і контролю, підбору і підготовки кадрів, регламенту роботи.

Загальне (адміністративне) керівництво

Головний диспетчер зобов'язаний:

1. Керувати роботою служби оперативного обліку, забезпечувати виконання затвердженого розпорядку роботи та графіку надання оперативної інформації з підрозділів підприємства.
2. Здійснювати загальне оперативне керівництво формуванням і наданням оперативної інформації, забезпечуючи взаємозв'язок і узгодженість дій працівників управління підприємством.
3. Контролювати режим роботи і місцезнаходження безпосередньо підпорядкованих йому працівників, а також виконання посадових обов'язків по оперативному звітуванню на місцях.
4. Оцінювати роботу безпосередньо підпорядкованих йому працівників, а також працівників-інформаторів, при необхідності здійснювати їх заміну і перестановки.
5. Контролювати хід виробництва, відвідуючи підрозділи 2 – 3 рази в тиждень. Брати участь в оперативних виробничих нарадах.

Оперативне планування

Головний диспетчер зобов'язаний:

1. Розглядати, коректувати і представляти на виробничі наради місячний і тижневий плани роботи в рослинництві.

2. Розглядати, коректувати і представляти на щотижневу виробничу нараду план реалізації продукції за тиждень.

3. На підставі заявок підрозділів, планів технічного обслуговування і ремонтів тракторів і автомобілів, наявної інформації про стан парку машин, плану реалізації і перевезень продукції складати зведений план використання транспортних і інших централізованих технічних засобів і представляти його керівнику.

4. Забезпечувати доведення затверджених оперативних планів керівникам підрозділів.

5. В ході ранішніх телефонних розмов уточнювати зведений план використання техніки та матеріалів.

Оперативний облік і звітність, інформаційна робота

Головний диспетчер зобов'язаний:

1. Нагромаджувати і обробляти оперативну інформацію за допомогою програмного забезпечення, а також документах оперативного обліку.

2. Готувати для статистичного управління і керівника господарства щоденне оперативне зведення про хід сільськогосподарських робіт і отримання продукції. Забезпечувати підготовку встановлених форм оперативної звітності для статистичного управління.

3. Забезпечувати передачу оперативних розпоряджень і вказівок керівників і фахівців підприємства.

4. Фіксувати в журналах обліку повідомлення, що поступають з підрозділів, запити, заявки і при необхідності передавати їх відповідним посадовим особам.

Оперативний аналіз

Головний (старший) диспетчер зобов'язаний:

1. Аналізувати хід сільськогосподарських робіт, порівнюючи фактичне виконання з денними завданнями, тижневими і місячними оперативними планами; відображати результати аналізу в оперативних документах.

2. Аналізувати хід виробництва і реалізації продукції сільського господарства, порівнюючи фактичне виконання з тижневими і місячними планами.

3. Аналізувати врожайність культур, продуктивність тварин, виробіток машин, якість продукції на підставі даних оперативних зведень робіт в рослинництві і обліку роботи тваринницьких підрозділів.

4. Аналізувати використання робочої сили в підрозділах підприємства.

5. Аналізувати причини невиконання планів робіт, розпоряджень і вказівок керівників господарства, визначати винних в цьому осіб; результати аналізу у вигляді зведення невиконаних розпоряджень представляти керівникові підприємства.

6. Представляти на виробничі наради результати проведеної аналітичної роботи в узагальненому і систематизованому вигляді.

Оперативний контроль

Головний диспетчер зобов'язаний:

1. Контролювати виконання розпоряджень адміністрації за допомогою відвідування підрозділів, запитів і повідомлень з місць.

2. Контролювати виконання заявок підрозділів на технічні, матеріальні і трудові ресурси.

3. В ході ранкових телефонних розмов контролювати вихід на лінію автомобілів, готовність тракторів і іншої техніки, наявність виробничих запасів.

4. Використовувати результати оперативного контролю при коректуванні планів, виробленні оперативних рішень і підготовці інформації керівникові господарства.

Управлінська компетенція

Головний диспетчер з дозволу керівника може самостійно приймати рішення по питаннях організації виробництва, а саме:

1. Розпоряджатися автомобілями, які не виїхали на лінію, і що вивільняються протягом робочого дня, а також тракторами, екскаваторами, автозаправниками, автомобілями техдопомоги, іншими обслуговуючими засобами і забезпечувати їх ефективне використання.

2. Усувати простої в роботі людей і техніки через поломки, брак матеріалів, сировини, запасних частин і т.д.

3. Здійснювати технічне і трудове забезпечення робіт по розвантаженню і складуванню вантажів, що терміново поступили в господарство.

4. Інформувати про необхідність прийняття термінових заходів або приймати такі заходи по ліквідації аварійних ситуацій на всіх ділянках і в підрозділах підприємства.

Додаток Ц

УКРАЇНА
ВОЛИНЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

пр. Перемоги, 14, м. Луцьк, 43005, тел/факс (0332) 241 345, e-mail: post@agro.voladm.gov.ua, код ЄДРПОУ 00730282

09.11.2012 № 4-17/2802

на № _____ від _____

Голові спеціалізованої вченої
ради по захисту дисертацій

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень

аспіранта кафедри обліку і аудиту

Луцького національного технічного університету

Бортнікової Ольги Олександрівни

Головне управління агропромислового розвитку облдержадміністрації підтверджує, що наукові розробки на тему «Оперативний облік в системі управління сільськогосподарським підприємством» О.О. Бортнікової стосовно вдосконалення методичного та організаційного забезпечення оперативного обліку використовуються в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств області.

Запропоновані підходи щодо побудови інформаційних потоків в підсистемі оперативного обліку, розроблені спеціалізовані форми оперативних звітних форм, а також порядок організації оперативного обліку для сільськогосподарських підприємств апробовані в господарствах області, що підтверджує їх практичну цінність та можливість подальшого використання.

Запроваджені наукові розробки підвищили своєчасність та інформативність обліку, покращили якість прийняття оперативних управлінських рішень.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду за місцем захисту О.О. Бортніковою дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Начальник

Кравчук А. 241-345

Ю.ГОРБЕНКО

Додаток Ш

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ДРУЖБА»
 Адреса: 45645, Волинська обл., Луцький р-н, с. Воютин
 ЄДРПОУ 03737284

ДОВІДКА № 21

від „06” лютого 2012 р.

про впровадження результатів наукових досліджень у виробництво
 аспіранта кафедри обліку і аудиту
 Луцького національного технічного університету
 Бортнікової Ольги Олександрівни

Результати дисертаційної роботи О.О. Бортнікової за темою
 «Оперативний облік в системі управління сільськогосподарським
 підприємством» впроваджуються у господарську діяльність
 Сільськогосподарського приватного підприємства «Дружба».

На підприємстві затверджені та широко використовуються розроблені
 автором форми оперативних документів (Оперативний звіт роботи центру
 відповідальності, Оперативний звіт роботи підприємства, Оперативне зведення
 про наявність та потребу в матеріальних ресурсах, Відомість втрат урожаю
 сільськогосподарських культур, Оперативне зведення наявності та технічного
 стану машинно-тракторного парку та інші), що сприяє підвищенню
 актуальності управлінської інформації та ефективності управлінських рішень.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду за місцем
 захисту О.О. Бортніковою дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
 економічних наук.

Директор

Головний бухгалтер

В.С. Здрілок

З.П. Киричук

Додаток Щ

**Сільськогосподарський виробничий кооператив
"Урожай"**

45623, Волинська область, Луцький район, с.Забороль, тел.(0332)794181
р/р 26009000001966 в АКБ "Укрсоцбанк" м.Київ, МФО 300023 ЗКПО 0373734

„03” лютого 2012 р. № 115/04

Голові спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертацій
Д 26.004.17

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень у виробництво
аспіранта кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету
Бортнікової Ольги Олександрівни

Результати дисертаційної роботи Бортнікової О.О. за темою
«Оперативний облік в системі управління сільськогосподарським підприємством» були впроваджені в господарській діяльності Сільськогосподарського виробничого кооперативу «Урожай» Луцького району Волинської області.

Основні пропозиції дисертаційної роботи були надані на розгляд провідним спеціалістам підприємства та рекомендовані до реалізації на практиці. Керівництвом підприємства затверджено для використання розробки Бортнікової О.О. щодо застосування в оперативних документах методики кодифікації відхилень фактичних виробничих показників від планів та нормативів; введення у штат посади обліковця-диспетчера; регламентації оперативного обліку процесу виробництва.

Пропозиції автора сприяють підвищенню достовірності і своєчасності інформаційного забезпечення процесу прийняття оперативних управлінських рішень.

Голова правління

Головний бухгалтер

(Handwritten signatures)

Кулай Є. О.

Середа О. С.

Додаток Ю

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE,
YOUTH AND SPORTS OF UKRAINE

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

LUTSK NATIONAL TECHNICAL
UNIVERSITY

Україна, 43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
тел.: +38(0332)74-61-03
факс: +38(0332)77-48-40
e-mail: rector@lutsk-ntu.com.ua
www.lutsk-ntu.com.ua

Ukraine, 43018, Lutsk, 75, Lvivska st.
tel.: +38(0332)74-61-03
fax: +38(0332)77-48-40
e-mail: rector@lutsk-ntu.com.ua
www.lutsk-ntu.com.ua

06.11.2019 № 2019-20-34

на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

аспіранта кафедри обліку і аудиту Луцького НТУ

Бортнікової Ольги Олександрівни

на тему «Оперативний облік в системі управління

сільськогосподарським підприємством»

У навчальному процесі апробовано і запроваджуються такі рекомендації:

- у програму курсу «Бухгалтерський облік» прийняті до впровадження положення дисертації щодо розподілу господарського обліку на види, обґрунтування наукових підходів до даного питання, визначення теоретичних засад оперативного обліку як окремого елемента облікової системи;

- при викладанні курсу «Управлінський облік» використовуються положення дисертації, що стосуються формування набору показників, які використовуються для оперативного управління підприємством;

- у програмі курсу «Облік в галузях економіки» використовуються положення дисертаційного дослідження, що стосуються специфіки функціонування оперативного обліку в умовах сільськогосподарського виробництва та впливу галузевих особливостей на процес інформаційного забезпечення прийняття оперативних управлінських рішень в сільському господарстві;

Використання матеріалів дисертаційного дослідження Бортнікової Ольги Олександрівни у викладанні вказаних дисциплін сприяють удосконаленню навчального процесу та підвищенню якості підготовки фахівців з спеціальності 6.030509 «Облік і аудит».

Ректор Луцького НТУ,
д. т. н., професор

Божидарнік В.В.